

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ

«__» _____ 2016 թվականի N ____-Ն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ
2016-2025 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԱՅՈՒՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ 2016-2025
ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԱՅՈՒՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՏԱՐՈՒՄ
ԱՊԱՀՈՎՈՂ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ՑԱՆԿԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ է.

1. Հաստատել՝

1) Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության 2016-2025 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարությունը՝ համաձայն N 1 հավելվածի.

2) Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության 2016-2025 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարության կատարումն ապահովող միջոցառումների ցանկը՝ համաձայն N 2 հավելվածի:

2. Ընդունել ի գիտություն Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2010 թվականի նոյեմբերի 4-ի N 1476-Ն որոշմամբ հաստատված «Հայաստանի Հանրապետության գյուղի և գյուղատնտեսության 2010-2020 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարությունը և Հայաստանի Հանրապետության գյուղի և գյուղատնտեսության 2010-2020 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարության կատարումն ապահովող միջոցառումների կատարման արդյունքների մասին» հաշվետվությունը՝ համաձայն N 3 հավելվածի:

3. Ուժը կորցրած ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2010 թվականի նոյեմբերի 4-ի «Հայաստանի Հանրապետության գյուղի և գյուղատնտեսության 2010-2020 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարությունը և Հայաստանի Հանրապետության գյուղի և գյուղատնտեսության 2010-2020 թվա-

ՆԱԽԱԳԻԾ

Հավելված N 1
ՀՀ կառավարության 2016 թվականի
N.....Ն որոշման

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ 2016-2025
ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԱՅՈՒՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ**

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՄՓՈՓ ՀԱՄԱՌՈՏԱԳԻՐ	5
ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	7
ՆԱԽԱՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ	8
I. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐԿԱ ՎԻՃԱԿԻ ԵՎ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՌՈՏ	
ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	9
1.1. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ	
ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	9
1.2. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ	
ՎԻՃԱԿԸ	12
1.2.1. Հողային ռեսուրսներ	12
1.2.2. Աշխատուժ և զբաղվածություն	14
1.2.3. Գյուղատնտեսական տեխնիկայի առկայություն և սարքինություն	16
1.3. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՃՅՈՒՂԵՐՈՒՄ ԵՎ ԱԳՐԱՐԱՅԻՆ	
ՈԼՈՐՏԻ ԱՅԼ ԲՆԱԳԱՎԱՌՆԵՐՈՒՄ ՍՏԵՂԾՎԱԾ ՎԻՃԱԿՆ ՈՒ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ ..	16
1.3.1. Բուսաբուծության ներկա վիճակն ու զարգացման միտումները	18
1.3.2. Անասնապահության ներկա վիճակն ու զարգացման միտումները	20
1.3.3. Գյուղատնտեսական մթերքներ վերամշակող արդյունաբերություն	23
1.3.4. Գյուղատնտեսական մթերքի արտահանում	25
1.3.5. Գյուղատնտեսության վարկավորում	26
1.3.6. Պարենային ապահովության վիճակն՝ ըստ Ազգային պարենային հաշվեկշռի	28
1.4. ՈԼՈՐՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԽՈՉԸՆԴՈՏՆԵՐԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	32
II. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՏԵՍԼԱԿԱՆԸ	37
III. ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ	38
IV. ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	39
V. ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ	
ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐԸ	42

89. Ագրարային ոլորտում տնտեսավարման արդյունավետ ձևերի, մասնավորապես կոոպերացիայի զարգացում, գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման խթանում.....	42
90. Պարենային ապահովության (անվտանգության) մակարդակի բարձրացում, հիմնական պարենային մթերքների ինքնաբավության նվազագույն մակարդակի ապահովում.....	60
91. Տեղական արտադրության գյուղատնտեսական արտադրանքների մրցունակության բարձրացում, ըստ նպատակահարմարության ներմուծվող պարենամթերքների փոխարինում, օրգանական գյուղատնտեսության և բնական երկրագործության ներուժի օգտագործման խթանում, արտահանման ուղղվածություն ունեցող գյուղատնտեսության զարգացում.	66
92. Բնատնտեսական գործոններով և պահանջարկով պայմանավորված գոտիական նախընտրելի մասնագիտացման նպաստում և արտադրության ռացիոնալ տեղաբաշխում.	77
93. Գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին հասցեական աջակցության (սուբսիդավորման) մեխանիզմների կատարելագործում.....	80
94. Սննդամթերքի անվտանգության միջազգայնորեն ընդունված չափանիշների ներդրում.	87
95. Հողային ռեսուրսների նպատակային օգտագործման մակարդակի և արդյունավետության բարձրացում.	95
96. Բուսաբուծության ճյուղի զարգացում.....	103
97. Անասնաբուծության ճյուղի զարգացում.	114
98. Գյուղատնտեսական հումքի վերամշակման ոլորտի զարգացում.	123
99. Գյուղատնտեսության արտադրատեխնիկական սպասարկումների զարգացում և արտադրության տեխնիկական հագեցվածության բարձրացում.	135
100. Գյուղի սոցիալական և այլ ենթակառուցվածքների զարգացում.....	137
101. Գյուղատնտեսական ռիսկերի մեղմացում.	141
102. Ագրարային ոլորտի վարկավորման բարելավում.	149

103. Ագրարային ոլորտի գիտակրթական, խորհրդատվական համակարգի բարելավում և զարգացում.	154
104. Գյուղատնտեսության հաշվառման համակարգի զարգացում.	158
105. Ագրարային ոլորտում քաղաքականության վարման գործընթացում գենդերային խտրականության բացառում.	159
VI. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ	160
VII. ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԻՑ ԱԿՆԿԱԼՎՈՂ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ ԵՎ ԱՌԱՎԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	161
VIII. ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ ԵՎ ՄՈՆԻԹՈՐԻՆԳԸ.....	163
IX. ԱՄՓՈՓ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՈՒՄԸ	166

ԱՄՓՈՓ ՀԱՄԱՌՈՏԱԳԻՐ

1. Ռազմավարությունը բաղկացած է ութ բաժնից: Առաջին գլխում ներկայացված է գյուղատնտեսության ներկա վիճակի և միտումների համառոտ բնութագիրը, որն ընդգրկել է գյուղատնտեսության ոլորտի բարեփոխումների ընդհանուր բնութագիրը, գյուղատնտեսության հիմնական ռեսուրսների օգտագործման վիճակը (առանձնացված ներկայացվել են հողային ռեսուրսները, աշխատուժը և զբաղվածությունը, գյուղատնտեսության տեխնիկայով ապահովվածության հարցերը) և այլն: Ներայացվել է նաև գյուղատնտեսության հիմնական ճյուղերում և ագրարային ոլորտի այլ բնագավառներում, մասնավորապես գյուղատնտեսական մթերքների վերամշակման ոլորտի, պարենային ապահովության վիճակը: Առաջին գլխի եզրափակիչ բաժնում ներկայացվել են ոլորտի զարգացման խոչընդոտները և հիմնախնդիրները:
2. Ռազմավարության նախագծում առանձին (երկրորդ, երրորդ և չորրորդ) բաժիններով ներկայացվել է գյուղատնտեսության զարգացման տեսլականը, ռազմավարության նպատակը և խնդիրները:
3. Ռազմավարության հիմնական նպատակն է գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների համար գործունեության բարենպաստ պայմանների ստեղծման, նպատակային քաղաքականության լծակների կիրառման միջոցով՝ նպաստել ոլորտի արդիականացմանը, մրցունակությանը և երկրի պարենային անվտանգության մակարդակի բարձրացմանը:
4. Ռազմավարության խնդիրների շրջանակը բավականին լայն է, այն ընդգրկում է 17 խումբ խնդիր, որոնք առնչվում են տնտեսավարման ձևերի՝ մասնավորապես կոոպերացիայի զարգացմանը, պարենային ապահովության մակարդակի բարձրացմանը, տեղական արտադրության մրցունակության բարձրացմանը, գոտիական նախընտրելի մասնագիտացմանը, գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների հասցեական աջակցության մեխանիզմների կատարելագործմանը, սննդամթերքի անվտանգությանը, հողային ռեսուրսների նպատակային օգտագործմանը, բուսաբուծության և անասնաբուծության զարգացմանը, գյուղատնտեսական հումք վերամշակող ոլորտի զարգացմանը, գյուղատնտեսության արտադրատեխնիկական սպասարկումներին և տեխնիկական հագեցվածությանը, գյուղի սոցիալական և այլ ենթակա-

ռուցվածքների զարգացմանը, գյուղատնտեսական ռիսկերի մեղմմանը, վարկավորման բարելավմանը, գիտակրթական և խորհրդատվական համակարգի բարելավմանը, հաշվառման համակարգի զարգացմանը, ագրարային քաղաքականության գործընթացում գենդերային խտրականության բացառմանը:

5. Ռազմավարության առանցքային մասերից է «Ռազմավարության հիմնական ուղղությունները» խորագիրը կրող բաժինը, որտեղ տրված են ռազմավարության խնդիրների լուծման հիմնական ռազմավարական ուղղությունները:

6. Ռազմավարության վեցերորդ բաժինը վերաբերում է գյուղատնտեսության պետական կարգավորմանը, որով ամրագրված է ռազմավարության իրականացման ժամանակահատվածում գյուղատնտեսության պետական կարգավորման հիմնական ուղղությունները:

7. Փաստաթղթի յոթերորդ բաժնով ներկայացվել են ռազմավարության իրականացումից ակնկալվող արդյունքները: Մասնավորապես՝ 2025 թվականին, ըստ կանխատեսումների, գյուղատնտեսական արտադրության ծավալը 2011-2014 թվականների միջին մակարդակը կգերազանցի շուրջ 80.7, իսկ 2015 թվականին՝ 45.7 տոկոսով, առաջնահերթ անհրաժեշտ պարենամթերքների ինքնաբավության մակարդակը, էներգետիկ արժեքով գնահատված, կհասնի 75-80 տոկոսի, ներկայիս շուրջ 60 տոկոսի դիմաց:

8. Եզրափակիչ բաժնում տրվել են ռազմավարության իրականացման կառավարման և մոնիթորինգի հարցերը:

9. Ռազմավարության կարևորագույն մաս է կազմում վերջինիս կատարումն ապահովող միջոցառումների ցանկը, որն ընդգրկում է թվով 31 միջոցառում, իր նպատակի բնութագրով, ակնկալվող արդյունքով, արդյունքների գնահատման ցուցանիշներով, իրականացման ժամկետներով, ֆինանսավորման աղբյուրներով և 1 տարվա համար պահանջվող ֆինանսական գնահատականով:

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

10. Սույն ռազմավարությունն ամրագրում է գյուղատնտեսության զարգացմանն ուղղված պետական քաղաքականության հիմնական ուղղությունները 2016-2025 թվականներին:

11. Հանրապետության տնտեսության ազատականացումը, հողի և գյուղատնտեսական արտադրության մյուս միջոցների, արտադրական և սպասարկող ենթակառուցվածքների, գյուղմթերքներ իրացնող և վերամշակող կազմակերպությունների մասնավորեցումը, տնտեսավարման տարբեր ձևերի գոյությունը կարող են հուսալի նախադրյալներ լինել գյուղատնտեսությունում առկա ներուժի արդյունավետ օգտագործման համար: Սակայն, հաշվի առնելով ագրարային ոլորտի առանձնահատկությունները, գյուղատնտեսությունում ստեղծված իրավիճակը, ծառացած խնդիրների մասշտաբներն ու հրատապությունը, երկրի պարենային անվտանգության և գյուղական տարածքների զարգացման առաջնահերթությունը, կարևորվում է գյուղատնտեսության պետական ակտիվ աջակցությունն ու պետական կարգավորման մոտեցումների կիրառումը: Այն առավելապես ուղղված է ագրարային ոլորտում իրավական հիմքի ձևավորմանը, գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների համար գործունեության բարենպաստ պայմանների ապահովմանը, ռեսուրսային ներուժի արդյունավետ օգտագործմանը, գյուղատնտեսության ենթակառուցվածքների զարգացմանը, գյուղատնտեսությունում օգտագործվող հիմնական ռեսուրսների մատչելիության բարձրացմանը, ոլորտում օգտագործվող կարևորագույն ռեսուրսների ներմուծման և ներքին շուկայում իրացման հարկային արտոնությունների սահմանմանը, օգտագործվող ռեսուրսների համար սուբսիդավորմանը և սակագնային կարգավորմանը, արտահանման ուղղվածություն ունեցող արտադրության խթանմանը, արդիական տեխնոլոգիաների ներդրմանը, մասնագիտական խորհրդատվության և սննդամթերքի անվտանգության համակարգերի զարգացմանը:

12. Փաստաթղթում նախանշվում են ագրարային քաղաքականության հիմնական ուղղությունները և դրանց իրականացումն ապահովող միջոցառումները: Միա-

Ժամանակ ռազմավարությամբ սահմանվում են գյուղատնտեսության ոլորտի գերակայությունները և շուկայական գործոններով պայմանավորված նախընտրելի մասնագիտացումն ու ռացիոնալ տեղաբաշխումը, որոնք պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, դոնոր համայնքի, ներդրողների և տնտեսվարող սուբյեկտների համար կարող են լինել առավել նպատակամետ գործունեության ուղենիշներ:

13. Սույն ռազմավարությունը համահունչ է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի N 442-Ն որոշմամբ հաստատված Հայաստանի Հանրապետության 2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ռազմավարական, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2016 թվականի հոկտեմբերի 18-ի N 1060-Ա որոշմամբ հավանության արժանացած Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրերին և ապահովում է հանրապետությունում ագրարային բարեփոխումների խորացման քաղաքականության շարունակականությունը, միտված է գյուղական աղքատության հաղթահարմանը և գյուղական աշխատունակ բնակչության միգրացիայի նվազեցմանը:

14. Ռազմավարությունում հաշվի են առնվել նաև Հայաստանի Հանրապետության գենդերային քաղաքականության հայեցակարգի պահանջները՝ զարգացման ազգային երկարաժամկետ, միջնաժամկետ և նպատակային ծրագրերի մեջ գենդերային բաղադրիչի ինտեգրման տեսանկյունից: Ըստ այդմ, ռազմավարությունը մշակվել է գյուղատնտեսության ոլորտում կանանց նկատմամբ խտրականությունը բացառելու և կանանց ու տղամարդկանց համար հավասար հնարավորություններ ապահովելու նպատակադրմամբ, ինչը նաև կայուն զարգացման կարևոր նախադրյալներից մեկն է հանդիսանում:

ՆԱԽԱՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

15. Հանրապետության գյուղատնտեսության համար ուղենիշային համարվող Հայաստանի Հանրապետության գյուղի և գյուղատնտեսության 2010-2020 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարությունը հանրապետության կառավարության կողմից ընդունվել էր դեռևս 2010 թվականի նոյեմբերին: Ռազմավարության հաստատմանը հաջորդող ժամանակահատվածում, 2014 թվականին հաստատվել է

«Հայաստանի Հանրապետության 2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիրը», որի բաղադրիչներից է գյուղատնտեսության և գյուղի զարգացումը, որտեղ ամրագրված են որոշակի նոր մոտեցումներ (Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2014թ. մարտի 27-ի N442-Ն որոշում): Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2016 թվականի հոկտեմբերի 18-ի N 1060-Ա որոշմամբ հավանության է արժանացել Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագիրը, որտեղ գյուղատնտեսության ոլորտի վերաբերյալ ամրագրված են նոր մոտեցումներ:

16. Բացի նշվածը, 2009-2010 թվականներին գյուղատնտեսության ոլորտում բնակլիմայական և այլ գործոններով պայմանավորված՝ գրանցվեց տնտեսական անկում, որն էականորեն փոխեց ընդունված ռազմավարությամբ կանխորոշված միտումները: Միաժամանակ, ագրարային ոլորտի կայունության ապահովումը և հետագա զարգացումը պահանջում է պետական քաղաքականության, պետություն-մասնավոր հատված համակարգված այլ մոտեցումներ, հետևաբար անհրաժեշտ էր ռազմավարական փաստաթղթի վերանայում:

17. Փաստաթուղթը համահունչ է վերջին ժամանակահատվածում տնտեսական զարգացման բնագավառում ընդունված ուղենիշային փաստաթղթերին, ինչպես նաև այն բխում է ագրարային ոլորտում ներկայումս ծառացած առաջնահերթ խնդիրների լուծման անհրաժեշտությունից:

I. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐԿԱ ՎԻՃԱԿԻ ԵՎ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՌՈՏ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

1.1. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

18. Գյուղատնտեսությունը հանդիսանում է Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության կարևորագույն ոլորտներից մեկը: Հաշվի առնելով երկրի կենսագործունեության և տնտեսության կայունացման գործում գյուղատնտեսության կարևորությունը, անկախության հռչակումից անմիջապես հետո ընտրվեց հողի և գյուղատնտեսական արտադրության մյուս միջոցների, սպասարկող ենթակառուցվածքնե-

րի, գյուղմթերք իրացնող ու վերամշակող կազմակերպությունների մասնավորեցման քաղաքականություն: Արդյունքում, ներկայումս ագրոպարենային ոլորտում ձևավորվել է շուկայական հարաբերություններով կարգավորվող ազատ տնտեսական համակարգ, որը ներառում է շուրջ 340 հազար գյուղացիական (ընտանեկան) տնտեսություն, գյուղատնտեսությամբ զբաղվող առևտրային կազմակերպություններ, գյուղատնտեսության սպասարկման, գյուղմթերքի իրացման ու վերամշակման բազմաթիվ մասնավոր ընկերություններ: Գյուղական բնակավայրերում տնտեսական բազմազանեցման ոչ լիարժեք քաղաքականության հետևանքով գյուղատնտեսությունում զբաղվածների թիվը չի պակասում ցանկալի տեմպերով:

19. Տնտեսավարման նոր պայմաններում, երբ արմատապես փոխվել է հողօգտագործման համակարգը, և մշակովի հողատարածությունները մասնատվել են ավելի քան 1.2 մլն հողակտորների, առանձնահատուկ կարևորություն է ստանում գյուղատնտեսության արտադրական և սպասարկող ենթակառուցվածքների արդիականացումը, գյուղատնտեսական կոոպերացիայի զարգացումը:

20. Զարգացած երկրների փորձը վկայում է, որ տնտեսության մյուս ճյուղերի զարգացումը և գյուղատնտեսության ոլորտում ինտենսիվ տեխնոլոգիաների կիրառումը որպես կանոն հանգեցնում են տնտեսավարող սուբյեկտների թվաքանակի կրճատման, մեկ տնտեսության հաշվով հողատարածության մեծացման և ի հաշիվ աշխատանքի արտադրողականության բարձրացման՝ զբաղվածների թվաքանակի նվազեցման: Հանրապետության գյուղատնտեսության ոլորտում այս օրինաչափությունները դեռևս ցայտուն դրսևորումներ չունեն: Ուստի ագրարային ոլորտում կարևորվում է տնտեսավարման բազմաձևության և կամավորության սկզբունքով կոոպերացիայի զարգացման անհրաժեշտությունը:

21. Ներկա փուլում փոքր հողակտորների վրա արդյունավետ տնտեսավարմանը պետք է նպաստեն ճյուղը սպասարկող ծառայությունների և շուկայական ենթակառուցվածքների ընդլայնումն ու դրանց մրցունակության բարձրացումը: Դա, կոոպերացիայի զարգացման հետ միասին, առկա դժվարությունների հաղթահարման ամենաարդյունավետ ուղին է, որը միաժամանակ նոր հնարավորություններ է ընձեռում ոլորտում կանանց մասնակցությունը ընդլայնելու համար:

22. Վերջին տարիներին Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը իրականացրել է որոշակի ծրագրեր ուղղված սերմնարտադրությանն ու սերմապահովմանը, գյուղատնտեսական մշակաբույսերի վնասատուների դեմ կենտրոնացված պայքարին, տոհմային անասնաբուծության զարգացմանը, գյուղատնտեսական կենդանիների հակաանասնահամաճարակային միջոցառումներին, գյուղական ենթակառուցվածքների զարգացմանը, ոռոգման համակարգերի կատարելագործմանը, հողերի մելիորատիվ վիճակի բարելավմանը, բնական կերահանդակների օգտագործման արդյունավետության բարձրացմանը, գյուղատնտեսությունում օգտագործվող հիմնական ռեսուրսների մատչելիությանը և այլն: Դրանց արդյունքում դրական միտումներ կան՝ հացահատիկային տնտեսության զարգացման, կարտոֆիլի, բանջարեղենի արտադրության, ինչպես նաև այգեգործության բնագավառում:

23. Գյուղատնտեսական հումք արտադրող և վերամշակող ընկերությունների՝ փոքր ու միջին ձեռնարկատիրության սուբյեկտների միջև աստիճանաբար ձևավորվում են պայմանագրային հարաբերություններ, որոնք նախապայմաններ են ստեղծում բանջարեղենի, պտղի, խաղողի և կաթի արտադրության ծավալների ավելացման համար:

24. Կարևորագույն ձեռքբերում է տնտեսավարող սուբյեկտների և պետության համագործակցության տարբեր ձևերի զարգացումը: Ներկայումս ագրարային ոլորտում իրականացվում են պետական մի շարք ծրագրեր, որի շրջանակներում ագրարային ոլորտի տարբեր գործառույթ ունեցող սուբյեկտների հետ ձևավորվում են գործընկերային հարաբերություններ: Այսպիսի մոտեցման հետագա զարգացումը հանդիսանում է ագրարային բարեփոխումների խորացման հիմնական նախադրյալներից մեկը, որը միտված է ագրարային ոլորտում պետություն-մասնավոր հատված համագործակցության զարգացմանը և ոլորտում տնտեսավարողների գործունեության համար բարենպաստ պայմանների ստեղծմանը:

25. Հայաստանի գյուղատնտեսության կարևոր ձեռքբերումներից մեկը օտարերկրյա պետությունների (ԱՄՆ, Ճապոնիա, Չինաստան, Իսրայել, Արգենտինա, ԵՄ երկրներ՝ Ֆրանսիա, Իտալիա, Գերմանիա, Հունաստան, Ավստրիա), Լիբանան, Իրանի Իսլամական Հանրապետություն և այլն) և միջազգային կազմակերպություն-

ների հետ համագործակցության զարգացումն ու ընդլայնումն է: ՄԱԿ-ի պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպությանը (ՊԳԿ), Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամին (ԳՀՄՀ) և այլ միջազգային կազմակերպություններին անդամակցությունը կարևոր միջոց է համաշխարհային զարգացումների շրջանակներում գտնվելու, ինչպես նաև համընդհանուր պահանջներին համահունչ ոլորտի իրավական ու տնտեսական կարգավորման համար, որը արտաքին ներդրումների ներգրավման և արտաքին առևտրի զարգացման կարևոր նախադրյալ է: Համագործակցությունն առկա է նաև գյուղի կանանց նկատմամբ խտրականության բացառման, նրանց տնտեսական հնարավորությունների ընդլայնման սկզբունքների շուրջ, որոնք ամրագրված են Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացված <<Կանանց նկատմամբ խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին>> ՄԱԿ-ի կոնվենցիայում և Պեկինի գործողությունների ծրագրում:

26. Հայաստանի Հանրապետության Եվրասիական տնտեսական միությանն անդամակցությունը հեռանկարներ է բացում գյուղատնտեսական ծագման արտադրատեսակների արտաքին ապրանքաշրջանառության ընդլայնման համար, որը կարևոր նախադրյալ է տեղական արտադրության ծավալների աճի, ագրոտեխնիկայի կատարելագործման, նոր տեխնոլոգիաների ներդրման, արտաքին ներդրումների ավելացման ու գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների եկամուտների ավելացման համար:

1.2. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

1.2.1. Հողային ռեսուրսներ

27. Ինչպես գյուղատնտեսության զարգացման համատեքստում, այնպես էլ ընդհանուր առմամբ, փաստ է, որ Հայաստանի Հանրապետությունը հարուստ չէ հողային ռեսուրսներով: Երկրի հողի հիմնապաշարը կազմում է 2.974 մլն հեկտար, զառիվայր և կտրուկ լանջերը զբաղեցնում են հողի մակերևույթի 47 տոկոսը:

28. Գյուղատնտեսությունում տնտեսական վերափոխումների սկզբին հաջորդող ժամանակահատվածում շարունակաբար արձանագրվում է հողային ռեսուրսների օգտագործման մակարդակի փոփոխություններ: 2008-2015 թվականներին 3.7 տոկոսով կրճատվել է գյուղատնտեսական նշանակության հողերի ընդհանուր տարածքը (2008 թվականի 2 121.2 հազար հա-ից 2045.7 հազար հա՝ 2015 թվականին), ինչը գլխավորապես տեղի է ունեցել վարելահողերի, խոտհարքերի, արոտների և այլ հողերի մակերեսների կրճատման արդյունքում: Նշված ժամանակահատվածում 2.8 հազար հա-ով ավելացել է միայն բազմամյան տնկարկների տարածքը (31.6 հազար հա-ից 34.4 հազ. հա): Գյուղատնտեսական նշանակության հողերի կազմի վերաբերյալ տվյալները ներկայացված են աղյուսակ 1-ում:

Աղյուսակ 1. Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսական նշանակության հողերի կազմը 2008-2015 թվականներին
(հազ. հա)

	2008թ.	2009թ.	2010թ.	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր, այդ թվում	2121.2	2120.3	2100.9	2077.0	2052.4	2051.0	2049.4	2045.7
Վարելահող	450.4	449.4	448.5	449.2	448.4	448.2	447.5	446.7
Բազմամյա տնկարկ (չի ընդգրկում բնակավայրերի հողերում գտնվող բազմամյա տնկարկները, որը 2015թ. կազմել է 23.5 հազ. հա)	31.6	32.6	32.9	33.0	33.4	33.3	33.7	34.4
Խոտհարք	127.3	127.3	127.1	128.3	121.6	121.8	121.7	121.1
Արոտ	1117.1	1116.6	1104.3	1067.2	1056.3	1055.3	1054.2	1051.3
Այլ հողեր	394.8	394.4	388.1	399.3	392.7	392.4	392.2	392.2

29. Հայաստանի գյուղատնտեսական նշանակության հողային ռեսուրսները հատկապես խոցելի են նաև անապատացման ենթակա լինելու առումով, ինչը որոշակիորեն աշխարհագրական, բնակլիմայական և ոչ արդյունավետ ու նպատակային տնտեսավարման պայմանների հետևանք է:

30. Գյուղատնտեսական հողային ռեսուրսների օգտագործման վիճակի բնորոշման կարևորագույն ցուցանիշներից է վարելահողերի նպատակային օգտագործման մակարդակը, որը վերջին տարիներին ունեցել է տատանողական բնույթ՝ 2008-2010 թվականներին նվազել է, իսկ դրան հաջորդող ժամանակահատվածում ունեցել է աճի միտում (աղյուսակ 2):

Աղյուսակ 2. Հայաստանի Հանրապետության վարելահողերի նպատակային օգտագործման մակարդակի փոփոխությունը 2008-2015 թվականներին

	2008թ.	2009թ.	2010թ.	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.
Վարելահողեր, հազ. հա	450.4	449.4	448.5	449.2	448.4	448.2	447.5	446.7
Ցանքատարածություններ, հազ. հա	304.5	300.0	283.6	286.7	304.2	318.1	332.8	351.8
Վարելահողերի նպատակային օգտագործման մակարդակը, %	67.6	66.8	63.2	63.8	67.8	71.0	74.4	78.8

31. Ներկայացված տվյալներից երևում է, որ վարելահողերի նպատակային օգտագործման ուղղությամբ առկա են դրական տեղաշարժեր, վարելահողերի օգտագործման մակարդակը 2015 թվականին կազմել է 78.8 % 2010 թվականի 63.2 %-ի դիմաց: Սակայն դրական տեղաշարժերի հետ մեկտեղ խնդիրը դեռևս առկա է և իր հետևողական լուծումն է պահանջում:

1.2.2. Աշխատուժ և զբաղվածություն

32. Տնտեսական գործունեության ցանկացած բնագավառում արդյունավետ տնտեսավարման անհրաժեշտ նախադրյալ է ռեսուրսներով՝ աշխատուժով և կապիտալով (մեքենաներ և սարքավորումներ) ապահովվածությունը:

33. Հայաստանի Հանրապետության մշտական բնակչության թվաքանակը 2015 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ կազմել է 3010.6 հազ. մարդ, որից 1097.7 հազարը կամ 36.5 տոկոսը կազմել է գյուղական բնակչությունը՝ 553.0 հազար կին և 544.7 հազար տղամարդ համամասնությամբ: Ըստ աշխատանքի վիճակագրության տվյալների, 2014 թվականին գյուղում է բնակվում հանրապետության 1375.7 հազար

տնտեսապես ակտիվ բնակչության 39.7 տոկոսը (546.8 հազար մարդ): Ուշարժան է այն իրողությունը, որ գյուղական բնակավայրերի տնտեսապես ակտիվ բնակչության 63.5 տոկոսը (347.1 հազար մարդ) կազմում է 25-54 տարիքային խմբի բնակչությունը:

34. 2014 թվականին հանրապետության 1133.5 հազ. զբաղված բնակչության 45.0 տոկոսը (509.9 հազ. մարդ), բնակվել է գյուղում: Համաձայն Հայաստանի Հանրապետության ազգային վիճակագրական ծառայության տվյալների գյուղատնտեսությունը Հայաստանում շարունակում է մնալ զբաղվածություն ապահովող գերակա ոլորտ: 2015 թվականին հանրապետության 1072.7 հազար զբաղված բնակչության 35.3% կամ 379.0 հազ. մարդ զբաղված է եղել գյուղատնտեսությամբ:

35. 2011-2014 թվականների կտրվածքով գյուղատնտեսական ոլորտում զբաղվածների թվաքանակի կրճատում արձանագրվել է Հայաստանի Հանրապետության Արագածոտնի, Գեղարքունիքի, Կոտայքի, Շիրակի, Սյունիքի և Վայոց ձորի մարզերում: Նույն մարզերում, բացառությամբ Հայաստանի Հանրապետության Արագածոտնի մարզի, միաժամանակ արձանագրվել է ոչ գյուղատնտեսական ոլորտում զբաղվածների թվաքանակի աճ:

36. Գյուղատնտեսության ոլորտում բավականին զգալի է նաև զբաղվածների սեռային համամասնությունների փոփոխությունը՝ 2011 թվականին կանայք կազմել էին ոլորտում զբաղվածների 56.2 տոկոսը, իսկ արդեն 2014 թվականին՝ 55.8 տոկոսը, ինչը դարձնում է կանանց գյուղատնտեսության զարգացման առավել կարևոր մասնակից: Ընդ որում, տղամարդկանց զբաղվածության կառուցվածքում գյուղատնտեսությանը բաժին է ընկնում 29.6 %-ը, իսկ կանանց զբաղվածության կառուցվածքում՝ 40.5 %-ը: Հատկանշական է, որ կանանց տեսակարար կշռի աճը հիմնականում պայմանավորված է գյուղատնտեսության ոլորտում տղամարդ զբաղվածների թվաքանակի առաջանցիկ կրճատումով, ինչը նշանակում է, որ կանայք փոխարինում են գյուղատնտեսական աշխատաշուկայում տարբեր պատճառներով:

37. Ըստ Հայաստանի Հանրապետության ազգային վիճակագրական ծառայության 2013թ. տվյալների՝ միջին ամսական զուտ եկամուտը գյուղատնտեսության ոլորտում կազմել է 74.0 հազ. դրամ, ինչը ցածր է միջին հանրապետական ցուցանիշից, որը

կազմել է 91.7 հազ. դրամ: Զգալի է նաև կանանց ու տղամարդկանց եկամուտների հարաբերակցությունը գյուղատնտեսությունում, որը 56 %-ի է հասնում: Կին գլխավորով տնային տնտեսությունների մեկ շնչի հաշվով ամսական եկամուտը 25.9 հազ. դրամ է կազմում, ինչը մոտ 1.7 անգամ ցածր է տղամարդ գլխավորով տնային տնտեսությունների մեկ շնչի հաշվով ամսական 44.8 հազ. դրամ եկամտից:

38. Ըստ աշխատանքի վիճակագրության տվյալների՝ 2014 թվականին գյուղատնտեսությունում զբաղվածների 22.1 %-ը զբաղված է եղել լրիվ աշխատանքային օր, 68.1 %-ը՝ ոչ լրիվ աշխատանքային օր, իսկ 4.6 %-ը՝ ավելի քան լրիվ աշխատանքային օր: Ոչ լրիվ աշխատանքային օր զբաղված անձանց 25.3 %-ը կանայք են, իսկ ավելի քան լրիվ աշխատանքային օր զբաղված անձանց 57.0 %-ը տղամարդիկ են: Դրա հետ մեկտեղ, ըստ ժամանակի գնահատման Հայաստանի Հանրապետության ազգային վիճակագրական ծառայության տվյալների Հայաստանի գյուղական վայրերում տնային տնտեսությունում չվարձատրվող աշխատանքը հինգ անգամ ավելի շատ ժամանակ է պահանջում կնոջից, քան տղամարդուց:

1.2.3. Գյուղատնտեսական տեխնիկայի առկայություն և սարքինություն

39. Գյուղատնտեսության արդյունավետ զարգացումը աշխատուժից բացի ենթադրում է նաև ժամանակակից տեխնիկայով և սարքավորումներով ապահովվածություն, ինչը պահանջում է զգալի ներդրումներ: Չնայած գյուղտեխնիկայի բավարար քանակության առկայությանը, այնուհանդերձ դրանց հիմնական խմբաքանակն աչքի է ընկնում ընդգծված մաշվածությամբ և սարքինության հազիվ 70-80 տոկոս մակարդակով:

40. Մյուս կողմից, մասնատված փոքր հողատեսքերի առկայությունը՝ տարասեռ գյուղատնտեսական մշակաբույսերի մշակության պարագայում էապես նվազեցնում է գյուղտեխնիկայի օգտագործման տնտեսական արդյունավետությունը՝ ժամանակի, վառելիքի, արտադրողականության առումով և այլն:

1.3. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՃՅՈՒՂԵՐՈՒՄ ԵՎ ԱԳՐԱՐԱՅԻՆ ՈԼՈՐՏԻ ԱՅԼ ԲՆԱԳԱՎԱՌՆԵՐՈՒՄ ՍՏԵՂԾՎԱԾ ՎԻՃԱԿՆ ՈՒ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ

41. Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսությունը հանդիսանում է երկրի

տնտեսության առանցքային ոլորտներից մեկը. երկրի համախառն ներքին արդյունքի ձևավորման գործում 2015 թվականի տվյալներով գյուղատնտեսությանը բաժին է ընկնում 17.3 %-ը:

42. 2015 թվականի տվյալներով Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի ծավալն ընթացիկ գներով կազմել էր 1002.2 մլրդ դրամ, որը նախորդ տարվա նույն ցուցանիշը գերազանցել է 11.7 %-ով, այդ թվում՝ բուսաբուծությունում աճը կազմել է 15.2, իսկ անասնապահությունում՝ 6.1 %:

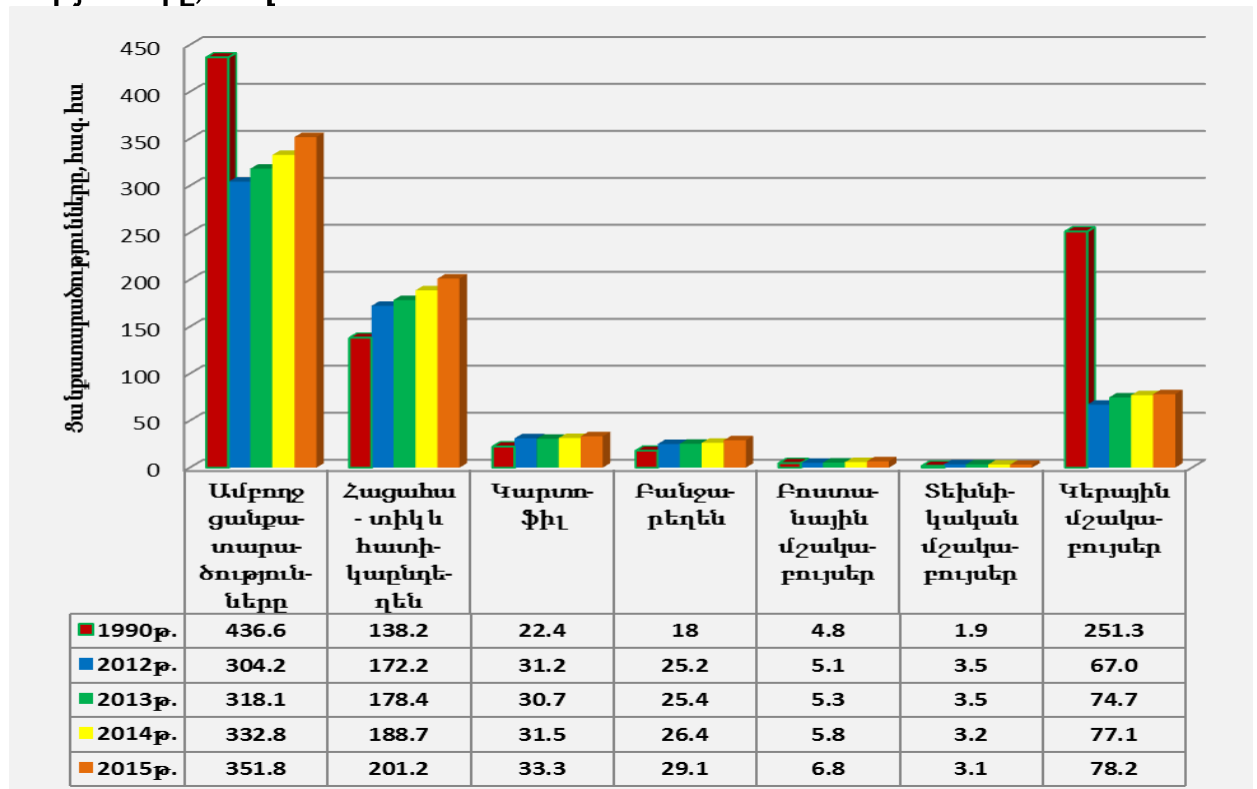
43. Ետխորհրդային ժամանակաշրջանում Հայաստանի գյուղատնտեսության բնորոշ առանձնահատկությունը գյուղատնտեսական արտադրանքի կառուցվածքում բնակչության տնտեսությունների ստեղծած արդյունքի գերակշռող տեսակարար կշռի պահպանումն է: 2008-2012 թվականներին գյուղատնտեսության բնագավառում տնտեսական գործունեություն է իրականացրել մոտ 100 առևտրային կազմակերպություն, որին բաժին է հասել գյուղատնտեսական արտադրանքի 2.8-3.5 %-ը: Գյուղատնտեսական արտադրանքի մնացյալ մասը՝ 97.2-96.5 %, թողարկվել է բնակչության տնտեսությունների (գյուղացիական տնտեսությունների) կողմից:

44. 2009-2010 թվականները, կապված ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի և այլ գործոնների հետ, բավականին անբարենպաստ էին նաև գյուղատնտեսության համար, որտեղ անկումը կամ գյուղատնտեսական արտադրանքի ծավալի կրճատումը համադրելի գներով կազմեց, համապատասխանաբար՝ 0.5 և 13.6 %: Ճգնաժամի ազդեցությունն իրենց վրա կրեցին բնակչության տնտեսությունները, որտեղ գյուղատնտեսական արտադրանքի ծավալի կրճատումը կազմեց, համապատասխանաբար՝ 0.7 և 13.9 %: Առևտրային կազմակերպություններում գյուղատնտեսական արտադրանքի աճը 2009 թվականին կազմել էր 3.6 %, իսկ 2010 թվականին գրանցված անկումը շատ մեղմ է եղել բնակչության տնտեսությունների համեմատ՝ 1.6 %: Ճգնաժամի հաղթահարումից հետո հետագա ժամանակահատվածում՝ 2011, 2012, 2013, 2014, 2015 թվականներին գյուղատնտեսության ոլորտում համապատասխանաբար գրանցված 13.9; 9.5; 7.1; 7.2 և 11.7 % աճը, գլխավորապես ապահովվել է բնակչության տնտեսություններում արձանագրված արդյունքով:

1.3.1. Բուսաբուծության ներկա վիճակն ու զարգացման միտումները

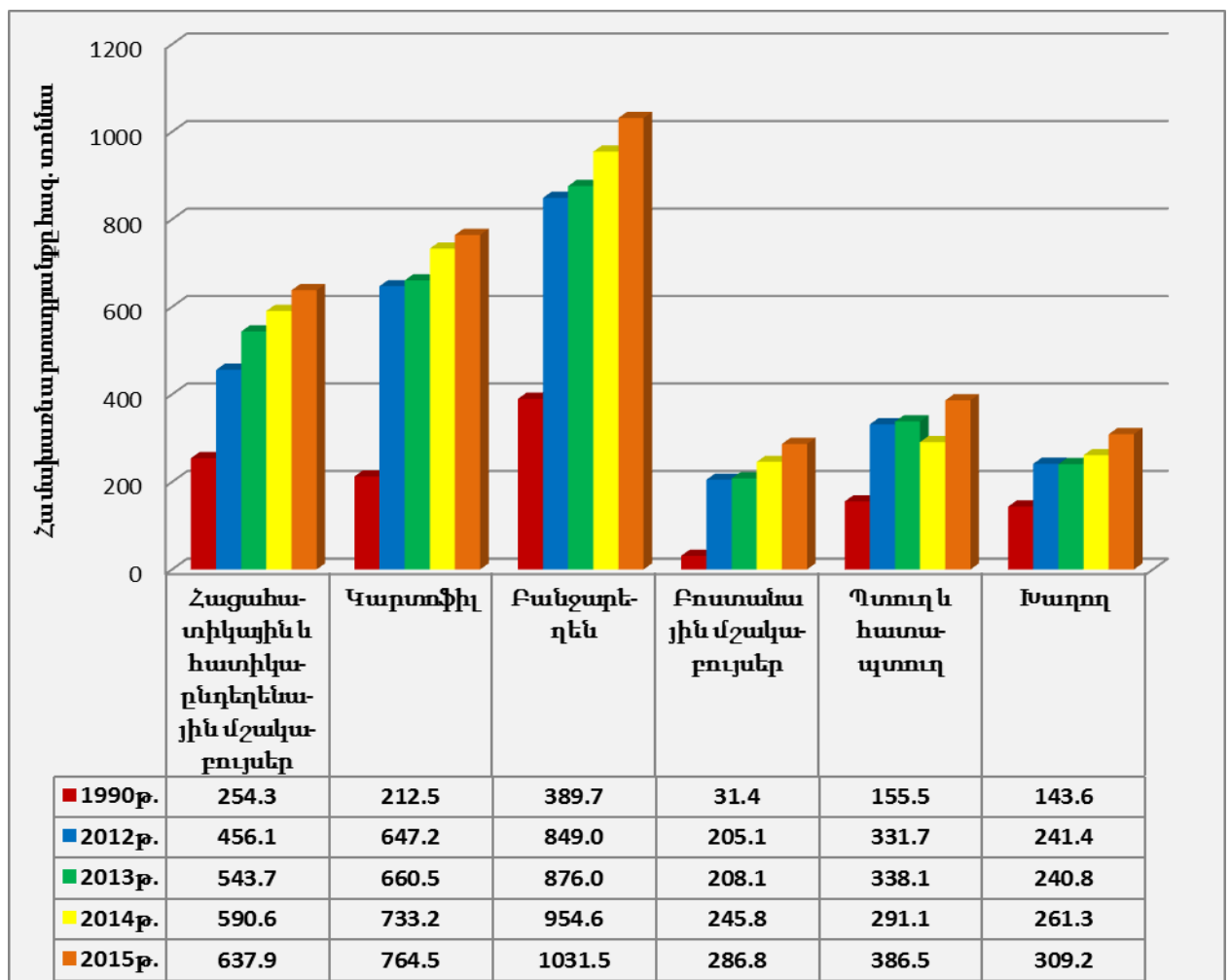
45. Բուսաբուծությունը ավանդաբար ապահովում է Հայաստանի գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի 60 տոկոսից ավելին: Բուսաբուծության քանակական և որակական զարգացման պատկերը անցումային շրջանում լավագույնս դրսևորվել է ցանքատարածությունների կառուցվածքի փոփոխություններով: 1990-ական թվականների համեմատությամբ ցանքատարածությունների կրճատման հետ մեկտեղ ավելացան առաջին անհրաժեշտության պարենային մշակաբույսերի՝ հացահատիկային մշակաբույսերի, կարտոֆիլի, բանջարեղենի ցանքատարածությունները: Ամբողջ ցանքատարածությունների կրճատմանը զուգընթաց էապես ավելացել են հատկապես հացահատիկային և հատիկալնդեղենային մշակաբույսերի ցանքատարածությունները՝ 2015 թվականին կազմելով ընդամենը ցանքատարածությունների 57.2 տոկոսը: Մինչույն ժամանակ 1990 թվականի համեմատ 2015 թվականին շուրջ 3.2 անգամ կրճատվել են կերային մշակաբույսերի ցանքատարածությունները՝ 251.3 հազար հեկտարից մինչև 78.2 հազար հեկտարի (գծապատկեր 1):

Գծապատկեր 1. Գյուղատնտեսական հիմնական մշակաբույսերի ցանքատարածությունները, հազ. հա

46. Առանձին մշակաբույսերի ցանքատարածությունների և ընդհանուր կառուցվածքում ունեցած տեսակարար կշռի փոփոխություններն իրենց ազդեցությունն են ունեցել նաև բուսաբուծության արտադրանքի ծավալի և կառուցվածքի վրա: Բուսաբուծական արտադրանքի հիմնական տեսակների արտադրության ծավալները ներկայացված են գծապատկեր 2-ում:

Գծապատկեր 2. Բուսաբուծական արտադրանքի հիմնական տեսակների արտադրությունը, հազար տոննա

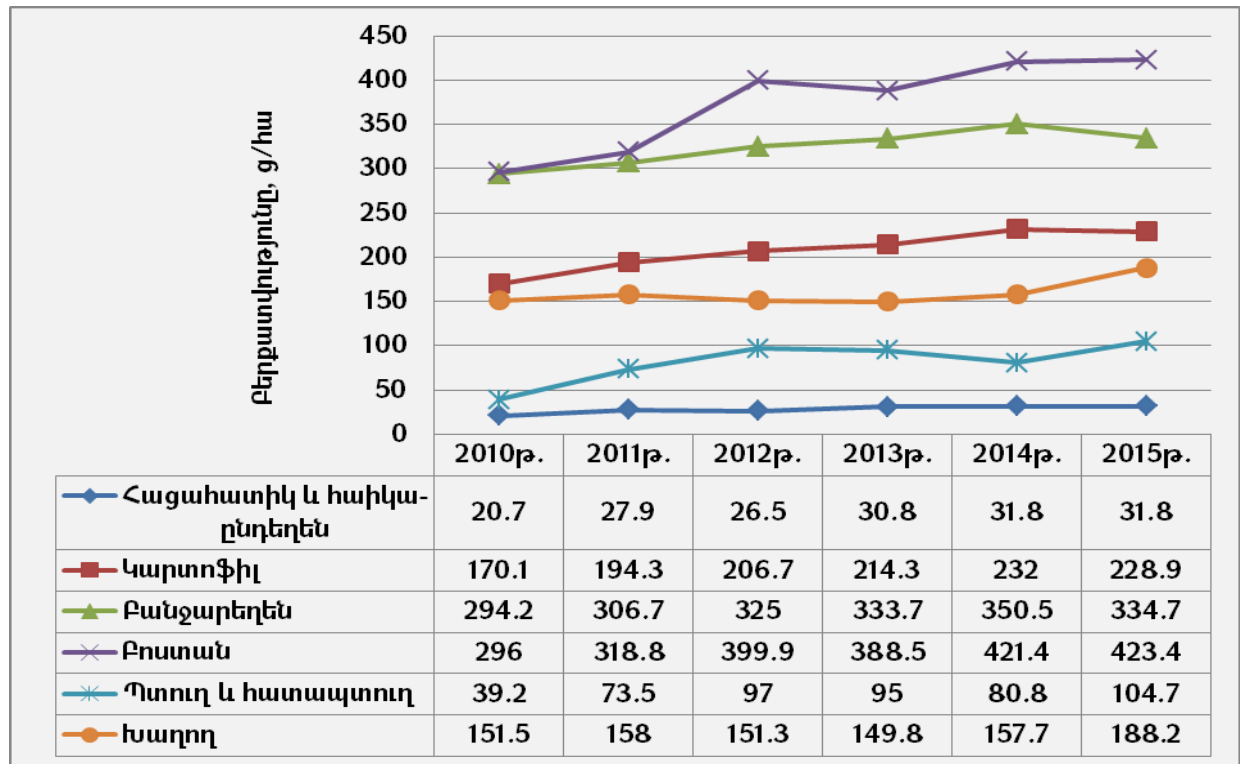

47. Ինչպես նկատելի է գծապատկերից, 1990 թվականի համեմատ հիմնականում բուսաբուծական արտադրանքի բոլոր տեսակների մասով վերջին տարիներին արձանագրվել է զգալի աճ, ինչն արդյունքն է ինչպես էքստենսիվ, այնպես էլ ինտենսիվ գործոնների:

48. Հիմնականում ցանքատարածությունների ավելացման և որոշ չափով ինտենսիվացման մակարդակի բարձրացման հաշվին ավելացել է հացահատիկի,

բանջարեղենի և կարտոֆիլի համախառն արտադրանքը: Ինտենսիվացման առումով ընդգծված դրական տեղաշարժեր կան այգեգործությունում:

Գծապատկեր 3. Գյուղատնտեսական մշակաբույսերի միջին բերքատվությունը

49. Խաղողագործության ճյուղի զարգացմանը դեռևս խոչընդոտում են՝ խաղողի ներկայիս սորտային կազմի ոչ ամբողջական համապատասխանությունը վերամշակող արդյունաբերության և շուկայի պահանջներին, ագրոտեխնիկական պահանջների ոչ լիարժեք ապահովումն ու մշակության ինտենսիվացման դեռևս ցածր մակարդակը, արտադրությունից մինչև սպառումն արտադրանքի ազատ շարժին նպաստող կառույցների (արտադրող-իրացնող գործառույթ ունեցող կանոնակարգված կառույցներ, գյուղատնտեսական մթերքների իրացման կոոպերատիվներ, մեծածախ շուկաներ, պահեստային և սառնարանային կարողություններ) բացակայությունը և գործող կառույցների ոչ լիարժեք գործունեությունը:

Գյուղատնտեսական մշակաբույսերի միջին բերքատվության ցուցանիշները ներկայացված են գծապատկեր 3-ում:

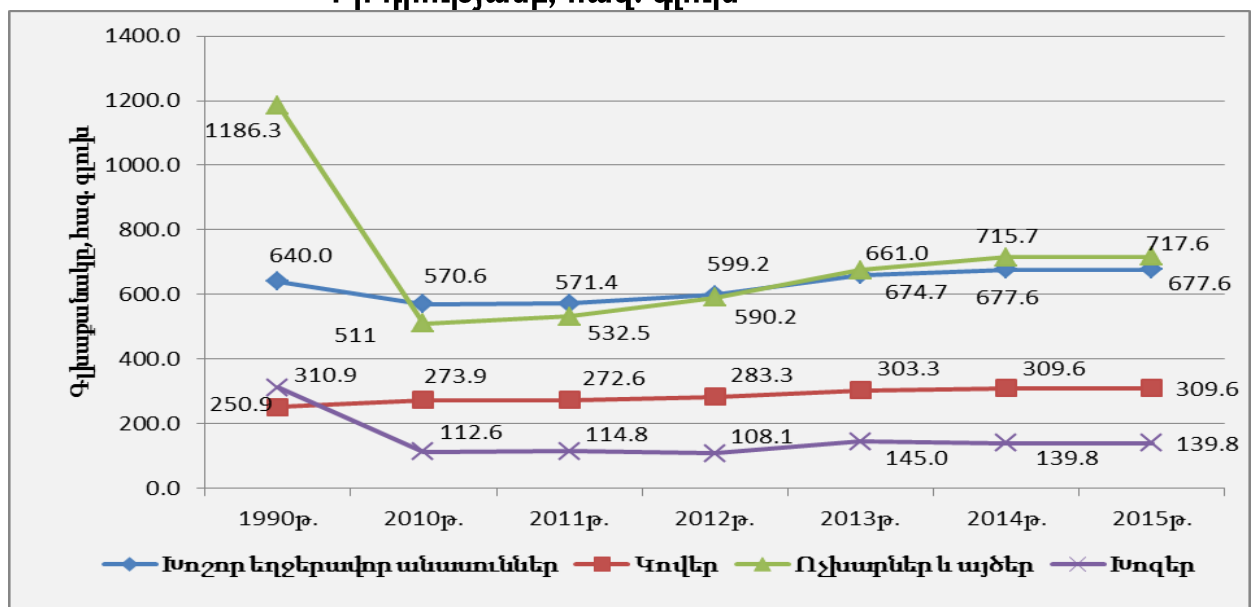
1.3.2. Անասնապահության ներկա վիճակն ու զարգացման միտումները

50. Ետանկախացման շրջանում բնակչության տնտեսություններում ոչ արդյունավետ

տնտեսավարումը առավել քան ակնհայտ է անասնապահության ոլորտում, որտեղ բացասական միտումներն արտահայտվում են ինչպես անասնագլխաքանակի կրճատումով, այնպես էլ անասնապահական մթերքի արտադրության ծավալներով: Ցուցանիշների դինամիկայից տեսանելի է, որ առ այսօր թիրախային է համարվում անասնապահության էքստենսիվ աճը, երբ անհրաժեշտ ռեսուրսների անբավարարության պատճառով հիմնականում շեշտադրվում է գլխաքանակի հետագա ավելացումը, որը կերային բազայի ներկա վիճակի պարագայում լավագույն լուծումը չի կարելի համարել:

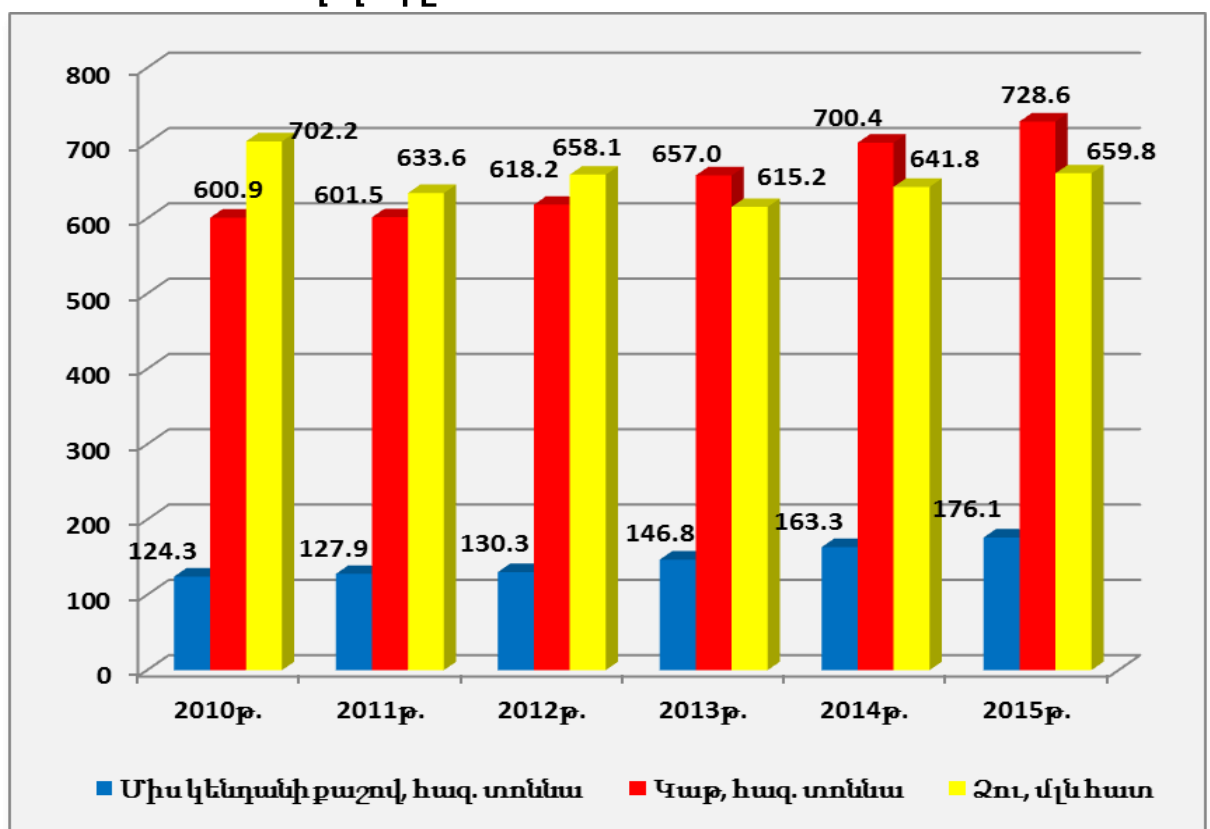
51. Անասնապահության ոլորտի նկատելի միտումներից է գյուղատնտեսական կենդանիների առանձին տեսակների գլխաքանակի տատանումները, որոնք, որպես կանոն, արձագանքն են շուկայում իրացվելիության պայմանների և անասնակերի ու գյուղմթերքի գների փոփոխությունների: Այսպես, 2007-2009 թվականներին արձանագրվում էր յուրաքանչյուր տարվա հունվարի 1-ի դրությամբ հաշվառվող անասնագլխաքանակի կրճատում (միակ բացառությունը 2009 թվականին խոզերի գլխաքանակի աճն էր, ինչպես նաև ի տարբերություն խոշոր եղջերավորների, գլխաքանակի կրճատման աճ է գրանցվել կովերի գլխաքանակի համար), ինչը հաջորդ տարիներին աննշան տատանումներով փոխարինվել է գլխաքանակի աճով (գծապատկեր 4):

Գծապատկեր 4. Գյուղատնտեսական կենդանիների գլխաքանակը հունվարի 1-ի դրությամբ, հազ. գլուխ

52. Գյուղատնտեսության և մասնավորապես անասնապահության ոլորտում էքստենսիվ աճի դրսևորումներից է այն իրողությունը, որ անասնապահական մթերքի արտադրության ծավալների աճն ուղղակի կորելացվում է գլխաքանակի փոփոխության հետ: Ավելին, անասնապահական որոշ մթերքների՝ ինչպես օրինակ մսի, կաթի և ձվի, արտադրության ծավալների ավելացման հետ մեկտեղ դեռևս խնդիրներ կան տոհմային գործի կազմակերպման, անասնաբուժական համակարգի բարելավման և ոլորտի պետական աջակցության մեխանիզմների կատարելագործման ուղղությամբ: Դրա հետ մեկտեղ իր կարգավորումն է պահանջում սպանդային մորթի կազմակերպման և սննդամթերքի անվտանգության բնագավառները: Անասնապահական հիմնական մթերքների արտադրության ծավալները տրված են գծապատկեր 5-ում:

Գծապատկեր 5. Անասնապահական հիմնական մթերքների արտադրության ծավալները

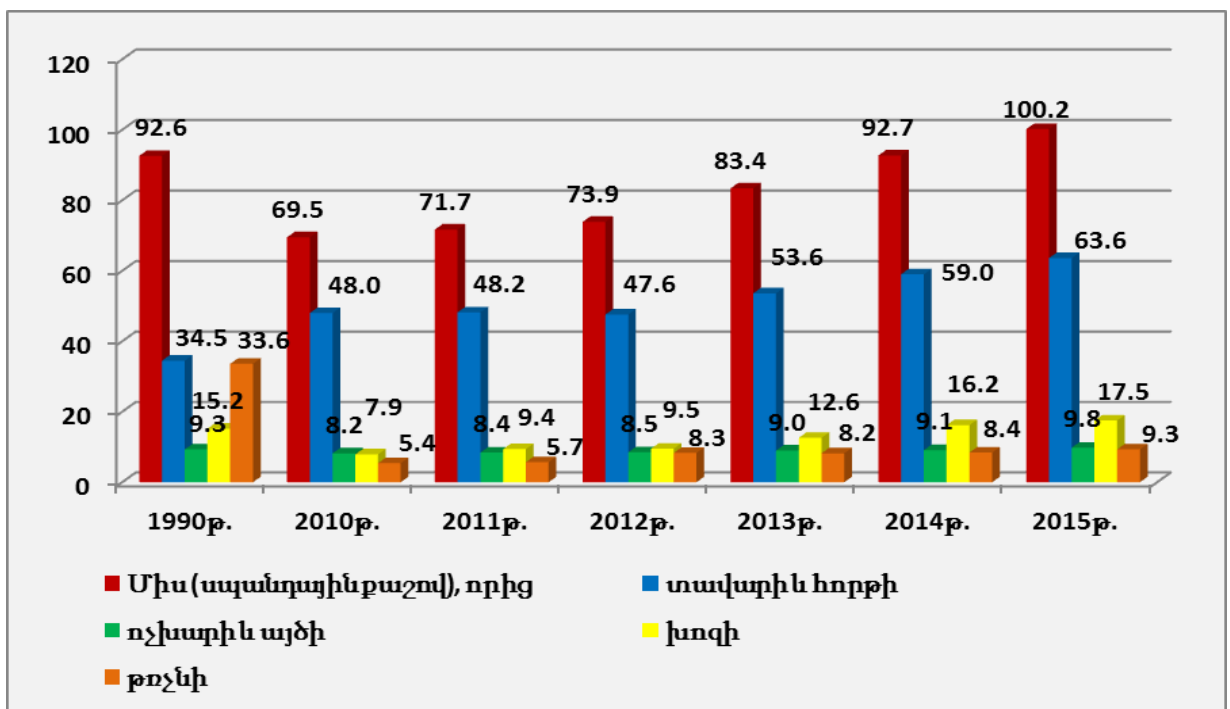

53. Անասնապահական հիմնական մթերքների արտադրության ծավալների փոփոխության տվյալները վկայում են, որ մսի համար այն հիմնականում ունեցել է աճի

միտում: Կաթի արտադրությունը 2008-2010 թվականներին ունեցել է նվազման, իսկ դրան հաջորդող տարիներին՝ աճի միտում: Ձվի արտադրությունը 2008-2010 թվականներին նկատելիորեն աճել է, 2011-2013 թվականներին ունեցել է տատանողական բնույթ, իսկ հաջորդ՝ 2014-2015 թվականներին կրկին աճել է:

54. Դիտարկվող ժամանակահատվածում որոշակի տատանումներ են արձանագրվել կաթի և տավարի մսի արտադրության ծավալներում, որոնք հակադիր են, ինչը պայմանավորված է շուկայի պահանջարկի նկատմամբ ոչ արդյունավետ արձագանքմամբ. ցանկանալով ավելացնել շուկայում պահանջարկ ունեցող կաթի արտադրությունը, անասնապահական տնտեսությունները գնացել են դրան գլխաքանակի ավելացման ճանապարհով: Մսի արտադրության ծավալները ներկայացված են գծապատկեր 6-ում:

Գծապատկեր 6. Մսի արտադրությունը սպանդային քաշով, հազ. տոննա

1.3.3. Գյուղատնտեսական մթերքներ վերամշակող արդյունաբերություն

55. Երկրում բուսաբուծության և անասնապահության ոլորտների ցիկլային աճն որոշակիորեն ազդում է նաև գյուղատնտեսական մթերք վերամշակող արդյունաբերության զարգացման վրա: 2015 թվականին սննդամթերքի արտադրությունում գործել է 821 կազմակերպություն, իսկ արտադրանքի ծավալը ընթացիկ գներով

կազմել է 287.8 մլրդ դրամ: Խմիչքի արտադրության ծավալը ընթացիկ գներով կազմել է 102.6 մլրդ դրամ, որտեղ գործել է 134 կազմակերպություն: Խմիչքների արտադրությունում գերակշռել է ալկոհոլային խմիչքների արտադրությունը, ինչը կազմել է ընդամենի 70.6 տոկոսը: Գյուղատնտեսական մթերքների վերամշակումից ստացվող արտադրատեսակների արտադրությունից 2015 թվականին միանիշ աճ է գրանցվել ոչ ալկոհոլային ըմպելիքների, օղու և օղու-լիկյորի, շամպայն գինու արտադրությունում: Անասնապահական մթերք վերամշակող ճյուղում 2015 թվականին նկատվել է թողարկման ծավալների կրճատում, մասնավորապես՝ մսի վերամշակման ոլորտում, իսկ կաթնամթերքի արտադրությունում գրանցվել է արտադրության ծավալների աճ (աղյուսակ 3):

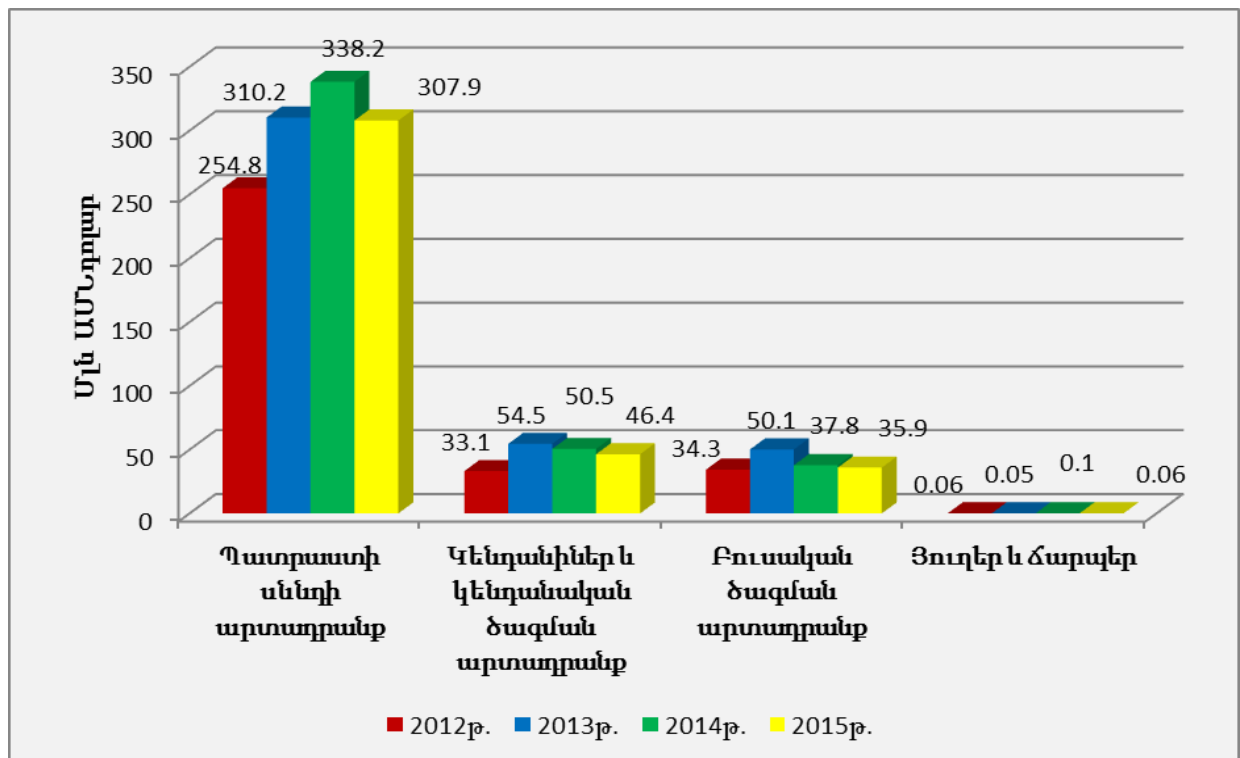
Աղյուսակ 3. Գյուղատնտեսական մթերքների վերամշակումից ստացվող հիմնական արտադրատեսակների ծավալները

Մթերքի անվանումը	Չափի միավորը	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.
Մսամթերք, ներառյալ երշիկեղեն	տոննա	4488.8	4668	4757	6382.3	5996.9
Պանիր	տոննա	17614.2	17628.6	17375.4	18317.3	18592.5
Կաթ	մլն. լիտր	315.8	324.1	339.5	430.0	447.9
Մածուն	տոննա	3518.8	3141.8	3551.3	4720.9	6170.2
Թթվասեր	տոննա	2864.2	3400.5	3453.2	3960.6	6064.9
Կաթնաշոռ	տոննա	949.8	849.4	1010.7	921.9	989.4
Պտուղբանջարեղենային պահածոներ	տոննա	11486.4	8356.2	8885.7	10840.1	9807.4
Ալյուր	տոննա	156100	234821	169425	219000	182300
Հաց	հազ. տոննա	298.1	296.8	292.9	290.3	284.5
Բուսական յուղ	տոննա	696.5	2656.1	4650.3	3967.7	1949.3
Շաքարավազ	տոննա	72159.4	69267	69625	89189	53225.0
Օղի և օղու-լիկյորի արտադրանք	հազ. լիտր	9187.5	10098.2	9938.1	9503.3	9513.2
Կոնյակ	հազ. լիտր	15380.5	18514.1	20284.5	18708.9	16947.6
Գինի	հազ. լիտր	6191.5	5718	6422.3	6176	5931.9
Շամպայն գինի	հազ. լիտր	623.1	478.8	536.4	634.4	658.1
Գարեջուր	հազ. լիտր	14744.3	13668.2	19847.8	23716.5	20686.5
Ոչ ալկոհոլային ըմպելիքներ	հազ. լիտր	45756	45320.8	61710.1	79962.9	81718.5
Բնական հյութեր	հազ. լիտր	14615.2	16741.6	19542.6	21115.9	17080

1.3.4. Գյուղատնտեսական մթերքի արտահանում

56. 2000 թվականի համեմատությամբ 2004-2008 թվականներին բուսական և կենդանական ծագման ապրանքների արտահանումն ավելացել էր 4.7 անգամ, իսկ ընդամենը արտահանման կառուցվածքում 10.0 տոկոսից հասել է 14.4 տոկոսի: Միջազգային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամը բացասական ազդեցություն ունեցավ Հայաստանի Հանրապետության արտաքին առևտրի վրա, սակայն 2010 թվականից արտահանման ընդհանուր ծավալի աճին զուգահեռ ավելացան նաև բուսական և կենդանական ծագման ապրանքների արտահանման ծավալները, որոնց առաջանցիկ աճի տեմպերի շնորհիվ գյուղատնտեսական ծագման և պատրաստի սննդի արտադրանքի տեսակարար կշիռը 2010 թվականի 16.4 տոկոսից 2012 թվականին աճեց մինչև 23.4 տոկոսի: 2014 թվականի համեմատությամբ 2015 թվականին գրանցված արտահանման ծավալների անկումը մեծապես պայմանավորված էր հիմնական արտահանման շուկայում ռուսական ռուբլու արժեզրկմամբ (գծապատկեր 7):

Գծապատկեր 7. Գյուղատնտեսական արտադրանքի հիմնական խմբերի արտահանումը, հազ. ԱՄՆ դոլար

57. Արտահանման կառուցվածքում շոշափելի է ագրոպարենային համալիրի արտադրանքի ունեցած տեսակարար կշիռը, որը 2010-2012 թվականներին աճել է 12.6 տոկոսից մինչև 18.5 տոկոս, «Կենդանիներ և կենդանական ծագման արտադրանքի» տեսակարար կշիռը կազմել է 2.3-2.4 %, իսկ «Բուսական ծագման արտադրանքի» տեսակարար կշիռը աճել է 1.5 %-ից մինչև 2.5 %-ի: Հատկանշական է, որ 2012 թվականին բուսական ծագման արտադրանքի արտահանման ծավալն արժեքային արտահայտությամբ գերազանցել է կենդանական ծագման արտադրանքի արտահանումը: 2015 թվականին գրանցվել է հակառակ միտում՝ արտահանման կառուցվածքում գերակշռել է կենդանական ծագման արտադրանքը: Արդյունքում կարելի է վստահությամբ պնդել, որ բավարար չափով ռեսուրսների, նպաստավոր բնակլիմայական պայմանների և բարենպաստ տնտեսական միջավայրի պայմաններում արտահանմանն ուղղված աճի մեծ ներուժ ունեն ագրո-արդյունաբերական համալիրը կամ գյուղմթերք վերամշակող արդյունաբերությունն ու բուսաբուծությունը:

1.3.5. Գյուղատնտեսության վարկավորում

58. Չնայած վերջին տարիների որոշակի դրական տեղաշարժերին՝ դեռևս չի բավարարվում գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների վարկավորման պահանջը, մասնավորապես՝ գյուղացիները յուրաքանչյուր տարի շրջանառու միջոցների խիստ կարիք են զգում, իսկ գործող բանկային համակարգի կողմից վարկավորման պայմանները՝ գրավի առարկայի շրջանակներ, վարկավորման ժամկետ, տոկոսադրույք և այլն, դժվարամատչելի են գյուղացիական տնտեսությունների հիմնական մասի համար: Առևտրային բանկերի և վարկային կազմակերպությունների վարկային ներդրումների դինամիկան ներկայացված է աղյուսակ 4-ում:

Աղյուսակ 4. Հայաստանի Հանրապետության առևտրային բանկերի և վարկային կազմակերպությունների վարկային ներդրումների դինամիկան

(մլն դրամ)

	2010թ.	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.
Վարկային ներդրումներ	1,033,119	1,406,874	1,757,193	1,961,762	2,375,103	2,271,809
Գյուղատնտեսության վարկավորում (անասնապահություն, բուսաբուծություն, ձկնորսություն, ձկնաբուծություն, անտառային տնտեսություն և փայտամթերումներ)	66,579	103,403	131,505	158,910	202,332	199,738
Կշիռն ընդհանուր վարկային ներդրումներում, %	6.4	7.3	7.5	8.1	8.5	8.79
Կշիռը գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքում, %	10.5	13.0	15.6	17.3	20.4	19.9

59. 2010թ. գյուղատնտեսության վարկավորման ծավալը ներառում է անասնապահության և բուսաբուծության ենթաճյուղերին տրամադրված վարկերը: 2011 թվականից փոփոխվել է բանկերի և վարկային կազմակերպությունների կողմից վարկային ներդրումների վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկ ներկայացվող հաշվետվությունը, ինչի արդյունքում ձկնորսությունը, ձկնաբուծությունը, անտառային տնտեսությունը և փայտամթերումները համալրել են գյուղատնտեսության ճյուղը:

60. 2010–2015 թվականներին գյուղատնտեսության վարկավորման տեսակարար կշիռը կազմել է առևտրային բանկերի և վարկային կազմակերպությունների ընդամենը վարկային ներդրումների 6.4–8.8 %-ը, իսկ դրանց մասնաբաժինը գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքում ավելացել է 10.5–19.9 %: Գյուղատնտեսության վարկավորման բնագավառում առկա դրական տեղաշարժերի հետ մեկտեղ, դեռևս առկա է ոլորտը մատչելի վարկային ռեսուրսների պահանջարկի ապահովման խնդիրը:

61. Ոլորտի վարկավորման առումով դրական է համարվում Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2011 թվականի մարտի 31-ի N 349-Ն որոշմամբ

հաստատված «Գյուղատնտեսության ոլորտին տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման» կարգին համապատասխան վարկավորման գործընթացը: Վերջինիս համապատասխան գյուղատնտեսությունում տրամադրվել են մատչելի տոկոսադրույքով (14 %-ով) վարկեր, որոնց 4 տոկոսային կետը սուբսիդավորվել է պետության կողմից, իսկ հանրապետության առավել կարիքավոր 225 համայնքների համար սուբսիդավորվել է վարկերի տոկոսադրույքի 6 տոկոսային կետը: 2011 թվականի սեպտեմբերից մինչև 2015 թվականի հուլիսն ընկած ժամանակահատվածում տրամադրվել է մոտ 64.0 մլրդ դրամի շուրջ 70 հազ. վարկ, իսկ 2015 թվականին տրամադրված վարկերի միջին մեծությունը կազմել է մոտ 700 հազար դրամ: 2011-2014 թվականներին գյուղատնտեսության ոլորտում դրական տեղաշարժերն արդյունք են նաև մատչելի վարկային ներդրումների:

62. Վարկավորման նշված գործընթացի շրջանակներում տրամադրված 71.5 հազ. վարկերից միայն 15 տոկոսն է բաժին ընկել կանանց: Արտոնյալ պայմաններով վարկերի տրամադրումը հանդիսանում է կանանց ձեռնարկատիրական գործունեության հիմնական նախադրյալներից մեկը, քանի որ վարկերի հասանելիությունը խիստ սահմանափակ է կանանց համար՝ վարկի ձևակերպման համար անհրաժեշտ գրավի և վարկավորման բարձր տոկոսադրույքերի պատճառով: Հանրապետությունում առկա փորձը ցույց է տալիս, որ կանանց համար վարկավորման հասանելիությունն ապահովելու հարցում կարևորվում է կոոպերատիվների դերակատարումը, որոնց միջոցով կանայք հնարավորություն են ստանում օգտվել վարկավորումից:

1.3.6. Պարենային ապահովության վիճակն՝ ըստ Ազգային պարենային հաշվեկշռի

63. Ցանկացած երկրի պարենային անվտանգության առաջին բաղադրատարրը պարենի առկայությունն է, որը բնորոշում է վերջինիս ֆիզիկական առկայությունն ու մատչելիությունը երկրում՝ արտադրության, պահուստների ստեղծման կամ արտահանման ու ներմուծման միջոցով: Պարենի առկայության վրա ազդող հիմնական գործոններն են գյուղատնտեսության և գյուղատնտեսական մթերքներ վերամշակող արդյունաբերության զարգացման մակարդակն ու տեմպերը, գները, արտադրության

և առևտրի խթանումը, գյուղատնտեսությանը սպասարկող արտադրական ենթակառուցվածքները, բնակլիմայական և այլ պայմանները:

64. Քաղաքական ենթատեքստով պարենային ապահովության հիմնախնդիրը երկրի պարենային անկախության հիմնախնդիրն է՝ որպես ազգային անվտանգության և ազգային անկախության բաղադրիչ:

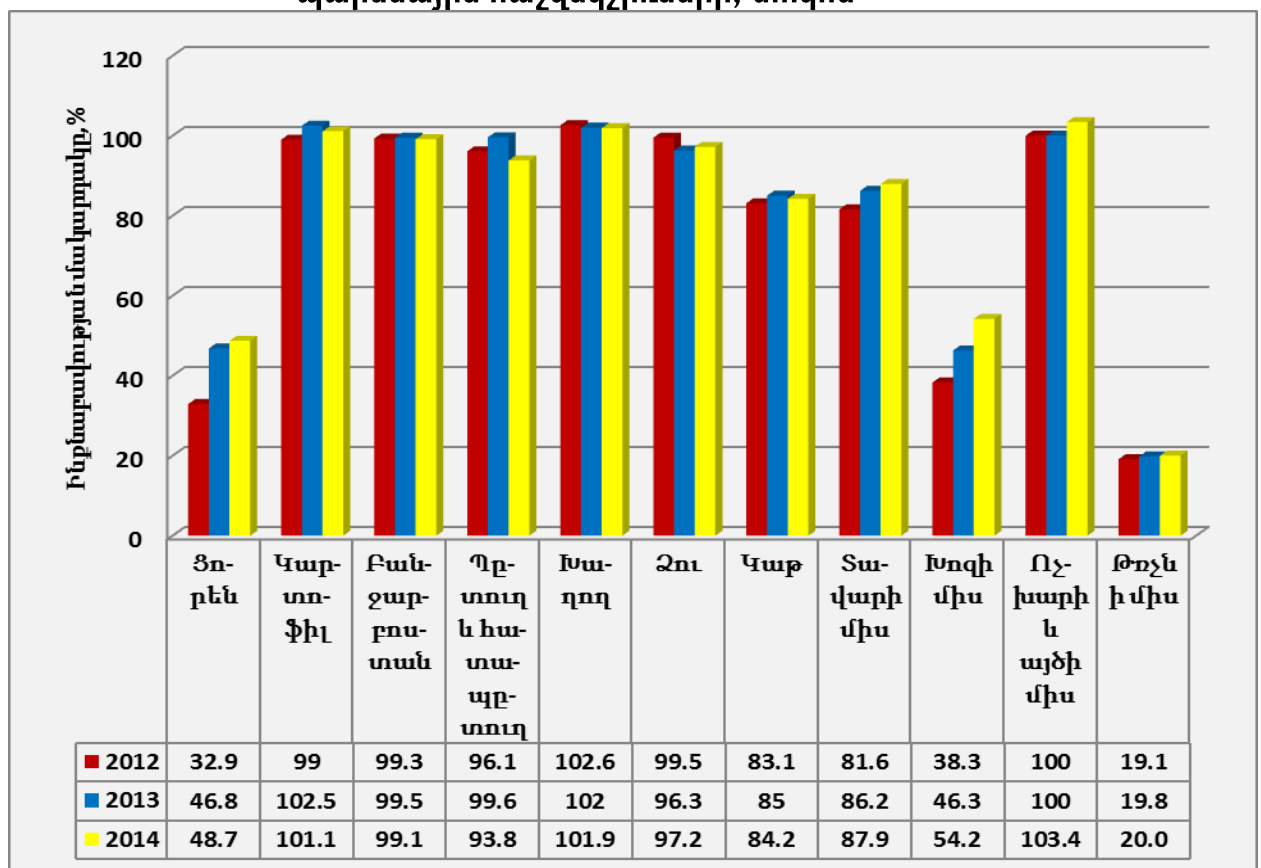
65. Ագրոարդյունաբերական համալիրի արդյունավետ և նպատակային գործունեության համար անհրաժեշտ ռազմավարությունը պետք է հետամուտ լինի հետևյալ նպատակային և փոխադարձաբար կապված համալիր խնդիրների լուծմանը: Առաջին. զգալի չափով ավելացնել գյուղատնտեսական արտադրանքի արտադրությունը և ապահովել պարենի նկատմամբ բնակչության պահանջմունքները՝ ստեղծելով բավարար չափով պաշարներ: Երկրորդ, երկիրն ապահովել բավարար չափով սեփական պարենային ռեսուրսներով՝ կրճատելով գյուղմթերքի ներմուծումը (սա միաժամանակ նշանակում է գյուղմթերքի յուրաքանչյուր տեսակի մասով երկրի ինքնաբավության աճ): Երրորդ, մեկ ընդհանուր համալիրում ներառել գյուղատնտեսությունը և վերջինիս սպասարկող արտադրական ու սոցիալական ենթակառուցվածքները ու տնտեսական գործունեության տեսակները:

66. Երկրում պարենի առկայության և մատակարարումների վերաբերյալ ամփոփ տեղեկատվություն ներկայացնում են ազգային պարենային հաշվեկշիռները, որոնք միաժամանակ որոշակիորեն նկարագրում են երկրի տնտեսության ինքնուրույնության աստիճանը պարենային ապահովության համատեքստում: Պարենային հաշվեկշիռների կարևորագույն ցուցանիշներից է ինքնաբավության աստիճանը, ինչը, սակայն, ավելի շուտ արտադրության ցուցիչ է, քան սպառման, քանի որ ներկայացնում է սոսկ պարենի արտադրության տեսակարար կշիռը՝ երկրում սպառված պարենամթերքի ծավալի կառուցվածքում (հաշվարկվում է Արտադրություն/ (Արտադրություն + ներմուծում – արտահանում բանաձևով)): Ինքնաբավությունը, բնականաբար, տեսականորեն ենթադրում է պարենամթերքի նորմատիվային պարենային զամբյուղով պահանջվող քանակության և արտադրված պարենամթերքի ծավալների

հարաբերակցություն: Գյուղատնտեսական մթերքների առանձին տեսակների ինքնաբավության վերաբերյալ տվյալները ներկայացված են գծապատկեր 8-ում:

67. Չնայած պարենամթերքի հիմնական տեսակների մասով ինքնաբավության աստիճանի ցուցանիշը վերջին տարիներին արձանագրել է բավականին բարձր մակարդակ, այնուհանդերձ այն չի կորելացվում կենսամակարդակը բնութագրող ցուցանիշների հետ, մասնավորապես դեռևս չափազանց բարձր են աղքատության մակարդակը բնութագրող ցուցանիշները, ավելին՝ գյուղական բնակավայրերում աղքատությունն աննշան չափով է զիջում ինչպես աղքատության միջին մակարդակին, այնպես էլ քաղաքային բնակավայրերի աղքատությանը:

Գծապատկեր 8. Գյուղմթերքի առանձին տեսակների ինքնաբավության աստիճանն ըստ Հայաստանի Հանրապետության Ազգային պարենային հաշվեկշիռների, տոկոս

68. 2015 թվականին բնակչության մոտ ամեն երրորդը՝ 29.8 %-ը եղել է աղքատ, նրանցից, իսկ 2.0 %-ը՝ ծայրահեղ աղքատ: Չնայած, որ 2015 թվականին 2014 թվականի նկատմամբ աղքատության մակարդակը նվազել է 0.2 տոկոսային կետով, սակայն 2008 թվականի համեմատ թե՛ աղքատության մակարդակը, թե՛ դրա խորու-

թյունն ու սրությունը, դեռևս գերազանցում են այն: 2015 թվականին 2008 թվականի համեմատ աղքատության մակարդակը գյուղական բնակավայրերում աճել է 2.9 տոկոսային կետով: Քաղաքային բնակավայրերում նույն ցուցանիշը կազմել է 1.8 տոկոսային կետ: Թեպետ ընդհանուր աղքատության մակարդակի տարբերությունը քաղաքային և գյուղական բնակավայրերի միջև փոքր է՝ գյուղական բնակավայրերում՝ 30.4 % և քաղաքային բնակավայրերում՝ 29.4 %, սակայն զգալի է աղքատության մակարդակի տարբերությունն ըստ մարզերի և Երևան քաղաքի: Հայաստանի Հանրապետության Շիրակի մարզը շարունակում է մնալ Հայաստանի ամենաաղքատ տարածաշրջանը, որտեղ աղքատության գծից ցածր է բնակչության 45.3 %-ը: 2008-ի համեմատ աղքատության մակարդակի աճ գրանցվել է Հայաստանի Հանրապետության Արմավիրի մարզում գրեթե 1.2 անգամ, Հայաստանի Հանրապետության Սյունիքի՝ 1.2 և Տավուշի մարզերում՝ շուրջ 1.5 անգամ: 2015 թվականին կնոջ գլխավորությամբ տնային տնտեսությունները կազմել են և աղքատների և ամբողջ բնակչության համապատասխանաբար 29.4 և 27.3 %-ը: Մինչև 6 տարեկան երեխա ունեցող կնոջ գլխավորությամբ տնային տնտեսություններն աղքատ լինելու ավելի մեծ (1.3 անգամ) ռիսկ ունեն՝ նրանց 42.3 %-ը աղքատ են, իսկ 2.5 %-ը ծայրահեղ աղքատ (աղյուսակ 5):

**Աղյուսակ 5. Աղքատության հիմնական ցուցանիշները 2008-2015թթ.-ին
(տոկոսներով)**

	2008թ.		2013թ.		2015թ.	
	Ծայրահեղ աղքատ	Աղքատ	Ծայրահեղ աղքատ	Աղքատ	Ծայրահեղ աղքատ	Աղքատ
Քաղաքային բնակավայրեր	1.9	27.6	2.9	32.2	2.2	29.4
Գյուղական բնակավայրեր	1.2	27.5	2.2	31.7	1.7	30.4
Ընդամենը	1.6	27.6	2.7	32.0	2.0	29.8

69. Ըստ ՀՀ Ազգային վճայագրության ծառայության տվյալների տնային տնտեսությունների կենսամակարդակի ամբողջացված հետազոտության գնահատականների ֆիզիկական, այնպես էլ ֆինանսական ենթակառուցվածքների թերզարգացվա-

ծությունը (ճանապարհներ, ոռոգման համակարգ, գյուղմթերքի մշակման, մթերման, պահպանման հնարավորություններ, ֆինանսավորման հնարավորություններ և այլն) հանդիսանում է Հայաստանում գյուղական վայրերի զարգացմանը խոչընդոտող հիմնական գործոններից մեկը: Հետևաբար, առաջիկա քաղաքականությունը պետք է նպատակաուղղել նշված ենթակառուցվածքների զարգացման խթանմանը:

1.4. ՈԼՈՐՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԽՈՉԸՆԴՈՏՆԵՐԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

70. Հայաստանում գյուղատնտեսության զարգացման գլխավոր խոչընդոտներից է մանր գյուղացիական տնտեսությունների գերակշռող տեսակարար կշիռը: Հանրապետության գյուղատնտեսական արտադրությունում հիմնական հողօգտագործողները գյուղացիական տնտեսություններն են: Միաժամանակ անասնապահության ոլորտում անասնազխաքանակի և անասնապահական մթերքի բացարձակ գերակշիռ մասը ևս ապահովում են բնակչության տնտեսությունները: Այս հանգամանքն էապես նվազեցնում է տնտեսավարողների մրցունակությունն ու բարձրացնում ոլորտում առկա հնարավոր բնակլիմայական, սոցիալ-տնտեսական և այլ ռիսկերի բացասական ազդեցությունը: Այս հիմնախնդիրը շարունակում է տիրապետող մնալ, քանի որ դեռևս դանդաղում է գյուղատնտեսությունում տնտեսավարման ձևերի կատարելագործման, տնտեսությունների խոշորացման ընթացքը, որն իրենով, միաժամանակ, արգելափակում է ռիսկերի մեղմման արդյունավետ համակարգի ներդրման գործընթացը:

71. Ներկայումս մեկ գյուղացիական տնտեսությանը միջին հաշվով բաժին է ընկնում 1.4 հա գյուղատնտեսական հողատեսքեր, այդ թվում՝ 1.1 հա վարելահող, որը հնարավորություն չի ընձեռում իրականացնել ինչպես ինտենսիվ տեխնոլոգիաների կիրառումն ու արդյունավետ տնտեսավարում, այնպես էլ գյուղտեխնիկայի օգտագործումը՝ ժամանակի և ռեսուրսների նվազ ծախսումներով:

72. Հայաստանի Հանրապետության նման սակավահող երկրում, որտեղ բնակչության մեկ շնչի հաշվով գյուղատնտեսական հողերը կազմում են 0.65 հա, իսկ վարելահողերը՝ ընդամենը 0.14 հա, գերակա խնդիր է հողային ռեսուրսների լիարժեք և արդյունավետ օգտագործումը: Սակայն տարբեր գործոնների հետևան-

քով ներկայումս վարելահողերի 25.8 տոկոսը կամ 115.5 հազ. հեկտարը նպատակային նշանակությամբ չի օգտագործվում, ուստի ռազմավարական կարևորագույն խնդիր է հողօգտագործման արդյունավետության բարձրացման նպատակային ծրագրի իրականացումը: Հողօգտագործման հիմնախնդիրների մասին են վկայում գյուղատնտեսական մշակաբույսերի ցանքատարածությունների և բազմամյա տնկարկների տարածքների կրճատումը անցումային շրջանում, ինչպես նաև դրանց կառուցվածքային փոփոխությունները ըստ հողատեսքերի:

73. Գյուղատնտեսության զարգացումը պահանջում է ինտենսիվացման մակարդակի բարձրացում, արդիական տեխնոլոգիաների և կառավարման համակարգերի կիրառում: Այն հանգամանքը, որ դեռևս ցածր է գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվությունը և կենդանիների մթերատվությունը, արդեն իսկ խոսում է ինտենսիվացման ցածր մակարդակ ունեցող գյուղատնտեսության մասին, որը հետևանք է նաև սերմնաբուծության և տոհմային գործի կազմակերպման համակարգերի դեռևս անկատարության, պարարտացման և պայքարի ժամանակակից ձևերի անբավարար և ոչ ճիշտ օգտագործման, մշակության ագրո-տեխնիկական կանոնների խախտման:

74. Տնտեսական բարեփոխումներին նախորդած տարիների հետ համեմատած ներկայումս 7-8 անգամ կրճատվել է հանքային, գրեթե 18 անգամ՝ օրգանական պարարտանյութերի և բույսերի պաշտպանության միջոցների օգտագործումը՝ չհաշված դրանց արդիական ձևերի գրեթե լրիվ բացակայությունը:

75. Լուրջ խնդիրներ են ծառացել գյուղատնտեսության տեխնիկական ապահովման և սպասարկման ծառայությունների բնագավառում: Ներկայումս գյուղատնտեսական տեխնիկայի և սարքավորումների ավելի քան 95 տոկոսի շահագործման ժամկետը լրացել է, ցածր է սարքինության մակարդակն ու արտադրողականությունը, հետևաբար՝ բարձր են շահագործման ծախսերը և ծառայությունների սակագները:

76. Թեև պետական աջակցությամբ զգալի աշխատանքներ են կատարվել ոռոգման համակարգերի վերականգնման և զարգացման ուղղությամբ, սակայն դեռևս այս բնագավառում առկա են բազում հիմնախնդիրներ: Հանրապետության 232.9 հազ. հա ոռոգելի հողատարածքներից փաստացի ոռոգվում է շուրջ 154.2 հազ. հա:

77. Անցումային շրջանում լրջորեն տուժեց նաև անասնապահությունը: Բացի բնակչության վճարունակ պահանջարկի նվազումից, սեփական կերարտադրության կրճատման և ներկրվող կերերի ծավալների կտրուկ սահմանմափական հետևանքով զգալիորեն կրճատվեց անասնազխաքանակը և անասնապահական մթերքների արտադրությունը: 1990թ. համեմատությամբ 3.4 անգամ կրճատվել է կերային մշակաբույսերի տարածությունը, անբավարար են օգտագործվում բնական կերահանդակները: Մասնավորապես, խիստ նկատելի է գյուղամերձ արոտավայրերի գերբեռնվածությունն ու էռոզիան և հեռագնա արոտների սահմանափակ օգտագործումը՝ հանգեցնելով լուրջ տնտեսական կորուստների ու արոտավայրերի դեգրադացման:

78. Վերը նշված հիմնախնդիրներին ավելանում են գյուղմթերքի իրացման շուկայի ձևավորման դժվարությունները՝ մի կողմից պայմանավորված տեղական շուկայում դեռևս ցածր վճարունակ պահանջարկով, մյուս կողմից գյուղատնտեսական մթերք գնող-իրացնող ենթակառուցվածքների անկատարությամբ, դրանց ձևավորման դանդաղ ընթացքով և արտահանման դժվարություններով: Ըստ էության գյուղատնտեսության զարգացման լուրջ մարտահրավեր է բնատնտեսության նկատելի լինելը կամ գյուղատնտեսական մթերքի ապրանքայնության ցածր մակարդակը, ինչը խոչընդոտում է ոլորտում շուկայական հարաբերությունների զարգացմանն ու քաղաքականության ներգործությանը:

79. Գյուղատնտեսության զարգացման լրջագույն խնդիր է ֆինանսական միջոցների նվազ մատչելիությունը՝ պայմանավորված վարկերի բարձր տոկոսադրույքներով և վարկերի տրամադրման ոչ բավարար ժամկետներով: 2015 թվականի վերջի դրությամբ Հայաստանի Հանրապետության առևտրային բանկերի կողմից մեկ տարուց ավել ժամկետով տրամադրված վարկերի միջին տոկոսադրույքները Հայաստանի Հանրապետության դրամով կազմել է 16.63 տոկոս, իսկ արտարժույթով՝ 11.13 տոկոս:

80. Կարևորագույն մարտահրավեր է գյուղմթերքի արտահանման և ներմուծման հարաբերակցությունն ու առևտրաշրջանառության կառուցվածքում ունեցած տեսակարար կշիռը: Արտաքին առևտրի ապրանքային կառուցվածքում պարենի և

գյուղատնտեսական հումքի բաժինը (2009-2012 թվականների տվյալներով) կազմել է արտահանման 16.9-19.8 տոկոսը և ներմուծման 15.8-16.4 տոկոսը: 2012 թվականի տվյալներով ներմուծման արժեքը արտահանմանը գերազանցում է 2.98 անգամ, իսկ 2009 թվականին այդ հարաբերակցությունը կազմել էր 4.58 անգամ, պարենի և գյուղատնտեսական հումքի գծով՝ 2.5 անգամ, իսկ 2009 թվականին՝ 4.3 անգամ: Ավելին, արտադրատեսակների այս խմբում արտահանման ավելի քան 57,9 տոկոսը բաժին է ընկնում ոգելից և ոչ ոգելից ըմպելիք ապրանքային խմբին, որն առանց նվազեցնելու անհրաժեշտ է համալրել այլ ապրանքատեսակներով: 2015 թվականի տվյալներով գյուղատնտեսական ծագման արտադրատեսակների ներմուծման և արտահանման արժեքի հարաբերակցությունը կազմել է շուրջ 2:1-ի: Ուստի գյուղատնտեսական ապրանքների արտահանման ծավալների ավելացումը, առևտրային հաշվեկշռի և կառուցվածքի բարելավումը նույնպես դիտվում է որպես ռազմավարական կարևորություն ներկայացնող հիմնախնդիր:

81. Կարևորագույն խնդիրներից է գյուղացիական տնտեսությունների ղեկավարների և անդամների վերապատրաստման կազմակերպումն ու որակավորման բարձրացումը, ընդհանրապես ոլորտի կադրային ապահովումը:

82. Գյուղատնտեսությունն որպես ռիսկային ոլորտ յուրաքանչյուր տարի զգալի կորուստներ է կրում տարբեր բնական աղետներից, ուստի կարևոր խնդիր է ռիսկերի մեղմացման միջոցառումների իրականացումը և ապահովագրական համակարգի ներդրումը: Գյուղատնտեսությունում հնարավոր կորուստների ռիսկը նվազեցնելու և զարգացման ներուժը պահպանելու առումով դեռևս կարևորագույն խնդիր է մնում ոլորտում ապահովագրական համակարգի աստիճանական ներդրումը:

83. Ռիսկերի մեղման առումով վերջին տարիներին որոշակի ուշադրություն է դարձվել հակակարկտային տեղակայանքների կիրառմանը և դրանց ռադիոլոկացիոն ցանցի, կարկտապաշտպան ցանցաշերտերի ներդրմանը: Որոշակի աշխատանքներ են տարվում նաև հեղեղավտանգ տարածքներում հակահեղեղային միջոցառումների և հողերի էրոզիայի դեմ պայքարի իրականացման ուղղությամբ: Իրականացված աշխատանքների հետ մեկտեղ այս բնագավառում խնդիրները դեռ

շատ են:

84. Մարդկային ռեսուրսների համատեքստում կարևորվում է հատկապես կանանց դերը, որոնք, ըստ էության, հանդիսանում են գյուղմթերքի արտադրման, սննդամթերքի ապահովման, պարենային անվտանգության և գյուղական վայրերում տնային տնտեսությունների գոյատևման հիմնական երաշխավորները: Ոլորտում կատարված հետազոտությունները և վիճակագրական տվյալների վերլուծությունը բացահայտում են մի կողմից կանանց առանցքային մասնակցությունը գյուղատնտեսական արժեքի գրեթե բոլոր օղակներում, մյուս կողմից, առկա անհավասարությունը, որը արտահայտվում է կանանց աշխատանքի և կենցաղի անբարենպաստ պայմաններով, վարկերի և ռեսուրսների սահմանափակ մատչելիությամբ, սոցիալական պաշտպանվածության ցածր մակարդակով, կանանց ոչ բավարար մասնակցությամբ՝ իրենց իսկ վերաբերվող համայնքային որոշումներին:

85. Գյուղաբնակ կանանց հնարավորությունների ընդլայնմանը վերաբերող միջազգային և ազգային փաստաթղթերի համադրումը ցույց է տալիս, որ Հայաստանի Հանրապետության գենդերային քաղաքականությանը վերաբերվող փաստաթղթերում առկա են գյուղատնտեսության ոլորտում գենդերային անհավասարությունը մեղմելու որոշակի միջոցառումներ և նույնիսկ հաստատված են կամ առաջարկվում են իրավիճակը գնահատելու զգայուն ցուցիչներ: Սակայն դրանց մի մասը չի հաշվառվում և հետևապես չի արտացոլվում գյուղատնտեսության ոլորտի զարգացմանը վերաբերող ազգային և մարզային ծրագրերում, ինչը կարող է այդ ծրագրերը կյանքի կոչելու ընթացքում գենդերային անհավասարությունը խորացնելու պատճառ հանդիսանալ: Տարբերակված վիճակագրական տվյալների բացակայությունը գյուղատնտեսությունում խոչընդոտ է հանդիսանում ոլորտում առկա մարդկային ռեսուրսների, այդ թվում կանանց ներուժի գնահատման, դրա արդյունավետ օգտագործման ուղղությամբ ծրագրերի մշակման, թիրախային խմբերի ճիշտ ընտրության և ռազմավարական նպատակների ճշգրտման առումով:

II. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՏԵՍԼԱԿԱՆԸ

86. Ագրարային ոլորտում բարեփոխումների և տնտեսությունում շուկայական հարաբերությունների կատարելագործման և ագրարային հատվածի առանձնահատկություններով և այլ գործոններով պայմանավորված՝ պետական նպատակային քաղաքականության գյուղատնտեսության զարգացման տեսլականը ներառում է.

1) արդիական տեխնոլոգիաների կիրառմամբ գյուղատնտեսական առևտրային կազմակերպությունների, կոոպերատիվների և ընտանեկան գյուղացիական տնտեսությունների, ոլորտի արտադրական ու սպասարկող ենթակառուցվածքների հետ ինտեգրված զարգացում,

2) գյուղատնտեսության զարգացման մոդելի հիմնական բաղադրիչները կկազմեն տվյալ պայմաններին համապատասխանող օպտիմալ չափեր և կառուցվածք ունեցող տնտեսությունները, որոնց գործունեությունը հիմնականում կհիմնվի նորարարական տեխնոլոգիաների վրա,

3) երկրի պարենային անվտանգության առաջնահերթության և ագրոպարենային արտադրանքների արտաքին առևտրի հարաբերական և բացարձակ առավելության սկզբունքների համադրումով՝ բնակչությանը կայուն պարենային ապահովում և ագրովերամշակող հատվածի գյուղատնտեսական հումքի պահանջարկի բարելավում,

4) գյուղատնտեսությունում համախառն արտադրանքի ավելացում, գլխավորապես ինտենսիվ գործոնների՝ մասնավորապես, աշխատանքի արտադրողականության աճի հաշվին: Գյուղատնտեսության մեջ ներգրավված աշխատուժի օգտագործում գյուղատնտեսության սպասարկման և ոչ գյուղատնտեսական գործունեության այլ բնագավառներում,

5) արտադրված գյուղատնտեսական հումքի զգալի մասի վերամշակում գյուղական համայնքներում փոքր ու միջին ձեռնարկատիրության զարգացման արդյունքում ձևավորված արտադրական կարողություններում,

6) բուսաբուծության և անասնաբուծության ներճյուղային կառուցվածքում բարձր ավելացված արժեք ապահովող գյուղատնտեսական մթերքների արտադրության գերակշռության ապահովում,

7) հանրապետության բնակչության պարենային անվտանգության բարձր մակարդակի, կարևորագույն պարենամթերքների ինքնաբավության ապահովում, գյուղական աղքատության և արտագաղթի կրճատում:

III. ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ

87. Գյուղատնտեսության կայուն զարգացման ռազմավարության հիմնական նպատակն է գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների համար գործունեության բարենպաստ պայմանների ստեղծման, նպատակային քաղաքականության լծակների կիրառման միջոցով՝ նպաստել ոլորտի արդիականացմանը, մրցունակությանը և երկրի պարենային անվտանգության մակարդակի բարձրացմանը: Հիմնական նպատակից բխող ենթանպատակներն են.

- 1) ագրարային ոլորտում տնտեսավարման բազմաձևության համար պայմանների ստեղծում, տնտեսական մեխանիզմների կիրառմամբ գյուղատնտեսական կոոպերացիայի զարգացման, գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման խթանում,
- 2) գյուղատնտեսական մթերքների և հումքի, գյուղատնտեսական հումքի վերամշակումից ստացվող արտադրատեսակների իրացման մեխանիզմների կատարելագործում, համապատասխան ենթակառուցվածքների զարգացում, գյուղատնտեսական ծագման արտադրատեսակների արտաքին ապրանքաշրջանառության հաշվեկշռի բարելավում,
- 3) նորարարական միջոցառումների իրականացման խթանման միջոցով գյուղատնտեսության մրցունակության բարձրացում,
- 4) գյուղատնտեսության ներուժի՝ հողային, ջրային, աշխատանքային ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործում,
- 5) միջազգային չափանիշներին համապատասխան սննդամթերքի անվտանգության համակարգերի ներդրում և կիրառման ապահովում,
- 6) գյուղական բնակավայրերում ոչ գյուղատնտեսական զբաղվածության ընդլայնում, արդյունքում՝ գյուղական բնակչության եկամուտների ավելացում,
- 7) գյուղական համայնքների ենթակառուցվածքների զարգացում,

- 8) գյուղատնտեսության սպասարկման ծառայությունների զարգացման արդյունքում դրանց հասանելիության և մատչելիության ապահովում,
- 9) գյուղատնտեսության ճյուղային կառուցվածքի բարելավման, նախընտրելի մասնագիտացման խթանման միջոցով բարձր ավելացված արժեք ապահովող արտադրանքների արտադրության ընդլայնում,
- 10) շրջակա միջավայրի պահպանություն, ագրոտուրիզմի, օրգանական գյուղատնտեսության և բնական երկրագործության զարգացում,
- 11) գյուղատնտեսության ոլորտում իրականացվող ծրագրերում կանանց և տղամարդկանց հավասար իրավունքների և հավասար հնարավորությունների ապահովում,
- 12) գյուղատնտեսության ոլորտում քաղաքացիական հասարակության հետ համագործակցության զարգացում:

IV. ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

88. Գյուղատնտեսության կայուն զարգացման ռազմավարության հիմնական խնդիրներն են.

- 1) ագրարային ոլորտում տնտեսավարման արդյունավետ ձևերի, մասնավորապես գյուղատնտեսական կոոպերացիայի զարգացում, գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման խթանում.
- 2) պարենային ապահովության մակարդակի բարձրացում, հիմնական պարենային մթերքների ինքնաբավության նվազագույն մակարդակի ապահովում.
- 3) տեղական արտադրության գյուղատնտեսական արտադրանքների մրցունակության բարձրացում, ըստ նպատակահարմարության ներմուծվող պարենամթերքների փոխարինում, օրգանական գյուղատնտեսության և բնական երկրագործության ներուժի օգտագործման խթանում, արտահանման ուղղվածություն ունեցող գյուղատնտեսության զարգացում.
- 4) բնատնտեսական գործոններով և պահանջարկով պայմանավորված գոտիական նախընտրելի մասնագիտացման նպաստում և արտադրության ռացիոնալ տեղաբաշխում.
- 5) գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին հասցեական աջակցության

(սուբսիդավորման) մեխանիզմների կատարելագործում.

6) սննդամթերքի անվտանգության միջազգայնորեն ընդունված չափանիշների ներդրում,

7) հողային ռեսուրսների նպատակային օգտագործման մակարդակի և արդյունավետության բարձրացում,

8) բուսաբուծության ճյուղի զարգացում.

ա. ագրոտեխնիկական առաջադիմական տեխնոլոգիաների ներդրում,

բ. բարձր ավելացված արժեք ապահովող մշակաբույսերի մշակության խթանում,

գ. սերմերի ապահովվածության ծրագրերի իրականացում, սելեկցիայի և սերմնաբուծության համակարգի զարգացում, գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների համար սերմերի որակի հսկողության մատչելի մեխանիզմների ներդրում,

դ. բույսերի պաշտպանության և կարանտին միջոցառումների պետական ծրագրերի իրականացում, տնտեսավարողներին խորհրդատվության տրամադրում,

ե. մշակաբույսերի գենետիկական բազմազանության, ներառյալ մշակաբույսերի վայրի ցեղակիցների պահպանության պետական ծրագրերի իրականացում,

9) անասնաբուծության ճյուղի զարգացում.

ա. անասնաբուծության ճյուղերի մասնագիտացման և ռացիոնալ տեղաբաշխման գործընթացի կողմնորոշում և աջակցություն,

բ. տոհմային գործի զարգացման և հոտի վերարտադրության միջոցառումների պետական քաղաքականության իրականացում՝ նախապատվությունը տալով ոչ թե ծախսատար էլիտար անասունների ներկրմանը, այլ տեղում կատարվող արհեստական սերմնավորմանը,

գ. անասնաբուծության համակարգի ինստիտուցիոնալ բարելավում և անասնաբուժական միջոցառումների իրականացման արդյունավետ մեխանիզմների ներդրում,

դ. անասնապահության կերի բազայի բարելավում՝ դաշտային կերարտադրության կառուցվածքի բարելավման, կերային մշակաբույսերի սերմերի ապահովության և սերմնաբուծության պետական ծրագրերի իրականացման, հանրապետության

մարզերի տարածաշրջաններում խտացրած կերերի արտադրության փոքր արտադրամասերի ստեղծմանն աջակցություն,

ե. անասնաբուծությամբ մասնագիտացված առևտրային կազմակերպությունների ձևավորմանն ու զարգացմանն աջակցություն, սպանդանոցների տարածքային ցանցի ստեղծում:

զ. գյուղատնտեսական կենդանիների ցեղերի գենետիկական բազմազանության ապահովման պայմանների ստեղծում:

10) գյուղատնտեսական հումքի վերամշակման ոլորտի զարգացում.

ա. ագրովերամշակման ոլորտի տնտեսավարողների գործունեության բարենպաստ պայմանների և հավասար մրցակցային միջավայրի ապահովման նպատակային քաղաքականության իրականացում,

բ. արդիական տեխնոլոգիաների ներդրում և արտադրանքի մրցունակության բարձրացում,

գ. տնտեսավարողներին մարքեթինգային աջակցություն,

դ. ոլորտային միությունների կայացման և զարգացման աջակցություն, պետություն-մասնավոր հատված համագործակցություն և գյուղատնտեսական հումք արտադրողների հետ պայմանագրային հարաբերությունների ընդլայնում և զարգացում.

11) գյուղատնտեսության արտադրատեխնիկական սպասարկումների զարգացում և արտադրության տեխնիկական հագեցվածության բարձրացում.

ա. գյուղատնտեսության տեխնիկական հավաքակազմի նորացման մատչելի մեխանիզմների ներդրում,

բ. գյուղատնտեսության արտադրատեխնիկական սպասարկումների մատչելի մեխանիզմների ներդրում:

12) գյուղի սոցիալական ենթակառուցվածքների զարգացում

13) գյուղատնտեսական ռիսկերի մեղմացում.

ա. ոլորտի ռիսկերի մեղմման քաղաքականության իրականացում,

բ. գյուղատնտեսությունում ապահովագրական համակարգի ստեղծման նախադրյալների ապահովում և փուլային մոտեցմամբ ներդրում,

գ. կլիմայի փոփոխությունների հետևանքով առաջացող գյուղատնտեսական

ռիսկերի մեղմացում,

14) ագրարային ոլորտի վարկավորման բարելավում.

ա. վարկերի մատչելիության բարձրացման տարբեր մեխանիզմների ներդրում,
բ. գյուղատնտեսության վարկավորման նպատակային քաղաքականության կատարելագործում՝ ապահովելով վարկային միջոցների հավասար հասանելիությունը կանանց և տղամարդկանց համար.

15) ագրարային ոլորտի գիտակրթական, կրթական և խորհրդատվական համակարգի բարելավում և զարգացում.

16) գյուղատնտեսության հաշվառման համակարգի զարգացում.

17) ագրարային ոլորտում քաղաքականության վարման գործընթացում գենդերային խտրականության բացառում:

V. ՌԱԶՄԱՎԱՌՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐԸ

89. Ագրարային ոլորտում տնտեսավարման արդյունավետ ձևերի, մասնավորապես կոոպերացիայի զարգացում, գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման խթանում.

1) ագրարային ոլորտում ներկայումս գործում են գյուղացիական (ընտանեկան) տնտեսությունները, գյուղատնտեսական առևտրային կազմակերպությունները, գյուղատնտեսական ուղղվածության կոոպերատիվները, գյուղատնտեսական հումք վերամշակող տարբեր հզորության ընկերությունները.

2) հանրապետության գյուղատնտեսությունում գործող մեկ տնտեսությանը միջին հաշվով բաժին է ընկնում 1.4 հա գյուղատնտեսական հողատեսքեր, այդ թվում՝ 1.1 հա վարելահողեր: Ներկայումս հանրապետությունում բուսաբուծության ոլորտը վարվում է 1.2 մլն մասնատված հողակտորների վրա: Ստեղծված պայմաններում գյուղացիական տնտեսություններին բաժին է ընկնում գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի 96.5 տոկոսը: Փաստորեն գյուղատնտեսությունում

գերակշռում են ապրանքայնության և մրցունակության ցածր մակարդակ ունեցող գյուղացիական (ընտանեկան) տնտեսությունները,

3) ստեղծված պայմաններում գյուղատնտեսության բնատնտեսական ներուժի օգտագործման մակարդակը դեռևս բավականին ցածր է, որի հիմնական պատճառներից են հանրապետության գյուղացիական տնտեսությունների փոքր չափերը, գյուղատնտեսական արտադրության ցածր եկամտաբերությունը.

4) կոոպերացիայի փորձի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ մասնավոր հատվածի արտադրողների (հատկապես մանր և միջին) հնարավորություններն առավելագույնս արդյունավետ օգտագործվում են կամավորության սկզբունքներով միավորման և համատեղ արտադրատնտեսական գործունեության իրականացման դեպքում: Այս պայմաններում կարևորվում է կոոպերատիվների տարբեր ձևերը, որը հնարավորություն է ընձեռում դրանում ընդգրկված յուրաքանչյուր անդամին առավելագույնս օգտագործել տնտեսական ներուժը և վերարտադրության տարբեր փուլերում ապահովել անհամեմատ բարձր եկամուտների ստացում: Կոոպերատիվների տարբեր ձևերի մեջ առանձնակի տեղ են գրավում գյուղատնտեսական կոոպերատիվները.

5) ըստ Կոոպերատիվների միջազգային դաշնության «Կոոպերատիվների ինքնության հռչակագրի»՝ կոոպերատիվը մարդկանց ինքնավար ընկերակցություն է, որը կամավոր կերպով միավորում է՝ համատեղ սեփականություն հանդիսացող և ժողովրդավարական ձևով վերահսկվող ձեռնարկության միջոցով իրենց ընդհանուր տնտեսական, սոցիալական և մշակութային կարիքներն ու ձգտումները բավարարելու համար.

6) Կոոպերատիվները խթանիչ գործոն են հանդիսանում գյուղի կանանց տնտեսական հնարավորությունների ընդլայնելու հարցում՝ հեշտացնելով վարկերի հասանելիությունը նրանց համար, ուժ հաղորդելով կանանց ռիսկային որոշումներ ընդունելու ու տնտեսական հարցերում պատասխանատվությունն իրենց վրա վերցնելու առումով.

7) Հայաստանի Հանրապետությունում մինչև 2016 թվականը կոոպերատիվների բնագավառում օրենսդրական կարգավորման հիմնական փաստաթղթերն են՝

Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգիրքը և «Սպառողական կոոպերացիայի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը.

8) գործող վերը նշված օրենսդրական փաստաթղթերը համահունչ չէին կոոպերատիվների միջազգային հանրային իրավունքի նորմերին (մասնավորապես՝ Կոոպերատիվների միջազգային դաշինքի «Կոոպերատիվների ինքնության հռչակագիր», Միավորված ազգերի կազմակերպության «Կոոպերատիվների զարգացման համար աջակցող միջավայրի ստեղծման» ուղեցույց, Աշխատանքի միջազգային կազմակերպության «Կոոպերատիվների աջակցության» թիվ 193 առաջարկություն): Հետևաբար պահանջվում էին կոոպերատիվների բնագավառը կարգավորող Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության բարեփոխումներ՝ հաշվի առնելով այդ բնագավառի միջազգայնորեն ընդունված պահանջները: Վերը նշված պահանջներն ու ռազմավարության դրույթները հաշվի առնելով՝ մշակվեց և 2015 թվականի դեկտեմբերին Հայաստանի Հանրապետության Ազգային Ժողովի կողմից ընդունվեց «Գյուղատնտեսական կոոպերատիվների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը.

9) Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության առանձնահատկություններով պայմանավորված նախընտրելի են կոոպերատիվների հետևյալ տեսակները՝ ըստ գործունեության ուղղությունների՝

ա. գյուղատնտեսական արտադրանքի արտադրության և իրացման՝ գյուղատնտեսական արտադրանքի արտադրություն և իրացում, ծառայությունների մատուցում, գյուղատնտեսական արտադրանքի պահպանում, փոխադրում, փաթեթավորում, գովազդ և արտադրությունից մինչև սպառում արժեքային շղթայի փուլերի այլ գործառույթներ.

բ. գյուղատնտեսական մատակարարման՝ անդամների համար պարարտանյութի, վառելիքի, քսանյութերի, բույսերի պաշտպանության միջոցների, սերմերի, տնկանյութի, կերի, գյուղատնտեսական տեխնիկայի, պահեստամասերի, գյուղատնտեսական կենդանիների, գյուղատնտեսական արտադրության համար այլ ներդրանքների մատակարարում.

գ. գյուղատնտեսության ոլորտում սպասարկման (ծառայություններ մատուցող)՝ գյուղատնտեսական մեքենայացված աշխատանքներով սպասարկում, բույսերի պաշտպանության, տոհմային գործի, անասնաբուծության, հողերի մելիորատիվ վիճակի բարելավման, անասնաբուժական, գյուղական շինարարության, գյուղական բնակչությանը գիտախորհրդատվական, տեղեկատվական, կենցաղային սպասարկման բնույթի ծառայությունների մատուցում.

դ. գյուղատնտեսական արտադրանքի վերամշակման՝ գյուղատնտեսական արտադրանքի վերամշակման արդյունքում սննդամթերքի (մսամթերք, կաթնամթերք, հացամթերք, պտղահատապտղային և բանջարեղենային պահածոներ, խմիչքներ և այլն), ինչպես նաև սննդամթերք չհանդիսացող (համակցված կեր, դեղաբույսեր, եթերայուղեր և այլն) արտադրատեսակների արտադրության ստեղծման և զարգացման խթանում.

10) գյուղատնտեսական կոոպերատիվները կարող են համատեղել գործունեության մի քանի ուղղություններ.

11) կոոպերատիվները միմյանց և իրավաբանական այլ անձանց հետ՝ իրենց գործունեությունն առավել արդյունավետ կերպով իրականացնելու նպատակով կարող են ստեղծել միություններ: Միության անդամները պահպանում են տնտեսական ինքնուրույնությունը և իրավաբանական անձի բոլոր իրավունքները.

12) ներկայումս հանրապետությունում գործում են գյուղատնտեսական ուղղվածության շուրջ 300 կոոպերատիվներ: Նշվածի հետ մեկտեղ «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող վարկային երկու ծրագրերի շրջանակներում հանրապետության անասնապահական ուղղվածություն ունեցող մարզերում ձևավորվել են թվով ավելի քան 180 «Համայնքի արտոգտագործողների միավորում» սպառողական կոոպերատիվներ.

13) նշվածի հետ մեկտեղ, գյուղատնտեսությունում տնտեսավարման նոր ձևերը, մասնավորապես կոոպերատիվները դեռևս ձևավորվում են դանդաղ և վերջինիս զարգացման խոչընդոտներից են՝

ա. կոոպերացիայի բնագավառի իրավական դաշտի կատարելագործման անհրաժեշտությունը,

բ. համատեղ ներդրումներով գործունեություն իրականացնելու ցանկության ու վստահության պակասը,

գ. կոոպերատիվների սկզբունքների և առավելությունների վերաբերյալ տնտեսավարող սյուբեկտների իրազեկվածության ցածր մակարդակը,

դ. արդեն գոյություն ունեցող կոոպերատիվների ցածր ակտիվությունը, ինչպես նաև նրանց ձեռքբերումների հանրայնացման ցածր մակարդակը,

ե. գյուղատնտեսությունում կոոպերացման գործընթացը խթանող աջակցության ծրագրերի սակավությունը,

զ. գյուղատնտեսությունում կոոպերացիայի ներդրմանն աջակցության խորհրդատվական համակարգի կարողությունների հզորացման և դրանց գործունեության մեխանիզմների կատարելագործման դանդաղ ընթացքը,

14) առկա խոչընդոտներից ելնելով՝ հանրապետությունում գյուղատնտեսական կոոպերացիայի խթանման և զարգացման կարևորագույն ուղղություններից են՝

ա. բնագավառը կարգավորող օրենսդրության բարելավումը և կատարելագործումը, մասնավորապես, գյուղատնտեսական կոոպերատիվների առանձնահատկություններից ելնելով՝ հարկման դաշտի հստակեցումը,

բ. կոոպերատիվների ձևավորման տնտեսական խթանմանը և կայունությանն ուղղված գործիքների կիրառումը,

գ. կոոպերատիվների սկզբունքների, առավելությունների վերաբերյալ գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների իրազեկվածության մակարդակի բարձրացումը, գործող կոոպերատիվների հաջողությունների հանրայնացումը,

դ. գյուղատնտեսությունում կոոպերատիվների ստեղծումը խթանող ինստիտուցիոնալ կառույցների ձևավորումը,

15) կոոպերացիայի բնագավառում օրենսդրության կատարելագործման հենքում դրվել է կոոպերատիվների միջազգային հանրային նորմերը, ինչպես նաև կոոպերատիվների ինքնության ընկալման, կոոպերատիվների սկզբունքների վերաբերյալ իրազեկվածության բարձրացման գործընթացում կոոպերատիվների

միջազգային դաշնության կողմից սահմանած 7 սկզբունքները և արժեքային համակարգը: Օրենսդրական կատարելագործման հիմքում դրվել են հետևյալ հիմնական ուղղությունները՝

ա. կոոպերատիվների և դրանց միությունների ստեղծման, անդամակցության, գործունեության իրականացման, կառավարման, գործունեության դադարման, վերակազմակերպման, լուծարման հետ կապված հարաբերությունները և մասնակիցների իրավունքները, պարտականություններն ու պատասխանատվությունը,

բ. կոոպերատիվների հետ առնչվող հիմնական հասկացությունները,

գ. կոոպերատիվների տեսակները,

դ. կոոպերատիվի հիմնադրման, կանոնադրության, կոոպերատիվին անդամագրման, անդամության դադարման առանձնահատկությունները,

ե. կոոպերատիվի գույքային հարաբերությունները, ավելցուկի և շահույթի բաշխումը,

զ. կոոպերատիվի կառավարման մարմինների կառուցվածքը, ընդհանուր ժողովի իրավասությունները և դրա անցկացման ու որոշումների ընդունման կարգը,

է. կոոպերատիվների վերակազմակերպման, լուծարման հետ կապված հարաբերությունները,

16) կոոպերատիվների տնտեսական խթանման և կայունության ապահովման համար անհրաժեշտ է պետական աջակցության հետևյալ գործիքների կիրառումը՝

ա. խթանել կոոպերատիվների միջև համագործակցությունը և ստեղծել տնտեսական գործակցության հնարավորություններ կոոպերատիվների և պետության միջև:

Պետական գնումների համակարգը կարող է խթանիչ լծակ հանդիսանալ կոոպերատիվների համար, որոնք պետք է ընկալվեն որպես տնտեսական գործընկերներ,

բ.«Գյուղատնտեսական կոոպերատիվների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով նախանշված ուղղություններով պետական աջակցության արդյունավետ մեխանիզմների ընտրությունը և կիրառումը,

գ. գյուղատնտեսության ոլորտում իրականացվող մի շարք կարևորագույն ծրագրերի իրականացումը կոոպերատիվների միջոցով: Դա վերաբերվում է վարկային ծրագրերի շրջանակներում մրցակցային դրամաշնորհային ծրագրերին, տեխնոլոգիաների գնահատմանը և այլ ծրագրերին,

դ. դրամաշնորհների և այլ աղբյուրների հաշվին հանրապետություն ներկրվող գյուղատնտեսական տեխնիկայի բաշխման ժամանակ գյուղատնտեսական կոոպերատիվներին առաջնություն տալը.

ե. գյուղատնտեսական կոոպերատիվների համար տեխնիկական միջոցների մատակարարման մատչելի պայմաններով լիզինգային մեխանիզմների կիրառումը և մատչելի վարկերի տրամադրումը,

զ. գյուղատնտեսական վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման ծրագրերում գյուղատնտեսական կոոպերատիվներին առաջնահերթ ներառումը և տարբերակված մոտեցման ցուցաբերումը,

է. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» վարկային երկրորդ ծրագրի շարունակումը,

ը. գյուղատնտեսական կոոպերատիվների և գյուղատնտեսական մթերքներ վերամշակող, գյուղատնտեսական մթերքներ արտահանող, գյուղատնտեսության մեջ օգտագործվող ռեսուրսներ (պարարտանյութ, թունաքիմիկատ, վառելանյութ, տեխնիկական միջոցներ և այլն) մատակարարող ընկերությունների հետ պայմանագրային հարաբերությունների խթանումը.

թ. կոոպերատիվների անդամ տնտեսություններում կաթի արտադրության ծավալների խթանման և որակական հատկանիշների բարելավման համար կոոպերատիվներին հավաքման սառնարանային կետերի և վերամշակման արտադրամասերի կառուցման աջակցության տրամադրումը.

17) կոոպերատիվների սկզբունքների, առավելությունների վերաբերյալ գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների իրազեկվածության մակարդակի բարձրացման ուղղությամբ անհրաժեշտ է հետևյալ քայլերի ձեռնարկումը.

ա. Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարության խորհրդատվական համակարգի միջոցով գյուղական համայնքներում կոոպերատիվների ինքնության ընկալման և ճանաչման, սկզբունքների, առավելությունների վերաբերյալ տարբեր մեխանիզմներով (սեմինարներ, տեղեկատվական թերթիկներ,

անհատական հանդիպումներ, զանգվածային լրատվության միջոցներ) խորհրդատվության տրամադրում,

բ. կոոպերատիվների ձևավորման հաջորդական քայլերի մշակում և դրանց առանձնահատկությունների վերաբերյալ գյուղական համայնքներում գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին իրազեկում և կոոպերատիվների ձևավորմանն աջակցություն՝ Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարության խորհրդատվական համակարգի կամ առանձին ձևավորված մասնագիտական խմբերի կողմից,

18) գյուղատնտեսությունում կոոպերատիվների ստեղծմանը խթանող ինստիտուցիոնալ կառույցների ձևավորման քայլերն են՝

ա. հանրապետությունում գյուղատնտեսական կոոպերատիվների ձևավորման, գործունեության աջակցության գործընթացը համակարգելու համար գյուղատնտեսության պետական կառավարման լիազոր մարմնի կառուցվածքում նոր ձևավորված գյուղատնտեսական կոոպերատիվներին աջակցության ստորաբաժանման կարողությունների ընդլայնում: Ստորաբաժանումն իր գործունեությունը պետք է իրականացնի գյուղատնտեսության աջակցության մարզային կենտրոնների, գյուղատնտեսական ծրագրերի իրականացման գրասենյակի, գյուղատնտեսության աջակցության հանրապետական կենտրոնի, տեղական և միջազգային կազմակերպությունների հետ համագործակցված:

բ. հաշվի առնելով, որ գյուղատնտեսական կոոպերատիվների ձևավորումը հաջողված և դրանց գործունեությունն առավել կենսունակ է եղել, երբ կոոպերատիվների ձևավորումը և սկզբնական գործունեությունը զուգորդվել է որոշակի աջակցության տարրերով, մասնավորապես՝ խորհրդատվության, մատչելի պայմաններով տեխնիկական միջոցների և փոխառու միջոցների տրամադրմամբ և այլն: Հետևաբար, նպատակահարմար է Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարության համակարգում գործող «Գյուղի և գյուղատնտեսության աջակցության հիմնադրամի» վերակազմավորումը, ինչպես նաև գյուղատնտեսական կոոպերատիվներին աջակցության գործառույթների վերապահումն ու գործունեու-

թյան ապահովումը: Գյուղատնտեսական կոոպերատիվներին աջակցության մասով հիմնադրամի նպատակները կարող են լինել՝

ա. գյուղատնտեսական կոոպերատիվների ձևավորման և գործունեության խորհրդատվական աջակցության կազմակերպումը,

բ. գյուղատնտեսական կոոպերատիվների համար աջակցության տարբեր ծրագրերի իրականացումը,

գ. գյուղատնտեսական կոոպերատիվներին մատչելի պայմաններով փոխառումիջոցների տրամադրումը,

դ. օրենքով չարգելված աջակցության այլ ձևերի և մեխանիզմների կիրառումը.

19) ագրարային ոլորտի տնտեսավարման ձևերի զարգացման առումով կարևորվում է նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանված առանց իրավաբանական անձ ձևավորելու համատեղ գործունեության պայմանագրով միավորված գյուղատնտեսությունում տնտեսավարող սուբյեկտների գործունեության խթանումը, որով հնարավոր է համարվում պետական աջակցության ծրագրերի իրականացման համար այդ կազմակերպական ձևին առաջնություն տալը, մասնավորապես այդ վերաբերում է դրամաշնորհային, տեխնոլոգիաների գնահատման, ռեսուրսների մատչելի պայմաններով մատակարարման ծրագրերին.

20) Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման գործընթացը խոչընդոտող հիմնական գործոններն են՝

ա. գյուղական բնակավայրերում փոքր և միջին ձեռնարկատիրությանը ոչ լիարժեք աջակցությունը՝ մատչելի պայմաններով (ցածր տոկոսադրույքով և երկարաժամկետ) վարկային ռեսուրսների սղությունը,

բ. գյուղատնտեսական արտադրության արդյունավետության ցածր մակարդակը և ձեռքի աշխատանքի բարձր տեսակարար կշիռը,

գ. հողի մշակման նկատմամբ գյուղական բնակչության «մենատիրական» հոգեկերտվածքը: Այն ձևավորվել է բազմադարյան պատմության ընթացքում, որի վկայությունն է թերևս այն փաստը, որ հողերի համատարած (համընդհանուր) սեփականաշնորհման գործընթացի սկզբում ձևավորված գյուղացիական կոլեկտիվ

8200 տնտեսություն կարճ ժամանակահատվածում լուծարվել և վերակազմավորվել են գյուղացիական ընտանեկան տնտեսությունների,

դ. գյուղական բնակավայրերում ոչ գյուղատնտեսական զբաղվածության ցածր մակարդակը և դրա ընդլայնման սուղ հնարավորությունները: Գյուղական բնակավայրերի ընդհանուր զբաղվածության մեջ 2013 թվականի տվյալներով գյուղատնտեսության մասնաբաժինը կազմել է 70.3 %,

ե. հանրապետության գյուղատնտեսական արտադրության բարձր ռիսկայնությունը և գյուղատնտեսության ապահովագրության համակարգի դեռևս բացակայությունը,

զ. սննդամթերքի ներքին շուկայի ոչ մեծ տարողությամբ և արտահանվող պարենային ապրանքների իրացման որոշ բարդություններով պայմանավորված գյուղատնտեսական մթերքի (հումքի) վերամշակման բնագավառում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացմանը խոչընդոտող գործոնների առկայությունը,

է. Հայաստանում ինստիտուցիոնալ համապատասխան կառույցների (մեծածախ շուկաներ, լոգիստիկ կենտրոններ և այլն), ինչպես նաև մասնագիտացված միջնորդ կառույցների դեռևս ոչ լիարժեք ձևավորումը, որոնց միջոցով կարող է իրականացվել գյուղատնտեսական մթերքի մեծածախ խմբաքանակների գնումը և իրացումը ներքին ու արտաքին շուկաներում, որը նույնպես գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման նախադրյալներից է, քանի որ նշված կառույցները համագործակցելու են հիմնականում միջին և խոշոր ապրանքային տնտեսությունների հետ,

21) Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացմանը խոչընդոտող գործոնների հաղթահարման հնարավորություններն են՝

ա. երկրի տնտեսությունում մրցակցային բարենպաստ միջավայրի ձևավորումը, որը կհանգեցնի գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացմանը,

բ. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2016 թվականի N 1060-Ա որոշմամբ հավանության արժանացած Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրով նախատեսված միջոցառումների իրականացումը՝ ուղղված գյուղատնտեսական տնտեսությունների կոոպերացիայի խթանմանը, սուբսիդավորման մեխանիզմների կատարելագործմանը, կոոպերատիվների անդամ տնտեսություններում կաթի արտադրության ծավալների խթանմանն ու որակական հատկանիշների

բարելավման համար կոոպերատիվներին հավաքման սառնարանային կետերի և վերամշակման արտադրամասերի կառուցման աջակցությանը,

գ. Եվրասիական միությանը անդամակցելը, Ռուսաստանի Դաշնություն գյուղատնտեսական արտադրանքի արտահանման ծավալների ավելացման համար բարենպաստ պայմանների առկայությունը, տեղական արտադրության սննդամթերքի անվտանգության բնագավառին առնչվող պահանջներն միջազգայնորեն ընդունված չափորոշիչներին համապատասխանեցումը: Տարածաշրջանային բարենպաստ զարգացումները մեծապես կնպաստեն սննդամթերքի արտահանման ծավալների ավելացմանը և շղթայաբար կհանգեցնեն տնտեսությունների կարողությունների ընդլայնմանը և խոշորացմանը,

դ. պետություն-մասնավոր հատված համագործակցության արդյունքում գյուղական բնակավայրերում ոչ գյուղատնտեսական զբաղվածություն ապահովող աշխատատեղերի ստեղծման ծրագրերի և միջոցառումների իրականացումը,

ե. Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության զարգացման ուղենիշային ռազմավարական ծրագրերով նախատեսված՝ արդյունաբերության, էներգետիկայի, զբոսաշրջության, գիտելիքների վրա հիմնված այլ ոլորտների առաջանցիկ զարգացումը, որի արդյունքում կառաջանան նոր աշխատատեղեր, ինչը նոր հնարավորություններ կընձեռնի ավելացնելու ոլորտի զարգացմանն ուղղվող պետական միջոցները և բարձրացնելու ոլորտի մրցունակությունը,

զ. գյուղացիական տնտեսությունների միջև հետսեփականաշնորհման ժամանակահատվածում մասնատված հողաբաժինների համարժեք փոխանակումը (հողերի կոնսոլիդացումը), համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների, մասնավորապես, արոտավայրերի կառավարման ու ապրանքարտադրողների սուբսիդավորման ծրագրերի շարունակականությունը, որոնք հնարավորություն կընձեռեն գյուղատնտեսական արտադրությունում նոր հողատեսքերի ներգրավման և տնտեսությունների խոշորացման համար,

է. հողի շուկան կարգավորող օրենսդրության առկայությունը (մասնավորապես՝ «Հայաստանի Հանրապետության հողային օրենսգիրքը», որը նախադրյալներ է

ստեղծում առավել կենսունակ գյուղացիական տնտեսությունների հողերի կենտրոնացման (ձեռքբերման) և վարձակալման համար,

ը. արտոնյալ պայմաններով՝ խոշոր ներդրողներին (1 հեկտարի հաշվով առնվազն 2.5 մլն դրամ) համայնքային սեփականություն հանդիսացող հողերը նվազագույնը 10 տարի ժամկետով վարձակալությամբ տրամադրումը,

թ. գյուղացիական տնտեսությունների շրջանառու միջոցների համալրման հնարավորությունների ընդլայնումը, գյուղական բնակավայրերում բանկային և միկրովարկային ծառայությունների մատչելիության բարձրացումը.

ժ. հանրապետությունում արտադրված գյուղատնտեսական մթերքների և հումքի իրացման ինստիտուցիոնալ կառույցների ձևավորումը, մասնավորապես՝ խոշոր քաղաքներում մանրամեծածախ առևտրի և գնումների կազմակերպման կանոնակարգումը, որոնք կնպաստեն մասնագիտացված, օպտիմալ չափերի գյուղացիական տնտեսությունների ձևավորմանը,

ժա. գյուղատնտեսական մթերքներ վերամշակող ընկերություններին ցուցաբերվող պետական աջակցությունը և գյուղացիական տնտեսությունների միավորումների (միությունների) միջև պայմանագրային հարաբերությունների արմատավորումը և ինստիտուցիոնալ կառույցների զարգացումը,

22) գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման գործընթացը կանոնակարգված և արդյունավետ իրականացման նպատակով անհրաժեշտ է գործընթացի հիմքում դնել որոշակի հիմնարար սկզբունքներ, մասնավորապես՝

ա. գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման գործընթացն իրականացվում է միայն կամավորության սկզբունքով,

բ. գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման գործընթացի արդյունքում սեփականատերերի իրավունքների երաշխավորում,

գ. սեփականատերերի համար տեղեկատվական, խորհրդատվական և իրավական օժանդակության մատչելիության և գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման գործընթացի թափանցիկության ապահովում,

դ. տարածքային և տնտեսական գերակայությունների հիման վրա պետական աջակցության կանոնակարգում հետևյալ ուղղություններով՝

- խորհրդատվական ծառայությունների մատուցում,
- գյուղատնտեսական հողատեսքերի պահպանում, ավելացում, բարելավում և արտադրական և սոցիալական ենթակառուցվածքների բարելավում,
- մթնոլորտային անբարենպաստ երևույթների դեմ պայքարի ենթակառուցվածքների ընդլայնում և կատարելագործում,
- ոռոգման համակարգերի բարելավում, ոռոգման արդիական տեխնոլոգիաների ներդրում,
- գյուղական ճանապարհների վերականգնում,
- գյուղատնտեսական ապահովագրական համակարգի ներդրում և այլն,

23) գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացմանն ուղղված քաղաքականությունը կիրականացվի այդ գործընթացը խոչընդոտող գործոնների բացասական ազդեցության վերացման (մեղմման), ինչպես նաև առկա հնարավորությունների արդյունավետ օգտագործման միջոցով: Այդ տեսանկյունից առանձնակի կարևորվում է գյուղատնտեսության ոլորտում պետական աջակցության գերակայությունների և կիրառվող մեխանիզմների վերաբերյալ ռազմավարական հստակ մոտեցումների սահմանումը, որոնք ներառելով տնտեսական, սոցիալական, բնապահպանական, կազմակերպարարական բաղադրիչներ, հնարավորություն կընձեռեն ստեղծելու անհրաժեշտ նախադրյալներ ոլորտի կայուն ու համաչափ զարգացման համար:

24) գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման գործընթացի խթանումը պահանջում է Հայաստանի Հանրապետությունում իրականացվելիք ագրարային քաղաքականությունը նպատակաուղղել:

ա. գյուղատնտեսության արդյունավետ զարգացմանը, ոլորտի գլոբալ մրցունակության ապահովմանը, գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների կենսամակարդակի բարձրացմանը,

բ. ՄԱԿ-ի պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպության կողմից իրականացված հողերի միավորման (կոնսոլիդացման) փորձնական ծրագրի փորձի հիման վրա նման ուղղվածության նոր ծրագրերի իրականացմանը,

- գ. տարածքային զարգացման ծրագրերում գյուղական համայնքների արտադրական և սոցիալական ենթակառուցվածքների զարգացմանը, ինչպես նաև գյուղական տարածքներում ոչ գյուղատնտեսական զբաղվածության ընդլայնմանը,
- դ. պետական աջակցությամբ իրականացվող գյուղատնտեսության զարգացման ծրագրերը գյուղատնտեսական հողերի և բնական ռեսուրսների համատեղ օգտագործման ուղղորդմանը,
- ե. գյուղացիական տնտեսությունների միավորման և տնտեսությունների խոշորացման գործընթացի խթանմանն ուղղված՝ գյուղատնտեսությունում ապրանքարտադրողների մատչելի վարկավորմանը, նյութատեխնիկական ռեսուրսների տրամադրմանը և խրախուսման այլ ձևերի կիրառմանը,
- զ. գյուղատնտեսությունում տնտեսավարող սուբյեկտների կոոպերացման և տնտեսությունների խոշորացման արդյունքում տնտեսական արդյունավետության բարձրացման վերաբերյալ իրազեկվածության բարձրացմանը,
- է. գյուղական տարածքներում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության պետական աջակցության նպատակային ծրագրերի իրականացմանը, առևտրային և ոչ առևտրային կազմակերպությունների ձևավորման և գործունեության իրականացման աջակցությանը,
- ը. նորամուծություններին, տեխնիկական վերազինմանը և տեխնոլոգիական գործընթացների արդիականացմանն ուղղված աջակցության և խորհրդատվության ընդլայնմանը,
- թ. ագրովերամշակման ոլորտում խոշոր ներդրումային ծրագրերի իրականացման աջակցությանը,
- ժ. շուկայական տնտեսության պայմաններում, մրցակցային բարենպաստ միջավայրի ձևավորման դեպքում, գյուղատնտեսության ոլորտում տնտեսությունների խոշորացումն օբյեկտիվ գործընթաց է, քանի որ ելնելով գյուղատնտեսական արտադրության առանձնահատկություններից և գոտիական մասնագիտացումից, օպտիմալ չափերով տնտեսությունների ձևավորմամբ հնարավորություն է ընձեռվում ծախսերի կրճատման արդյունքում մեկ միավոր հողատարածությունից ստանալ ավելի շատ արդյունք, կրճատել միավոր արտադրանքի վրա կատարվող ծախսում-

ները, բարձրացնել մեքենայացված աշխատանքների տեսակարար կշիռը, հետևաբար՝ բարձրացնել արտադրողականությունը և արտադրանքի մրցունակությունը: Սակայն, այդ գործընթացների խթանման և խրախուսման համար պահանջվում է վերը նշված հիմնական ուղղություններով պետական աջակցության աստիճանական ընդլայնում, ինչպես նաև վերջիններիս շարունակական կատարելագործում, ելնելով առկա ռիսկերի գնահատման ու վերլուծության արդյունքներից, ժա. գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման գործընթացն ուղղակիորեն կապված է հողի շուկայի կայացման, գյուղական բնակավայրերում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության և տնտեսության մյուս ճյուղերի զարգացման տեմպերից, ենթակառուցվածքների գործունեության արդյունավետությունից, իրականացվող սոցիալական (ժողովրդագրական) քաղաքականությունից: Հետևաբար, գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացմանն ուղղված քաղաքականությունն իրականացվելու է գյուղատնտեսության ոլորտում պետական կառավարման լիազորված մարմնի կողմից՝ այլ շահագրգիռ կողմերի (գերատեսչությունների, մարմինների, կառույցների, կազմակերպությունների) հետ համագործակցությամբ,

25) գյուղացիական տնտեսությունների միջև համագործակցության, տնտեսավարման արդյունավետ ձևերի կիրառումն օբյեկտիվ պահանջ է: Այդ տեսանկյունից գյուղատնտեսական կոոպերացիայի զարգացումը ագրարային քաղաքականության և գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման հիմնական ձևերից է.

26) գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման արդյունավետ ձևերից է հողամասերի միավորումը: Վերջինիս նպատակով ամրագրվում են համապարփակ միավորման և պարզեցված միավորման մեթոդները,

27) **Համապարփակ միավորում**՝ հողամասերի միավորման արդյունքում վերաբաշխում և դրանց վերադասակարգում՝ համայնքների զարգացմանն ուղղված այլ միջոցառումների միաժամանակյա իրականացմամբ.

ա. հողամասերի վերաբաշխման նախագիծը համաձայնեցվում է սեփականատերերի հետ,

բ. միավորման ձևի ընտրությունը և հողահատկացումը կատարվում է համայնքի ղեկավարի որոշման հիման վրա, եթե Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ այլ բան նախատեսված չէ,

գ. համայնքի ղեկավարն որոշումը ներկայացնում է սեփականատերերին, իսկ դրանցից ծագող իրավունքներն՝ անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցում իրականացնող պետական լիազորված մարմնին,

դ. համապարփակ միավորման գործընթացում ընդգրկված հողամասերի սեփականատերերը մինչև միավորման ավարտը չեն կարող օտարել կամ գրավ դնել այդ հողամասերը, ինչպես նաև հողամասի նկատմամբ կատարել այնպիսի գործողություններ, որոնք կհանգեցնեն դրա արժեքի փոփոխման կամ հողամասի ֆիզիկական և որակական վիճակի վատթարացման,

ե. հողերի միավորմանն ուղղված ծրագիր իրականացնելու դեպքում Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից լիազորված համակարգող մարմինը Հայաստանի Հանրապետության կառավարություն կարող է ներկայացնել տվյալ համայնքին պետական աջակցություն ցուցաբերելու վերաբերյալ առաջարկություն.

28) **Միավորման պարզեցված մեթոդ**՝ սեփականատերերի փոխադարձ համաձայնության հիման վրա հողամասերի միավորում, առուվաճառքի, փոխանակության, վարձակալության և այլ ձևերով, որոնց դեպքում հասարակական զանգվածային աշխատանքներ չեն իրականացվում: Այն դեպքում, երբ միավորման ներկայացրած հողամասերը կազմում են միմյանց սահմանակից հողամասեր, ինչպես նաև կամավոր կամ անհատական մեթոդներով միավորման դեպքերում, հողամասերի սեփականատերերի համաձայնությամբ միավորման աշխատանքների գործընթացը կարող է իրականացվել առանց միավորման նախագիծ կազմելու.

29) ամրագրված մեթոդներով հողամասերի միավորմանը կարող են նպաստել՝

ա. հողերի միավորման մեթոդների և ձևերի կիրառման գերակայությունների որոշման մեխանիզմների սահմանում՝ ելնելով տարածաշրջանների և բնակավայրերի առանձնահատկություններից (մասնատվածության մակարդակ, հողօգտագործման փաստացի վիճակ, համայնքային հողերի առկայություն և այլն),

բ. ըստ հողերի միավորման ձևերի, դրանց իրականացման հնարավոր մեխանիզմների սահմանումը, նախատեսելով հողամասի նկատմամբ սեփականության իրավունքի փոփոխությամբ և առանց փոփոխության մոտեցումները, ինչպես նաև կամավորության և քաղաքացիաիրավական նորմերով սահմանված սկզբունքների համադրումը (առավաճառք, փոխանակում, նվիրատվություն, վարձակալություն, ռենտա, և այլն),

գ. հողերի միավորման գործընթացի արդյունավետության գնահատման չափորոշիչների սահմանումը և դրանց համապատասխան համակարգող մարմնի կողմից մոնիթորինգի համակարգի մշակումը և ներդրումը,

դ. տարածաշրջանների առանձնահատկություններին համապատասխան լեռնային, նախալեռնային, սահմանամերձ և դաշտավայրային տարածաշրջաններում հողերի միավորման համապատասխան մոտեցումների սահմանումը,

ե. համայնքների համար մշակվող հողերի գոտիավորման և օգտագործման սխեմաներում հողերի միավորմանը վերաբերող նորմերի նախատեսումը,

զ. հողերի գոտիավորման և օգտագործման սահմանափակումների չափորոշիչների սահմանումը,

է. հողերի միավորման առավելությունների վերաբերյալ հողամասերի սեփականատերերի իրազեկվածության բարձր մակարդակի ապահովում, ինչը ենթադրում է՝

- կազմակերպել հողերի միավորման վերաբերյալ իրազեկվածության բարձրացմանն ուղղված միջոցառումներ՝ զանգվածային լրատվության միջոցառումների, հատուկ ձեռնարկների, ինչպես նաև գյուղական համայնքների բնակիչների հետ հանդիպումների, բացատրական աշխատանքների անցկացման միջոցով և այլն,
- իրականացնել հողերի միավորման գործընթացին առնչություն ունեցող պետական և հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչների, ինչպես նաև նոր մասնագիտական կադրերի ուսուցում և վերապատրաստում,
- գործընթացի շահագրգիռ կողմերին՝ պետությանը, համայնքին, իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց, համայնքի բնակիչներին առավելագույնս ներգրավել հողերի միավորման գործընթացին, ինչպես նաև համայնքի հողերի գոտիավորման և օգտագործման սխեմաների մշակման աշխատանքներին,

30) հողերի միավորման գործընթացի իրականացմանը սեփականատերերի մասնակցության խթանումը և պետական աջակցության մեխանիզմների ներդրումը, ինչը ենթադրում է՝

ա. հողերի միավորման ժամանակ չափազրման, պետական գրանցման և նոտարական վավերացման նպատակով պետական օժանդակության մեխանիզմների ներդրում,

բ. պետական աջակցության առաջնահերթությունների սահմանում, ելնելով տարածքային և տնտեսական գերակայություններից,

գ. հողերի միավորման արդյունքում միավորված հողամասերում գյուղատնտեսական գործունեության իրականացման համար սուբսիդավորվող մատչելի վարկային ֆինանսական ռեսուրսների առաջնահերթ տրամադրում,

դ. պետական բյուջեի կամ դոնոր կազմակերպությունների միջոցների հաշվին իրականացվող գյուղատնտեսական ենթակառուցվածքների (մեքենատրակտորային հավաքակազմի ձևավորում, ոռոգման ցանցերի կառուցում, գյուղատնտեսական մթերքների մեծածախ շուկաների հիմնում և այլն) զարգացման ծրագրերի առաջնահերթ ուղղորդում հողերի միավորման լայնամասշտաբ գործընթաց իրականացնող համայնքներում.

ե. համայնքային և պետական հողերի կառավարման արդյունավետության տեսանկյունից միավորման դեպքերում տարաժամկետ վճարումներով հողամասերի օտարման մեխանիզմների ներդրում.

զ. սահմանակից հողամասերի վարձակալության տրամադրման դեպքում հողամասը առաջնային գնելու իրավունքի վերապահում:

է. ՀՀ պետական բյուջեի և միջազգային կազմակերպությունների ֆինանսավորմամբ հողերի խոշորացման (կոնսոլիդացիայի) ծրագրերի մշակում և իրականացում՝ կամավորության սկզբունքի կիրառմամբ: Հետագայում այդպիսի ծրագրերի իրականացումը կարող է դառնալ շահութաբեր բիզնես հողի շուկայում՝ խթան հանդիսանալով ոլորտում մասնավոր ընկերություններ ներգրավելու ու գործունեություն ծավալելու համար:

90. Պարենային ապահովության (անվտանգության) մակարդակի բարձրացում, հիմնական պարենային մթերքների ինքնաբավության նվազագույն մակարդակի ապահովում.

1) երկրի պարենային անվտանգությունը համարվում է ապահովված, եթե առկա է տնտեսության զարգացման այնպիսի մակարդակ, որը երաշխավորում է բնակչության համար առողջապահական (ֆիզիոլոգիական) նորմերին համապատասխանող սննդամթերքի ֆիզիկական ու տնտեսական մատչելիությունը, ինչպես նաև արտակարգ իրավիճակներում սննդամթերքի մատակարարման անհնարինության (անբավարարության) դեպքում՝ պարենային ճգնաժամերի առաջացման բացառումը: Այլ կերպ ասած՝ պարենային անվտանգությունն երկրի տնտեսության այնպիսի վիճակն է, երբ առկա է անհրաժեշտ քանակությամբ պարեն և բնակչությունն այն ձեռք բերելու հնարավորություն ունի.

2) պարենային ապահովումը հասարակության բոլոր անդամներին բավարար քանակությամբ անվտանգ և որակյալ պարենով ապահովումն է, որի համար օգտագործվում են ոչ միայն երկրում արտադրվող, այլև ներմուծվող և օգնության կարգով ստացվող պարենային մթերքները: Իսկ երկրի պարենային անվտանգությունը սեփական ռեսուրսների շնորհիվ բնակչության համար առողջապահական նորմերին համապատասխան սննդամթերքի ֆիզիկական ու տնտեսական մատչելիության ապահովումն է՝ ինչպես սովորական, այնպես էլ արտակարգ իրավիճակներում.

3) Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի 2007 թվականի փետրվարի 7-ի հրամանագրով հաստատված «Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության ռազմավարության» փաստաթղթում նշվում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունը, կարևորելով գերատեսչական-ճյուղային բարեփոխումների համալիրը, ի թիվս կարևոր այլ ոլորտների, այն նպատակաուղղում է «...բնակչության կենսաբանական անվտանգության և երկրի պարենային անվտանգության ապահովմանը, այդ թվում՝ գյուղատնտեսական արտադրանքի ու սննդամթերքի արտադրության ավելացմանը, ներմուծման և արտահանման հաշվեկշռի բարելավմանը, սննդամթերքի անվտանգության միջազգային չափանիշների ապահովմանը, տարածքային համալիր ծրագրերի իրականացմանը, հատկապես

սահմանամերձ ու լեռնային շրջանների բնակավայրերի տնտեսական ու սոցիալական զարգացմանը, առաջադիմական տեխնոլոգիաների ներդրման միջոցով ագրարային հատվածում արտադրողականության մակարդակի բարձրացմանը».

4) Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության համաձայն սննդամթերքի ֆիզիկական մատչելիությունը՝ բնակչության գնողունակ պահանջարկը բավարարող ծավալներով սննդամթերքի առաջարկի ապահովումն է, իսկ սննդամթերքի տնտեսական մատչելիությունը՝ բնակչության գնողունակ պահանջարկի մակարդակ, որն ապահովում է բնակչության կողմից սննդամթերքի ձեռքբերման հնարավորություն՝ ֆիզիոլոգիական նորմերին համապատասխան.

5) պարենամթերքի ֆիզիկական և տնտեսական մատչելիության մակարդակի բարձրացման և պարենային անվտանգության ապահովման խնդիրների լուծման համար նախատեսվում է.

ա. պարենամթերքի ֆիզիկական ու տնտեսական մատչելիության մակարդակի բարձրացման քաղաքականության իրականացում «Պարենային անվտանգության ապահովման մասին» (2002թ.) Հայաստանի Հանրապետության օրենքի պահանջներին համապատասխան՝ Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի 2011 թ. մայիսի 18-ի ՆԿ 91-Ն կարգադրությամբ հաստատված «Հայաստանի Հանրապետության պարենային անվտանգության ապահովման հայեցակարգի» և դրա իրականացումն ապահովող միջոցառումների ծրագրի շրջանակներում,

բ. պարենամթերքի տեղական արտադրության ծավալների ավելացում և առևտրի հաշվեկշռի բարելավում: 2011-2013 թվականների միջինի համեմատությամբ գյուղատնտեսության ավելացված արժեքի մոտ 1.5 անգամ ավելացում և գյուղատնտեսական մթերքների ապրանքայնության ներկայիս 55.5-56.6 %-ի դիմաց 75 %-ի ապահովում,

գ. պարենամթերքի տնտեսական մատչելիության մակարդակի բարձրացում: Ծրագրվող ժամանակահատվածում 1 շնչի հաշվով համախառն ներքին արդյունքի, նվազագույն և միջին ամսական աշխատավարձի, կենսաթոշակի և նպաստի զգալի ավելացումը կարևոր նախադրյալներ են այդ խնդրի լուծման համար: Վերջինս էականորեն կնպաստի պարենամթերքի տնտեսական մատչելիության մակարդակի

բարձրացմանը: Պետության կողմից վարվող զբաղվածության, եկամուտների աճի և բաշխման քաղաքականությունները, ինչպես նաև պետական միջամտությամբ սոցիալական ծրագրերի իրականացումն ու սոցիալապես անապահով ընտանիքներին աջակցությունը պայմաններ կստեղծեն երկրում ներքին պահանջարկի մեծացման համար, ինչն, իր հերթին, կհանգեցնի պարենային ապրանքների արտադրության ծավալների ավելացմանը: Այս ամենը հնարավոր է կարգավորել ինչպես ընդհանուր տնտեսական աճի, այնպես էլ ագրոպարենային համալիրի գործունակության և ոլորտի կարգավորման շուկայական մեխանիզմների արդյունավետության բարձրացման միջոցով: Արդյունքում, պարենամթերքի արտադրության ծավալների աճն ու հայրենական արտադրության սննդամթերքով վճարունակ հանրության պահանջարկի բավարարումը հնարավորություն կտա լուծել պարենային ապահովության երկու կարևորագույն բաղադրիչների՝ պարենի ֆիզիկական և տնտեսական մատչելիության ապահովման խնդիրը,

դ. ներկայում առկա են մի շարք խնդիրներ պարենամթերքի առաջարկի կառուցվածքում պարենի լայն տեսականու ներմուծման ծավալների մեծ տեսակարար կշռի առումով, ինչը որոշակիորեն նվազեցնում է Հայաստանի Հանրապետության տնտեսական անվտանգության մակարդակը: Պարենի, ինչպես նաև վերամշակման նպատակով օգտագործվող հումքի ներմուծման ծավալների աճի դինամիկան գերազանցում է գյուղատնտեսական մթերքների, ինչպես նաև սննդամթերքի համախառն արտադրանքի աճի դինամիկան, ինչը բացասաբար է ազդում հայրենական արտադրության զարգացման գործընթացի վրա, իրենից բխող հետևանքներով,

ե. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի «Հայաստանի Հանրապետության 2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիրը հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2008 թվականի հոկտեմբերի 30-ի N1207-Ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» N 442-Ն որոշմամբ հաստատված ծրագրի դրույթներին համապատասխան, Հայաստանի Հանրապետության պարենային ապահովության քաղաքականության դրույթների իրականացում,

զ. պարենամթերքի ֆիզիկական մատչելիությանը կնպաստի գյուղատնտեսական մթերքների արտադրության ծավալների ավելացման հետ մեկտեղ դրանց կառուցվածքի բարելավումը, ինչպես նաև գյուղատնտեսական մթերքների վերամշակող արտադրությունում նոր տեխնոլոգիաների ու արտադրատեսակների ներդրմանը նպաստող ծրագրերի իրականացումը, մասնավորապես՝ այդ բնագավառում մատչելի պայմաններով նպատակային վարկերի տրամադրումը և լիզինգային մեխանիզմների կիրառումը: Վերջինիս կնպատակաուղղվի նաև Փոքր ու միջին ձեռնարկատիրության աջակցության ազգային կենտրոնի միջոցով իրականացվող տարեկան ծրագրերի ընդլայնումը,

է. պարենամթերքի տնտեսական և ֆիզիկական մատչելիությանը կնպաստի նաև կոոպերացիայի և խոշորացման խթանումը ինչն իրենից ներկայացնում է միջնորդային համագործակցություն, որը միտված է լուծել գյուղատնտեսության ոլորտի առջև ծառացած մի շարք խնդիրներ,

6) պարենային ապահովության բովանդակությունը ոչ միայն գյուղատնտեսական-արտադրական է, այլ նաև սոցիալ-տնտեսական և շոշափում է հարցերի լայն շրջանակ՝ կապված տնային տնտեսությունների եկամուտների և ռեսուրսների ձևավորման հետ, որն անհրաժեշտ է պահանջվող քանակությամբ և տեսականիով պարեն ձեռք բերելու համար: Պարենի տնտեսական մատչելիությունը բնորոշում է պարենային ապահովության և աղքատության փոխկախվածությունը: Ռազմավարության ներգործության ոլորտը ներկայանում է շուկաներով և ենթակառուցվածքներով, որտեղ կարևորվում է առաջարկի ու պահանջարկի ծավալների և համապատասխան գների վրա ռազմավարության ունեցած ազդեցությունը: Բնականաբար, որքան ցածր են պարենամթերքի և այլ ապրանքների գները, այնքան բարձր են իրական եկամուտների մակարդակն ու հնարավորությունները ձեռք բերելու անհրաժեշտ պարենամթերք: Հայաստանի պայմաններում պարենային ապահովության ռազմավարության դերակատարությունը առավել կարևոր է հատկապես ցածր եկամուտներով տնային տնտեսությունների համար, որոնց եկամտի մեծ մասը ծախսվում է սննդի վրա.

7) Հիմնական պարենային մթերքների ինքնաբավության նվազագույն մակարդակի ապահովման ռազմավարական ուղղություններն են.

ա. կենսականորեն կարևորագույն պարենամթերքների, մասնավորապես՝ հացամթերքի, բուսական յուղի, շաքարի, մսի, ձկան տեղական արտադրության խթանում և սահմանված կարգով չնվազեցվող պաշարների ձևավորում, կարտոֆիլի վերամշակման կարողությունների ստեղծման տեխնիկական աջակցություն: Անասնապահական մթերքների ծավալների ավելացման նպատակով կերային բազայի հնարավորությունների ընդլայնում, մասնավորապես՝ առավել արդյունավետ կերային մշակաբույսերի (եգիպտացորեն, կերի ճակնդեղ, գետնախնձոր, ոչ ավանդական համարվող մշակաբույսեր և այլն) մշակության նոր տեխնոլոգիաների ներդրման տեխնիկական աջակցության և խորհրդատվության ապահովում: Բնական կերահանդակների արդյունավետ օգտագործման համար պայմանների ստեղծում,

բ. Եվրասիական տնտեսական միությանը անդամակցության հետ կապված անցումային ժամանակահատվածում տարիֆային և ոչ տարիֆային կարգավորման միջոցով՝ պարենամթերքի ներքին շուկայի և տեղական արտադրողների շահերի պաշտպանություն: Պարենային անվտանգության և սպառողների շահերից ելնելով հիմնական պարենամթերքների ներմուծման աշխարհագրության վերանայում, ինչպես նաև Եվրասիական տնտեսական միության երկրներ արտահանման խթանում,

գ. ապահովել բնակչության մեկ շնչի հաշվով օրական նվազագույնը 2412.1 կկալ (Համաշխարհային բանկի մեթոդաբանությամբ այդ թիվը կազմում է 2232 կկալ) էներգետիկ արժեքով սննդամթերքի սպառում, առաջնային պարենի (պարենային ցորեն, կարտոֆիլ, բանջարեղեն, բուսական և կենդանական յուղ, շաքար, կաթ, միս, ձու) ինքնաբավության նվազագույնը 75-80 տոկոս: Այս կարևոր մարտահրավերը պահանջում է ոչ նպատակային նշանակությամբ օգտագործվող և տարիներ շարունակ չօգտագործվող վարելահողերը ներգրավել տնտեսական շրջանառության մեջ՝ առանց դրանց սեփականատերերի սեփականության իրավունքը խախտելու և վնաս պատճառելու: Դրա համար անհրաժեշտ է, համապատասխան օրենսդրական փոփոխություններ կատարելով, իրականացնել հետևյալ քայլերը՝

- համայնքի ավագանուն իրավունք վերապահել նպատակային նշանակությամբ առնվազն 3 տարի չօգտագործվող վարելահողը, որի սեփականատերը հարկային պարտավորությունները բարեխղճորեն չի կատարել և հողի վարձակալության հանձնելու հայտարարություն չի տվել, վարձակալության հանձնել մշակելու ցանկություն ունեցող իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց հողի հարկի գումարը չգերազանցող վարձակալական վճարով և 5 տարվանից ոչ պակաս ժամկետով,
- վարձակալության սահմանված ժամկետը լրանալուց հետո՝ հողի սեփականատիրոջ կողմից ինքնուրույն տնտեսավարման պարտավորություն չստանձնելու դեպքում վարձակալության ժամկետը յուրաքանչյուր դեպքում երկարացնել ևս 5 տարով,

դ. քննարկել պարենային հաշվեկշռի կազմման գործընթացում Հայաստանի Հանրապետությունը և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունը միասնական դիտարկելու հիմնավորվածության հարցը,

ե. «Դաշտից մինչև պատառաքաղ» սննդի շղթայում սննդամթերքի անվտանգության համակարգը կանոնակարգող օրենսդրական դաշտի ամբողջականացում և Եվրամիության համապատասխան նորմատիվ/իրավական ակտերի հիման վրա՝ արտադրության, վերամշակման, փաթեթավորման, մակնշման, փոխադրման, պահպանման և իրացման շղթայի ինքնակարգավորման և տեսչական հսկողության ապահովում,

զ. քննարկել կարևորագույն գյուղատնտեսական արտադրատեսակների (հացահատիկ, բանջարեղեն, միս, կաթ) իրացման երաշխավորված գների ներդրման հնարավորությունները: Երաշխավորված գները տարվա ընթացքում կարող են ճշգրտվել ըստ գնաճի և դրանց սահմանման համար անհրաժեշտ է հիմք ընդունել երկրի բարենպաստ բնակլիմայական պայմաններում արտադրված կարևորագույն գյուղատնտեսական արտադրանքների հաշվարկային ինքնարժեքը: Տարվա ընթացքում գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողները ազատ են իրենց արտադրանքի տնօրինման հարցում և կարող են վաճառել շուկայական գներով (կարող են լինել երաշխավորված գնից բարձր, ցածր կամ հավասար): Իրացման գինը երաշխավորված գնից ցածր լինելու դեպքում տարվա վերջում գյուղատնտեսությունում

տնտեսավարողները կստանան փոխհատուցում տվյալ ապրանքատեսակի շուկայական միջին գնի (օրինակ՝ վաճառքի ամսվա համար միջին գնի) և երաշխավորված գնի տարբերության չափով,

է. կարևոր գյուղատնտեսական արտադրանքի, հումքի և պարենամթերքի գնային զգալի տատանումները կանխելու և, ընդհանրապես, պարենամթերքի շուկայի ընդհանուր կարգավորման նպատակով ձևավորել ապրանքային ինտերվենցիաների և ինտերվենցիոն գնումների ամբողջական համակարգ: Ապրանքային ինտերվենցիաները և ինտերվենցիոն գնումները կարող են իրականացվել տվյալ ժամանակահատվածում պարենամթերքի շուկայում գնային զգալի տատանումների, մասնավորապես՝ 30 տոկոսից ավելի գների բարձրացման և նվազման դեպքում:

8) հիմնական պարենային մթերքների ինքնաբավության նվազագույն մակարդակի գնահատման համար հիմք ընդունել առողջապահական նորմաներով սահմանված պարենային զամբյուղի չափաքանակները՝ հաշվի առնելով համաշխարհային առաջավոր միտումները:

91. Տեղական արտադրության գյուղատնտեսական արտադրանքների մրցունակության բարձրացում, ըստ նպատակահարմարության ներմուծվող պարենամթերքների փոխարինում, օրգանական գյուղատնտեսության և բնական երկրագործության ներուժի օգտագործման խթանում, արտահանման ուղղվածություն ունեցող գյուղատնտեսության զարգացում.

1) գյուղատնտեսության զարգացման ռազմավարության շրջանակում նախատեսվում է իրականացնել ոլորտի վրա ներգործության միջոցների և եղանակների բազմաշերտ սպեկտր, ինչպես օրինակ՝ գիտական հետազոտությունները, գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին ծառայություններ մատուցողների որակավորման բարձրացումը, հողօգտագործման նոր քաղաքականության կիրառումը, բնական ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործումը, գյուղմթերքի արդարացի գների ձևավորման համար պայմանների ստեղծումն ու մթերումների սահուն կազմակերպումը և այլն: Գյուղական բնակչության եկամուտների և զբաղվածության, պարենամթերքի արտադրության և դրանց գների վրա ագրարային քաղաքականության ունեցած ազդեցությունը միաժամանակ ներգործելու է ինչպես պա-

րենի մատչելիության և պահանջարկի, այնպես էլ՝ արտադրության և առաջարկի, ինչպես նաև արտադրանքի մրցունակության վրա: Ռազմավարության հիման վրա իրականացվող քաղաքականության բովանդակության առանցքն են կազմելու այնպիսի միջոցառումներ և պահանջներ, որոնք, ներգործելով ոլորտում շուկայական և գնագոյացման մեխանիզմների վրա, բարենպաստ միջավայր կստեղծեն ինչպես գյուղատնտեսության, այնպես էլ արտադրական և սպասարկող ենթակառուցվածքների գործունեության արդյունավետության բարձրացման համար:

2) ազատական տնտեսակարգի պայմաններում գյուղատնտեսության պետական կարգավորման քաղաքականության, ներգործության մեխանիզմների և կանոնների արդյունավետ կիրառության գլխավոր խոչընդոտներից է գյուղատնտեսական մթերքի ապրանքայնության և շուկայական մեխանիզմների գործունակության ոչ բավարար մակարդակը, ինչը հիմնականում պայմանավորված է մթերքի իրացման հետ կապված դժվարություններով և արտադրողից սպառող շղթայի ոչ նպատակային գործունակությամբ: Այսպես, գյուղմթերքի մեծածախ շուկաների թերձևավորման պայմաններում դեռևս չի ամբողջացել պահանջարկի ուսումնասիրություն-արտադրություն-գնում-պահեստավորում-վերամշակում-իրացում մեծածավալ շրջանառության շղթան: Հետևաբար այդ շղթայի գործունակությունը գտնվում է փոքրածավալ ու իրավիճակային և, ավելի հաճախ, հատվածավոր շրջանառության փուլում: Դրանով պայմանավորված, գյուղմթերք արտադրողների համար շարունակում են գերխնդիր մնալ արտադրության ծրագրավորման և մասնագիտացման հարցերը, իսկ գյուղատնտեսական մթերք վերամշակող և մեծածախ առևտրի կազմակերպությունների համար՝ արտահանման մեծ ներուժի իրացումը:

3) գյուղատնտեսական մթերքի ապրանքայնության ցածր և գյուղացիական տնտեսություններում բնատնտեսացման բարձր մակարդակները պայմանավորված են հետևյալ գործոններով՝

ա. գյուղացիական տնտեսությունների դեռևս չափազանց փոքր չափերը,

բ. բուսաբուծական և անասնաբուծական կազմակերպված ծառայություններից օգտվելու սահմանափակ մատչելիությունը,

- գ. բնակլիմայական պայմանների տատանումներից գյուղատնտեսության երաշխիքներն ապահովող մատչելի ապահովագրության բացակայությունը,
- դ. գյուղատնտեսական մթերքի իրացման կազմակերպված շուկաների մատչելիության հավասար պայմանների բացակայությունը,
- ե. գյուղատնտեսության սեզոնայնությամբ պայմանավորվող, գյուղացիական տնտեսությունների շրջանառու միջոցների պակասը համալրելու նպատակով մատչելի վարկային ռեսուրսների անբավարարությունը,
- զ. գյուղմթերքի հիմնական տեսակների շուկաներում գնագոյացման մեխանիզմների կարգավորումը և գների սահմանումը խոշոր և մենաշնորհ դիրք գրավող գնորդների կողմից,
- է. պետության սահմանափակ մասնակցությունը ոլորտում առկա հարաբերությունների ձևավորմանն ու կարգավորմանը, ինչպես նաև պետության կողմից՝ գյուղատնտեսության ոլորտում ներդրումների խթանմանն ուղղված քաղաքականության բացակայությունը,
- ը. գյուղացիական տնտեսությունների կողմից մատակարարվող գյուղմթերքի խառը (տարբեր) որակական ցուցանիշները,
- թ. ոլորտի ներկա իրավիճակի, կանխատեսումների, զարգացման հեռանկարների վերաբերյալ իրազեկության ցածր մակարդակը,
- ժ. գյուղացիական տնտեսությունների կողմից նորարարությունների նոր տեխնոլոգիաների, նոր գիտելիքների ընկալման և կիրառման նկատմամբ բարձր դիմադրողականությունը,
- ժա. տեղական ինքնակառավարման մարմինների աշխատանքի արդյունավետության ցածր մակարդակ՝ գյուղացիական տնտեսությունների և վերամշակողների կապերի ամրապնդման և այլ ոլորտներում,
- ժբ. թույլ զարգացած ենթակառուցվածքները, ինչպիսիք են՝ ճանապարհները, անհուսալի ոռոգման համակարգերը և այլն,
- ժգ. վառելիքի, գազի, էլեկտրաէներգիայի բարձր գինը,
- 4) գյուղատնտեսական մթերքի արտադրության ծավալների աճն ու ներքին և արտաքին շուկաներում մրցունակ լինելը արտադրության համար նպաստավոր

պայմաններից բացի, էապես կախված են նաև մթերման պայմաններից, ինչպես օրինակ արտադրողի և իրացման գների, գնի և ինքնարժեքի հարաբերակցությունները, գների տատանումները, արտադրության միջոցների, վառելիքի, սերմացուի և պարարտանյութերի գները, մթերման հուսալի կետերի առկայությունը, գնումների և վճարումների կարգը և այլն: Այս բոլոր պայմանները մեծամասամբ գտնվում են գյուղատնտեսության և պարենային անվտանգության ոլորտում պետության իրականացրած քաղաքականության ներգործության տիրույթում:

5) Հայաստանի Հանրապետության ազգային պարենային հաշվեկշռի տվյալների վերլուծությունը վկայում է, որ մի շարք առաջնահերթ անհրաժեշտ պարենամթերքների ինքնաբավության մակարդակը, որը հաշվարկվում է արտադրության, ներմուծման և արտահանման ցուցանիշների օգնությամբ, դեռևս զգալիորեն ցածր է: Այսպես 2013-2015 թվականների միջին տվյալներով այն կազմել է. ցորենը՝ 48.8 %, հատիկաընդեղենային մշակաբույսերը՝ 54.8 %, բուսական յուղը՝ 12.0 %, խոզի միսը՝ 52.6 %, թռչնի միսը՝ 20.5 %:

6) Հայաստանի Հանրապետության անդամակցությունը Եվրասիական տնտեսական միությանը հնարավորություններ է ստեղծում գյուղատնտեսական ծագման արտադրատեսակների արտահանման ծավալների ավելացման համար, սակայն դրա հետ մեկտեղ խնդիրներ կարող են առաջանալ կապված Եվրասիական տնտեսական միության երկրներից ներմուծվող արտադրատեսակների նկատմամբ տեղական արտադրատեսակների մրցունակության բարձրացման անհրաժեշտության հետ: Հետևաբար կարևորվում է մրցակցությանը դիմակայելու համար տեղական արտադրողներին աջակցությունը տարբեր միջոցների կիրառմամբ, մասնավորապես նոր տեխնոլոգիաների ներդրման, արտադրանքի որակի բարելավման, արտադրության ծախսերի կրճատման և այլն:

7) տեղական արտադրողների մրցունակության բարձրացմանը կնպաստեն նաև գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին տարբեր սուբսիդիաների տրամադրումը, դրանց մեխանիզմների կատարելագործումը և նպատակայնության բարձրացումը: Կարևոր է համարվում բնական աղետների դեպքում դրանց հետևանքների մեղմման հրատապ միջոցառումների իրականացումը: Մասնավորապես, անհրա-

ժեշտ ռեսուրսների՝ սերմացուների, սածիլների, հանքային պարարտանյութերի, թունաքիմիկատների, դիզելային վառելանյութի արտոնյալ պայմաններով տրամադրումը, աղետից տուժած վարկառու սուբյեկտների նկատմամբ վարկային պարտավորությունների կատարման պայմանների վերանայման անհատական մոտեցումների կիրառումը: Ժամկետների երկարաձգումը և արտարժույթային վարկերը դրամայինով փոխարինումը: Կարևորվում է նաև բնական աղետների հետևանքների մեղմման մեթոդների վերաբերյալ խորհրդատվության տրամադրումը.

8) Հայաստանի Հանրապետությունում թողարկվող հայրենական արտադրանքի տեսականու ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ որոշ ապրանքների համար համեմատական առավելությունն ակնհայտ է: Օրինակ, կաթնամթերքի արտադրությունը, հատկապես պանրի արտադրությունը և արտահանումը, որը հանդիսանում է նվազագույն սպառողական զամբյուղի տեսականի և որը կարևորվում է պարենային անվտանգության հիմնախնդրի լուծման տեսանկյունից.

9) առաջնահերթ անհրաժեշտ պարենամթերքների ինքնաբավության մակարդակի ցուցանիշները վկայում են ինչպես դրանց առաջարկի կառուցվածքում ներմուծման ծավալների մեծ տեսակարար կշռի մասին, այնպես էլ շեշտադրում ներմուծումը, որոշակի հիմնավորված սահմաններում, տեղական արտադրությամբ փոխարինելու պարագան: Որոշակիորեն հաստատուն պահանջարկի դեպքում, ներմուծման փոխարինման գործընթացը հնարավոր է ապահովել տեղական արտադրանքի արտադրության ծավալների ավելացման և դրանց մրցունակության բարձրացման միջոցով: Այդ նպատակով նախատեսվում է.

ա. բուսաբուծության, անասնապահության, գյուղատնտեսական մթերքների վերամշակման բնագավառում առաջավոր տեխնոլոգիաների ներդրման ուղղությամբ խորհրդատվության, մատչելի պայմաններով նպատակային վարկերի ծավալների ընդլայնման և ներդրումների համար բարենպաստ պայմաններ ստեղծելու, ինչպես նաև պատրաստի արտադրանքի իրացմանը օժանդակելու և արտադրողից սպառող արժեշտային արդյունավետության բարձրացման ու արդարացի գների ձևավորման միջոցով,

բ. «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» երկրորդ ծրագրի շրջանակներում գյուղատնտեսական մթերքի արտադրության արժեշտիքների (կաթ, միս, միրգ, բանջարեղեն, բարձրարժեք հատապտուղ և մեղր) զարգացման ենթածրագրերի իրականացում, մասնավորապես՝

- նոր սարքավորումների ձեռքբերում, այդ թվում՝ արտադրություն, հետբերքահավաքային մշակում, պահեստավորում, պահպանում, լաբորատոր աշխատանքներ, վերամշակում, փաթեթավորում, տեսակավորում, որակի վերահսկողություն և այլն:
- տեխնոլոգիական վերազինման սարքավորումների ձեռքբերում,
- սննդի անվտանգության կառավարման համակարգերի ներդրման և սերտիֆիկացման ծառայություններ (միջազգային կազմակերպությունների կողմից) (HACCP, ISO, օրգանական արտադրության, պատշաճ արտադրական գործունեության և այլ հարակից տեխնիկական աջակցություն),
- շուկայավարում և բրենդինգի ծառայություններ (ներառյալ՝ առևտրային նշանի, արտադրանքի արտաքին տեսքի մշակման, փաթեթավորման և այլն),
- բոլոր տեսակի բարձրարժեք մրգերի և հատապտուղների նոր սորտերի տնկիների ձեռքբերում,
- տեխնիկական աջակցություն, մասնագիտական և շուկայավարման (հատկապես արտադրանքի արտահանման խթանման վերաբերյալ) խորհրդատվություն:

10) պետություն-մասնավոր հատված համագործակցության արդյունքում տեղական շուկայում վճարունակ պահանջարկի ապահովման նպատակով գյուղացիական տնտեսությունների աջակցության ցուցաբերում, մասնավորապես վերջիններիս կողմից արտադրանքը հանրապետության շուկայում ուղղակի (գյուղացի-սպառող) վաճառքի միջոցով իրացման մեխանիզմների ներդրման և կիրառման.

11) տեղական արտադրության գյուղատնտեսական արտադրանքների մրցունակության բարձրացման, պարենամթերքի ներմուծման փոխարինման և արտահանման ծավալների ավելացման կարևորագույն նախադրյալներից է ջերմատնային տնտեսությունների գործունեությունը և դրանց զարգացումը: Ներկայումս հանրապետությունում ջերմատների և ջերմոցների ընդհանուր տարածքը կազմում է ավելի

քան 1220 հա, որոնք մասնագիտացված են բանջարեղենի արտադրությամբ (60%), մասնավորապես լոլիկ, վարունգ, տաքդեղ և այլն, ինչպես նաև ծաղիկների արտադրությամբ (40%): Նորագույն տեխնոլոգիաներով հագեցված ջերմատների ընդհանուր տարածքը կազմում է 101 հա: Ներկայում ջերմոցային տնտեսություններում առկա են հիմնախնդիրներ կապված գազի բարձր գնի, ջերմատնային տնտեսությունների մասնագետների հագեցվածության ցածր մակարդակի և առկա մասնագետների մասնագիտական գիտելիքների ոչ բավարար լինելու հետ: Նշված խնդիրների լուծման համար անհրաժեշտ է՝

ա. Հայաստանի գյուղատնտեսական կրթական համակարգում պատրաստել համապատասխան մասնագետներ, կազմակերպել նաև առկա մասնագետների վերապատրաստում,

բ. ջերմոցման նպատակով նոր տեխնոլոգիաների և այլընտրանքային աղբյուրների ձեռք բերում, մշակում և ներդրում,

գ. ներդնել հովացման համակարգեր, մասնավորապես ամռան շրջանում բույսերի անհրաժեշտ միկրոկլիման ապահովելու նպատակով, որի արդյունքում կավելանա բերքատվությունը և կբարձրանա բերքի որակը,

դ. անհրաժեշտ է զարգացնել նաև կաթիլային ոռոգման համակարգեր՝ տնտեսապես արդյունավետ տարբերակներով,

12) ջերմատնային տնտեսությունների ստեղծման համար պահանջվում են խոշոր ներդրումներ, իսկ Հայաստանի Հանրապետության առևտրային բանկերում վարկավորման պահանջներից մեկը հանդիսանում է գրավի առարկայի առկայությունը, որը տվյալ պարագայում հաշվի առնելով ռեսուրսների խոշոր ծավալները գրեթե անհնարին է: Այս գործընթացում անհրաժեշտ է պետական աջակցությունը փոքր և միջին ջերմատնային տնտեսություններին նոր տեխնիկա և տեխնոլոգիաներ ներդնելու ուղղությամբ.

13) միջազգային շուկայում տարեց տարի աճում է պահանջարկը ինչպես թարմ, այնպես էլ վերամշակված օրգանական պարենամթերքների նկատմամբ: Հայաստանում առկա է որոշակի պայմաններ առավել բարձր ավելացված արժեք ապահովող օրգանական սննդամթերքի արտադրության զարգացման համար,

- 14) օրգանական գյուղատնտեսական արտադրությունը հիմնված է կայուն և հավասարակշռված ագրոէկոհամակարգերի ստեղծման, պահպանության, աղտոտող տեխնոլոգիաների օգտագործման բացառման, քիմիական նյութերի կիրառման խիստ սահմանափակման, բույսերի տեսակների, ինչպես նաև կենդանիների ցեղերի կենսաբազմազանության ավելացման և հողի բնական բերրիության բարձրացման, արդյունավետ ցանքաշրջանառության, օրգանական պարարտանյութերի կիրառման, վնասատուների ու հիվանդությունների դեմ պայքարի կենսաբանական, ֆիզիկական և այլ մեթոդներով պայքարի կազմակերպման վրա,
- 15) օրգանական արտադրության բնագավառում արգելվում է գենետիկական վերափոխված օրգանիզմների և դրանց ածանցյալների, իոնացնող ճառագայթման, ինչպես նաև ժամանակակից որևէ կենսատեխնոլոգիական մեթոդների կիրառումը,
- 16) անասնաբուծական ծագման մթերքների և դրանց վերամշակումից ստացվող օրգանական սննդամթերքի արտադրության համար կարևոր նախադրյալ է Հայաստանում ալպիական և ենթալպյան գոտու արոտավայրերի առկայությունը,
- 17) հանրապետությունում օրգանական գյուղատնտեսության ձևավորման ու զարգացման համար կարևոր նախադրյալ է միջազգային չափանիշներին համապատասխան «Օրգանական գյուղատնտեսության մասին» ՀՀ օրենքի և դրա կիրարկումն ապահովող իրավական ակտերի առկայությունը, որն ամբողջականացնում է օրգանական գյուղատնտեսության հարաբերությունները կարգավորող իրավական դաշտը և համապատասխանության գնահատման կարգը, օրգանական արտադրության մականշման և պիտակավորման մոտեցումները, տնտեսավարողների պարտականությունները և այլն: Հանրապետությունում գործում է մասնավոր հատվածում համապատասխանությունը հավաստող (գնահատող) միջազգային հավատարմագրում ունեցող մարմին: Այդ մարմինն ունի վերահսկողության (տեսչական գործունեության) համապատասխան փորձ, ռեսուրսներ, որակավորված աշխատակազմ, աշխատանքներն իրականացնում է թափանցիկ և համապատասխանության գնահատման գործառույթների իրականացման ընթացքում ապահովում է տնտեսավարողների առևտրային գաղտնիությունը,

18) օրենսդրական դաշտի ձևավորման և համալրման հետ մեկտեղ պետական աջակցությամբ իրականացվել են որոշ քայլեր հանրապետությունում օրգանական գյուղատնտեսության զարգացման ուղղությամբ: Մասնավորապես «Թամարա ֆրուֆ» ընկերության կողմից պետական աջակցությամբ 2009-2014 թվականներին իրականացվում է 60 հա օրգանիկ այգիների հիմնման ծրագիրը (2014թ. դրությամբ հիմնվել է 61 հեկտար): Ծրագրի շրջանակներում շահառու գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին հատկացվել են անհրաժեշտ քանակությամբ հաղարջենու, ազնվամորու և մոշենու տնկիներ, օրգանական պարարտանյութ՝ գոմաղբ, հենասյուներ և մետաղալարեր: Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգերին համապատասխան՝ մշակվել են օրգանական գյուղատնտեսության բնագավառը կարգավորող մի շարք նորմատիվ փաստաթղթեր,

19) մշակվել են օրգանական եղանակով տավարի մսի, կաթի արտադրության համար կթվող կովերի և բովող տավարի կերաբաժիններ և կերակրման նորմաներ, որոնք տրամադրվել են օրգանական եղանակով կաթի և մսի արտադրությամբ զբաղվող տնտեսավարող սուբյեկտներին,

20) հանրապետությունում օրգանական գյուղատնտեսության ձևավորման ու զարգացման համար անհրաժեշտ է.

ա. մասնավոր հատվածում համապատասխանությունը հավաստող (գնահատող) մարմինների ձևավորման աջակցությունը, որոնք ունեն վերահսկողության (տեսչական գործունեության) համապատասխան փորձ, ռեսուրսներ, որակավորված աշխատակազմ, աշխատանքները իրականացնեն թափանցիկ և համապատասխանության գնահատման գործառույթների իրականացման ընթացքում ապահովեն տնտեսավարողների առևտրային գաղտնիությունը: Համապատասխանությունը գնահատող մարմինները պետք է հավատարմագրվեն պետական կառավարման լիազոր մարմնի կողմից: Ընդ որում օրգանական արտադրանք ներմուծող երկիրը կարող է ցանկացած ժամանակ իրավասու լինել միջազգային վերստուգում և աուդիտ անցկացնելու հանրապետությունից արտահանվող օրգանական մականշումը կրող պարենամթերքների նկատմամբ,

- բ. օրգանական արտադրության ազգային ստանդարտների (տեխնիկական կանոնակարգերի) մշակում և դրանց ներդաշնակեցում միջազգային չափորոշիչներին,
- գ. օրգանական արտադրության խթանման նպատակով ոլորտի սուբսիդավորման մեխանիզմների մշակում և ներդրում,
- դ. օրգանական արտադրության և օրգանական արտադրանքի վերաբերյալ սպառողների իրազեկության մակարդակի բարձրացման միջոցառումների մշակում,
- ե. օրգանական արտադրության և օրգանական արտադրանքում կանանց ներգրավվածն ուղղված հանրության իրազեկության բարձրացման միջոցառումների մշակում,
- զ. օրգանական գյուղատնտեսական արտադրության ուղղությամբ մասնագիտացված փորձացուցադրական-ուսումնական կենտրոնի ստեղծմանն աջակցություն,
- 21) հանրապետությունում օրգանական արտադրության խթանման համար անհրաժեշտ է ապահովել աջակցությունը խորհրդատվության, տեղեկատվության տրամադրման ուղղությամբ,
- 22) գյուղատնտեսության ռեսուրսային ներուժի օգտագործման տեսանկյունից կարևորվում է բնական երկրագործության զարգացումը: Վերջինս հիմնված է հողի նվազագույն մշակման վրա, որը կանխում է էրոզիան (էրոզիայի կանխմանը նպաստում է նոր ագրոտեխնիկայի մեկ այլ գործոն, ըստ որի հողի մակերեսը մերկ կարող է մնալ տարվա ընթացքում ոչ ավելի, քան 2 շաբաթ)՝ պայմանավորված հողի նկատմամբ նվազագույնի հասցրած միջամտությամբ, որի հետևանքով այն միշտ փխրեցված է մնում և հնարավոր է դառնում մշակաբույսերին անհրաժեշտ ջրի քանակի առնվազն կեսը վերցնել օդից և հողի բնական բերրիությունն ապահովել հողից կորզված օրգանական և անօրգանական միացությունների միջոցով, որն ապահովում են հողում ապրող միկրոօրգանիզմները: Թվարկած գործոնները կարևոր են և ապահովում են բերրիության պահպանում և բերքատվության աճ առնվազն 30-50 տոկոսով՝ տնտեսավարողների ծախսերի առնվազն կրկնակի նվազումով: Սակայն նշված գործոններն ուղեկցվում են մանրամասներով և առանձնահատկություններով, որոնց իմացությունը պահանջում է հող մշակողից որոշ պատրաստվածություն և գիտակցված, ստեղծագործական մոտեցում: Այդ

դեպքում բերքատվության աճը կարող է լինել կրկնակի՝ նույն նվազագույն ծախսերով: Այնուամենայնիվ նոր երկրագործությունը ոչ այդքան նոր գիտելիքներ է պահանջում, որքան նորովի մոտեցում: Շատ երկրներում նշված ագրոտեխնիկայի տարածումը սահմանափակվում է վերը նշված միկրոօրգանիզմների արդյունավետ պատրաստուկների բացակայությամբ, վերջինիս որակյալ նմուշներ (ԷՄ (էֆեկտիվ միկրոօրգանիզմներ) պատրաստուկներ) արտահանում են Ճապոնիան և Ռուսաստանը: Տասնամյակների որոնումների արդյունքում Հայաստանի Հանրապետությունում մշակվել է և այժմ արտադրվում է դրան բոլոր առումներով գերազանցող ՀՄ (Հանքային Միկրոօրգանիզմներ) պատրաստուկը, որն, ինչպես ցույց տվեցին եռամյա փորձարկումները, զգալիորեն գերազանցում է ճապոնական և ռուսական արտադրանքները և այժմ հիմնականում արտահանվում է Ռուսաստանի Դաշնություն: Նշված ագրոտեխնիկայով ստացված բերքը՝ բացի բերքատվության նշված հավելումներից, 1-2 շաբաթով ավելի շուտ է հասունանում, իսկ նրա բերքահավաքի ավարտման ժամկետը ևս այդքանով երկարում է, համային հատկանիշները լինում են ավելի բարձր, իսկ բերքն ավելի պահունակ:

23) օրգանական գյուղատնտեսության արդեն կառուցված համակարգն ի դեմս կենսաօրգանական (բնական) երկրագործության, ձեռք է բերում իր համակարգի արգելակիչների վերացման կարևոր գործիք. այն դեպքում, երբ օրգանական արտադրանքի ինքնարժեքն ավելի բարձր է, քան ավանդականինը, ինչն այդ ապրանքը դարձնում է շուկայում ոչ այդքան մրցունակ (օրգանական գյուղատնտեսության արտադրանքը սպառվում է ավելի բարձր գներով շուկայի հատուկ հատվածում), բնական երկրագործությունը հնարավորություն կտա գյուղմթերք արտադրող ամենալայն զանգվածներին նվազագույն ծախսերով արտադրել բաժրորակ, սպառողի ամենախիստ պահանջներին բավարարող արտադրանք, որը կբավարարի ցանկացած թվով սպառողների բարձրակարգ մթերքով, արտադրողի ընտրությամբ՝ սերտիֆիկացված կամ առանց դրա:

92. Բնատնտեսական գործոններով և պահանջարկով պայմանավորված գոտիական նախընտրելի մասնագիտացման նպաստում և արտադրության ռացիոնալ տեղաբաշխում.

1) գյուղատնտեսության ռեսուրսային ներուժի արդյունավետ օգտագործումը, գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների եկամուտների ավելացումը, գյուղական բնակավայրերի սոցիալ-տնտեսական զարգացումը պահանջում է՝ բազմակողմանիորեն հիմնավորված գոտիական մասնագիտացում և արտադրության ռացիոնալ տեղաբաշխում: Ազատական տնտեսության պայմաններում այս գործընթացները հիմնականում կարգավորվում են շուկայական գործոններով, սակայն, նկատի ունենալով հիմնախնդրի ռազմավարական նշանակությունը, պետությունը տարածքային զարգացման քաղաքականության շրջանակներում ուղղակիորեն և անուղղակիորեն տարբեր գործիքների կիրառմամբ կարող է նպաստել արտադրության մասնագիտացմանը և ռացիոնալ տեղաբաշխմանը.

2) գյուղատնտեսության ոլորտում տնտեսական վերափոխումների ժամանակահատվածում տարբեր սոցիալ-տնտեսական գործոնների ազդեցությամբ նկատելիորեն խաթարվել է (անցանկալի փոփոխությունների է ենթարկվել) գյուղատնտեսական գոտիների մասնագիտացումը, որի հետևանքով զգալիորեն նվազել է ռեսուրսների օգտագործման արդյունավետությունը, կրճատվել է միավոր տարածությունից ստացվող արդյունքը.

3) գյուղատնտեսության բնատնտեսական ներուժի առավել արդյունավետ օգտագործման նպատակով, այդ ներուժի հնարավորությունների գնահատման հիման վրա, փաստաթղթում ներկայացվում են հանրապետության մարզերի հեռանկարային նախընտրելի մասնագիտացման ուղղությունները: Վերջինս ուղենիշային պետք է լինի նպատակային քաղաքականության իրականացման համար.

4) կառավարման նպատակահարմարության տեսանկյունից գոտիական մասնագիտացումը և արտադրության տեղաբաշխումը ներկայացվել է մարզային կտրվածքով.

**Հանրապետության մարզերի գյուղատնտեսության նախընտրելի
մասնագիտացումը և գլխավոր ճյուղերը (համախառն արտադրանքի
կառուցվածքով)**

Մարզերը	Մինչև ագրարային բարեփոխումները	Ներկայիս վիճակը	Հեռանկարային մասնագիտացումը
1	2	3	4
Արագածոտն	Բանջարաբուծություն, խաղողագործություն, պտղաբուծություն, կաթնամսային տավարաբուծություն, ոչխարաբուծություն:	Կաթնամսային տավարաբուծություն, հացահատիկային տնտեսություն, պտղաբուծություն, կարտոֆիլաբուծություն:	Կաթնամսային տավարաբուծություն, պտղաբուծություն, կարտոֆիլաբուծություն, ոչխարաբուծություն, կերարտադրություն:
Արարատ	Խաղողագործություն, պտղաբուծություն, բանջարաբուծություն, կաթնային տավարաբուծություն, թռչնաբուծություն:	Բանջարեղենատանային մշակաբույսերի արտադրություն, խաղողագործություն, պտղաբուծություն կաթնամսային տավարաբուծություն, կարտոֆիլաբուծություն, հացահատիկային տնտեսություն:	Խաղողագործություն, բանջարաբուծություն, կաթնային տավարաբուծություն, պտղաբուծություն, վաղահաս կարտոֆիլաբուծություն:
Արմավիր	Խաղողագործություն, պտղաբուծություն, բանջարաբուծություն, կաթնային տավարաբուծություն, թռչնաբուծություն, խոզաբուծություն, եթերայուղային արտադրություն:	Բանջարեղենատանային մշակաբույսերի արտադրություն, խաղողագործություն, հացահատիկային տնտեսություն, կաթնամսային տավարաբուծություն, պտղաբուծություն, թռչնաբուծություն, խոզաբուծություն, կարտոֆիլաբուծություն:	Խաղողագործություն, բանջարաբուծություն, պտղաբուծություն, բուստանային մշակաբույսերի արտադրություն, կաթնային տավարաբուծություն, վաղահաս կարտոֆիլաբուծություն:
Գեղարքունիք	Մսակաթնային անասնապահություն, ծխախոտագործություն, կարտոֆիլաբուծություն:	Կարտոֆիլաբուծություն, կաթնամսային տավարաբուծություն, հացահատիկային տնտեսություն, ոչխարաբուծություն, բանջարաբուծություն:	Մսակաթնային անասնապահություն, կարտոֆիլաբուծություն, հացահատիկային տնտեսություն, կերարտադրություն:
Լոռի	Կաթնային և տոհմային անասնապահություն, կարտոֆիլաբուծություն:	Կաթնամսային անասնապահություն, կարտոֆիլաբուծություն, հացահատիկային տնտեսություն, կերարտադրություն, բանջարաբուծություն:	Կաթնամսային անասնապահություն, կարտոֆիլաբուծություն, հացահատիկային տնտեսություն, կերարտադրություն, ճակնդեղագործություն:

Մարզերը	Մինչև ագրարային բարեփոխումները	Ներկայիս վիճակը	Հեռանկարային մասնագիտացումը
1	2	3	4
			ծություն, պտղաբուծություն:
Կոտայք	Կաթնամսային անասնապահություն, թռչնաբուծություն, պտղաբուծություն, հացահատիկային տնտեսություն, բանջարաբուծություն:	Մսակաթնային անասնապահություն, թռչնաբուծություն, հացահատիկային տնտեսություն, բանջարաբուծություն, պտղաբուծություն կարտոֆիլաբուծություն:	Կաթնամսային անասնապահություն, թռչնաբուծություն, ոչխարաբուծություն, պտղաբուծություն, հացահատիկային տնտեսություն, բանջարաբուծություն, կերարտադրություն:
Շիրակ	Մսակաթնային տավարաբուծություն, ոչխարաբուծություն, ճակնդագործություն, հացահատիկային տնտեսություն:	Մսակաթնային տավարաբուծություն, հացահատիկային տնտեսություն, կարտոֆիլաբուծություն, բանջարաբուծություն, ոչխարաբուծություն:	Մսակաթնային տավարաբուծություն, ոչխարաբուծություն, հացահատիկային տնտեսություն, կարտոֆիլաբուծություն, կերարտադրություն, բանջարաբուծություն, ճակնդեղագործություն:
Սյունիք	Մսակաթնային տավարաբուծություն, ոչխարաբուծություն, ծխախոտագործություն, պտղաբուծություն, խաղողագործություն:	Մսակաթնային տավարաբուծություն, հացահատիկային տնտեսություն, ոչխարաբուծություն, կարտոֆիլաբուծություն, բանջարաբուծություն, պտղաբուծություն:	Մսակաթնային տավարաբուծություն, ոչխարաբուծություն, կերարտադրություն, հացահատիկային տնտեսություն, մերձարևադարձային պտղաբուծություն:
Վայոց ձոր	Տավարաբուծություն, ոչխարաբուծություն, ծխախոտագործություն, խաղողագործություն, պտղաբուծություն:	Մսակաթնային տավարաբուծություն, թռչնաբուծություն, հացահատիկային տնտեսություն, պտղաբուծություն, խաղողագործություն:	Մսակաթնային տավարաբուծություն, պտղաբուծություն, մանր եղջերավոր անասնաբուծություն, խաղողագործություն, թռչնաբուծություն:
Տավուշ	Ծխախոտագործություն, պտղաբուծություն, կաթնամսային տավարաբուծություն, խաղողագործություն, խոզաբուծություն:	Մսակաթնային տավարաբուծություն, հացահատիկային տնտեսություն, կարտոֆիլագործություն, խոզաբուծություն, ոչխարաբուծություն, պտղաբուծություն, խաղողագործություն, թռչնաբուծություն:	Մսակաթնային տավարաբուծություն, պտղաբուծություն, խաղողագործություն, խոզաբուծություն, կերարտադրություն, ծխախոտագործություն:

5) հեռանկարային նախընտրելի մասնագիտացման ապահովման քաղաքականության հիմնական գործիքները հետևյալն են՝

ա. բուսաբուծության և անասնապահության ոլորտում նպատակային սուբսիդավորման ծրագրերի իրականացում, նպատակ ունենալով նախընտրելի մասնագիտացման ուղղությունների խթանումը,

բ. վարկերի մատչելիության բարձրացման մեխանիզմների նպատակաուղղում նախընտրելի մասնագիտացման ուղղությունների ապահովմանը,

գ. նախընտրելի մասնագիտացման կիրառման արդյունքների և առավելությունների վերաբերյալ գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին, համակարգված խորհրդատվության տրամադրում,

դ. ագրարային ոլորտի պետական աջակցության, վարկային և դրամաշնորհային ծրագրերի նպատակաուղղում նախընտրելի մասնագիտացման ապահովմանը,

ե. գյուղատնտեսական մթերքների գնումների պայմանագրային հարաբերությունների զարգացման միջոցով նախընտրելի մասնագիտացման խթանում,

զ. գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին շուկայական պահանջարկի վերաբերյալ համակողմանի տեղեկատվության տրամադրման միջոցով նախընտրելի մասնագիտացման խթանում.

է. գյուղական համայնքների արտադրական և սոցիալական ենթակառուցվածքների զարգացման միջոցով ներդրումային պայմանների բարելավում:

93. Գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին հասցեական աջակցության (սուբսիդավորման) մեխանիզմների կատարելագործում.

1) գյուղատնտեսությունում սեփականության և տնտեսավարման բազմաձևությունը, ապրանքների և ծառայությունների գների ազատականացումը պետական աջակցության սահմանափակության պայմաններում առավել ամբողջական են բացահայտում յուրաքանչյուր տարածաշրջանի և արտադրող սուբյեկտի իրական մրցակցային հնարավորությունները: Դա հնարավորություն է ընձեռում, հիմք ընդունելով գյուղատնտեսության ոլորտի առանձնահատկությունները, առավել նպատակամետ ու արդյունավետ դարձնել պետական աջակցության քաղաքականությունը.

2) վերջին տարիներին Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից զգալի աջակցություն է ցուցաբերվել սերմնաբուծությանը և սերմապահովությանը, բույսերի պաշտպանությանը, տոհմային անասնաբուծության զարգացմանը, անասնաբուժական ծառայությունների մատուցմանը, ոռոգման համակարգերի վերականգնմանը և զարգացմանը, հողերի բարելավմանը, ոլորտի արտադրական ենթակառուցվածքների և գյուղի սոցիալական զարգացմանը: Իրականացվող քաղաքականության արդյունքում գյուղատնտեսության ոլորտում արձանագրվել են որոշակի դրական տեղաշարժեր.

3) նշվածի հետ մեկտեղ, Հայաստանի Հանրապետության տարբեր գյուղատնտեսական գոտիներում, պայմանավորված բնական և արտադրական պայմանների տարբերությամբ, առկա է գյուղատնտեսական գործունեություն իրականացնող տնտեսավարող սուբյեկտների անհավասար պայմաններ: Ինչպես ցույց է տալիս միջազգային փորձը, նման իրավիճակում պետական կարգավորիչ գործիքը գյուղատնտեսության սուբսիդավորումն է, որը նպատակամետ ձևով կիրառվում է նաև գյուղատնտեսության ոլորտի առավել կարևոր արտադրությունների խթանման համար.

4) գյուղատնտեսության սուբսիդավորման նպատակը Հայաստանի Հանրապետության տարբեր բնատնտեսական պայմաններում գյուղատնտեսական գործունեություն իրականացնող սուբյեկտների համար նպաստավոր մրցակցային միջավայրի ձևավորումը և ճյուղի գերակա ուղղությունների զարգացումը խթանող պայմանների ստեղծումն է.

5) միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ ինչպես զարգացած, այնպես էլ զարգացող երկրներում տնտեսության շուկայական կարգավորումը զուգակցվում է գյուղատնտեսությանը պետական աջակցություն ցուցաբերելու քաղաքականության հետ: Այսպիսի մոտեցումը հիմնավորվում է հետևյալ պատճառներով՝ ա. գյուղատնտեսությունը ընդունվում է որպես տնտեսության ռազմավարական ոլորտ, քանի որ պարենային ինքնաբավությունը մեղմացնում է արտակարգ իրավիճակների պայմաններում երկրի պարենային անվտանգության ռիսկերը,

ինչպես նաև պետությունը դառնում է ավելի մրցունակ միջազգային ասպարեզում թե տնտեսական, թե քաղաքական առումներով,

բ. գյուղատնտեսությունը կախված է բնական գործոններից, որոնք սահմանափակում են արտադրության դիվերսիֆիկացման հնարավորությունները և ստեղծում անհավասար պայմաններ տարբեր բնական գոտիների գյուղացիական տնտեսությունների համար,

գ. գյուղատնտեսությունը բազմագործառութային ոլորտ է, այն չի սահմանափակվում միայն գյուղատնտեսական արտադրությամբ, այլ նպաստում է գյուղական տարածքների զարգացմանը, ժողովրդագրական գործընթացների կարգավորմանը, մարդու կենսագոյության միջավայրի, բնական լանդշաֆտների և ամբողջական էկոհամակարգերի պահպանմանը,

դ. գյուղատնտեսությունը ոչ միայն արտադրանքների խոշոր մատակարար է, այլև ապրանքների ու ծառայությունների կարևոր սպառող, հետևաբար՝ մեծ ազդեցություն ունի տնտեսության կառուցվածքի և տնտեսական աճի վրա,

ե. քանի որ, գյուղատնտեսական արտադրանքներն աշխարհում արտադրվում են տարբեր կլիմայական պայմաններում, դրանց ծավալներն ու գները խիստ տարբերակված և անկայուն են: Ուստի, Հայաստանի Հանրապետության տնտեսական անվտանգության տեսանկյունից, արդարացում չունի ռազմավարական նշանակություն ունեցող պարենամթերքների գերակշռող պակասը ներկրումների միջոցով լրացնելու երկարաժամկետ քաղաքականությունը,

զ. այս պատճառներն ինքնին ծանրակշիռ են՝ երկրի տնտեսական և պարենային անվտանգության, գյուղական տարածաշրջանների զարգացման և էկոհամակարգերի պահպանության նկատառումներով, գյուղատնտեսությանը պետական աջակցություն ցուցաբերելու առավել նպատակամետ քաղաքականության իրականացման համար,

6) տարբեր երկրների փորձի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ գյուղատնտեսության ոլորտի աջակցությունն իրականացվում է ըստ հետևյալ ձևերի՝

ա. գնման գների նկատմամբ հավելավճարներ. պետությունը սահմանում է երկրում արտադրվող գյուղատնտեսական արտադրանքի երաշխավորված (նպատակային)

գներ: Այնուհետև, շուկայի իրավիճակից ելնելով, պետության կողմից գյուղացիական տնտեսություններին փոխհատուցվում է երաշխավորված շուկայական գների տարբերությունը,

բ. աջակցություն շուկայական գներին. նշված մեխանիզմը, ըստ էության, հանդիսանում է անուղղակի սուբսիդավորման ձև, որն իրականացվում է երկրում իրացվող գյուղատնտեսական արտադրանքի նվազագույն շուկայական գնի կարգավորման միջոցով: Հիմնականում դա կատարվում է ի հաշիվ ներմուծվող՝ սուբսիդավորման ենթակա նմանատիպ արտադրանքի նկատմամբ բարձր մաքսատուրքեր սահմանելու միջոցով,

գ. հողի մշակման համար տրվող վճարումներ. տվյալ դեպքում կիրառվում է մշակվող հողատարածքների յուրաքանչյուր միավորի համար սուբսիդավորման տարբեր մեխանիզմներ,

դ. արտադրության գործոնների ձեռքբերման հետ կապված ծախսերի փոխհատուցում. սուբսիդավորման տվյալ ձևի դեպքում պետությունը փոխհատուցում է գյուղացիական տնտեսությունների (ֆերմերների) կողմից անհրաժեշտ ռեսուրսների՝ մեքենաների, սարքավորումների, պարարտանյութերի, վառելիքի, քսանյութերի և այլնի ձեռքբերման, ոռոգման ջրի, ինչպես նաև ապահովագրության վրա կատարված ծախսերի մի մասը,

7) Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության ոլորտին ներկայումս հասցեական աջակցություն (սուբսիդիաներ) տրամադրվում են հետևյալ ուղղություններով՝

ա. գյուղատնտեսական մշակաբույսերի սերմերի արժեքի մասնակի սուբսիդավորում,

բ. հանքային պարարտանյութերի գնի մասնակի սուբսիդավորում,

գ. դիզելային վառելանյութի գնի մասնակի սուբսիդավորում,

դ. գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորում,

ե. ոռոգման ջրի ծախսերի մի մասի սուբսիդավորում,

8) հանրապետության գյուղատնտեսությունում կիրառված հասցեական աջակցության փորձը և ոլորտի առանձնահատկությունները պահանջում են այդ աջակցության ուղղությունների և կիրառվող մեխանիզմների վերանայում, նպատակ ունենալով դրանց իրականացման գործընթացի թափանցիկության և ներդրվող ռեսուրսների նպատակայնության մակարդակի բարձրացումը: Հասցեական աջակցությունը պետք է նպատակաուղղված լինի մի շարք խնդիրների լուծմանը, մասնավորապես՝

- ա. պարենային անվտանգության մակարդակի բարձրացումը,
- բ. հողային ռեսուրսների նպատակային օգտագործման մակարդակի բարձրացումը,
- գ. գյուղատնտեսության նախընտրելի մասնագիտացման խթանումը,
- դ. ագրոտեխնիկական և զոոտեխնիկական պահանջների կատարումը,
- ե. սերմնաբուծության և տոհմային անասնաբուծության զարգացումը,
- զ. արդիական տեխնոլոգիաների ներդրումը,
- է. ոլորտի մրցունակության բարձրացումը,
- ը. գյուղատնտեսության զարգացման համար պայմանների համահարթեցումը,
- թ. տնտեսավարման ձևերի զարգացման խթանումը,
- ժ. արտահանման ծավալների մեծացումը,

9) նշված խնդիրների լուծմանը կուղղվեն հասցեական աջակցության հետևյալ մեխանիզմները՝

ա. ռազմավարական նշանակության, ինքնաբավության ցածր մակարդակ ունեցող, առաջնահերթ անհրաժեշտ մթերքների արտադրության սուբսիդավորում, այն առաջին հերթին վերաբերում է՝ ցորենին, եգիպտացորենին, տավարի, խոզի և թռչնի մսին: Աջակցությունը բուսաբուծության ոլորտում նպատակահարմար է իրականացնել մշակվող ցանքատարածությունների, իսկ անասնապահական մթերքների համար արտադրված արտադրանքի միավոր ծավալի հաշվով սահմանված չափաքանակով սուբսիդավորման միջոցով: Պետական աջակցությունն անհրաժեշտ է տարբերակել ըստ արտադրանքի տեսակի, ինչպես նաև գոտիական և մասնագիտացման առանձնահատկությունների,

բ. հողային ռեսուրսների նպատակային օգտագործման մակարդակի բարձրացման համար անհրաժեշտ է պետական աջակցությունն առաջնահերթ ուղղել սահմանային և բարձր լեռնային գյուղական համայնքների տնտեսավարողներին: Առավել արդյունավետ կարող է համարվել հացահատիկային և հատիկաընդեղենային մշակաբույսերի, կարտոֆիլի, բանջարեղենի, միամյա և բազմամյա կերային մշակաբույսերի ցանքատարածությունների, բազմամյա տնկարկների տարածքների միավորի հաշվով սուբսիդիաների տրամադրումը, պայման համարելով ագրոտեխնիկական միջոցառումների կատարման բարելավումը, նախորդ երեք տարիների նկատմամբ բերքատվության մակարդակի որոշակի սահմանված չափին համապատասխան բարձրացումը,

գ. նախընտրելի մասնագիտացման խթանման համար անհրաժեշտ է պետական հասցեական աջակցությունը նպատակաուղղել ըստ գոտիների առավել բարենպաստ պայմաններ ունեցող և տվյալ գոտու համար համեմատաբար բարձր ավելացված արժեք ապահովող մթերքների արտադրության սուբսիդավորմանը,

դ. արդիական տեխնոլոգիաների ներդրման, տեխնիկական վերազինման պետական աջակցության կարևոր ուղղություններից կարող է լինել գյուղատնտեսության տեխնիկական միջոցների լիզինգի կանխավճարի մասնակի սուբսիդավորումը,

ե. Պետական աջակցության արդյունավետ ուղղություններից կարող է լինել բարձր վերարարտադրության սերմերի և տոհմային անասնազվաքանակի գնի մի մասի սուբսիդավորման ծրագրերի իրականացումը, որպես փոխհատուցում հետագա վերարտադրության արտադրանքը սահմանված պայմաններին համապատասխան ետ գնման պայմանների կիրառումը,

զ. կարևոր է համարվում նաև գյուղատնտեսության մեջ օգտագործվող կարևորագույն ռեսուրսների, մասնավորապես հանքային պարարտանյութերի և դիզելային վառելանյութի գների մասնակի սուբսիդավորումը: Սակայն այստեղ խնդիր է պահանջարկի գնահատումից մինչև ռեսուրսների տրամադրման գործընթացների թափանցիկության ապահովումը, այդ ռեսուրսների նպատակային օգտագործումը: Վերջինիս կարող է նպաստել գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին դիզե-

լային վառելանյութի, ինչպես նաև այլ ռեսուրսների տրամադրման փոխարեն շահառուներին կտրոնների հատկացումը, որի գնի մի մասը կսուբսիդավորվի, իսկ շահառուն ռեսուրսը ձեռք կբերի իր նախընտրելի մատակարարից և ժամկետում, է. հասցեական աջակցության ուղղություններից կարող է լինել տնտեսավարման ձևերի խթանումը՝ կոոպերացիային աջակցության տարբեր գործիքների կիրառմամբ: Մասնավորապես այդ գործիքներից կարող են լինել՝ գիտական, խորհրդատվական և տեղեկատվական ապահովումը, պետական գնումներում որպես գործընկեր կոոպերատիվներին առաջնահերթության ապահովումը, գյուղատնտեսական հումք վերամշակող, գյուղատնտեսության մեջ օգտագործվող ռեսուրսներ մատակարարող և արտադրանքը իրացնող ընկերությունների հետ պայմանագրային հարաբերությունների հաստատմանն աջակցությունը, տրամադրվող վարկերի մատչելիության բարձրացումը, հողերի բարելավման, ոռոգման, առաջնային սերմնաբուծության, բույսերի պաշտպանության, տոհմաբուծության և անասնաբուծության բնագավառներում միջոցառումների առաջնահերթ ֆինանսավորումը, կոոպերատիվներին իրացվող տեխնիկական միջոցների արժեքի մասնակի սուբսիդավորումը, տարբեր բնույթի աջակցության ծրագրերը կոոպերատիվների միջոցով իրականացումը, նոր տեխնոլոգիաների և ագրոտեխնիկայի ներդրման մի մասի սուբսիդավորումը,

ը. հասցեական պետական աջակցության կարևոր ուղղություններից է լինելու գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների մասնակի սուբսիդավորման մեխանիզմների կիրառումը, այստեղ կարևոր է համարվում տոկոսադրույքի սուբսիդավորման մասնաբաժնի տարբերակումը մի շարք հատկանիշներից ելնելով, ինչպես նաև նախկինում կիրառված վարկերի մայր գումարի չափի և վարկավորման ժամկետների ընդլայնումը, որը հնարավորություն կտա այդ փոխառու միջոցները նպատակուղղել ագրոտեխնիկայի կատարելագործմանը, նոր տեխնոլոգիաների ներդրմանը, այգեգործության և տոհմային անասնաբուծության զարգացմանը: Անհրաժեշտ է համարվում տոկոսադրույքի սուբսիդավորմամբ վարկերի մայր գումարի չափը հասցնել մինչև 12 մլն դրամի, վարկավորման ժամկետը՝ ծրագրերի ուղղվածությունից ելնելով, 2-7 տարի:

Վարկերը տրամադրել հայկական դրամով, սկզբնական տոկոսադրույքը սահմանել 10.0 %, իսկ սուբսիդավորվող մասը՝ 4-6 տոկոսային կետ,

10) գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին հասցեական աջակցության ռեսուրսների նպատակային և արդյունավետ օգտագործման, ռիսկերի մեղմման տեսանկյունից կարևոր է համարվում այդ աջակցության տրամադրման համար համապատասխան բնագավառներում շահառուների մասնագիտական խորհրդատվության ստացման պարտադիր նախապայմանի ընդունումը, կամ առաջնահերթության տրամադրումը:

94. Սննդամթերքի անվտանգության միջազգայնորեն ընդունված չափանիշների ներդրում.

1) պարենային անվտանգության համատեքստում պարենի ֆիզիկական և տնտեսական մատչելիությունը դեռևս բավարար պայման չէ: Պարենային անվտանգության կարևորագույն բաղադրիչ է հատկապես առողջության համար սննդամթերքի անվտանգությունը սանիտարական և բուսասանիտարական տեսանկյունից: Սննդամթերքի անվտանգության միջազգայնորեն ընդունված չափանիշներին համապատասխանությունն էապես կարևորվում է այն պատճառով, որ այն հնարավորություն է տալիս ապահովել բնակչության լիարժեք, հաշվեկշռված սնուցում, որի նպատակն է մարդու օրգանիզմի ֆիզիկական և մտավոր զարգացումը, նյութափոխանակության բնականոն ընթացքը, իմունային, հորմոնային և այլ համակարգերի նորմալ գործունեությունը:

2) սննդամթերքի արտադրության և իրացման շղթայում անվտանգության ստանդարտների ներդրումն ու վերահսկողության մեխանիզմների արդյունավետ գործունակությունը կոչված է բնակչության տարբեր տարիքային խմբերի, մասնավորապես՝ նախադպրոցական տարիքի երեխաների համար ապահովել համարժեք սննդակարգ անհրաժեշտ միկրոտարրերով:

3) ներմուծվող, ինչպես նաև թարմ և վերամշակված սնունդ արտադրող տնտեսավարող սուբյեկտների բազմազանությունը, վերջինների կողմից տարբեր տեխնոլոգիաների կիրառման պայմաններում Հայաստանի Հանրապետությունում սննդամթերքի անվտանգության վերահսկման իրավական դաշտը լրամշակման

կարիք ունի, բացառելու համար սպառողների առողջությանը վտանգ հասցնելու պայմանները.

4) որակյալ սննդամթերքով բնակչության պահանջարկը բավարարելուց բացի, սննդի անվտանգության ստանդարտներին համապատասխանությունը կբարձրացնի Հայաստանի գյուղատնտեսության մրցունակությունը: Վերջինիս ապահովման համար գյուղատնտեսական և ագրոպարենային հատվածը պետք է կարողանա նաև արդյունավետ կերպով արձագանքել տեղական սպառողների՝ սննդամթերքի անվտանգությանն առնչվող պահանջներին և մրցակցել ներկրվող ապրանքների, իսկ արտահանման դեպքում՝ արտասահմանյան (օրինակ՝ Եվրասիական տնտեսական միության անդամ երկրների) ապրանքների որակական ստանդարտների հետ.

5) ներկայումս շատ արտադրողների և վերամշակողների ներքին պահանջարկն է գլխավորապես թելադրում սննդամթերքի անվտանգության և որակի բարելավման պահանջները: Առավել որակյալ ներկրվող ապրանքների առկայությունն որոշակիորեն պահանջում է գոյություն ունեցող ստանդարտների խստացում, որակի կառավարման և անվտանգության ներքին վերահսկողության համակարգերի ներդրում, միջազգայնորեն ընդունված պահանջներին համապատասխան անվտանգության ցուցանիշներ սահմանող նորմատիվ իրավական ակտերի ընդունում՝ արդյունքում պահպանելով ներքին շուկան, ներկրվող սննդամթերքը փոխարինել տեղական արտադրությամբ և ընդլայնել արտահանման հնարավորությունները.

6) գյուղացիական տնտեսությունների կողմից սննդամթերքի անվտանգության ապահովում.

ա. ներկայումս, կապված արտադրության ծավալների, բնակչության եկամուտների ավելացման, ինչպես նաև շուկայում առկա միջնորդության հետ փոքր ինչ թուլացել է կապը գյուղացիական տնտեսությունների և սպառողների միջև սննդի անվտանգության տեսանկյունից: Հարկ է փաստել, որ նախկինում գյուղացիական տնտեսությունների կողմից մեծ ուշադրություն էր դարձվում սպառողին, հատկապես պարենի բարձր որակ և համային հատկանիշներ ապահովելու գործում, քանի որ նախկինում շուկայում արտադրող-սպառող շղթայում միջնորդությունը քիչ էր, իսկ որոշ դեպքերում բացակայում էր: Սակայն հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ

գյուղացիական տնտեսությունների արտադրանքը խոշոր ծավալներով մթերվում է վերամշակող կազմակերպությունների կողմից, ինչպես նաև միջնորդ անհատների կողմից՝ վերավաճառման նպատակով, գյուղացիական տնտեսությունները (հատկապես պտուղ-բանջարեղեն արտադրողները) շատ դեպքերում հաշվի չեն առնում շարքային սպառողի շահերը, որպեսզի վերջիններիս առաջարկեն համապատասխան որակական և համային հատկանիշներով պարենի տեսականի,

բ. անհրաժեշտ է նշել նաև առկա խնդիրները՝ կապված պտուղ բանջարեղենի սորտերի վերարտադրման և մշակման հետ, քանի որ գյուղացիական տնտեսություններում ուշադրություն է դարձվում արտադրանքի բերքատվության բարձրացման վրա, որը ապահովելու նպատակով օգտագործվում են բարձր բերքատու սորտերի սերմեր, սակայն հաշվի չի առնվում այդ ամենը սննդամթերքի անվտանգության տեսանկյունից: Միաժամանակ կարևորվում է մասնավորապես անասնապահական տնտեսությունների կողմից արտադրանքի անվտանգության ապահովումը: Անհրաժեշտ է վերահսկելի դարձնել և հետևել կենդանիների հիգիենային, կերակրմանը, ինչպես նաև արտաքին միջավայրի աղտոտմանը, քանի որ վերջիններս ուղղակիորեն ազդում են վերջնական արտադրանքի որակի վրա: Կարևոր է նաև, գյուղացիական տնտեսությունների կողմից հումքի հաշվառումը, տնտեսավարման՝ հաճախորդների հետ փոխհարաբերությունների արդյունավետության բարձրացումը, որպեսզի ապահովվի անվտանգության հետևելիությունն ինչպես նաև վերջնական սպառողի պահանջների բավարարումը: Միաժամանակ, անհրաժեշտ է նաև հաշվի առնել կենդանիների պատվաստման, ինչպես նաև պտուղ-բանջարեղենի պատշաճ կերպով պարարտացման, սանիտարական և ֆիտոսանիտարական միջոցառումներին, բույսերի բուժմանը, պարենային անվտանգության տեսանկյունից սերմերի որակական հատկանիշների և անվտանգության ապահովմանը, քանի որ վերջնական սպառման պարենը պետք է լինի անվտանգ:

7) տնտեսավարող սուբյեկտների կողմից սննդամթերքի անվտանգության ապահովում.

ա. սննդարդյունաբերության ոլորտի կարևորագույն հիմնախնդիրն է հանդիսանում անվտանգության ապահովումը, որը պետք է իրականանա վերահսկման համակարգի միջոցով արտադրության ողջ գործընթացում, մասնավորապես հումքի ընդունումից մինչև վերջնական պատրաստի արտադրանքի իրացում: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ սննդամթերք վերամշակող տնտեսվարող սուբյեկտները շատ դեպքերում սննդամթերքի վերամշակման նպատակով հումքը ներկրում են արտերկրից խիստ կարևորվում է հումքի համապատասխանությունը պահանջվող ստանդարտներին և նորմերին, քանի որ շատ դեպքերում անհայտ ծագման երբեմն պիտանելիության ժամկետը լրացած հումքը օգտագործվում է վերամշակման նպատակով, ինչը խաթարում է սննդի անվտանգությունը: Այս առումով կարևոր է և անհրաժեշտ համապատասխան պետական վերահսկման մեխանիզմների և միջազգային ստանդարտների (սանիտարահիգիենիկ, բուսասանիտարական և այլն) ներդրումը և օրենքով ամրագրումը, որը կտարածվի սննդամթերքի արտադրության բոլոր ենթաճյուղերի վրա, ընդ որում, յուրաքանչյուր ենթաճյուղի մասով կլինեն համապատասխան օրենսդրական դրույթներ, որտեղ կներկայացվեն համապատասխան նպատակները, առկա խնդիրները և դրանց լուծման նպատակով անհրաժեշտ միջոցառումները,

բ. որպես սննդամթերքի անվտանգության վերահսկման կարևորագույն դրույթ կարևորվում է պետական օժանդակությամբ սննդամթերքի արտադրության պատշաճ հիգիենիկ և արտադրական գործելակարգերի, ինչպես նաև վտանգի աղբյուրների վերլուծության և կրիտիկական կետերի հսկման (HAACCP) համակարգի կամ որակի և անվտանգության ISO 22000 ստանդարտի ներդրումը: Առաջնահերթ է համարվում սննդամթերքի անվտանգության լաբորատորիաների կարողությունների հզորացումը և ISO 17025 ստանդարտով հավատարմագրումը.

8) սննդամթերքի անվտանգության նոր ստանդարտների կիրառման համար կարևորագույն պայման է դրանց աստիճանական ընդունումը, որը հնարավորություն կտա արտադրողներին կատարել առաջադրվող պահանջները, իսկ համապատասխան պետական կառավարման մարմիններին՝ իրականացնել վերապահված լիազորությունները.

9) ներկրող երկրները հաճախ պահանջում են երաշխիքներ, որ սննդամթերքն արտահանվել է այնպիսի վայրերից, որտեղ չկան որոշ տեսակի վնասատուներ և հիվանդություններ, գործում են սննդամթերքի արտադրության, փաթեթավորման և առաքման հիգիենայի տարրական կանոնները, կամ որ պեստիցիդների կամ անասնաբուժական դեղերի մնացորդները և շրջակա միջավայրի աղտոտիչները սննդամթերքում չեն գերազանցում իրենց թույլատրելի չափերը: Արտահանող երկիրը և արտադրական ամբողջ ճյուղը պետք է համապատասխանեն այս պահանջներին և, շատ դեպքերում, նաև ապացուցեն, որ համապատասխանությունն ապահովված է.

10) սննդամթերքի անվտանգության և բույսերի ու կենդանիների առողջության կառավարման կարողությունը շատ կարևոր է ոչ միայն արտահանման համար սահմանված պահանջներին համապատասխանությունն ապահովելու, այլ նաև ներկրվող և տեղական արտադրության գյուղատնտեսական և պարենային ապրանքների նկատմամբ արդյունավետ հսկողություն իրականացնելու համար.

11) Հայաստանի Հանրապետության գործող օրենսդրությամբ սննդամթերքի անվտանգության ապահովման համար պատասխանատվությունը կրում է արտադրողը (այդ նորմը լայնորեն կիրառվում է նաև միջազգային պրակտիկայում).

12) սննդի շղթայում սպառողների առողջության համար անվտանգության ապահովումը պահանջում է.

ա. սննդամթերքի անվտանգության համակարգը կանոնակարգող օրենսդրական դաշտի ամբողջականացում Եվրասիական տնտեսական միության համապատասխան կանոնակարգերի հիման վրա, այդ թվում «Սննդամթերքի անվտանգության մասին» ՀՀ նոր օրենքի կիրարկումն ապահովող իրավական ակտերի ընդունում, որոնցով պետք է կարգավորվեն սննդամթերքի, սննդամթերքի հետ անմիջական շփման մեջ գտնվող նյութերի և սննդային հավելումների ներմուծման, արտահանման, արտադրության, վերամշակման, փաթեթավորման, մակնշման, փոխադրման, պահպանման, իրացման, ինչպես նաև առևտրի և հանրային սննդի ոլորտում ծառայությունների մատուցման փուլերում անվտանգությունը և որակին առնչվող հարաբերությունները.

բ. սննդամթերքի անվտանգության բնագավառում պետական քաղաքականության սկզբունքների ու խնդիրների հստակեցում և դրանց իրականացման ապահովում, որոնք մասնավորապես հանգում են հետևյալին.

- սննդամթերքի անվտանգության ապահովման ոլորտի իրավական ակտերի կատարումն ապահովելու և մարդու կյանքի, առողջության ապահովման նպատակով անվտանգ սննդամթերքի օգտագործման և սպառողական իրավունքների պաշտպանության գերակայությունը,
- սննդի շղթայում կատարվող գործառնությունների ժամանակ մարդու կյանքի, առողջության անվտանգության և շրջակա միջավայրի անվտանգության երաշխիքների ապահովումը, հիշատակված բնագավառում պետական վերահսկողության ապահովումը,
- վիտամինահանքանյութային անբավարարության (թաքնված սովի) հաղթահարմանն ուղղված իրավական հիմքերի ապահովում (հիմք՝ ՀՀ վարչապետի 15.06.2009 թվականի թիվ 485-Ա որոշում և ՀՀ կառավարության 17.02.2011 թվականի թիվ 6 արձանագրային որոշում),
- գիտականորեն հիմնավորված անվտանգության նորագույն տեխնոլոգիաների մշակման և ներդրման խրախուսումը,
- սպառողների իրավունքների պաշտպանության և սննդամթերքի որակի ու անվտանգության նկատմամբ հասարակական վերահսկողություն իրականացնող կազմակերպություններին աջակցություն,
- սպառողների շահերի պաշտպանության, հասարակությանը սննդամթերքի որակի անվտանգության և վտանգավոր սննդամթերքի վերաբերյալ խորհրդատվության և տեղեկատվության ապահովում,
- սննդամթերքի անվտանգության ապահովմանն ուղղությամբ միջազգային և տարածաշրջանային համապատասխան կազմակերպությունների հետ համագործակցության և ընթացակարգերի ներդաշնակեցման ապահովում,
- սննդամթերքի անվտանգության առավել բարձր մակարդակ ապահովելու նպատակով՝ «Դաշտից մինչև սեղան», «Տնտեսավարող սուբյեկտների

պատասխանատվության», «Հետազոտելիության», «Ռիսկերի վերլուծության» և «Նախազգուշողական մոտեցման» սկզբունքների ներդրում և կիրառում,

13) սննդի անվտանգության համակարգի զարգացման համար անհրաժեշտ իրավական հիմքերի կատարելագործման հետ մեկտեղ, կիրականացվեն համապատասխան ինստիտուցիոնալ բարեփոխումներ: Մասնավորապես նախատեսվում է.

ա. «Կողեքս Ալիմենտարիուսի» ազգային կոմիտեի գործունեության ակտիվացում, որը համակարգում է սննդամթերքի անվտանգության ապահովման բնագավառում ազգային ստանդարտները միջազգային չափանիշներին համապատասխանեցումը, համագործակցությունը միջազգային և այլ երկրների համապատասխան կառույցների հետ,

բ. սննդամթերքի անվտանգության պետական վերահսկման գործառույթներից է պետական մարմինների կողմից համատեղ համագործակցությունը և համակարգումը ամբողջ գործընթացում: Այս առումով կարևորվում է օրենսդրությամբ համապատասխան դրույթների ամրագրումը, որտեղ ներառված կլինեն պետական կառավարման մարմինների յուրաքանչյուր օղակի գործառույթները, որոնք կլինեն համաձայնեցված, մեկը մյուսին լրացնող և չեն կրկնվի: Ընդ որում անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև կենտրոնական վերահսկման մակարդակից փոխանցումը տարածքային, մարզային և համայնքային օղակներին, որը կլինի արդյունավետ և վերահսկվող: Ներկայում մի շարք երկրներ «Դաշտից մինչև սեղան» սկզբունքի շրջանակներում փոփոխություն են կատարում սննդամթերքի անվտանգության վերահսկման կառավարման համակարգում, ընդ որում զարգացած երկրներում ներկայում ստեղծվում են համապատասխան հաստատություններ, որոնք պետական կառավարման շրջանակներում պատասխանատու են սննդի անվտանգության համար: Սննդամթերքի անվտանգության վերահսկման կարգավորման գործընթացը, որն իրականացնում է սննդամթերքի անվտանգության բնագավառի պետական լիազոր մարմինը՝ Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարության սննդամթերքի անվտանգության պետական ծառայությունը, ներառում է հետևյալ գործառույթները.

- վերահսկողական միջոցառումների իրականացում,

- նորմատիվների համապատասխանության ապահովում,
- ռիսկի գնահատման հիման վրա առաջնահերթ գործողությունների կիրարկման որոշման կայացում,
- վերահսկողական համակարգի արդյունավետության ստուգման նպատակով մարզային, ինչպես նաև համայնքային մակարդակով մոնիտորինգի իրականացում,
- աջակցում և նպաստում վերահսկման մեխանիզմների կատարելագործմանը,
- առաջադիմական փորձի հավաքագրում և կիրարկում,
- սննդի անվտանգության որակավորված մասնագետ տեսուչների համապատասխան քանակությամբ ապահովում,
- ընդհանուր դիրեկտիվների հրահանգավորման ապահովում,

14) սննդամթերքի անվտանգության պետական վերահսկողության շրջանակներում «Ռիսկերի վերլուծության» սկզբունքի կիրառում, որը իրենից ներկայացնում է համալիր համակարգ, համաձայն որի իրականացվում է սննդամթերքի վերահսկողություն հետևյալ բաղադրիչներով.

ա. որակական հատկանիշների ստուգում,

բ. գենետիկորեն մոդիֆիկացման ենթարկված լինելու ստուգում,

գ. փաթեթավորման և պիտակավորման վերահսկողություն,

դ. պիտանելիության ժամկետների վերահսկում,

ե. օգտակար նյութերի, հավելումների պարունակության ստուգում,

15) հաշվի առնելով կենդանական ծագման սննդամթերքի միջոցով տարատեսակ հիվանդությունների տարածման ռիսկը, կառուցվելու են նոր սպանդանոցներ և ստեղծվելու է սպանդանոցների ցանց, որը հնարավորություն կընձեռի անասնապահական տնտեսություններին անվտանգ և ապահով միջոցներով ենթարկել կենդանիներին սպանդի: Այս առումով կարևորվում է սպանդանոցների անվտանգության ապահովումը սանիտարական և հիգիենիկ նորմերին համաձայն և դրա համապատասխանեցումը միջազգային, այդ թվում՝ նաև Եվրասիական տնտեսական միության պահանջներին: Հետագայում, հաշվի առնելով վերոգրյալը, սպանդի

ենթարկման ապրանք ստանալու նպատակով անհրաժեշտ է ապահովել հետևյալ կանոնները.

ա. չիրացնել սպանդի ենթարկված կենդանիների արտադրանք, որոնք ենթարկվել են բնական, արհեստական արտածին, հորմոնալ նյութերի, տիրեոստատիկ (կենդանիներին սպանդի ենթարկելուց առաջ հակաստրեսային դեղորայքներ), հակաբիոտիկների, պեստիցիդների և այլ դեղորայքների, որոնք օգտագործվել են նախքան սպանդի ենթարկելը սակայն, դրանց օգտագործման ժամկետները խախտվել են և կարող են թողնել բացասական ազդեցություն մսեղիքի վրա, ինչպես նաև օգտագործվել են պրեպարատներ, որոնք չեն թույլատրվում համաձայն Եվրասիական տնտեսական միության կողմից կիրառվող մսի և մսամթերքի անվտանգության տեխնիկական կանոնակարգի,

բ. տեղական արտադրության սննդամթերքի անվտանգության առավել բարձր մակարդակ ապահովելու նպատակով աջակցել տնտեսավարող սուբյեկտներին ներդնելու Վտանգի վերլուծության և հսկման կրիտիկական կետերի համակարգը (ՎՎՀԿԿ),

գ. սննդամթերքի անվտանգության նկատմամբ հսկողության գործընթացի կազմակերպման համար անհրաժեշտ է փորձաքննություն անցկացնող լաբորատորիաների կարողությունների ուժեղացում և նորերի ստեղծում, ապահովելով դրանց տեխնիկական հագեցվածությունը, համապատասխան կադրերի ուսուցումը և վերապատրաստումը:

դ. սննդամթերքի անվտանգության համակարգի կատարելագործումը կնպաստի սննդամթերքի մրցունակության բարձրացմանը, հետևաբար՝ արտահանման խթանմանը և պարենամթերքի արտաքին ապրանքաշրջանառության հաշվեկշիռի բարելավմանը:

95. Հողային ռեսուրսների նպատակային օգտագործման մակարդակի և արդյունավետության բարձրացում.

1) գյուղատնտեսության վարման համակարգի կարևորագույն բաղադրիչներից մեկը հողօգտագործման արդյունավետությունն է: Վերջինս առանձնահատուկ նշանակություն է ձեռք բերում հողային ռեսուրսների սահմանափակության

պայմաններում: Հայաստանը դասվում է սակավահող երկրների շարքին, հետևաբար առավել հրատապ է գյուղատնտեսության ինտենսիվ զարգացումը: Գյուղատնտեսական հողերի մասնավորեցումից հետո օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ տարբեր պատճառներով պայմանավորված, որոշակի տատանումներով, զգալիորեն ավելացել է ոչ նպատակային օգտագործվող գյուղատնտեսական հողատեսքերի տարածությունը.

2) վարելահողերի նպատակային չօգտագործման պատճառները բազմազան են, դրանց մեջ առանձնանում են՝ գյուղացիական տնտեսությունների ֆինանսական միջոցների անբավարարությունը, ցածր եկամտաբերությունը, վարկերի ձեռք բերման դժվարամատչելիությունն ու բարձր տոկոսադրույքները, մեքենայական աշխատանքների դժվարությունները, հողակտորների կտրտվածությունը, ոռոգման ջրի բարձր սակագինը, սահմանամերձ տարածքների վտանգավորությունը և այլն:

3) վարելահողերի նպատակային օգտագործման առումով որոշակի դրական տեղաշարժեր են գրանցվել 2010 թվականից հետո ընկած ժամանակահատվածում: Խնդիրներ կան նաև բնական կերահանդակների համաչափ և ծանրաբեռնված օգտագործման ուղղությամբ, որը բացասաբար է անդրադառնում բնական ռեսուրսների վերարտադրության վրա: Չնայած նշված որոշակի դրական տեղաշարժերին, դեռևս ցածր է վարելահողերի նպատակային օգտագործման մակարդակը.

4) հողային ռեսուրսների նպատակային օգտագործման մակարդակի և արդյունավետության բարձրացումը պայմանավորված է գյուղատնտեսության ճյուղի ինտենսիվացման հիմնական գործոններով: Մասնավորապես՝ ռազմավարական առումով պետք է ուշադրություն դարձվի հետևյալ միջոցառումների իրականացմանը.

5) ոռոգման համակարգի և հողերի մելիորատիվ վիճակի բարելավում, որը նախատեսում է.

ա. ոռոգման համակարգի կառավարման բարեփոխումներ և տեխնիկական վիճակի բարելավում: Ոռոգման համակարգի կառավարման բարեփոխումներն անհրաժեշտ է ուղղել ձևավորված մասնակցային կառավարման խորացմանը, պետական-մասնավոր համագործակցության ձևերի ներդրմանը,

բ. մեխանիկական ոռոգումն ինքնահոսի փոխարինման, ոռոգման ջրի տնօրինման, տրման և հաշվառման իրավական-կազմակերպական հստակ մեխանիզմների ստեղծում,

գ. նոր ջրատնտեսական կառույցների (մասնավորապես՝ փոքր և միջին ջրամբարներ) կառուցման և շահագործման միջոցով ոռոգելի հողատարածությունների ավելացում,

դ. նպաստել Զրոգտագործողների ընկերությունների կարողությունների հզորացմանը, դրանց գործունեության մասնակցային կառավարման սկզբունքների կիրառմանը,

ե. ներտնտեսային ոռոգման ցանցի վերականգնմանն աջակցություն,

զ. ոռոգման արդիական տեխնոլոգիաների ներդրմանն աջակցություն: Ոռոգման արդիական տեխնոլոգիաների տեղական արտադրության կազմակերպման գործընթացի խթանում,

է. դրենաժային ցանցերի տակ ընկած ոռոգելի հողատարածքներում գրունտային ջրերի մակարդակի և հանքայնացման կարգավորման, հողերի երկրորդական աղակալման, բնակավայրերում գրունտային ջրերի մակարդակի բարձրացման, տարափոխիկ հիվանդությունների կանխարգելման, հողերի մելիորատիվ վիճակի բարելավման ու գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվության կայունության ապահովման նպատակով Կոլեկտորադրենաժային ցանցերի պահպանման և շահագործման 2016-2025թթ. ծրագրի իրականացում,

ը. հաշվի առնելով, որ հանրապետությունում զառիվայր և կտրուկ լանջերը զբաղեցնում են հողի մակերևույթի շուրջ 47 տոկոսը՝ կարևորվում է այնպիսի տեխնոլոգիաների կիրառումը, որոնք թույլ են տալիս օգտագործել այդ հողատարածքները՝ խուսափելով հողատարումից, մասնավորապես դա վերաբերում է ավանդական դարավանդների կիրառմանը,

6) ոռոգման համակարգերի զարգացման ծրագրերի միջոցով լուծում տալ հետևյալ խնդիրներին՝

ա. ինքնահոս ոռոգման համակարգերի կառավարման միջոցով իջեցնել ջրի ինքնարժեքը, ապահովել հուսալի ջրամատակարարում և բարձրացնել ջրապահովությունը,

բ. համակարգի տեխնիկական վիճակի բարելավման միջոցով ապահովել հուսալի ջրամատակարարում, ջրի կորուստների և համակարգերի շահագործման ծախսերի նվազեցում,

գ. լրացուցիչ ջրառի շնորհիվ բարձրացնել երկրագործության արդյունավետությունը,

դ. պայմաններ ստեղծել ոռոգման համակարգերի շահագործման և պահպանման գործառույթների մասնավոր կառավարման տրամադրման համար,

ե. ներտնտեսային ցանցերում արդիական տեխնոլոգիաների, մասնավորապես կաթիլային ոռոգման համակարգերի ներդրման խթանման միջոցով ոռոգման ջրի կորուստների և ոռոգման ջրի ծախսի էական կրճատում, բույսի սնուցման ռեժիմի բարելավում,

զ. կառուցվածքային բարեփոխումների իրականացմամբ բարելավել համակարգերի արդյունավետ կառավարումը, ապահովել հասարակության իրազեկումը վճարային և սակագնային քաղաքականության մասին: Դիտարկել տնտեսական խթանման մեխանիզմների կիրառմամբ տարբերակված սակագների կիրառման հնարավորությունները,

է. ջրօգտագործողների ընկերությունների կողմից սպասարկվող ոռոգելի հողատարածքները 2012 թվականի 130.7 հազ. հեկտարի դիմաց 2025 թվականին հասցնել 138.0 հազ. հեկտարի, ոռոգման համակարգերում պետական կապիտալ ներդրումների մակարդակն երկրի համախառն ներքին արդյունքի նկատմամբ 2012 թվականի 0.18 տոկոսի դիմաց 2025 թվականին հասցնել 0.3 տոկոսի,

7) ոչ նպատակային նշանակությամբ օգտագործվող և տարիներ շարունակ չօգտագործվող վարելահողերի տնտեսական շրջանառության մեջ ներգրավում՝ առանց դրանց սեփականության իրավունքը խախտելու և վնաս պատճառելու: Դրա համար անհրաժեշտ է, համապատասխան օրենսդրական փոփոխություններ կատարելով, իրականացնել հետևյալ քայլերը՝

ա. համայնքի ավագանուն իրավունք վերապահել ոչ նպատակային նշանակությամբ օգտագործվող և 5 տարուց ավելի չօգտագործվող վարելահողը, որի սեփականատերը չի կատարել հարկային պարտավորությունները և հողը վարձակալության հանձնելու հայտարարություն չի տվել, վարձակալության հանձնել մշակելու ցանկություն ունեցող իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց տարածաշրջանում ձևավորված վարձակալական վճարով, հինգ տարուց ոչ պակաս ժամկետով՝ առավելությունը տալով հարևան հողատիրոջը,

բ. վարձակալության սահմանված ժամկետը լրանալուց հետո՝ հողի սեփականատիրոջ կողմից ինքնուրույն տնտեսավարման պարտավորություն չստանձնելու դեպքում վարձակալության ժամկետը յուրաքանչյուր դեպքում երկարացնել ևս հինգ տարով,

գ. հողատարածքները չմշակող՝ հարկը վճարող սեփականատերերին (այդ թվում՝ հանրապետությունից բացակայող), մինչև իրենց կողմից հողերի մշակմանը ձեռնամուխ լինելն, առաջարկել այլընտրանքային լուծումներ (նախապես կատարելով համապատասխան օրենսդրական փոփոխություններ)՝ լիազորելով համայնքներին տարբեր մեխանիզմների կիրառմամբ տնօրինելու այդ հողատարածքները՝ դրանք գյուղատնտեսական շրջանառության մեջ ներառելու նպատակով: Ընդ որում՝ ցուցաբերել տարբերակված մոտեցում. 1-5 հա-ի համար կիրառելով մեղմ մեխանիզմներ, ապա աստիճանաբար խստացնելով՝ 5-10, 10-25, 25 հա-ից ավելիի համար,

8) ոռոգման ջրով ապահովված՝ վաճառքի և վարձակալությամբ տրամադրման ենթակա հողատարածքների տեղեկատվական բանկի ստեղծում՝ հետևյալ կարգով.

ա. առաջարկել համայնքների ղեկավարներին՝ կազմել այն հողատարածքների ցանկը, որոնց սեփականատերերը պատրաստակամ են դրանք վաճառել կամ տրամադրել երկարաժամկետ (5 տարի և ավելի ժամկետով) վարձակալությամբ,

բ. հողամասը երեք տարվա ընթացքում չօգտագործող և անհիմն կերպով դրանք վաճառելուց կամ վարձակալությամբ տրամադրելուց հրաժարվող, կամ հողի հարկը երեք տարվա ընթացքում չվճարող և չորրորդ տարվա ընթացքում պարտքը չմարող հողատիրոջ՝ հողամասի նկատմամբ իրավունքները ՀՀ հողային օրենսգրքի 102-րդ հոդվածի համապատասխանաբար 3-րդ և 5-րդ կետերի հիմքերով դատական

կարգով դադարեցնելով՝ հողամասն ընդգրկել նշված ցանկում՝ դատական, նոտարական և հողային իրավունքների գրանցման ծախսերը փոխհատուցելով պետության կողմից,

գ. վաճառքի և վարձակալությամբ տրամադրման ենթակա հողատարածքների վերաբերյալ տեղեկատվությունը (նաև՝ քարտեզների տեսքով) տեղակայել լիազոր մարմնի կայքում,

9) պետական կարգավորման մեխանիզմների կիրառմամբ մասնավոր ներդրողների կողմից ոչ նպատակային օգտագործվող կամ չօգտագործվող գյուղատնտեսական հողատեսքերի գյուղատնտեսական արտադրության մեջ ներգրավում,

10) գյուղատնտեսության ոլորտին ծառայություններ մատուցող կառույցներին (ջրօգտագործողների ընկերություններ, գյուղատնտեսության տեխնիկական սպասարկման կարողություններ (տնտեսավարողներ), վերամշակող կազմակերպություններ և այլն) ոչ նպատակային օգտագործվող կամ չօգտագործվող հողատարածքների գնման կամ հատկացման մեխանիզմների մշակում ու կիրառում,

11) համայնքի վարչական սահմաններում գտնվող, համայնքային սեփականություն հանդիսացող, աղակալված (ալկալիացված) կամ մելիորացման կարիք ունեցող հողերի արտոնյալ պայմաններով տրամադրում այն ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց, որոնք դրանք նպատակային օգտագործելու, մելիորացնելու և ռեկուլտիվացիայի ենթարկելու պատրաստակամություն կհայտնեն,

12) բնական կերահանդակների (արոտների) բարելավում և ջրարբիացում, որը կկատարվի Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» երկրորդ ծրագրով: Այդ ծրագրով կշարունակվեն արոտների ճանապարհների բարեկարգման, ջրարբիացման, հերթափոխային արածեցման և ծածկույթի կենսաբազմազանության վերականգնման աշխատանքներ: Իրականացման արդյունքում կբարձրանա բնական կերահանդակների նպատակային և արդյունավետ օգտագործման մակարդակը, բերքատվությունը, կվերականգնվեն համայնքների շուրջ առաջացած գերարածեցված, էրոզացվող տարածքները, կավելանան անասնապահական տնտեսությունների իրական եկամուտները, որը կնպաստի անասնապահության

առկա ռեսուրսային ներուժի՝ բնական կերահանդակների, դաշտային կերարտադրության արդյունավետ օգտագործմանը,

13) Արարատյան հարթավայրի ոռոգելի երկրորդային աղակալված-ալկալիացված հողերի արմատական բարելավման ծրագրի իրականացում: Նոր տեխնոլոգիաների, այդ թվում՝ նաև աղակալման դեմ կենսաբանական եղանակների կիրառմամբ ծրագրի իրականացման արդյունքում բարելավել շուրջ 6,4 հազ. հա երկրորդային աղակալված-ալկալիացված հողեր, որը կապահովի գյուղատնտեսական մշակաբույսերի կայուն բերքատվություն,

14) ոռոգման ջրի բարձր պահանջարկ ունեցող հողատարածքներում մշակաբույսերի ճիշտ ընտրություն և դրանց մշակության ջրախնայողական տեխնոլոգիաների կիրառում,

15) հողային ռեսուրսների նպատակային օգտագործման մակարդակի բարձրացմանը կնպաստեն նաև հացահատիկային, կերային մշակաբույսերի՝ հատկապես միամյա, բարձրակարգ սերմերի մի կողմից ներկրումը, մյուս կողմից առաջնային սերմնաբուծության զարգացումը և մատչելի պայմաններով բարձր վերարտադրության սերմերով ապահովվածության մակարդակի բարձրացման ծրագրերի շարունակումը և ընդլայնումը,

16) գյուղատնտեսության հողային ռեսուրսների նպատակային օգտագործման մակարդակի բարձրացման առումով կարևորվում է գյուղատնտեսությունում վարկավորման բնագավառում քաղաքականության վերանայումը, մասնավորապես, վարկերի մատչելիության բարձրացումը, վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման ծրագրի շարունակումը և դրա մեխանիզմների կատարելագործումը,

17) կարևոր է համարվում գյուղատնտեսության համար առավել անբարենպաստ գոտիներում հողի մշակության համար նպատակային սուբսիդավորման ծրագրերի իրականացումը և դրանց կիրառման մեխանիզմների կատարելագործումը, ծրագրի իրականացման աշխարհագրության ընդլայնումը, որը հատկապես վերաբերում է բարձր լեռնային և սահմանամերձ գյուղական բնակավայրերին,

18) հողային ռեսուրսների նպատակային օգտագործման առումով կարևորվում է արտադրատեխնիկական սպասարկումների վիճակի բարելավումը: Վերջինս իրա-

տեսական է համարվում, երբ պետության համագործակցությամբ տեղի է ունենում տեխնիկական միջոցների ներմուծումը և մատչելի մեխանիզմներով գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին տրամադրումը, լիզինգային ծրագրերի իրականացումը, տեխնիկա արտադրող արտերկրի խոշոր ընկերությունների կողմից տրամադրվող ապրանքային վարկերի միջոցով տեխնիկայի մատակարարումը,

19) հողային ռեսուրսների նպատակային օգտագործման համար կարևորվում է բուսաբուծական մթերքների իրացման խնդրի լուծումը: Այս ուղղությամբ անհրաժեշտ է համարվում գյուղատնտեսական մթերքների մեծածախ շուկաների համակարգի աստիճանական ձևավորումը, տվյալ բնագավառում միջնորդ օղակների (հավաքման կետերի), տեղեկատվական կենտրոնների ստեղծումը,

20) գյուղատնտեսական հողատեսքերի արդյունավետ օգտագործման ուղղությամբ կարևորվում է գյուղատնտեսական հողատեսքերի հատկանիշների պահպանումը: Այստեղ միջոցառումները պետք է ուղղվեն գյուղատնտեսական մշակաբույսերի մշակության ագրոտեխնիկական պահանջների կատարմանը և ցանքաշրջանառության կիրառմանը, որտեղ իր դերը պետք է ունենա խորհրդատվական համակարգի բարելավումը: Նշված ուղղությամբ անհրաժեշտ է շարունակել և ընդլայնել պարարտանյութերի, դիզելային վառելանյութի և այլ ռեսուրսների մատչելիության բարձրացմանն ուղղված պետական ծրագրերը,

21) հողային ռեսուրսների նպատակային օգտագործման մակարդակի բարձրացման նպատակով անհրաժեշտ է իրականացնել մասնատված հողակտորների համատեղ օգտագործման և խոշորացման, հողերի միավորման ծրագրեր: Առանձնակի տեղ պետք է հատկացնել գյուղատնտեսական հողերի համատեղ օգտագործման և խոշորացման մեխանիզմներին, մասնավորապես վերջինիս խթանմանը տարբեր լծակների (վարկեր, դրամաշնորհներ, պետական ծրագրեր) կիրառման միջոցով,

22) կարևոր է համարվում բնական անցանկալի երևույթների դեմ ներգործող ենթակառուցվածքների գործունեությունը, դրանց ընդգրկման դաշտի մրցակցային ընդլայնումը և արդյունավետության բարձրացումը,

23) հողային ռեսուրսների նպատակային օգտագործման մակարդակի բարձրացմանը կնպաստի գյուղատնտեսությունում դիսկերի մեղմմանն ուղղված պետական

տարբեր ծրագրերի իրականացումը, մասնավորապես բույսերի առավել վտանգավոր և կարանտին հիվանդությունների դեմ պայքարը, հողերի մելիորատիվ վիճակի պահպանումը և հակահեղեղային միջոցառումները, ագրոքիմիական հետազոտությունների և դրանց արդյունքների կիրառման արդյունավետության բարձրացումը,

24) հողային ռեսուրսների արդյունավետ, արագ և ցածրածախս օգտագործման միջոցներից է բնական (կենսաօրգանական) երկրագործության կիրառումը: Դրա բաղադրիչներն են՝ հողի նվազագույն մշակումը (առաջին տարին հողի փխրեցում 20-25 սմ խորությամբ, այնուհետև 8-12 սմ կամ առանց փխրեցման), ընդ որում, վերին շերտի շրջումը, ինչպես այժմ է տեղի ունենում, կտրականապես բացառվում է: Տվյալ դեպքում հողը ոչ թե պարարտացվում է (բացառությամբ դեգրադացված հողերի, որոնք առաջին տարում կպահանջեն պարարտացում գոմաղբով), այլ բնակեցվում միկրոօրգանիզմներով, որոնք, հողում գտնվող բուսական մնացորդներով սնվելով և ապառներից անհրաժեշտ անօրգանական տարրեր կորզելով, ստեղծում են ինքնապարարտացվող համակարգ: Տվյալ մեթոդի կիրառման դեպքում առնվազն երկու անգամ կրճատվում են հողի մշակման աշխատանքներն ու դրանց ծախսը, նվազագույնը 30-50 տոկոսով բարձրանում է բերքատվությունը: Ավելի բարձր բերք ստանալու համար՝ կրկնակի և ավելի, կիրառվում է մուլչապատում, կանաչ պարարտացում, կենսաբազմազանություն ցանքերում՝ հնարավորության դեպքում խառը ցանքերի միջոցով, որը նվազագույնի է հասցնում պայքարը վնասատուների և հիվանդությունների դեմ:

25) անտառների և անտառային հողերի կայուն կառավարման՝ պահպանության, պաշտպանության, վերարտադրության և օգտագործման բնագավառում միջոցառումների իրականացում:

96. Բուսաբուծության ճյուղի զարգացում

1) Բուսաբուծության զարգացում: Բուսաբուծությունը հանդիսանալու է հանրապետության գյուղատնտեսության առաջատար ճյուղը, որն շարունակելու է իր առանձնակի կարևոր տեղն ունենալու երկրի պարենային ապահովության, գյուղատնտեսության ռեսուրսային ներուժի օգտագործման, միջճյուղային փոխանակման,

ճյուղում զբաղվածության ապահովման ու գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների եկամուտների ձևավորման գործում,

2) ռազմավարության շրջանակներում բուսաբուծության ճյուղի զարգացման գերակայություններն են համարվում.

ա. առաջնային սերմնաբուծության զարգացման, բարձրորակ սերմերով ապահովվածության համար բարենպաստ միջավայրի ստեղծումը,

բ. մշակության ագրոտեխնիկական պահանջների ապահովման միջոցով գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվության բարձրացումը, բերքի որակական հատկանիշների բարելավումը և միավոր արտադրանքի հաշվով արտադրական ծախսերի կրճատումն ու արդյունավետության բարձրացումը,

գ. գյուղատնտեսական մշակաբույսերի ցանքերի կառուցվածքի բարելավումը, աջակցության տարբեր գործիքների կիրառմամբ բարձր ավելացված արժեք ապահովող մշակաբույսերի ներդրումը, վերջիններիս մշակության ագրոտեխնիկայի յուրացումը, արդյունքում միավոր տարածությունից ստացվող եկամտի ավելացումը,

դ. հացահատիկային տնտեսության ինտենսիվացման մակարդակի և արտադրության արդյունավետության բարձրացումը,

ե. սահմանամերձ և բարձր լեռնային համայնքներում հացահատիկային տնտեսության և դաշտային կերային մշակաբույսերի արտադրության ընդլայնման աջակցության նպատակային քաղաքականության իրականացումը,

զ. դաշտային կերարտադրության կառուցվածքի բարելավումը, կերային մշակաբույսերի ցանքատարածությունների ընդլայնումը, համախառն բերքի 2.7 անգամ ավելացումը,

է. այգեգործության զարգացման արժեշղթայի ստեղծումը, ինտենսիվ այգեգործության զարգացման խթանումը, պտղաբուծության աշխարհագրության ընդլայնման քաղաքականության իրականացումը,

ը. ջերմատնային տնտեսության զարգացման խթանումը, փոքր և միջին գյուղացիական տնտեսություններում ջերմատնային տնտեսության ձևավորմանն աջակցությունը, մրցունակության բարձրացումը.

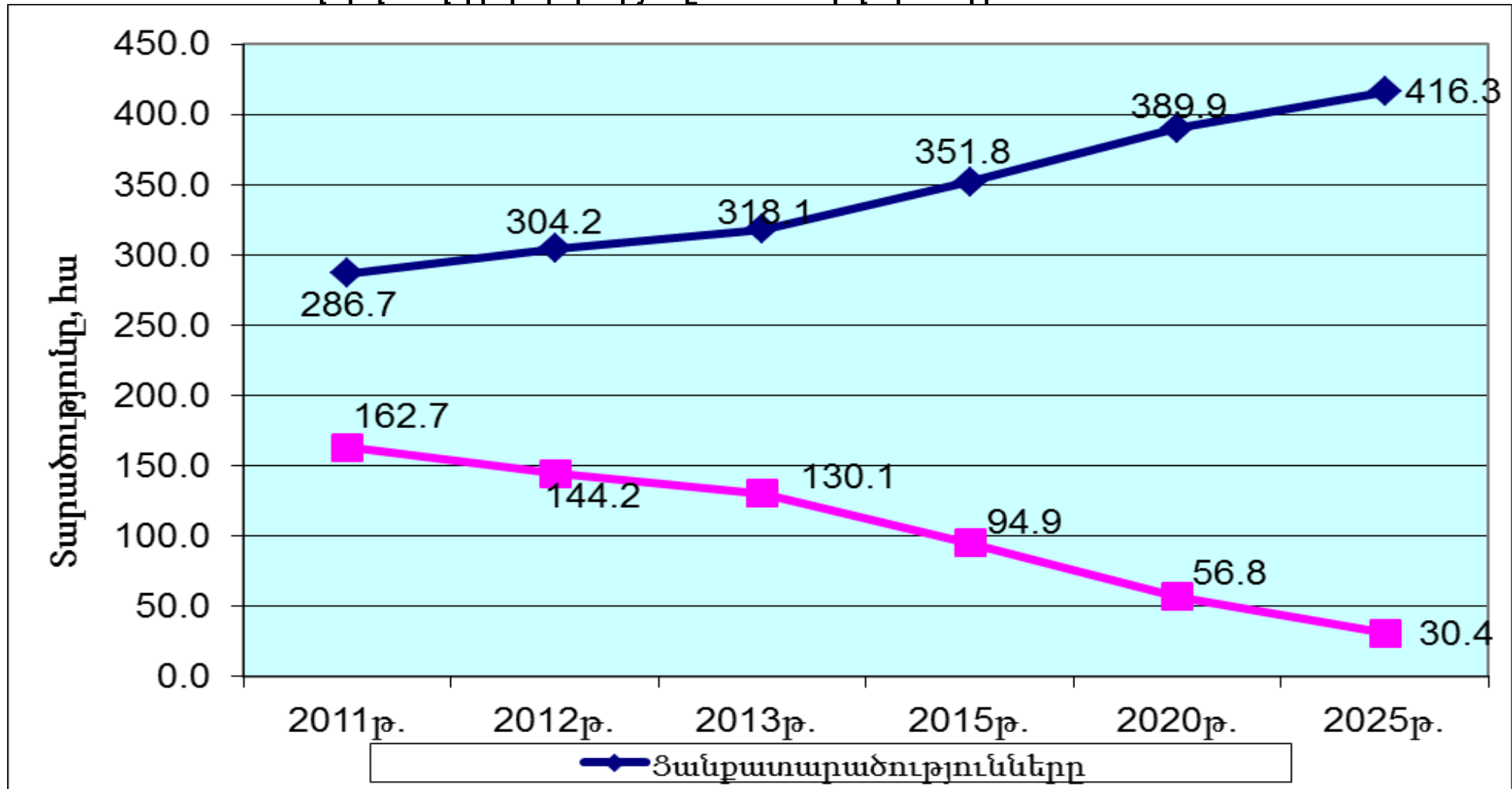
թ. գյուղատնտեսական մշակաբույսերի և դրանց վայրի նախնիների գենետիկական ռեսուրսների պահպանությունը, կայուն օգտագործումը, համագործակցությունը այլ երկրների հետ.

ժ. վարելահողերի նպատակային օգտագործման մակարդակի բարձրացումը, ավելի քան 416 հազ. հա վարելահողերի լիարժեք օգտագործումը,

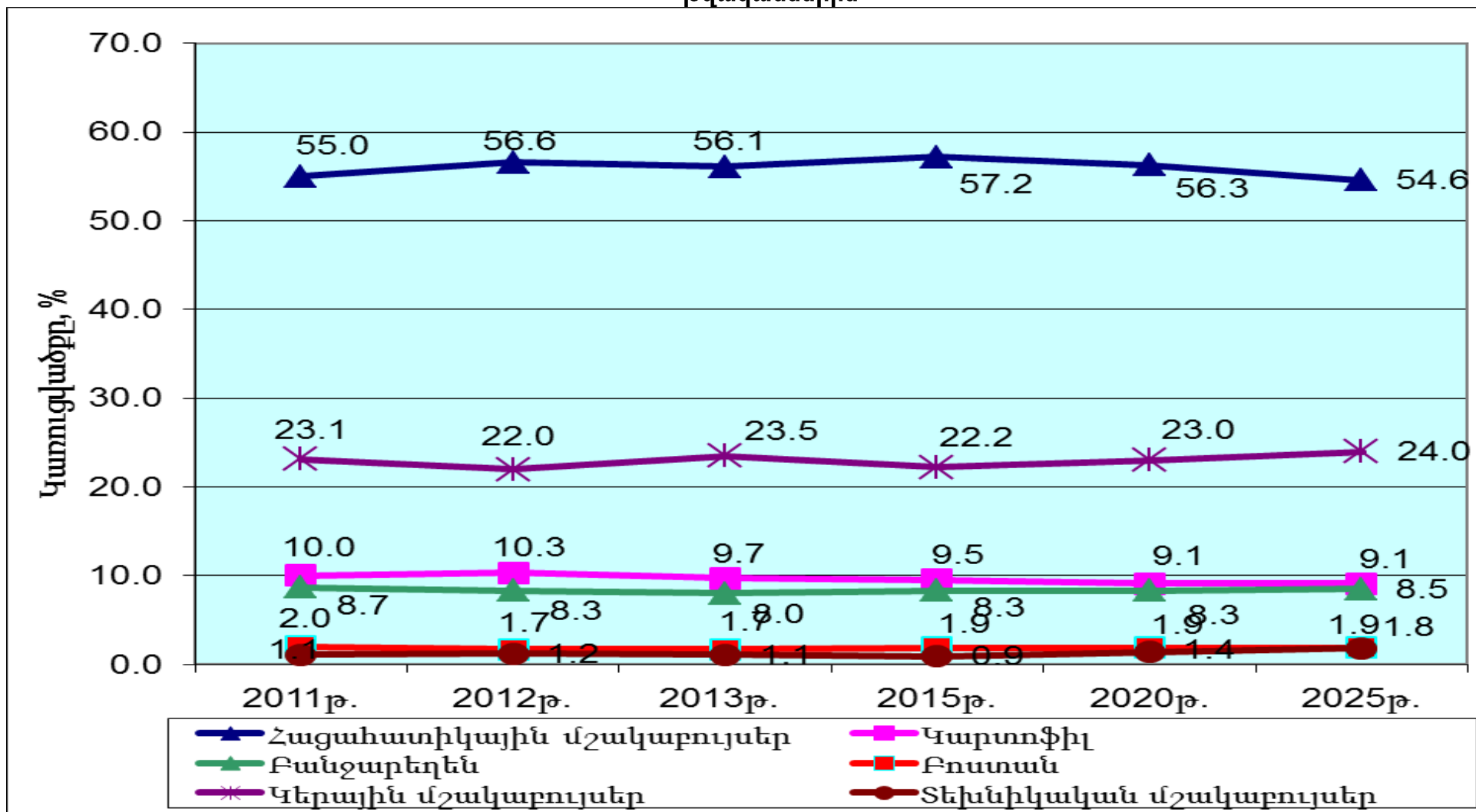
ժա. ինտենսիվ այգիների հիմնման միջոցով բազմամյա տնկարկների տարածքների ավելացումը մինչև 71.3 հազ. հա, որից պտղատու այգիներին՝ 47.0 հազ. հա և խաղողինը 24.3 հազ. հա (գծապատկեր 9, 10).

ժբ. խաղողի գինեմետ և սեղանի քիշմիշային սորտերի այգիների ընդարձակման համար նպաստավոր պայմանների ստեղծումը.

Գծապատկեր 9: Հայաստանի Հանրապետությունում ցանքատարածությունների և նպատակային չօգտագործվող վարելահողերի փոփոխությունը 2011-2025 թվականներին

Գծապատկեր 10: Հայաստանի Հանրապետությունում ցանքատարածությունների կառուցվածքի փոփոխությունը 2011-2025 թվականներին

3) կանխատեսվող մակարդակի ձեռքբերման ռազմավարության ուղղություններն են.

ա. հանրապետության գոտիական առանձնահատկություններին համապատասխան մշակության և բերքահավաքի առաջադիմական տեխնոլոգիաների արմատավորումը: Այդ նպատակով՝ նոր տեխնոլոգիաների ներդրման ծրագրի իրականացում, վերջինիս ուղղությամբ գյուղացիական տնտեսություններին և գյուղատնտեսությունում զբաղված տնտեսավարողներին խորհրդատվական, տեղեկատվական, դրամաշնորհային աջակցություն,

բ. բարձր ավելացված արժեք ապահովող մշակաբույսերի ընդլայնման նպատակով գյուղատնտեսական մշակաբույսերի կառուցվածքի բարելավման՝ ցածր ինտենսիվության մշակաբույսերը առավել արժեքավոր տեսակներով փոխարինման, հանրապետության պայմաններին համապատասխանող ոչ ավանդական մշակաբույսերի մշակության տեխնոլոգիաների յուրացման, գյուղատնտեսական մշակաբույսերի մշակության, պարարտացման, բույսերի պաշտպանության առաջավոր տեխնոլոգիաների ներդրման ծրագրերի իրականացում,

գ. ըստ գոտիների գյուղատնտեսական մշակաբույսերի նախընտրելի մասնագիտացման խթանման նպատակով աջակցության քաղաքականության իրականացում (խորհրդատվության տրամադրում, սուբսիդավորում, նպատակային վարկավորում),

դ. գյուղատնտեսական մշակաբույսերի ցանքի, մշակության, բերքահավաքի, բերքի պահպանության գործընթացում ագրոտեխնիկական միջոցառումների պահանջների կատարման նպատակով գյուղատնտեսության մեջ օգտագործվող կարևորագույն ռեսուրսների (սերմեր, հանքային պարարտանյութեր, թունաքիմիկատներ, դիզելային վառելանյութ և այլն) գների մատչելիության բարձրացման ծրագրերի իրականացում, վարկավորման պայմանների բարելավում,

ե. բարձր ավելացված արժեքով գյուղատնտեսական մշակաբույսերի արտադրության խթանմանը կուղղվի «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի և դրա երկրորդ փուլի շրջանակներում

հանրապետության տարբեր մարզերում իրականացվող տեխնոլոգիաների գնահատման և մրցակցային դրամաշնորհային ծրագրերի իրականացումը,
 գ. սելեկցիայի և առաջնային սերմնաբուծության գիտական ապահովում, երկրորդային սերմնաբուծության ոլորտում մասնավոր ձեռներեցության խթանում,
 է. բույսերի նոր սորտերի պահպանության գործընթացի արդյունավետ կազմակերպում «Բույսերի նոր սորտերի պահպանության մասին» Հայաստանի Հանրապետության նոր օրենքի դրույթներին համապատասխան,
 ը. գյուղատնտեսական մշակաբույսերի նոր սորտերի տնտեսական օգտակարության գնահատման նպատակով սորտափորձարկման համակարգի բարելավում,
 թ. առանձնակի ուշադրություն դարձնել գարնանացան հացաբույսերի (գարնանացան ցորեն, գարնանացան գարի, եգիպտացորեն, վիկ և վարսակ), ինչպես նաև բազմամյա և միամյա կերային մշակաբույսերի սերմնաբուծությանը,
 ժ. հողերի բերրիության բարձրացման (ցանքաշրջանառության կիրառում), ինչպես նաև հատիկաընդեղենի (լոբի, ոլոռ, սիսեռ, ոսպ և սոյա) ինքնաբավության մակարդակի բարձրացման նպատակով հատիկաընդեղենային մշակաբույսերի մշակության խթանում,
 ժա. խորհրդատվական համակարգի միջոցով համապատասխան խորհրդատվության տրամադրման, սերմերի ապահովման գործընթացում աջակցության միջոցով նպաստել ներքին շուկայում մեծ պահանջարկ վայելող հնդկացորենի, ոսպի, ոլոռի, սիսեռի տեղական արտադրության զարգացմանը,
 ժբ. խաղողի սելեկցիայի աշխատանքների նպատակաուղղում ցրտադիմացկուն, բարձրորակ, փոխադրաունակ, սեղանի, ունիվերսալ և տեխնիկական նոր սորտերի ստեղծմանն ու ներդրմանը: Առանձնակի ուշադրություն դարձնել վիրուսազերծ տնկանյութի արտադրության և հիվանդությունների ու վնասատուների դեմ պայքարի առաջավոր տեխնոլոգիաների ներդրմանը,
 ժգ. բույսերի գենոֆոնդի պահպանության, սելեկցիոն նվաճումների լիարժեք օգտագործման և այս ոլորտում միջազգային համագործակցության զարգացում,

ժդ. հացահատիկային և կերային մշակաբույսերի, կարտոֆիլի և բանջարեղենի բարձր վերարտադրության սերմացուների կայուն սորտաթարմացման, տեսականու ընդլայնման և սերմերի որակի ստուգման աջակցություն: Հացահատիկային մշակաբույսերի սերմնաբուծության զարգացման ծրագրերի շարունակում և այս բնագավառում տեղական հնարավորությունների օգտագործման ընդլայնում,

ժե. Միացյալ Ազգերի Կազմակերպության Գյուղատնտեսության և պարենի կազմակերպության (ՖԱՕ), Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամի (ԻՖԱԴ), Համաշխարհային Բանկի աջակցությամբ՝ գյուղատնտեսական մշակաբույսերի սելեկցիայի ժամանակակից տեխնոլոգիաների ներդրում,

ժզ. հատապտուղների արտադրության և վերամշակման խթանում,

4) հաշվի առնելով այն կարևոր հանգամանքը, որ սակավահող Հայաստանի Հանրապետությունը դիմագրավելու է աշխարհի մարտահրավերներին և տրամադրի իր հողերը ոչ միայն սնունդ և անասնակեր ամեցնելու համար, այլ նաև վերականգնվող էներգետիկայի համար կենսազանգված (ագրոէներգետիկա), հատուկ ուշադրություն դարձնել այսպես կոչված բազմաֆունկցիոնալ մշակաբույսերի (եգիպտացորեն, ամարանտ (հավակատար), գետնախնձոր) մշակությանը, որոնց մեծ զանգվածը և տարատեսակ արտադրանքը հնարավորություն են տալիս բացի նշված պահանջներից բավարարել միջազգային շուկան անսահման պահանջարկ ունեցող հակաօքսիդանտներով և իմունամոդուլյատորներով, իսկ հողը՝ ապագա բերքի համար մուլչայով և պարարտացում ապահովող բուսական մնացորդներով,

5) Հայաստանի Հանրապետության պետբյուջեից և այլ աղբյուրներից կատարվող հատկացումների օգտագործման հաշվին ֆիլոքսերա վնասատուի տարածման և Արարատյան հարթավայրում և նախալեռնային գոտում մորմազգի մշակաբույսերի ցեցի դեմ արդյունավետ պայքարի միջոցառումների իրականացում.

6) բույսերի պաշտպանության միջոցառումների միջնաժամկետ և տարեկան ծրագրերի մշակում և իրականացում.

7) բույսերի պաշտպանության միջոցների և պարարտանյութերի ներկրման, պահպանության ու վաճառքի գործընթացների տեսչական հսկողության ուժեղացում.

- 8) բույսերի պաշտպանության ինտեգրացված պայքարի ներդրում, օրգանական գյուղատնտեսության զարգացման նպատակով կենսաբանական և էկոլոգիապես անվտանգ միջոցների կիրառության ընդլայնում: Բույսերի պաշտպանության ծառայություններ մատուցող մասնավոր կառույցների ձևավորման խթանում և դրանց կայացմանը մասնագիտական և խորհրդատվական աջակցություն:
- 9) հանրապետության տարածքի բուսասանիտարական անվտանգության ապահովման նպատակով Բույսերի կարանտինի միջոցառումների միջնաժամկետ և տարեկան ծրագրերի իրականացում:
- 10) հանրապետության ներդրումային դիրքի բարելավման և գյուղատնտեսական մթերքների արտահանման խթանման նպատակով Եվրասիական տնտեսական միությանը անդամակցության շրջանակներում՝ բուսասանիտարական վիճակի մոնիթորինգի և տեսչական գործունեության բարելավման աշխատանքների կատարում:
- 11) բուսասանիտարական փորձաքննության համար անհրաժեշտ նյութատեխնիկական բազայի արդիականացում, այս բնագավառում միջազգային չափանիշների ներդրում:
- 12) հողերի ագրոքիմիական հետազոտության և բերրիության բարձրացման 2016-2025թթ. երկարաժամկետ և տարեկան ծրագրի իրականացման շրջանակներում ըստ համայնքների գյուղատնտեսական հողերի ագրոքիմիական քարտեզների վերանայում և հիմնական մշակաբույսերի պարարտացման արդյունավետ սխեմաների առաջադրում: Հողերի ագրոքիմիական հետազոտությունների իրականացման մեխանիզմների կատարելագործում:
- 13) գյուղատնտեսական հողերի պարարտացման այլընտրանքային տեխնոլոգիաների կիրառության ագրարային քաղաքականությունը նպաստելու է կենսաբազմազանության պահպանությանը, ինչպես նաև լանդշաֆտների արդյունավետ կառավարման և բարելավման ծրագրավորմանը՝ ելնելով «Կենսաբազմազանության մասին», «Համաշխարհային մշակույթի և բնության ժառանգության ապահովման մասին», «Եվրոպայի վայրի բնության և բնական միջավայրի պահ-

պանության մասին», «Լանդշաֆտների մասին» կոնվենցիաների հիմնադրույթներից,

14) գյուղատնտեսական մշակաբույսերի վայրի ցեղակիցների պահպանության աջակցությունն իրականացվելու է հետևյալ ուղղություններով՝

ա. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և դոնոր համայնքի աջակցությամբ Հայաստանի գյուղատնտեսական մշակաբույսերի և դրանց վայրի ազգակիցների գենետիկական ռեսուրսների պահպանության և կայուն օգտագործման ծրագրի մշակում և իրականացում: Այդ նպատակով գենետիկական բանկի համալրում, Հայաստանի տարածքում առկա հավաքածուների նմուշների փաստաթղթավորում,

բ. մշակաբույսերի և դրանց վայրի նախնիների գենետիկ բանկի ստեղծում,

գ. բնական կերահանդակների բարելավում, արոտավայրերի ջրարբիացում: Վերջինիս ուղղությամբ պետություն-մասնավոր հատված համագործակցությամբ երկարաժամկետ ծրագրերի իրականացում: Մասնավորապես «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» վարկային ծրագրի համապատասխան բաղադրիչի շարունակում և երկրորդ փուլի ծրագրի իրականացում,

դ. անտառների վերականգնում, անտառային տնտեսության վարման միջոցառումների իրականացում,

ե. բնական աղետների (երաշտ, խորշակներ, սելավներ, ողողումներ, հողերի աղակալում, կարկտահարություն և այլն) առաջացման կանխարգելում, կանխատեսում և հետևանքների մեղմմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում: Հակակա-կարկտային գազագեներատորային տեխնոլոգիայի կիրառմամբ դրանց ցանցի ընդլայնում, ինչպես նաև կարկտապաշտպան ցանցաշերտերի կիրառման համար նախադրյալների ստեղծում, այդ սարքավորումների տեղական արտադրության կազմակերպման հնարավորությունների գնահատում և արտադրության կազմակերպում,

զ.) ոռոգման արդիական տեխնոլոգիաների (կաթիլային, անձրևացման, ենթահողային) ներդրման գործընթացի խթանում, ոռոգման սարքավորումների տեղա-

կան արտադրության հնարավորությունների գնահատում և տեղական արտադրության կազմակերպում,

16) բույսերի գենետիկական ռեսուրսների հուսալի պահպանումն ապահովելու նպատակով անհրաժեշտ է՝

ա. վերազինել գենետիկական ռեսուրսների հավաքածուներ պահպանող (ex situ) կազմակերպությունները անհրաժեշտ սարքավորումներով և տեխնիկական միջոցներով,

բ. ընդլայնել պտղի և խաղողի տեղական և սելեկցիոն սորտերի դաշտային հավաքածուները՝ կոլեկցիոն այգիների ընդլայնման, այլ երկրների գենետիկական բանկերից հայկական ծագում ունեցող նմուշների ձեռքբերման և այգիների տեսակային և սորտային հարստացման միջոցով,

գ. ընդլայնել վեգետատիվ (մերիստեմային) եղանակով բազմացող բույսերի համար կենսատեխնոլոգիական եղանակով (in vitro) պահպանման և վերարտադրության հնարավորությունները,

դ. նպաստել բույսերի գենետիկական ռեսուրսների աճելավայրերի (in situ) կառավարման բարելավմանը՝ տարածվածության, բուսական համակեցությունների և նրանց տեսակային կազմի գույքագրման, տարածման գոտիների ճշգրտման, պաշարի հաշվառման և մոնիթորինգի իրականացման միջոցով,

ե. ստեղծել հնարավորություններ՝ ժամանակակից մեթոդներով հավաքածուների նմուշների հավաքման և հիմնական հավաքածու ստեղծելու համար,

զ. պարենի արտադրության և գյուղատնտեսության համար օգտագործվող բույսերի գենետիկական ռեսուրսների նմուշների փաստաթղթավորում և տեղեկատվության մատչելիության ապահովման մեխանիզմների ստեղծում,

է. բույսերի գենետիկական ռեսուրսների պահպանման և կայուն օգտագործման ազգային ծրագրի մշակում և ներդրում,

16) բուսաբուծության հիմնական ցուցանիշների կանխատեսումները ներկայացվում են աղյուսակներում (աղյուսակներ 6, 7):

97. Անասնաբուծության ճյուղի զարգացում.

1) անասնաբուծության զարգացում: Անասնաբուծությունը գյուղատնտեսության հիմնական ճյուղերից է, այն ցածր ռիսկայնության, առկա բնատնտեսական ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործման և գյուղատնտեսական կենդանիների մթերատվության գենետիկական ներուժի լիարժեք դրսևորման շնորհիվ կարող է դառնալ որոշիչ գործոն երկրի գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի ծավալներն էականորեն ընդլայնելու, կենդանական ծագման մթերքների առումով պարենային ապահովության մակարդակի բարձրացման և անասնաբուծությամբ զբաղվող գյուղական ազգաբնակչության եկամուտներն ավելացնելու գործընթացում.

2) ռազմավարության շրջանակներում անասնաբուծության զարգացման գերակայություններն են.

ա. թարմ կաթի և կաթնամթերքների, ոչխարի մսի և ձվի նկատմամբ հանրապետության ներքին շուկայի պահանջարկի ամբողջական, տավարի մսի նկատմամբ ավելի քան 90 ու խոզի մսի նկատմամբ՝ շուրջ 80 տոկոսով բավարարում, իսկ թռչնի մսի՝ ավելի քան 50 տոկոսով ապահովում: Պանիրների, որոշ կաթնամթերքի, ինչպես նաև վերամշակված մսամթերքի արտահանման ծավալների ավելացում,

բ. խոշոր տավարաբուծական տնտեսությունների բազայի վրա տոհմային տնտեսությունների հիմնում, որտեղ մաքրացել բուծման միջոցով կապահպանվեն մաքրացել բարձրարժեք տոհմային կենդանիների որակական և քանակական անհրաժեշտ հատկությունները և հատկանիշները, իսկ նպատակաուղղված տոհմասելեկցիոն աշխատանքների միջոցով (տրամախաչում) կիրականացվեն տեղական՝ տոհմային և տնտեսապես ցածրարժեք կենդանիների բարելավման աշխատանքներ, հիմնված համակարգված ընտրության և զույգընտրության վրա,

գ. մաքրացել բուծման և միջցեղային տրամախաչման արդյունքում ստացված գենետիկական բարձր ներուժով օժտված կենդանիների նորմավորված և հավասարակշռված կերակրման և խնամքի բարենպաստ պայմանների ապահովում, ուղղորդված և ճշգրիտ խորհրդատվական աշխատանքների կազմակերպում,

դ. բարձր մթերատու հատկանիշներ ունեցող կաթնատու, կաթնամսատու և մսատու ուղղության գյուղատնտեսական կենդանիների սերմնահեղուկով արհեստական սերմավորում կատարելու և դրանց ներմուծման միջոցով տեղական ցեղերի բարելավում և անասնաբուծության վարման արդյունավետ համակարգերի ներդրում՝ հաշվի առնելով, որ սերմնավորումը տասնապատիկ ավելի արդյունավետ է և մատչելի:

ե. մսային տավարաբուծության զարգացման նպատակով աջակցել շոտլանդական Հայլենդ ցեղի տավարի հարմարեցման ծրագրի իրականացմանը: Այս ցեղի կենդանիները ցրտադիմացկուն են, անասնաշենքերի պահանջ չունեն և շուրջ տարին, անգամ ձյունածածկ տարածքներում օգտագործում են բնական կերահանդակների խոտը՝ չնայած հարկ է նշել, որ նույն կարգի հարմարեցման հատկանիշներով օժտված են գրեթե բոլոր ցեղատեսակները,

զ. հանրապետությունում աճեցված ոչխարի մսի արտահանման ծավալների ընդլայնման առումով առանձնահատուկ կարևորություն է ստանում ոչխարաբուծության զարգացումը և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2011 թվականի օգոստոսի 25 N 33 արձանագրային որոշմամբ հաստատված «Հայաստանի Հանրապետությունում ոչխարաբուծության զարգացման հայեցակարգին» համապատասխան մանր եղջերավոր կենդանիների գլխաքանակի կրկնապատկում և բնական կերահանդակների բարելավման և շուրջտարյա արածեցման (ամառային արոտներից ձմեռային արոտներ փոխադրելու միջոցով) խնայողական սխեմաների կիրառում,

է. կերային մշակաբույսերի ցանքատարածությունների ընդլայնման, դրանց կառուցվածքի բարելավման, բնական կերահանդակների (արոտների և խոտհարքների) արդյունավետ օգտագործման մեխանիզմների կիրառման միջոցով անասնակերերի ստացման սեփական հնարավորությունների լիարժեք օգտագործում,

ը. խորհրդատվության ապահովման և նպատակային վարկավորման միջոցով անասնաբուծության ոլորտում տնտեսությունների խոշորացում, կոոպերատիվների և առևտրային կազմակերպությունների ձևավորման խթանում,

թ. գյուղատնտեսական կենդանիների կերակրման և պահվածքի պայմանների բարելավման, տոհմային գործի խթանման և անասնաբուժասանիտարական միջոցառումների կազմակերպման մեխանիզմների կատարելագործման միջոցով անասնաբուծության ոլորտում արտադրողականության և կենդանական ծագման մթերքների մրցունակության բարձրացում,

ժ. արտահանման ուղղվածություն ունեցող թեթև արդյունաբերության ավանդական ճյուղերի (գորգագործություն, կոշիկի և հագուստի արտադրություն) զարգացում և դրա հիման վրա բրդի և կաշվի մթերումների կազմակերպում, ինչը գյուղացիական տնտեսությունների համար եկամուտների լրացուցիչ աղբյուր կհանդիսանա,

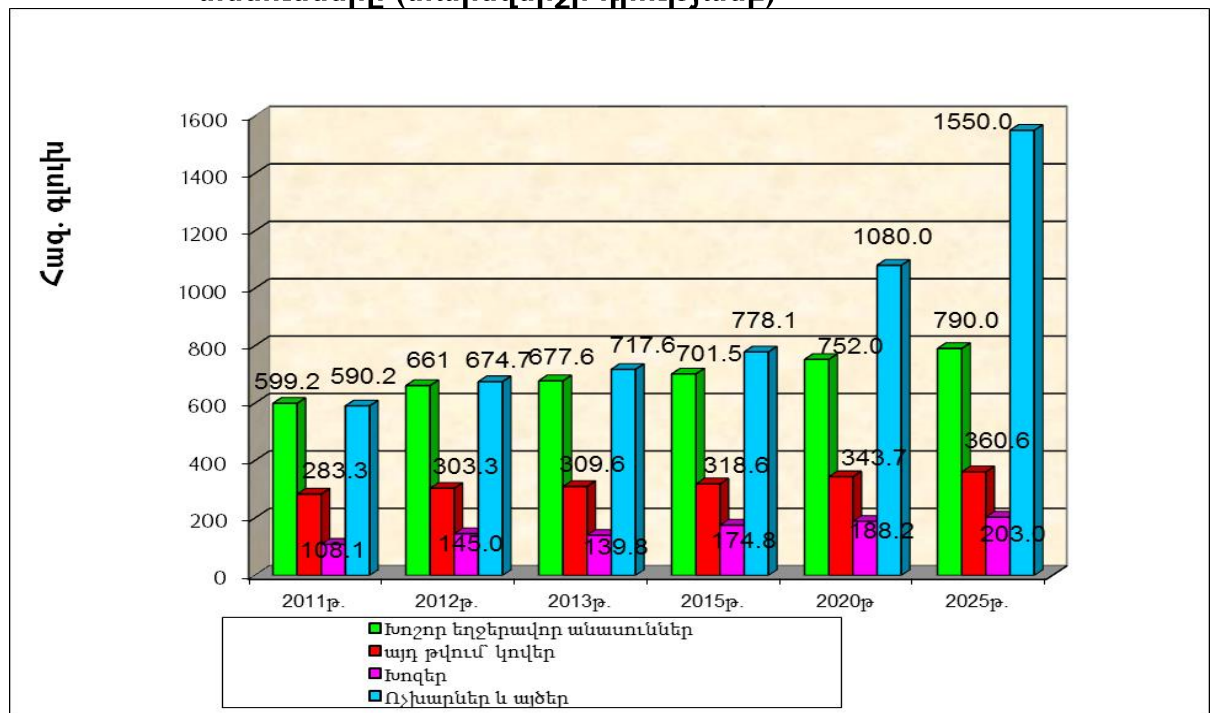
ժա. ալպիական գոտում գտնվող արոտների բարելավման և նպատակային օգտագործման համակարգի ներդրման միջոցով շվեյցարական պանիրների արտադրության և արտահանման ծավալների ավելացում, որը միշտ կայուն պահանջարկ է ունեցել ներքին և արտաքին շուկաներում,

ժբ. անասնազվխաքանակի հաշվառման, համարակալման և անձնագրավորման գործընթացի ներդրման և տեղեկատվական համակարգի ձևավորման միջոցով տոհմային գործի կատարելագործում ու անասնաբուժական միջոցառումների արդյունավետության բարձրացում, ինչպես նաև ոլորտի պետական աջակցության ծրագրերի հասցեական իրականացում,

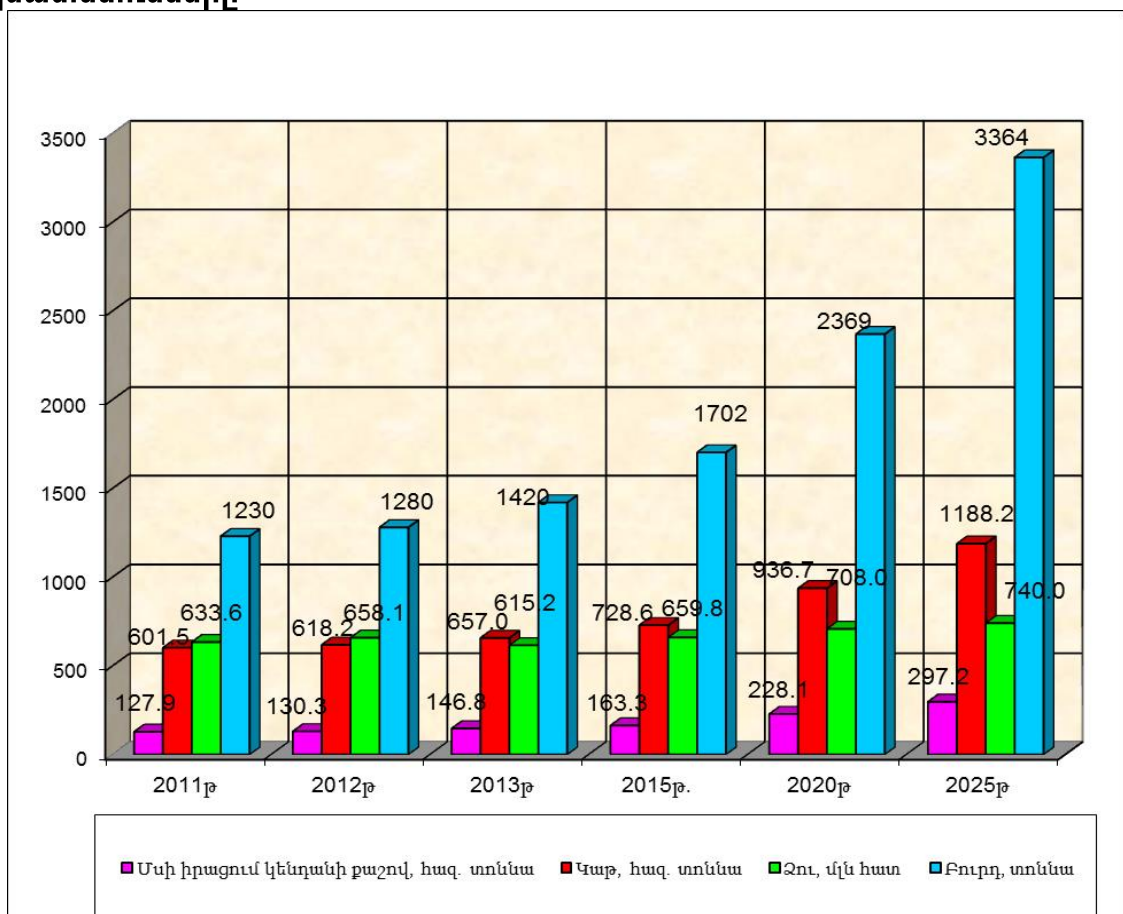
ժգ. սպառողների անվտանգության մակարդակի բարձրացման նպատակով պետության, ինչպես նաև միջազգային կազմակերպությունների աջակցությամբ նոր սպանդանոցների հիմնում և սպանդանոցային ցանցի ձևավորում,

ժդ. անասնազվխաքանակի կայունացման տնտեսական հիմքը սեփական կերարտադրության իրական հնարավորությունների, ներկրվող կերերի սահմանային արդյունավետության և կենդանական ծագման մթերքների տեղական արտադրության հարաբերական առավելությունների գնահատումն է: Վերջինիս արդյունքներից ելնելով անասնաբուծության ճյուղի կազմակերպումն է: Դրա արդյունքներով կդրսևորվի անասնազվխաքանակի և անասնաբուծական մթերքների արտադրության ծավալների ավելացման միտում (գծապատկեր 11, 12),

Գծապատկեր 11. Գյուղատնտեսական կենդանիների գլխաքանակը և կանխատեսումները (տարեկերջի դրությամբ)

Գծապատկեր 12. Անասնաբուծական մթերքների արտադրության ծավալները և կանխատեսումները

ժգ. գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողները կավելացնեն խոշոր եղջերավոր կենդանիների, ոչխարների, այծերի, խոզերի և թռչունների գլխաքանակը, քանի որ, անգամ եկամտաբերության ցածր մակարդակի պարագայում, դրանք ապահովում են կայուն զբաղվածություն, դրամական հոսքերի սեզոնայնության մեղմացում, թարմ և վերամշակված կենդանական ծագման մթերքների նկատմամբ ներտնտեսային կարիքների բավարարում և բարձր իրացվելիություն ունեցող ակտիվների առկայություն: Գյուղացիական տնտեսություններում գլխաքանակի ավելացմանը կնպաստեն նաև գյուղական համայնքներում ձևավորվող կաթի հավաքման և իրացման կառույցները, սպանդանոցները, արտավայրերի բարելավման ծրագրերը, դաշտային կերարտադրության զարգացումը, ինչպես նաև մանր եղջերավորների մսի և կենդանի արտահանման խթանման գործընթացը,

3) հանրապետության պարենային ապահովության մակարդակի բարձրացմանը և գյուղական աղքատության հաղթահարմանը կնպաստի մեղվաբուծության զարգացումը: Այդ նպատակով աջակցություն կցուցաբերվի մեղրի արտահանման մեխանիզմների մատչելիության և շուկայահանման դժվարությունների հաղթահարման ուղղությամբ: Հետևողականորեն մեղվաբույծներին կցուցաբերվի խորհրդատվական և տեխնիկական, հասարակական կազմակերպությունների մասնակցությամբ ոլորտի օրենսդրական կարգավորման, հիվանդությունների և վնասատուների դեմ պայքարի աշխատանքների կազմակերպման, մեղրի և զուգակցվող արտադրանքների (մեղրամոմ, ակնամոմ, մեղվակաթ, ծաղկափոշի, մեղվի թույն և այլն) արտադրության, ինչպես նաև Եվրամիության երկրներ մեղրի արտահանման գործընթացի աջակցություն:

4) կարևոր գերակայություն է նաև ձկնաբուծության ոլորտի խթանումը, ուստի անհրաժեշտ է միջազգային կազմակերպությունների հետ համագործակցել ձկնաբուծական արտադրանքի վերամշակման կարողությունների ընդլայնման և արտաքին շուկայի չափորոշիչներին համապատասխան արտադրանքի արտահանման աջակցության նպատակով: Մասնավորապես կընդլայնվի Եվրասիական տնտեսական միության երկրներ ծուկ և ձկնամթերք արտահանող հայկական

ընկերությունների ցանկը: Դրան զուգահեռ, քայլեր կձեռնարկվեն Արարատյան հարթավայրի ստորգետնյա քաղցրահամ ջրերի նպատակով ձկնաբուծարաններում ջրի կիսափակ և փակ շրջապտույտով համակարգերի ներդրման և միավոր ջրային տարածքից ապրանքային ձկան արտադրության ծավալների ավելացման ուղղությամբ, ինչպես նաև արտերկրից ավելի որակյալ կերեր ներկրելու և տեղական հումքից բարձրորակ կեր արտադրելու ուղղությամբ: Կքննարկվեն ձկան կեր ներկրող և արտադրող կազմակերպություններին արտոնություններ տրամադրելու նպատակահարմարության և հնարավորությունների հարցը:

5) անասնաբուծական ոչ ավանդական ձևերի (սագեր, հնդկահավեր, խայտահավեր, ջայլամներ, փասիաններ, ճագարներ և այլն) զարգացմանն ուղղված նախաձեռնությունների խրախուսում, որով կդիվերսիֆիկացվի մսամթերքի արտադրությունը,

6) ընդհանրապես անասնաբուծության ճյուղերի արդյունավետ տեղաբաշխման, նախընտրելի ուղղություններով մասնագիտացման և տնտեսությունների խոշորացման նպատակով անհրաժեշտ է իրականացնել բազմակողմանի խորհրդատվություն և նպատակային վարկավորում:

7) վերոնշյալ գերակայությունները և զարգացման միտումները հիմք ընդունելով, կանխատեսվել են անասնաբուծության հիմնական ցուցանիշները (աղյուսակներ 8, 9):

8) կանխատեսվող մակարդակի ապահովման ռազմավարական ուղղություններն են.

ա. տոհմային գործի զարգացման համալիր միջոցառումների իրականացում: Ագրարային ոլորտում իրականացված տնտեսական վերափոխումներին հաջորդած ժամանակահատվածում տոհմային գործի ձախողման և արհեստական սերմնավորման ծավալների խիստ կրճատման արդյունքում վտանգվել է հանրապետությունում բուծվող գյուղատնտեսական կենդանիների ցեղերի գենոֆոնդի պահպանումը, խաթարվել է մաքուր բուծման գործընթացը, որոնց հետևանքով դանդաղել են գյուղատնտեսական կենդանիների մթերատվության ցուցանիշների աճման տեմպերը: Տոհմային գործի զարգացման նպատակով նախատեսվում է՝

- տոհմային անասնաբուծության զարգացման միջնաժամկետ ծրագրի մշակում և իրականացում,
 - հանրապետության բնակլիմայական պայմաններին հարմարված կենդանիների էնդեմիկ ցեղերի գենոֆոնդի պահպանումը, գյուղատնտեսական կենդանիների բարձր մթերատու ցեղերի գենետիկական ներուժի՝ սելեկցիոն նպատակներով օգտագործում և արհեստական սերմնավորման գործընթացում ընդգրկված անասնագլխաքանակի ավելացման արդյունքում ստացվող մատղաշի տոհմային ու մթերատու հատկանիշների բարելավում: Արհեստական սերմնավորման նպատակով կկիրառվի արդյունաբերական տեխնոլոգիաներին հարմարված և բարձր մթերատու ցեղերի բարձրարժեք արտադրող ցուլերի սերմնահեղուկ, իսկ սերմնավորումը կիրականացվի ժամանակակից տեխնոլոգիաներով,
 - նախիրների և հոտերի կատարելագործման աշխատանքների իրականացում և կերակրման ու պահվածքի ժամանակակից տեխնոլոգիաների ներդրում՝ դրանցում «Ագրոբիզնեսի և գյուղի զարգացման կենտրոն» հիմնադրամի (CARD) հնարավորությունների և փորձի օգտագործում,
 - հանրապետությունում բուծվող խոշոր եղջերավոր կենդանիների համարակալման, հաշվառման և անձնագրավորման ծրագրի իրականացում,
 - գյուղատնտեսական կենդանիների տոհմային հատկանիշների բարելավման նպատակով արտերկրից բարձր մթերատու կենդանիների և սերմնահեղուկի ներմուծման և անասնապահական տնտեսություններին մատչելի պայմաններով տրամադրման ծրագրերի շարունակում,
- բ. կերարտադրության, կերակրման և պահվածքի բարելավում: Անասնաբուծության զարգացման հիմնական նախապայմանը կայուն և լիարժեք կերի բազայի ստեղծումն է: Այդ նպատակով նախատեսվում է.
- դաշտային կերարտադրության զարգացման, առավել բարձրարժեք կերային մշակաբույսերի սորտերի շրջանացման և մշակության տեխնոլոգիայի ներդրման միջոցով սեփական կերարտադրության բարելավում,

- արոտավայրերի երկարաժամկետ վարձակալության խրախուսում, հեռագնա արոտների արդյունավետ օգտագործմանը նպաստող մեխանիզմների ներդրում, արոտավայրերի վարձակալների կողմից արոտների բարելավմանն ուղղված միջոցառումներին տեխնիկական աջակցության և խորհրդատվության ապահովում,
- բարձրադիր գոտու արոտների արդյունավետ օգտագործման մեխանիզմների կիրառում,
- բազմամյա և միամյա կերային մշակաբույսերի տարածքների ընդլայնման միջոցով դաշտային կերարտադրության կառուցվածքի բարելավում,
- հատիկային և համակցված կերերի, ինչպես նաև սպիտակուցային, վիտամինային և հանքային հավելումների արտադրության գծով փոքր և միջին ձեռնարկատիրության աջակցություն,
- լեռնային արոտավայրերի դեգրադացման աստիճանի գնահատում և դրանց բարելավման միջոցառումների մշակում ու իրականացում,
- <<Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության>> վարկային ծրագրերի շրջանակներում հանրապետության 8 մարզերի շուրջ 200 համայնքներում արոտօգտագործողների սպառողական կոոպերատիվների ստեղծում և դրանց գյուղատնտեսական տեխնիկայով, գործիքներով ու անհրաժեշտ սարքավորումներով ապահովում, ինչպես նաև կոոպերատիվների կողմից տնօրինվող արոտավայրերում համապատասխան ենթակառուցվածքների ձևավորում,

9) կարևոր է համարվում նաև խոշոր ֆերմերային անասնապահական տնտեսություններում թափոնների կառավարման խնդիրը, որի լուծման ուղղություններից կարող է լինել կենսահումուսի և կենսագազի արտադրության խթանումը,

10) անասնաբուժական համակարգի բարելավում և անասնաբուժական միջոցառումների արդյունավետության բարձրացում.

ա. գյուղատնտեսական կենդանիների անասնաբուժական համակարգի բարելավման նպատակով նախատեսվում է՝

- կենդանիների վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելում, կենդանիների և մարդկանց համար ընդհանուր հիվանդություններից բնակչության պաշտպանություն և հանրապետությունում գյուղատնտեսական կենդանիների շրջանում անասնահամաճարակային բարենպաստ իրավիճակի ապահովում: Ժամանակակից չափորոշիչներին համապատասխան գյուղատնտեսական կենդանիների հիվանդությունների կանխարգելման ծրագրի մշակում: Վերջինիս իրականացման միջոցով հատուկ վտանգավոր մի շարք հիվանդություններով (սիբիրախտ, բրուցելոզ, տուբերկուլյոզ, դաբաղ, խշխշան պալար, խոզերի դասական ժանտախտ, թռչունների կեղծ ժանտախտ, մեղունների վարրոատոզ) կենդանիների, թռչունների և մեղունների հիվանդության օջախների նվազեցում: Անհրաժեշտության դեպքում այլ վարակիչ հիվանդությունների (թռչնագրիպի, խոզերի աֆրիկյան ժանտախտի, խոշոր եղջերավոր կենդանիների լեյկոզի, մանր եղջերավոր կենդանիների բրադզոտի, կատաղության և այլն) կանխարգելման պետական ծրագրերի իրականացում՝ համապատասխան շահագրգիռ կառույցների մասնակցությամբ,
- գյուղատնտեսական կենդանիների համարակալման և հաշվառման ծրագրի իրականացում, համապատասխան համակարգի ձևավորում,
- անասնաբուժության բնագավառի օրենսդրական հիմքերի հետևողական կարգավորում, սննդի անվտանգության պահանջների ուժեղացում, անասնաբուժական մթերքների սանիտարական փորձաքննության համակարգի բարելավման նպատակով այդ գործառույթն իրականացնող սուբյեկտների հավատարմագրում, լաբորատորիաների տեխնիկական հագեցվածության մակարդակի բարձրացում և կադրային ապահովում,
- նպատակային վարկավորման և դրամաշնորհային ծրագրերի միջոցով անասնաբուժական դեղամիջոցների տեղական արտադրության խթանում, դրանց փորձաքննության, ստանդարտների և իրացման համակարգի կանոնակարգում,
- Եվրասիական տնտեսական միությանը, Միջազգային էպիզոտիկ բյուրոյի և այլ միջազգային կառույցների անդամակցության շրջանակներում անասնաբուժա-

կան նորմատիվային փաստաթղթերի նույնականացում և տեսչական հսկողության ուժեղացում,

- տարածաշրջաններում պետական անասնաբուժական ծառայությունների վերակազմավորման և միջազգային կազմակերպությունների տեխնիկական աջակցության միջոցով մասնավոր անասնաբուժական ծառայության ձևավորման խթանում,
- գյուղական համայնքներում անասնաբույժների ինստիտուտի ամրապնդում՝ նյութատեխնիկական բազայի համալրման, Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից հատկացումների ավելացման և վճարովի անասնաբուժական ծառայությունների ընդլայնման միջոցով:

98. Գյուղատնտեսական հումքի վերամշակման ոլորտի զարգացում.

1) գյուղատնտեսական մթերքներ վերամշակող արդյունաբերությունը հանդիսանում է Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության կարևորագույն ոլորտներից մեկը և ագրարային ոլորտի զարգացման շարժիչ ուժը: Վերջինս նպաստում է պարենային, տնտեսական անվտանգության և ագրոպարենային շուկայի ձևավորմանը, ինչպես նաև ապահովում է ազգաբնակչությանն անվտանգ, որակյալ մթերքների երաշխավորված ու կայուն մատակարարումը: Գյուղատնտեսական հումքի վերամշակման ոլորտն օգտվում է պետական աջակցության հետևյալ գործիքներից. Հայաստանի Հանրապետության արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությամբ նախատեսված միջոցառումների իրականացման պետական աջակցության ծրագրերից, փոքր և միջին ձեռնարկատիրության սուբյեկտների աջակցության պետական ծրագրերից, «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈՒՎԿ-ի կողմից տրամադրվող համեմատաբար մատչելի տոկոսադրույքներով դրամային վարկերից և ՀՀ արտահանման ապահովագրության երաշխիքային հիմնադրամից: Մինչդեռ, պետական աջակցության գործիքակազմի ռեսուրսների սակավության պատճառով դրանցից օգտվում են սահմանափակ թվով տնտեսավարողներ, որը լուրջ զարգացում չի կարող ապահովել ոլորտի համար, և վերամշակող արդյունաբերության ոլորտի գործունե-

ությունը հիմնականում ապահովվում է կազմակերպությունների սեփական ռեսուրսների հաշվին:

2) տնտեսական բարեփոխումների սկզբին հաջորդող՝ ագրարային բարեփոխումների առաջին փուլում գյուղատնտեսական հումք վերամշակող ոլորտի կազմակերպությունները հիմնականում դադարեցրել էին իրենց գործունեությունը: Սկսած 1998 թվականից, մասնավոր հատվածի լրացուցիչ ներդրումների և միջազգային կազմակերպությունների աջակցությամբ, զգալիորեն բարելավվել է գյուղատնտեսական մթերքներ վերամշակող արդյունաբերության վիճակը:

3) ներկայումս հանրապետության գյուղատնտեսական մթերքներ վերամշակող արդյունաբերության ոլորտում գործող կազմակերպություններն աստիճանաբար հարմարվում են շուկայական տնտեսության պայմաններին: Նշված կազմակերպություններն իրենց առջև խնդիր են դրել բարձրացնել աշխատանքի արդյունավետությունն ու թողարկվող արտադրանքի մրցունակությունը և դիվերսիֆիկացնել արտադրությունը: Որոշ զարգացող ընկերություններ հաջողությամբ մրցում են ինչպես ներքին, այնպես էլ միջազգային պարենային շուկաներում և ներդրումներ են կատարում արտադրության հետագա զարգացման համար:

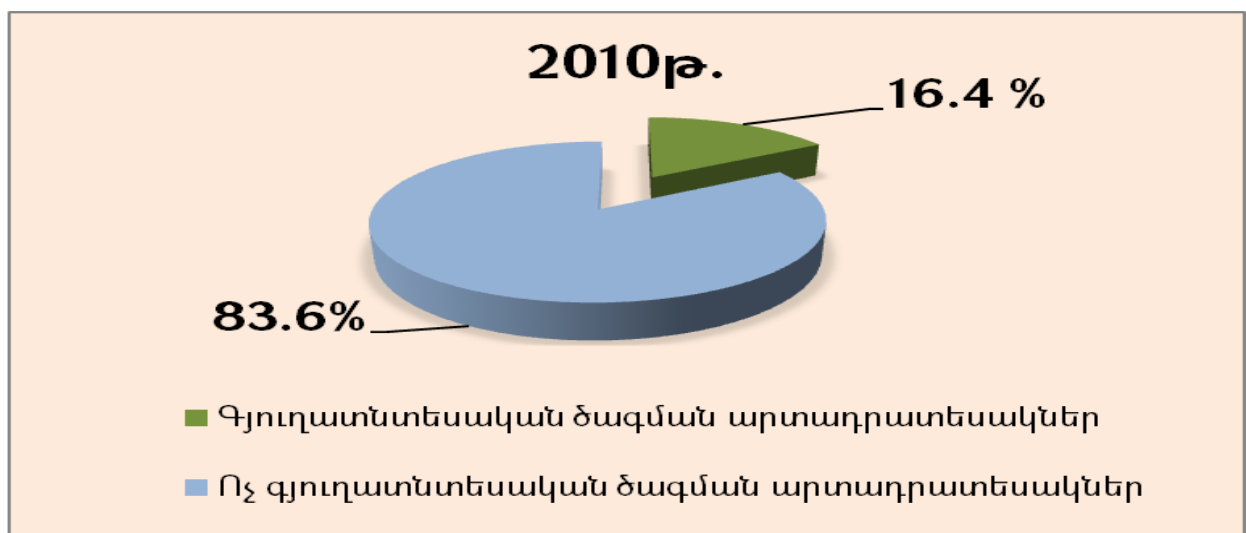
4) գյուղատնտեսական հումքի վերամշակման համակարգի գործունեության ակտիվացումը և արտահանման ծավալների աստիճանական ավելացումն որոշակիորեն նպաստել է գյուղատնտեսական արտադրանքի իրացման հիմնախնդրի մեղմմանը և գյուղացիական տնտեսությունների ապրանքայնության մակարդակի բարձրացմանը:

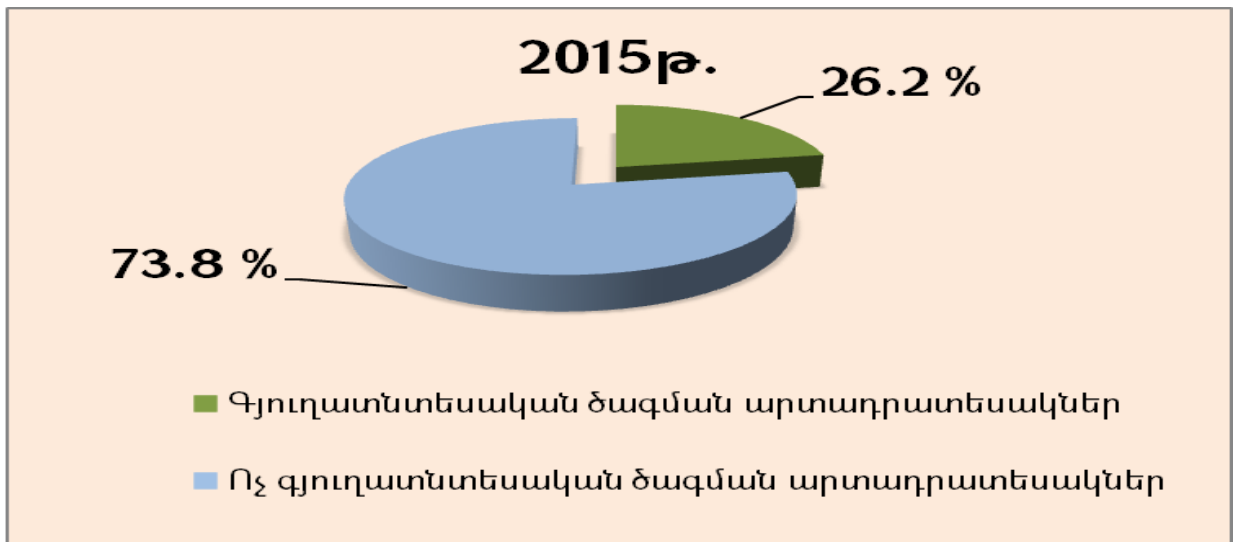
5) Հանրապետությունում գործում են վերագործարկված կամ նոր ստեղծված պահածոների՝ շուրջ 35, գինեգործական՝ 45, կաթնամթերքի՝ շուրջ 70, մսամթերքի՝ 70 ընկերություն: 2010-2015 թվականների տվյալներով ոլորտին բաժին է ընկնում երկրի համախառն ներքին արդյունքի 5-6 տոկոսը, և այն բացառիկ տեղ ունի երկրի բնակչության պարենային ապահովության գործում: 2015 թվականի տվյալներով գյուղատնտեսական մթերքներ վերամշակող արդյունաբերության համախառն արտադրանքը կազմել է 485.4 մլրդ դրամ, այդ թվում՝ սննդամթերքի

արտադրության մասնաբաժինը կազմել է 59.3 տոկոս, իսկ խմիչքների և ծխախոտային արտադրատեսակների մասնաբաժինները համապատասխանաբար կազմել են 21.1 և 19.6 տոկոս:

6) գյուղատնտեսական մթերքներ վերամշակող արդյունաբերությունը կարևոր դերակատարում ունի նաև երկրի արտաքին ապրանքաշրջանառության մեջ: 2010, 2011, 2012, 2013, 2014 և 2015 թվականներին երկրից արտահանման ընդհանուր ծավալում գյուղատնտեսական ծագման արտադրատեսակների տեսակարար կշիռը համապատասխանաբար կազմել է՝ 16.4, 17.8, 23.4, 28.1, 27.5 և 26.2 տոկոս, իսկ ներմուծման ընդհանուր ծավալում համապատասխանաբար՝ 18.0, 18.8, 19.0, 19.3, 18.3 և 20.4 տոկոս: 2015 թվականին արտահանված գյուղատնտեսական ծագման արտադրատեսակների մեջ ալկոհոլային և ոչ ալկոհոլային խմիչքներին բաժին է ընկել 32.1 տոկոսը: Ընդհանուր արտահանման մեջ գյուղատնտեսական ծագման արտադրատեսակների տեսակարար կշիռը 2010 և 2015 թվականների համար ներկայացված է 13-րդ գծապատկերում:

Գծապատկեր 13. Հայաստանի Հանրապետությունից ընդհանուր արտահանման մեջ գյուղատնտեսական ծագման արտադրատեսակների տեսակարար կշիռը

7) Հայաստանի գյուղատնտեսական հումք վերամշակող արդյունաբերությունը արտահանման ուղղվածություն ունեցող գյուղատնտեսության ձևավորման հիմնական նախապայմանն է: Բացի այդ, ներկա իրավիճակում գյուղացիական տնտեսությունների վարկավորման, տեխնոլոգիաների կատարելագործման, նյութատեխնիկական միջոցների մատակարարման, որակի ստանդարտների կիրառման և այլ խնդիրներն առավել արդյունավետ կերպով կարող են լուծվել ագրովերամշակող կազմակերպությունների հետ համագործակցության խորացման միջոցով:

8) Հայաստանում ավանդաբար զարգացած է եղել գինեգործությունը, մրգի և բանջարեղենի պահածոների, ծխախոտի, մսի և կաթի վերամշակման, ոչ ոգելից խմիչքների և գարեջրի արտադրությունը:

9) Հայաստանը 2014 թվականի օգոստոսին անդամակցել է Գինու և խաղողի (OIV) միջազգային կազմակերպությանը: Անդամակցության որոշումն ընդունվել է կազմակերպության 45 անդամ երկրների միաձայն քվարկությամբ: Հայաստանի Հանրապետության կազմակերպությանը անդամակցության պաշտոնականացումը կայացել է 2014 թվականի նոյեմբերի 14-ին Արգենտինայում տեղի ունեցած կազմակերպության գլխավոր ասամբլեայի ընթացքում:

10) տնտեսական վերափոխումների սկզբին հաջորդող ժամանակահատվածի հարաբերությունների փոփոխությունները ցույց տվեցին, որ անցյալից ժառանգած գործարաններն իրենց գերիզորությամբ և տեխնոլոգիական մակարդակով չեն

բավարարում ներքին և արտաքին շուկայի ներկայիս պահանջները: Ուստի, մասնավորեցումից հետո խիստ սահմանափակ թվով վերամշակող ընկերություններ ենթարկվեցին տեխնոլոգիական վերազինման և թողարկում են ներքին ու արտաքին շուկայում մրցունակ արտադրանք:

11) 90-ական թվականներին գյուղատնտեսական հումք վերամշակող համակարգի հզորությունների օգտագործման սահմանափակումը մեծապես ազդեց խաղողի և պտղի այգիների տարածության կրճատման, ինչպես նաև հումք մատակարարող գյուղացիական տնտեսությունների եկամուտների վրա:

12) Գյուղատնտեսական մթերք վերամշակող արդյունաբերության առջև ծառացած ներկայիս խնդիրներն են՝

ա. մատչելի պայմաններով վարկավորման ծավալների սակավությունը: Ներկայումս վարկային շուկայում ձևավորված տոկոսադրույքը և այլ պայմանները չեն համապատասխանում գյուղատնտեսական մթերքներ վերամշակող արդյունաբերության առանձնահատկություններին և պահանջներին: Հետևաբար, անհրաժեշտություն է առաջացել բարձրացնել գյուղատնտեսական մթերքներ վերամշակող ոլորտի վարկավորման մատչելիությունը: Գյուղատնտեսական մթերքներ վերամշակող արդյունաբերության կազմակերպությունների վերազինման և շրջանառու միջոցների համալրման կարիքները մշտապես ապահովվում են վարկային միջոցների հաշվին, որոնք սովորաբար լինում են միջնաժամկետ (3-5 տարի), երբեմն՝ երկարաժամկետ, իսկ դրանց տոկոսադրույքները տատանվում են 10-18 %-ի սահմաններում,

բ. ներկայումս մրցունակ արտադրանք թողարկելու համար գրեթե բոլոր ագրովերամշակող ընկերություններն ունեն վերազինման կարիք և սեփական ազատ միջոցների բացակայության պատճառով պարտադրված են դրանք իրականացնել վարկային ռեսուրսների հաշվին: Վերազինման համար պահանջվում են մեծածավալ ներդրումներ, մինչդեռ կազմակերպությունների գրավի առարկան սահմանափակ է, հետևաբար վարկավորման համար հաճախ գրավադրվում է կազմակերպության ամբողջ գույքը: Հետագա տարիների գործունեության համար շրջանառու միջոցների համալրման անհրաժեշտության դեպքում գրավի առարկայի

բացակայության պատճառով հնարավոր չէ օգտվել նոր վարկերից: Արտադրության վերազինման համար, սահմանափակ ժամկետով տրամադրված վարկերի սպասարկման ծախսերը զգալիորեն բարձրացնում են արտադրանքի ինքնարժեքը և բացասաբար անդրադառնում արտադրանքի մրցունակության վրա, գ. մրցունակության վրա բացասաբար է անդրադառնում նաև հումքի համեմատաբար բարձր, հաճախակի անկայուն, տարերայնորեն ձևավորված և որոշ դեպքերում նախապես համաձայնեցված գինը, որը վերամշակողը վճարում է՝ հաշվի առնելով, որ գյուղացիական տնտեսությունները գործում են ինտենսիվացման ցածր պայմաններում, մասնատված են և արդյունքում՝ բարձր է գյուղատնտեսական հումքի ինքնարժեքը: Այս պայմաններում մշտապես առկա է գյուղացիական տնտեսությունների դժգոհությունը մթերման գների նկատմամբ: Իսկ վերամշակողների կողմից մթերման գների բարձրացման հնարավորությունները սահմանափակ են, քանի որ պատրաստի արտադրանքի համար առկա է շուկայում ձևավորված որոշակի գին,

դ. հանրապետության գյուղատնտեսության և գյուղատնտեսական հումքի վերամշակման ոլորտի առանձնահատկությունների պայմաններում (գյուղատնտեսական հումքի արտադրության բարձր ռիսկ, իրացման բարդություններ, արտահանման տրանսպորտային մեծ ծախսեր, գինեգործական արտադրանքի դեպքում արտադրական տեխնոլոգիայով պայմանավորված պատրաստի արտադրանքի ստացման համար անհրաժեշտ երկար ժամկետներ և այլն) շահութաբեր արտադրության վարումը հնարավոր է միայն տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների մասնակի սուբսիդավորման մեխանիզմների կիրառման միջոցով, անհրաժեշտության դեպքում նաև գրավի մասնակի երաշխիքների տրամադրման պայմաններում,

ե. ի տարբերություն այլ երկրներում գործող նույն ոլորտի արտադրողների, տեղական արտադրողների կողմից արդիական տեխնոլոգիաների ներդրման ծախսերի փոխհատուցման երկար ժամկետների առկայություն, որը խոչընդոտում է նորագույն տեխնոլոգիաների ներդրմանը և պայմանավորված է արտադրության փոքր ծավալներով,

գ. տարբեր գործոններով պայմանավորված՝ փոխադրումների մեծ ծախսեր, որը խոչընդոտում է արտահանման ծավալների աճին և հանգեցնում արտաքին շուկայում գնային առումով տեղական արտադրանքի անմրցունակության, հատկապես միավորի ցածր արժեք և մեծ ծավալ ունեցող արտադրանքների (պահածոներ, հյութեր, հանքային ջրեր, գինեկոթ, գարեջուր և այլն) դեպքում,

է. ներմուծվող արտադրանքին համարժեք քանակի իրացում ապահովելու համար տեղական արտադրողների կողմից կատարվող լրացուցիչ ծախսերի առկայություն: Բացի իրացման գործընթացում ներգրավված աշխատողներից արտադրության կազմակերպման համար տեղական արտադրողները ներգրավում են մեծաքանակ աշխատողներ (արտադրական անձնակազմ)՝ կատարելով աշխատուժի պահպանման, հումքի, օժանդակ նյութերի գնման, վերամշակման, տեխնիկական վերազինման ծախսեր: Միաժամանակ, տեղական արտադրանքի իրացումը հիմնականում կատարվում է իրացումից հետո վճարման պայմանով, որը խոչընդոտում է շրջանառու միջոցների արագ համալրմանը: Ի տարբերություն տեղական արտադրողների, ներմուծողները ծախսեր են կատարում իրացմամբ զբաղվող փոքրաթիվ անձնակազմ պահելու համար: Արդյունքում՝ ներմուծողները ստանում են գերշահույթ, որի հաշվին ներկրում են սննդամթերքի տարբեր տեսակներ (օդիներ, պահածոներ, հյութեր, գարեջուր և այլն) և ծավալում գովազդային արշավներ,

ը. դեռևս թույլ է պետություն-մասնավոր հատված համագործակցությունը: Ոլորտային միությունները պետք է օժանդակեն ոլորտների առջև ծառացած խնդիրների բարձրացմանն ու լուծմանը, գործող կազմակերպությունների գործունեության աջակցությանն ու բարելավմանը, գործունեության թափանցիկության ապահովմանն ու պետություն-մասնավոր հատված համագործակցության ամրապնդմանը,

թ. ոլորտի համաչափ և առողջ զարգացմանը խոչընդոտում է անհավասար մրցակցությունը, երբ խոշոր կազմակերպություններն ունենալով լրբինգի հզոր միջոցներ (ներկայություն կառավարությունում, Ազգային ժողովում և այլն) ստանում են մրցակցային առավելություններ, մասնավորապես պետական գնումների ոլորտում,

ժ. գյուղացիական տնտեսությունների կողմից առաջարկված բերքի խառը, անկայուն որակական ցուցանիշները վերամշակողի համար լրացուցիչ ծախսերի պատճառ են դառնում. վերամշակողի համար կարևոր է որակապես միատարր բերքի մթերումը,

ժա. ստեղծված իրավիճակը պահանջում է տեղական արտադրողների մրցունակության բարձրացման, տեղական արտադրողների շահերի պաշտպանության, ստեղծված աշխատատեղերի պահպանման և նորերի ստեղծման, միջազգային շուկային ինտեգրման և արտահանման ծավալների ավելացմանն ուղղված մի շարք միջոցառումների իրականացում:

13) գյուղատնտեսական մթերքներ վերամշակող արդյունաբերության զարգացման ռազմավարական ուղղություններն են.

ա. գյուղատնտեսական մթերք վերամշակող կազմակերպությունների տնտեսական գործունեությունը խթանող օրենսդրական բարեփոխումների ուղղությամբ անհրաժեշտ է՝

- գինեգործության, պտուղբանջարեղենային պահածոների, կաթի և կաթնամթերքի, մսի և մսամթերքի ոլորտները կանոնակարգող իրավական ակտերի ամբողջական փաթեթների փորձաքննություն և համապատասխանեցում միջազգային պահանջներին,
- կոնյակի արտադրության խթանման, նոր տնտեսավարողների ներգրավման և խաղողի մթերումների լրացուցիչ ծավալների ապահովման նպատակով, կոնյակի սպիրտի արտադրության, կոնյակի սպիրտի իրացման և կոնյակի շշալցման գործընթացների տարանջատման կամ գործունեության իրականացման թույլտվության տրամադրման հարցի հետ կապված օրենսդրական փոփոխություններ կատարելու հարցի քննարկում,
- տնտեսավարողների գործունեության հավասար մրցակցային դաշտի ապահովման նպատակով օրենսդրական փոփոխություններ կատարելու հարցի քննարկում,

բ. գյուղատնտեսական մթերքի վերամշակման ոլորտը կանոնակարգող Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության և արտադրանքի փորձարկման մեթոդները

սահմանող Հայաստանի ստանդարտների միջազգային պահանջներին համապատասխանեցում:

գ. գյուղատնտեսական հումքի գնման կազմակերպման գործընթացի, գյուղատնտեսական հումք արտադրողների և վերամշակողների միջև պայմանագրային փոխշահավետ հարաբերությունների արմատավորման ուղղությամբ անհրաժեշտ է՝

- գյուղատնտեսական հումքի մթերման կանխատեսվող ծավալների, դրանց կազմակերպման համար անհրաժեշտ շրջանառու միջոցների պահանջարկի և առկա խնդիրների մոնիթորինգի իրականացում,
- կայուն և որակյալ հումքային բազայի ապահովում և հումքի գնման պայմանագրային, հատկապես երկարաժամկետ, փոխհարաբերությունների հաստատման ընդլայնում ու արմատավորում,
- գյուղատնտեսական հումքի մթերման կազմակերպման նպատակով իրականացված մոնիթորինգի արդյունքների հիման վրա համապատասխան միջոցառումների մշակում և իրականացում,

14) գյուղատնտեսական մթերքների վերամշակման ոլորտում պետություն-մասնավոր հատված համագործակցության արդյունավետ մեխանիզմների ներդրման և գործունեության թափանցիկության ապահովման ուղղությամբ անհրաժեշտ է՝

ա. ոլորտային միությունների օժանդակությամբ պատրաստել և հրապարակել ագրովերամշակման ոլորտների գործունեության տարեկան արդյունքների վերաբերյալ ամփոփ հաշվետվություններ, որոնք կներառեն հետևյալ հիմնական ցուցանիշները՝

- մթերման և արտադրության ծավալներն ըստ ընկերությունների,
- արտահանման և ներմուծման վիճակագրությունը,
- շուկայի հիմնական միտումները,

բ. միջոցառումներ ձեռնարկել ոլորտային միությունների զարգացման և բոլոր ընկերություններին միությունների կազմում ներգրավելու ուղղությամբ,

15) գյուղատնտեսական մթերքներ վերամշակող արդյունաբերության ոլորտի կարողությունների հզորացման, անհրաժեշտ որակյալ մասնագետներով ապա-

հովման, որակի և անվտանգության վերահսկման համակարգերի ներդրման և արտահանման խրախուսմանն ուղղված պետական աջակցության ուղղությամբ նախատեսվում է՝

ա. ագրովերամշակման ոլորտների գրավչության բարձրացման, արտաքին ներդրումների ներգրավման և վերազինման, ինչպես նաև հումքի գնման շրջանառու միջոցների համալրման նպատակով ոլորտներին տրամադրվող նպատակային վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման համակարգի ներդրում,

բ. պատրաստի արտադրանքը և այլ շրջանառու միջոցները գրավի առարկա ընդունելու պրակտիկան զարգացնելու նպատակով շարժական գույքի կադաստրի ստեղծում,

գ. նոր տեխնոլոգիաների ներդրումը խրախուսելու նպատակով մասնակցային մեխանիզմների կիրառում (պետությունը 500 հազ. ԱՄՆ դոլարից ավելի արժեք ունեցող տեխնոլոգիական սարքավորումների ձեռքբերման համար ցուցաբերում է իր մասնակցությունը՝ դառնալով ներդրված միջոցներին համարժեք փայատեր, հետագայում փայաբաժինն ընկերության կողմից հետ գնելու իրավունքով),

դ. որակյալ և ժամանակակից տեխնոլոգիաներին տիրապետող մասնագետների և տեխնոլոգների պատրաստում և կադրերի պահանջարկի բավարարում,

ե. սահմանային հսկիչ կետերում ներմուծվող սննդամթերքի, այդ թվում՝ թռչնամսի և դրա վերամշակված արտադրանքի որակական և անվտանգության ցուցանիշների նկատմամբ հսկողության ուժեղացում,

զ. արտահանումը խրախուսելու, շրջանառու միջոցները համալրելու և տեխնիկական վերազինման նպատակով պետական աջակցություն և խրախուսման միջոցների կիրառում, մասնավորապես՝

- շուկաների ուսումնասիրություն, թիրախային հատվածների բացահայտում և արտադրողներին տեղեկատվության տրամադրում.
- արտերկրում կազմակերպվող ցուցահանդեսներին մասնակցության ծախսերի որոշակի մասի փոխհատուցում.
- ցածր տոկոսադրույքով (մինչև 10 %) վարկերի և վարկային երաշխիքների տրամադրում, ինչպես նաև գյուղատնտեսական հումքի մթերումների կազ-

մակերպված իրականացման նպատակով շրջանառու միջոցների համալրման, սպանդանոցների ու կաթի մթերման սառնարանային կետերի ստեղծման և նոր տեխնոլոգիական սարքավորումների ձեռքբերման համար անհրաժեշտ վարկերի տոկոսադրույքների մասնակի սուբսիդավորում.

- որակի և անվտանգության համակարգերի (ԻՍՕ 22000, HACCP և այլն) ներդրման ծախսերի համաֆինանսավորում.
- օրգանական սննդամթերքի միջազգային շուկայի ուսումնասիրություն և հայկական արտադրողների համար հնարավորությունների գնահատում.

16) գյուղատնտեսական հումքի վերամշակման համակարգի պետական աջակցության ուղղություններն են.

ա. արտաքին առևտրի ռազմավարության հստակեցում, տրանսպորտային ուղիների շրջափակման վերացման հետևողական քայլերի ձեռնարկում,

բ. բիզնես-տեղեկատվության տարածում, մարքեթինգային և գիտական հետազոտությունների ընդլայնում,

գ. մասնագիտական կադրերի պատրաստում և առաջադիմական տեխնոլոգիաների ներդրման տեխնիկական աջակցություն,

դ. գյուղատնտեսական հումք արտադրողների և վերամշակողների միջև կոոպերացիայի ձևավորմանն աջակցություն,

ե. ագրովերամշակման ոլորտում գործող փոքր և միջին արտադրությունների ստեղծման աջակցություն,

զ. խաղողագործության և գինեգործության մարքեթինգային բնագավառում կադրերի պատրաստում, վերապատրաստում, գիտական հետազոտությունների իրականացում և դրանց արդյունքների ներդրմանն աջակցություն,

է. վերամշակող արդյունաբերության, հատկապես՝ գինիների, մուրաբաների, ջեմերի, կոնֆիտյուրների, օշարակների, չրերի, համեմունքների, ազգային աղանդերների (ալանի, սուջուխ, դոշաբ) ըմպելիքների և թեյերի, խոտաբույսերի և դեղաբույսերի փաթեթավորում և այլն) արտադրության և փաթեթավորման ուղղությամբ փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացման խթանում,

թ. վերամշակող կազմակերպությունների և տեխնիկական սորտերի խաղող արտադրողների միջև պայմանագրային փոխհարաբերությունների ձևավորման գործընթացին աջակցություն՝ այդ ուղղությամբ գործող մեխանիզմների մշակում, որոնք պետք է միտված լինեն վարկավորման մատչելիության բարձրացմանը, ռիսկերի նվազեցմանը և վճարային կարգապահության բարձրացմանը,

ժ. խաղողագործության և գինեգործության զարգացման գործում տեղական և արտաքին ներդրումների համար բարենպաստ գործարար և ներդրումային միջավայրի ձևավորում, հումքի արտադրության և վերամշակող համատեղ կազմակերպությունների ստեղծման խթանում,

ժա. ներքին և արտաքին շուկաներում խաղողի վերամշակումից ստացված արտադրատեսակների մրցունակությունը բարձրացնելու նպատակով փոխշահավետ առևտրային կապերի ընդլայնում Եվրասիական տնտեսական միության և այլ երկրներում ցուցահանդեսներին մասնակցության, տեղեկատվական միասնական դաշտի ձևավորման և տնտեսավարող սուբյեկտների համար տեղեկատվության մատչելիության ապահովում,

ժբ. ոլորտում գիտական հետազոտությունների և նրանց կիրառման հնարավորությունների ստեղծում,

17) պետություն-մասնավոր հատված համագործակցության զարգացման շրջանակներում կխթանվի արտահանման կողմնորոշում ունեցող արտադրանքների ավելացումը և ներկրվող պարենամթերքները տեղական արտադրությամբ փոխարինման գործարար ծրագրերը: Մասնավորապես, որպես գերկայություն կդիտարկվեն օրգանական գյուղատնտեսական հումքի վերամշակումը, բարձրորակ ալկոհոլային խմիչքների, հյութերի խտանյութի արտադրության ավելացումը.

18) վերջին տարիներին գյուղատնտեսական մթերքների վերամշակման համակարգում նկատելի է որոշակի առաջընթաց (աղյուսակ 11): Գործող և նոր ստեղծվող գործարաններում արդիական տեխնոլոգիաների կիրառումը, արդյունավետ մենեջմենթը և մարքեթինգային ծառայությունների զարգացումը բարձրացրել են թողարկվող արտադրանքի մրցունակությունը: Գյուղատնտեսական հումք վերամշա-

կող ընկերությունների արտադրական հզորությունները թույլ են տալիս էականորեն ավելացնել վերամշակված արտադրանքի տեսականին և ծավալները: Ներկայումս, երբ Հայաստանի Հանրապետությունն անդամ է Եվրասիական տնտեսական միությանը մեծ հնարավորություններ են բացվում նշված արտադրատեսակների իրացման համար:

99. Գյուղատնտեսության արտադրատեխնիկական սպասարկումների զարգացում և արտադրության տեխնիկական հագեցվածության բարձրացում.

1) գյուղատնտեսությունում աշխատանքի արտադրողականության ցածր մակարդակի պատճառներից մեկն ոլորտի տեխնիկական հագեցվածության և մեքենայացման ցածր մակարդակն է: Ոլորտի ինտենսիվացման կարևորագույն ուղղություններից է տեխնիկական հագեցվածության մակարդակի բարձրացման միջոցով արտադրատեխնիկական սպասարկումների վիճակի բարելավումը, մեքենայացման մակարդակի բարձրացումը.

2) 2016 հունվարի 1-ի դրությամբ գյուղատնտեսության մեքենայական հավաքակազմը ներառում է 15115 տրակտոր, 15066 բեռնատար ավտոմեքենա, 1355 հացահատիկահավաք կոմբայն, 407 կերահավաք կոմբայն, 3949 գութան, 2289 կուլտիվատոր և այլ գյուղատնտեսական տեխնիկա, որոնց սարքինության մակարդակը համապատասխանաբար կազմել է՝ 78.7; 76.9; 74.7; 74.4; 87.6 և 84.0 տոկոս: Գյուղատնտեսության տրակտորային հավաքակազմի 15-16 տոկոսը շահագործվում է 30 տարուց ավել: 100 գյուղացիական տնտեսությանը միջին հաշվով բաժին է ընկնում 3-4 միավոր տրակտոր: Ստեղծված իրավիճակում գյուղացիական տնտեսությունների փոքր չափերի և խիստ մասնատված հողակտորների պայմաններում ինտենսիվ տեխնոլոգիաների կիրառությունը լուրջ դժվարությունների է հանդիպում: Ավելին, մի կողմից գյուղատնտեսական տեխնիկայի անբավարարությունը, ծայրաստիճան բարձր մաշվածությունը, և մյուս կողմից փոքր տնտեսություններում դրանց ոչ արդյունավետ շահագործումը խոչընդոտներ է ստեղծում ոլորտի ինտենսիվացման մակարդակի բարձրացման համար: Ուստի, խնդրի լուծումը պահանջում է տեխնիկական հագեցվածության և արտադրատեխնիկական սպասարկումների բնագավառում այնպիսի մոտեցումների կիրա-

ռում, որը համահունչ լինի հանրապետության գյուղատնտեսության առանձնահատկություններին և գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների հնարավորություններին,

3) գյուղատնտեսության տեխնիկական հագեցվածության մակարդակի բարձրացման հիմնական ուղղություններն են՝

ա. գյուղատնտեսական տեխնիկա արտադրող և մատակարարող արտերկրյա ընկերությունների հետ բանակցությունների շարունակում և պետության միջամտությամբ մատչելի գներով ու իրացման պայմաններով, հանրապետության տեղանքին և տնտեսությունների չափերին համապատասխանող, գյուղատնտեսական տեխնիկայի խմբաքանակների ներմուծում և գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին մատակարարում,

բ. տեխնիկայի մատակարարման մատչելի պայմաններով լիզինգային մեխանիզմների ներդրում, լիզինգի կանխավճարի մի մասի սուբսիդավորում, տեխնիկայի արժեքի մնացած մասի փոխհատուցման իրատեսական ժամկետների սահմանում,

գ. գյուղատնտեսական տեխնիկայի ձեռք բերման համար մատչելի նպատակային վարկերի տրամադրում,

դ. հանրապետությունում գյուղատնտեսական տեխնիկա արտադրող արտերկրյա ընկերությունների ներկայացուցչությունների, գյուղատնտեսական տեխնիկայի սպասարկման կառույցների ձևավորում,

ե. հանրապետությունում գյուղատնտեսական տեխնիկայի հավաքման կարողությունների ձևավորման խթանում: Նշված կարողությունների ձևավորման սկզբնական փուլում պետության բաժնեմասի նախատեսում (պետության մասնակցություն), հետագա տարիներին մասնավոր տնտեսավարողների կողմից դրանց ետ գնման իրավունքով,

զ. վարկային, դրամաշնորհային ծրագրերում գյուղատնտեսական տեխնիկայի մատչելի և հասանելի պայմաններով մատակարարման բաղադրիչների նախատեսում,

4) գյուղատնտեսության արտադրատեխնիկական սպասարկումների զարգացման հիմնական ուղղություններն են՝

ա. պետություն-մասնավոր հատված համագործակցությամբ գյուղատնտեսական տեխնիկայի կոոպերացման, բաժնետիրացման սկզբունքով գործող տարածաշրջանային հավաքակալայանների ձևավորում, տվյալ բնագավառում մրցակցային դաշտի ստեղծում, ծառայությունների սակագների մատչելիության ապահովում,

բ. գյուղական համայնքներում գյուղատնտեսության արտադրատեխնիկական սպասարկումների գործառույթ ունեցող կոոպերատիվների ձևավորման խթանում,

գ. գյուղական համայնքներում գյուղատնտեսական տեխնիկայի համատեղ օգտագործման կառույցների ձևավորման խթանում, դրանց գործունեությանը խորհրդատվական աջակցություն, նպատակային մատչելի վարկավորում,

դ. գյուղական համայնքներում մեքենայացման աշխատանքներ իրականացնող գյուղատնտեսական կոոպերատիվների խթանման միջոցով գյուղատնտեսական հողերի համատեղ մշակման հնարավորությունների ստեղծում, գյուղատնտեսական հողերի համատեղ մեքենայական մշակության մեխանիզմների ներդրում,

ե. Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարության խորհրդատվական համակարգի աջակցությամբ սպասարկման կառույցների կարողությունների ընդլայնում, տեխնիկական նոր միջոցների կիրառման հնարավորությունների ներկայացում,

7) հանրապետության ուղղաձիգ գոտիականության առանձնահատկություններին համապատասխան գյուղատնտեսական տեխնիկայի, հատկապես բերքահավաքի տեխնիկայի, շարժուն օգտագործման կազմակերպման աջակցություն:

100. Գյուղի սոցիալական և այլ ենթակառուցվածքների զարգացում

1) գյուղատնտեսության և գյուղի սոցիալական զարգացման խնդիրները փոխկապակցված են, որպես կանոն զարգացած ենթակառուցվածքներ ունեցող համայնքներում գյուղատնտեսության ինտենսիվացման մակարդակը ավելի բարձր է: Իր հերթին, բարձր արդյունավետ գյուղատնտեսությունը նպաստում է գյուղական ենթակառուցվածքների զարգացմանը: Այս տեսանկյունից ռազմավարությունը ներառում է գյուղական այն ենթակառուցվածքները, որոնք ուղղակիորեն պայմանավորված են գյուղատնտեսության զարգացմամբ և նպաստում են այդ ճյուղի առաջընթացին: Մասնավորապես դա վերաբերում է գյուղի սոցիալական ենթա-

կառուցվածքներին, էներգետիկ համակարգին, ճանապարհային ցանցին, տրանսպորտին և կապին, ջրամատակարարմանը և այլն: Նշված բնագավառների զարգացման ռազմավարական ուղղություններն են՝

2) գյուղի սոցիալական ենթակառուցվածքների բնագավառում: Գյուղական բնակչության կենսամակարդակի և գյուղատնտեսության ճյուղի արդյունավետության բարձրացման առումով կարևոր նշանակություն ունի գյուղի սոցիալական ենթակառուցվածքների զարգացումը: Շուկայական հարաբերությունների ներկա փուլում դեռևս կպահպանվի պետության կողմից այդ ենթակառուցվածքների ուղղակի աջակցության անհրաժեշտությունը: Հետագա ժամանակահատվածում աստիճանաբար կմեծանա տեղական ինքնակառավարման մարմինների և մասնավոր հատվածի մասնակցությունը սոցիալական ենթակառուցվածքների զարգացմանն ու դրանց կառավարմանը: Ռազմավարության շրջանակներում կարևորվում են գյուղի սոցիալական զարգացման հետևյալ ուղղությունները.

ա. կրթամշակութային, այդ թվում նաև նախնական մասնագիտական, նախադպրոցական և մարզական օբյեկտների վերանորոգում ու նորերի շինարարություն և գործարկում,

բ. առողջապահական օբյեկտների բարեկարգում, վերազինում և նորերի կառուցում ու գործարկում,

գ. ագրոտուրիզմի զարգացման հնարավորությունների ուսումնասիրում, դրանց օգտագործման ծրագրերի մշակում և իրականացման տեխնիկական աջակցություն,

դ. ոչ գյուղատնտեսական զբաղվածության խթանման ծրագրերի իրականացման արդյունքում գյուղական բնակավայրերում զբաղվածության ընդլայնում և եկամուտների ավելացում,

ե. գյուղական բնակավայրերում կենցաղ սպասարկման և առևտրային կարողությունների ցանցի ընդլայնման խթանում,

զ. գյուղաբնակ կանանց գործարար ակտիվության բարձրացման նպատակային ծրագրերի իրականացում,

է. գյուղական համայնքներում կոոպերացիայի խթանման միջոցով սոցիալական միջարժեք խնդիրների լուծում,

ը. Հայաստանի Հանրապետության 2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծագրի շրջանակներում գյուղական աղքատության հաղթահարման միջոցառումների իրականացում:

3) վառելիքաէներգետիկ համակարգի բնագավառում.

ա. պետական-մասնավոր հատվածների համագործակցությամբ, ինչպես նաև այլ աղբյուրներից ֆինանսական միջոցների ներգրավման միջոցով՝ գյուղական համայնքների գազաֆիկացում և համապատասխան պայմանների առկայության դեպքում այլընտրանքային էներգիայի աղբյուրների գործարկում՝ պահպանելով անվտանգության պահանջները և բնապահպանական նորմերը,

բ. կենսագազի, երկրաջերմային, արևային և վերականգնվող էներգիայի այլ աղբյուրների ներուժի արդյունավետ օգտագործում, որը ոչ միայն կենցաղային, այլև արդյունաբերական նշանակություն ունի գյուղական տարածքների զարգացման համար,

գ. գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին մատչելի պայմաններով էներգակիրների մատակարարման ծրագրերի իրականացում,

4) ջրամատակարարման բնագավառում.

ա. մատակարարվող ջրի որակի բարելավում, ջրի կորուստների կրճատումը, իսկ հեռանկարում՝ խմելու ջրի շուրջօրյա ջրամատակարարման ապահովում,

բ. անհրաժեշտ ջրաքանակի պաշարների ստեղծում և կառավարում, ջրամատակարարման համակարգի անվտանգ շահագործում, օրվա կարգավորիչ ջրավազանների վերակառուցում և նորերի կառուցում,

գ. գյուղական համայնքներում կոյուղացման աշխատանքների շարունակում, կենսաբանական մաքրման կայանների տեղադրում, հնարավորինս բացառելով վարակիչ հիվանդությունների տարածումը,

5) ավտոմոբիլային տրանսպորտի բնագավառում.

ա. բարձրացնել տրանսպորտային միջոցներից օգտվելու մատչելիությունը՝ հատկապես հեռավոր (ծայրամասային) լեռնային, բարձր լեռնային ու սահմանամերձ բնակավայրերում,

բ. տրանսպորտային ծառայությունների շուկայի կայացման նպատակով ապահովել փոխադրումների մրցութային ընտրության թափանցիկությունը, մնացած հավասար պայմաններում առավելությունը տալ գյուղական բնակավայրերում բնակվող տրանսպորտային միջոցների սեփականատերերին,

գ. շարունակել տրանսպորտի ոլորտում իրականացվող բարեփոխումները՝ ուղղված գյուղական տարածքների գործարար ակտիվության բարձրացմանը, աշխատուժի օգտագործման մակարդակի բարձրացմանը և աշխատուժի շուկայի զարգացմանը,

6) ճանապարհաշինության բնագավառում.

ա. Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի և ֆինանսավորման այլ աղբյուրների հաշվին շարունակաբար իրականացնել գյուղական բնակավայրերը սպասարկող ավտոմոբիլային ճանապարհների հիմնանորոգման աշխատանքները (հատկապես՝ լեռնային և սահմանամերձ գոտում), ապահովելով դրանց պատշաճ անցանելիությունը,

բ. հնգամյա ժամանակահատվածում բոլոր բնակավայրերը միջպետական նշանակության ճանապարհներին կապող առնվազն մեկ բարեկարգ ճանապարհի առկայության ապահովում,

7) կապի, լրատվության և տեղեկատվության բնագավառում.

ա. կապի համակարգի արդիականացում գյուղական համայնքներում, կապի միջոցներից օգտվելու մատչելիության բարձրացում, համակարգի թվայնացում,

բ. պահուստային (ռեզերվային) ու այլընտրանքային ենթակառուցվածքների, ինչպես նաև շարժական (մոբիլ) կապի միջոցների ստեղծում, պահպանում և զարգացում,

գ. Հայաստանի Հանրապետության բոլոր մարզերում կապի համակարգի ծավալում՝ գծային, ռադիոռելեային, այլընտրանքային կապի միջոցների զարգացման միջոցով,

- դ. կապի համակարգի հուսալի պահպանում արտաքին միջամտությունից,
- ե. կապի ժամանակակից միջոցների (ինտերնետային, բջջային և այլ) հասանելիության և լիարժեք ծածկույթի աստիճանական ապահովում, ներառյալ հեռավոր գյուղական տարածքները, ծառայությունների շուկայի այդ հատվածում առողջ մրցակցության ապահովում,
- զ. հեռահաղորդակցության և փոստային կապի ոլորտներում շուկայական տնտեսությանը բնորոշ հարաբերությունների արմատավորում:

101. Գյուղատնտեսական ոլիսկերի մեղմացում.

1) գյուղատնտեսությունը, համեմատած տնտեսության այլ ճյուղերի հետ, ակնհայտ առավել մեծ կախվածություն ունի տարատեսակ ոլիսկային գործոններից: Գյուղացիական տնտեսությունների արտադրանքի ծավալները կարող են էապես տատանվել՝ կախված եղանակային պայմանների կտրուկ փոփոխությունից, կարկտահարությունից, ցրտահարությունից և երաշտից, բույսերի վնասատուների և գյուղատնտեսական կենդանիների զանազան հիվանդությունների առկայությունից, ինչպես նաև շուկայական իրավիճակի փոփոխությունից: Հաշվի առնելով նշվածը՝ անհրաժեշտ է մշակել և ձեռնարկել ոլիսկերի կառավարման որոշակի քաղաքականություն, որը հնարավորություն կտա կանխելու կամ զգալի չափով մեղմելու վերը նշված բացասական երևույթների ազդեցությունը գյուղատնտեսության վերջնական արդյունքի վրա: Այս տեսակետից աշխարհի բոլոր երկրներում, որտեղ գյուղատնտեսությունը դիտվում է, որպես առաջնային ճյուղ (ԱՄՆ, Արգենտինա, Իսպանիա, Կանադա և այլն), վերը նշված երևույթների բացասական ազդեցությունը մեղմելու նպատակով իրականացվում են գյուղատնտեսության ապահովագրության պետական ծրագրեր: Սակայն, նույնիսկ ապահովագրության ամենակատարյալ համակարգը բավարար չէ քողարկել կամ լրացնել գյուղատնտեսության մեջ թերի ենթակառուցվածքների առկայությունը կամ ընդհանրապես անհրաժեշտ ենթակառուցվածքների բացակայությունը, ոչ բավարար գիտատեխնիկական առաջընթացը, ոչ լիարժեք տեղեկատվական համակարգը, հաշվառման անկատար համակարգը և այլ բացթողումներ:

2) վերը նշվածն առավել ընկալելի ներկայացնելու համար կարող ենք փաստել, որ

գյուղատնտեսության ապահովագրությունը չի կարող փոխհատուցել գյուղատնտեսական արտադրության և դրա սպասարկման բացթողումները, որոնք կապված են, տվյալ տեղանքի համար ոչ համապատասխան մշակաբույսի ընտրության կամ գյուղատնտեսական կենդանիների անհրաժեշտ պատվաստումների ժամանակին և լիարժեք իրականացման հետ և այլն.

3) ապահովագրությունը կարող է լինել արդյունավետ, իսկ այդ նպատակով կատարված ծախսերը գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների համար՝ ողջամիտ և արդարացված, եթե ապահովագրավճարը, որը հանդիսանում է արտադրության ծախսերի մի մաս, բացասաբար չազդի գյուղացիական տնտեսության շահութաբերության վրա.

4) ապահովագրության համար նախատեսվող ծախսային բեռը գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների մոտ կարելի է թեթևացնել պետության մասնակցությամբ՝ նախատեսված ապահովագրավճարի մի մասի փոխհատուցմամբ,

5) ապահովագրավճարի չափը հաշվարկելիս հիմք է ընդունվում նաև ոլորտը սպասարկող ենթակառուցվածքների և այլ բաղադրիչների առկայությունը, ինչպես նաև դրանց համակարգված աշխատանքը: Պետության և այլ շահագրգիռ միջազգային կազմակերպությունների դերակատարությունը նշված համակարգերի ներդրման ու արդյունավետ կառավարման գործընթացներում կայանում է նրանում, որ դրանք էականորեն կարող են նվազեցնել ապահովագրավճարը՝ ինչը երկուստեք շահավետ գործոն է հանդիսանում պետության և գյուղատնտեսությունում գործող տնտեսավարողների համար,

6) գյուղատնտեսության ապահովագրության մեջ առանձնանում են հետևյալ խմբերը՝

ա. մշակաբույսերի և բազմամյա տնկարկների բերքի ապահովագրություն,

բ. գյուղատնտեսական կենդանիների ապահովագրություն,

գ. գյուղացիական տնտեսություններին պատկանող գույքի, գյուղատնտեսական նշանակության տեխնիկայի ապահովագրություն,

7) վերը նշված ապահովագրական խմբերը տարբերվում են իրենց բնորոշ ռիսկայնության աստիճանով, ռիսկի նվազեցմանն ուղղված միջոցառումների շրջանակով և ապահովագրական դեպքերի յուրահատկությամբ: Այս առանձնահատկություններով պայմանավորված էլ օբյեկտիվորեն անհրաժեշտություն է առաջանում ներդնել և կատարելագործել ապահովագրական յուրաքանչյուր խմբի համար անհրաժեշտ համապատասխան ենթակառուցվածքներ, թե գյուղատնտեսության ոլորտի զարգացմանը նպաստելու, և թե տվյալ ոլորտի ապահովագրությունն ապահովագրական ընկերությունների համար առավել գրավիչ դարձնելու նպատակով,

8) բերքի ապահովագրության դեպքում ապահովագրական պատահար կարող են հանդիսանալ նրա ոչնչացումը կամ վնասումը՝ կարկտահարումից, երաշտից, ջերմության պակասից, գերխոնավացումից, փտումից, փոթորկից, պտտահողմից, ջրհեղեղից, սելաֆաջրերից, ոռոգման համակարգի ջրասակավությունից, տվյալ տարածաշրջանի համար արտասովոր այլ բնական երևույթներից, զանազան բուսական հիվանդություններից և վնասատու միջատներից, իսկ եկամուտների ապահովագրության պայմաններում, նաև ապահովագրված բերքի գների տատանումներից,

9) առաջին խմբում նշված ռիսկերը մեղմելու, ինչպես նաև ոլորտի եկամտաբերությունը բարձրացնելու համար, անհրաժեշտ է զարգացնել այն ենթակառուցվածքները, որոնց միջոցով հնարավոր կլինի իրագործել.

ա. բնական աղետների առաջացման կանխատեսումը, կանխարգելումը և հետևանքների մեղմանն ուղղված միջոցառումները,

բ. կլիմայի փոփոխության պայմաններում արագ արձագանքման համակարգի ներդրում,

գ. հակակարտային կայանների ավելացում՝ ընդհանուր ցանցային համակարգում և արդյունավետ տեղայնացմամբ,

դ. հեղեղավտանգ տարածքներում հակահեղեղային միջոցառումների իրականացում,

ե. այգիների ցանցապատում,

- զ. հողերի էռոզիայի դեմ պայքարի միջոցառումներ,
- է. ոռոգման համակարգի կառավարման կառուցվածքի կատարելագործում, ոռոգման նոր համակարգերի շահագործում, հին համակարգերի արդիականացում և տեխնիկական վիճակի բարելավում,
- ը. սերմնաբուծության համակարգերի ապահովում,
- թ. պարարտանյութերի և թունաքիմիկատների ագրոտեխնիկական պահանջներով սահմանված ժամանակին և ճիշտ քանակություններով օգտագործում,
- ժ. կարանտին վնասատուների և հիվանդությունների դեմ պայքարի միջոցառումների կիրառում,
- ժա. ցանքատարածությունների կառուցվածքի բարելավում,
- ժբ. մշակաբույսերի բերքատվության բարձրացում,
- ժգ. բարձր ավելացված արժեք ապահովող մշակաբույսերի ներդրում,
- ժդ. միավոր արտադրանքի հաշվով արտադրական ծախսերի կրճատում,
- 10) գյուղատնտեսական կենդանիների ապահովագրությամբ (2-րդ խումբ) փոխհատուցվում է կենդանիների անկումը, հարկադիր սպանող, անասնահամաճարակները, հիվանդությունները, դժբախտ պատահարները, տարերային աղետների հետևանքով անասնազվաքանակի ոչնչացումը, ինչպես նաև գողությունը.
- 11) նշված՝ 2-րդ խմբին բնորոշ ռիսկերը մեղմելու և եկամուտներն ավելացնելու համար անհրաժեշտ են այնպիսի ենթակառուցվածքներ, որոնց միջոցով հնարավորություն կստեղծվի իրականացնել՝
- ա. անասնաբուժական ծառայությունների վերազինում և արդիականացում,
- բ. գյուղական համայնքներում անասնաբույժների ինստիտուտի կատարելագործում,
- գ. համաճարակները և այլ հիվանդությունները կանխարգելող միջոցառումների իրականացում,
- դ. արհեստական սերմնավորման միջոցով բարձր մթերատու տոհմային կենդանիների բուծում և դրանց ներմուծում,
- ե. արոտավայրերի ցանկապատում,

գ. անասնագլխաքանակի հաշվառման, համարակալման և տեղեկատվական համակարգի ստեղծում,

է. սննդի անվտանգության պահանջների խստացում և մոնիթորինգի արդյունավետ մեխանիզմների ներդրում,

12) գյուղացիական տնտեսություններին պատկանող գույքի ապահովագրությունը (3-րդ խումբ) գրեթե ոչնչով չի տարբերվում այլ քաղաքացիներին ու տնտեսավարող սուբյեկտներին առաջարկվող գույքի ապահովագրությունից: Այս դեպքում սովորաբար ապահովագրվում են գյուղացիական տնտեսությունների անշարժ և շարժական գույքը: Դրանց մեջ մտնում են գյուղատնտեսական տեխնիկան (տրակտորներ, կոմբայներ, բեռնատարներ, գութաններ, կուլտիվատորներ և այլն), արտադրական շինությունները (անասնաշենքեր, պահեստներ և այլն), ինչպես նաև բնակելի տարածքները:

13) 3-րդ խմբին բնորոշ ռիսկերը մեղմելու և ապահովագրավճարը նվազագույնի հասցնելու համար գյուղատնտեսության ոլորտը սպասարկող ենթակառուցվածքների միջոցով անհրաժեշտ է իրականացնել հետևյալ գործընթացները՝

ա. նորացնել գյուղտեխնիկայի հավաքակազմերը՝ վերազինելով ավելի առաջատար և քիչ ծախսատար տեխնիկական միջոցներով, մեքենասարքավորումներով,

բ. հետևել գյուղտեխնիկայի պահպանման համար սահմանված պահանջներին,

գ. պարբերաբար՝ ըստ պահանջվող նորմատիվների կամ տեխնիկական սպասարկման կանոնների իրականացնել տեխնիկական զննություններ,

դ. արտադրական շինությունները և այլ հարակից կառույցները համապատասխանեցնել անվտանգության նվազագույն պահանջներին (հակահրդեհային համակարգեր, տեսախցիկներ և այլն),

14) բացի առանձին խմբերին բնորոշ ենթակառուցվածքներից և համակարգերից շատ կարևոր է ուշադրության արժանացնել և զարգացնել նաև այն ենթակառուցվածքները, օժանդակող համակարգերը և համակարգը սպասարկող բաղադրիչները, որոնք վերաբերվում են նշված բոլոր ռիսկերի խմբերին և գյուղատնտեսությանն ընդհանրապես:

15) գյուղատնտեսության ապահովագրության արդյունավետ ներդրման համար համապատասխան ենթակառուցվածքների միջոցով անհրաժեշտ է իրականացնել հետևյալ միջոցառումները՝

ա. իրավական դաշտի կատարելագործում՝ ճյուղում ապահովագրական գործընթացը կանոնակարգող օրենսդրության մշակում և ներդրում,

բ. գյուղատնտեսական կոոպերատիվների ստեղծում և զարգացում,

գ. գյուղատնտեսության արդյունաբերականացում,

դ. գիտական, խորհրդատվական, ուսումնական և տեղեկատվական կենտրոնների արդիականացում և զարգացում,

ե. գյուղատնտեսության համատարած հաշվառման համակարգի բարելավում՝ ընդլայնելով վիճակագրական ցուցանիշների շրջանակը՝ հավաքագրելով նաև տեղի ունեցած պատահարների և կրած վնասների վերաբերյալ տվյալներ,

զ. գյուղատնտեսական համատարած հաշվառման ծրագրի իրականացում,

է. համատարած հաշվառման ծրագրի արդյունքներով գյուղացիական տնտեսությունների վերաբերյալ էլեկտրոնային մշակված տվյալների բազայի ստեղծում,

ը. գյուղատնտեսությունում գյուղացիական տնտեսությունների գործունեության հաշվառման պարզեցված ձևերի ներդրման միջոցառումների իրականացում,

թ. վերը նկարագրված գործընթացներին զուգահեռ, հաջողության հասնելու համար, անհրաժեշտ և պարտադիր պայման է որոշակի տարածքներում, խոշոր տնտեսություններում, առանձին համայնքներում իրականացնել փորձնական (պիլոտային) ապահովագրական ծրագրեր՝ մասնավորապես իրականացնելով սահմանափակ ռիսկերից՝ կամ միայն օրինակ կարկուտի ռիսկից ապահովագրություն,

16) համատարած ապահովագրական համակարգի ներդրման համար առաջին անհրաժեշտ քայլը ռիսկերի գնահատումն է: Ինչը հնարավորություն կտա գյուղատնտեսության ոլորտում ապահովագրական համակարգի ներդրման մեխանիզմների մշակման, հիմնավորված ապահովագրավճարների սահմանման ու կիրառման համար, որի արդյունքում կունենանք՝

ա. գյուղատնտեսության ապահովագրության ռիսկերի գնահատման մեթոդա-

բանություն,

բ. ապահովագրական պատահարների վնասաբերության հաշվարկի մեթոդներ,

գ. ըստ հանրապետության տարածաշրջանների գյուղատնտեսական մշակաբույսերի, բազմամյա տնկարկների և կենդանիների համար ապահովագրական գումարների մակարդակի հաշվարկման մոտեցումներ,

դ. գյուղատնտեսության ոլորտում ապահովագրության համակարգի ներդրման համար մշակված գործուն մեխանիզմների տարբերակներ,

17) ապահովագրական համակարգի ներդրման համար անհրաժեշտ է իրականացնել հետևյալ ռազմավարական քայլերը՝

ա. գյուղատնտեսության համատարած հաշվառման ծրագրի իրականացում և հաշվառման տվյալների ճշգրտության համար պատասխանատու անձանց խրախուսման, նախազգուշացման և անգամ դրամական տույժերի մեխանիզմների մշակում,

բ. հաշվառման արդյունքներով ամրագրված տվյալների բազաների վարում՝ համապատասխան գրանցամատյանների միջոցով՝ հետագա փոփոխություններն անընդհատության սկզբունքով հաշվառելու համար՝ ներառելով առկա ցուցանիշները, կորուստները, վնասները՝ ըստ պատճառների,

գ. հաշվառման արդյունքերին համապատասխան տեղեկատվական ռեգիստրի ստեղծում՝ պարբերաբար թարմացման պայմանով,

դ. գյուղատնտեսության ոլորտը կարգավորող գործող օրենսդրական դաշտի համապատասխանեցում և նոր իրավական ակտերի (օրենքներ, իրավական ակտեր, հրամաններ և այլն) մշակում՝ ներդրվող ապահովագրական համակարգը՝ սպասարկման ամբողջական շղթայում, հնարավորինս անխափան գործարկելու նպատակով,

ե. հիդրոմետ ծառայությունում առկա տվյալների ուսումնասիրություն, վերլուծություն և նպատակային օգտագործում ներդրվող ապահովագրական համակարգում,

զ. ռիսկերի գնահատման, վնասի չափերի կանխատեսման համար անհրաժեշտ տեղեկատվական համակարգի տվյալների ձևավորման, հավաքագրման համար հստակ չափորոշիչների սահմանում,

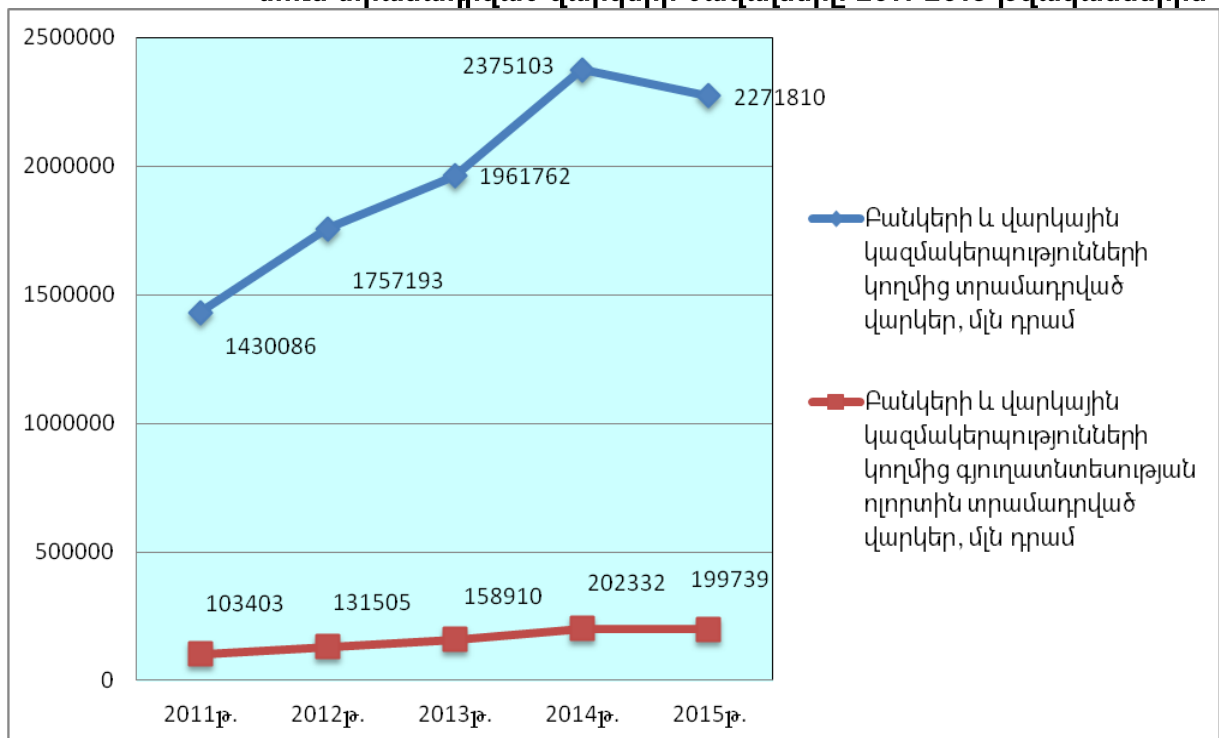
- է. կլիմայի փոփոխականացումից ելնելով՝ ակնկալվող բերքի հաշվառման մեթոդաբանության մշակում, ըստ մշակաբույսերի, պտուղների, բանջարեղենների տեսակների, ըստ համայնքների կամ ըստ գոտիների,
- ը. միջազգային փորձը ուսումնասիրելով և վերլուծելով սահմանել հստակ չափորոշիչներ՝ վնասների հաշվարկման մեթոդաբանության վերաբերյալ,
- թ. գյուղատնտեսությունում անկախ փորձագետների համակարգի ստեղծում՝ նվազագույն պահանջների սահմանում՝ կրթություն, որակավորման պահանջներ և այլն, հետազայում՝ ապահովագրական հատուցման համար հիմք հանդիսացող վնասների պատճառների և չափերի վերաբերյալ եզրակացություններ տրամադրելու համար,
- ժ. գյուղատնտեսական նշանակության կենդանիների, մշակաբույսերի բերքի, բազմամյա տնկարկների և բազմամյա տնկարկների բերքի ապահովագրության պիլոտային ծրագրերի մշակում և իրականացում,
- ժբ. հաշվի առնելով, որ տարբեր փորձագետների գնահատմամբ Հայաստանի Հանրապետության կլիման բազմազան է և բարդ՝ համատարած մեթոդներ և մեխանիզմներ կիրառելու համար՝ անհրաժեշտ է նաև ուսումնասիրել տարբեր երկրներում փորձարկված, սակայն դեռևս շատ մեծ ծավալներ և տարածում չունեցող ինդեքսային ապահովագրության ներդրման մեխանիզմները,
- ժգ. գերմանական զարգացման բանկի աջակցությամբ «Բիզնես և ֆինանսական խորհրդատվություն» շվեյցարական կազմակերպության կողմից հանրապետության գյուղատնտեսության ոլորտում ապահովագրության ներդրման ուղղությամբ կատարվող հետազոտության արդյունքների կիրառման հնարավորությունների օգտագործում,
- ժդ. այս բոլորով հանդերձ ապահովագրության կարևորագույն խնդիրն է մնում պրոգրեսիայի սկզբունքով իր կողմից կատարվող վճարումների կատարման հարցում տնտեսավարողի շահագրգռումն, ինչը կաշխուժացնի համակարգի գործելակերպը և գյուղմթերք արտադրողին հնարավորություն կտա առավել արդյունավետ փոխհատուցել վնասները:

102. Ագրարային ոլորտի վարկավորման բարելավում.

1) 2015 թվականի նոյեմբերի դրությամբ Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գործող առևտրային բանկերի կողմից գյուղատնտեսության ոլորտում տրամադրված վարկերի ծավալը կազմել է 39.7 մլրդ դրամ և արտարժույթով՝ 107.6 մլրդ դրամ: Վարկային կազմակերպությունների կողմից Հայաստանի Հանրապետության դրամով տրամադրված վարկերի ծավալը կազմել է 36.1 մլրդ դրամ, իսկ արտարժույթով՝ 16.3 մլրդ դրամ: Ընդամենը վարկային ներդրումները 2015 թվականի վերջին կազմել են 199.7 մլրդ դրամ: Առևտրային բանկերի և վարկային կազմակերպությունների կողմից ընդամենը տրամադրված վարկերի և գյուղատնտեսության ոլորտում տրամադրված վարկերի ծավալները 2011-2015 թվականներին ներկայացված է գծապատկեր 14-ում:

2) գյուղատնտեսության ոլորտի վարկերի տեսակարար կշիռը բանկերի և վարկային կազմակերպությունների ընդհանուր վարկային պորտֆելում 2015 թվականի վերջի դրությամբ կազմել է 8.79 %: Նույն ցուցանիշը 2011, 2012, 2013 և 2014 թվականներին համապատասխանաբար կազմել է՝ 7.3, 7.5, 8.1 և 8.5% :

Գծապատկեր 14. Առևտրային բանկերի և վարկային կազմակերպությունների կողմից ընդամենը տրամադրված վարկերի և գյուղատնտեսության ոլորտում տրամադրված վարկերի ծավալները 2011-2015 թվականներին

- 3) կարելի է փաստել, որ Հայաստանի Հանրապետության գյուղի և գյուղատնտեսության 2010-2020 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարության իրագործման առաջին 3 տարիների ընթացքում գյուղատնտեսության վարկավորման ծավալները որոշակիորեն աճել են, ինչը կարելի է վերագրել 2009-2010 թվականների ճգնաժամից հետո տեղի ունեցել դանդաղ վերականգնմանը, այնպես էլ ռազմավարության ներքո և դրանից դուրս իրականացված ծրագրերին.
- 4) 2011 թվականից սկսած որոշ աշխատանքներ են տարվել գյուղատնտեսական գործունեություն իրականացնող տնտեսավարողներին մատչելի պայմաններով վարկերի տրամադրման ուղղությամբ: ՀՀ կառավարության կողմից հաստատված «Գյուղատնտեսության ոլորտին տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման կարգին» համապատասխան՝ գյուղատնտեսության ոլորտին տրամադրվել են հարաբերականերոն մատչելի տոկոսադրույքով (14 %-ով) վարկեր, որոնց 4 տոկոսային կետը սուբսիդավորվել է պետության կողմից, իսկ հանրապետության առավել կարիքավոր 225 համայնքների համար սուբսիդավորվել է վարկերի տոկոսադրույքի 6 տոկոսային կետը: Ինչպես մայր գումարի, այնպես էլ տոկոսադրույքի մարման համար սահմանված է արտոնյալ ժամկետ՝ առնվազն 6 ամիս: 2011 թվականի սեպտեմբերից մինչև 2015 թվականի հուլիս ամիսն ընկած ժամանակահատվածում տրամադրվել է մոտ 64 մլրդ դրամի շուրջ 70 հազ. վարկ: Տրամադրված վարկերի միջին մեծությունը կազմել է ավելի քան 900 հազ. դրամ: Ծրագիրը շարունակվում է.
- 5) գյուղատնտեսական վարկավորման բարելավմանը հասնելու համար կարևոր է հաշվի առնել հանրապետության գյուղատնտեսության առանձնահատկությունները և մասնավորապես բնակլիմայական գործոնների և կլիմայի փոփոխության երկարատև ազդեցությունն ոլորտի զարգացման վրա.
- 6) կարևոր է հաշվի առնել նաև ագրարային ոլորտում ներգրավված դերակատարներին, մասնավորապես կոոպերատիվներին՝ որպես գյուղատնտեսության խոշորացմանը միտված նախընտրելի մոդելի, բնորոշ առանձնահատկությունները, և վարկավորման և մասնավորապես վարկերի ապահովման նոր գործիքների

կիրառման հնարավորությունը, վարկավորման հետ կապված ռիսկերի ապահովման հնարավոր նոր եղանակները.

7) գյուղատնտեսական վարկերի հասանելիությունը և առկա միջոցների օգտագործման արդյունավետությունը բարձրացնելու առավել արդյունավետ միջոց է բանկային համակարգում գյուղատնտեսական վարկավորման տեսակակար կշռի ընդհանուր բարձրացումը, ինչին մասնավորապես հնարավոր է հասնել վարկավորման բնագավառում, ըստ փուլերի, հետևյալ քաղաքականության և միջոցառումների իրականացմամբ (առաջին փուլը մինչև հինգ տարի, երկրորդ փուլը մինչև տաս տարի).

ա. առևտրային բանկերի և վարկային կազմակերպությունների համար առաջին փուլում բարձրացնել սեփական միջոցներից ազգային արժույթով գյուղատնտեսական վարկավորման գրավչությունը՝ այդ նպատակով տվյալ կառույցներին տրամադրելով պետական երաշխիքներ արտարժույթային փոխարժեքի տատանումների մեղմման և կիրառել ապահովագրական մեխանիզմներ՝ վարկերի չվերադարձնելը և արտարժույթային ռիսկը մեղմելու նպատակով,

բ. առևտրային բանկերի և վարկային կազմակերպությունների համար առաջին փուլում գյուղատնտեսական վարկավորման գրավչության բարձրացման նպատակով տվյալ կառույցներին ազգային արժույթով տրամադրել էժան և երկարատև ֆինանսական միջոցներ՝ միևնույն ժամանակ ապահովելով այդ միջոցների օգտագործման նպատակայնության խիստ մոնիթորինգը և վերլուծությունը՝ համակարգը արդիական պահելու և միջոցները գերակա ճյուղերին ուղղորդելու նպատակով: Մասնավորապես պարտադրել վարկատու կազմակերպություններին գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին վարկավորել ֆինանսական իրատեսական և պահպանողական կանխատեսումների, մասնավորապես առկա պայմանագրերի, և ոչ թե գրավի կամ երաշխիքների առկայության հիման վրա,

գ. առաջին փուլում նպաստել բոլոր հետաքրքրված վարկատու կազմակերպությունների մասնակցությանը գյուղատնտեսության վարկավորմանն առնչվող

միջազգային ծրագրերին, ինչը կապահովի առողջ մրցակցություն և հնարավորություն կտա նվազագույնի հասցնել գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին տրամադրվող վերջնական վարկային արտադրանքի գինը,

դ. Առաջին և երկրորդ փուլում շարունակել գյուղատնտեսության ոլորտի վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման ծրագրերը՝ մասնավորապես բարձրացնելով սահմանամերձ համայնքներին, կին և երիտասարդ ֆերմերներին, բազմազավակ ընտանիքներին, ձևավորված և ձևավորվող գյուղատնտեսական կոոպերատիվներին, տրամադրվող վարկերի սուբսիդավորման մակարդակը և վարկերը տրամադրել բացառապես հայկական դրամով: Հաշվի առնելով նոր տեխնոլոգիաների ներդրման, ագրոտեխնիկայի զարգացման, այգեգործության և տոհմային անասնաբուծության զարգացման անհրաժեշտությունը և այդ բնագավառում մատչելի վարկավորման դերը՝ համապատասխանաբար կատարելագործել վարկավորման մեխանիզմները և պայմանները: Մասնավորապես, կոնկրետ ծրագրերի ծավալից և առանձնահատկություններից ելնելով, սահմանել վարկավորման առավել մեծ մայր գումար, վարկավորման ժամկետ և մայր գումարի ու տոկոսադրույքի կիրառվող արտոնյալ ժամկետից առավել երկար արտոնյալ ժամկետ,

ե. առաջին փուլում օրենսդրական փոփոխության միջոցով գյուղատնտեսության ոլորտին տրամադրվող վարկերի համար սահմանել հետևյալ պարտադիր պայմանները՝ վարկերը տրամադրել հայկական դրամով, վարկերի մարման ժամանակացույցը սահմանել գյուղատնտեսական եկամուտների գոյացման ժամկետներին համապատասխան և վարկային պայմանագրում նշել վարկավորման փաստացի տոկոսադրույքի մակարդակը: Վերջինս հնարավորություն կտա գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին առավել ճշգրիտ կողմնորոշվելու վարկային ռեսուսների նպատակային օգտագործման, վարկի մայր գումարի և տոկոսադրույքների մարման գործընթացում, ինչպես նաև այն որոշակիորեն կնպաստի վարկերի տոկոսադրույքների նվազեցմանը,

զ. առաջին և երկրորդ փուլում խրախուսել առևտրային բանկերի և վարկային կազմակերպությունների կողմից գյուղական շրջաններում սեփական միջոցներով

այլ վարկատեսակների (բիզնես, հիպոթեքային, սպառողական և այլն) տրամադրումը, որով հնարավոր կլինի խթանել գյուղական համայնքներում տնտեսական ակտիվությունը և գյուղատնտեսությանն ուղղակիորեն չառնչվող ճյուղերի՝ որպես համայնքներում այլընտրանքային զբաղվածություն ապահովող միջոցի զարգացումը: Այս ամենը իր հերթին կհանգեցնի գյուղացիական տնտեսությունների ակտիվների լիկվիդայնության բարձրացմանը՝ մասնավորապես նպաստելով հողի շուկայի կայացմանը և առաջարկելով վարկային պրոդուկտներ, որոնք հնարավորություն կընձեռեն ֆերմերներին վարկ վերցնել հող գնելու նպատակով՝ այսպիսով խթանելով հողերի խոշորացումը, որն իր հերթին կհանգեցնի գյուղատնտեսական վարկավորման գրավով ապահովման բարելավմանը և ի հետևանք դրա՝ վարկավորման ծավալների ավելացմանը, հետևաբար վարկավորման տոկոսադրույքների և սպասարկման ծախսերի իջեցմանը,

է. առաջին և երկրորդ փուլում որպես տրամադրված վարկերի մոնիթորինգի և վերլուծության համակարգի մաս իրագործել միջոցառումներ, որոնք կնպաստեն գյուղացիական տնտեսությունների գերվարկավորված լինելու ռիսկի նվազեցմանը: Իրագործել միջոցառումներ՝ գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների վարկավորման մեջ ներգրաված բոլոր օղակների, այդ թվում և վարկային միջոցների գնագոյացման թափանցիկության ապահովմանն ուղղված,

ը. առաջին փուլում առևտրային բանկերի և վարկային կազմակերպությունների համար գյուղատնտեսության ոլորտին տրամադրված վարկերի վերադարձելիության բարձր մակարդակն ապահովելու նպատակով՝ իրականացնել միջոցառումներ ուղղված գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների ֆինանսական գրագիտությունը բարձրացնելուն, ինչը կհանգեցնի նրանց ֆինանսական գրագիտության և հետևաբար կարգապահության բարձրացմանը և վարկերի հետ վերադարձի մակարդակի բարձրացմանը,

թ. առաջին փուլում կարևորել լիզինգի դերը՝ որպես գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին և մասնավորապես նրանց կողմից ստեղծված կոոպերատիվներին նոր գյուղատնտեսական տեխնիկայով ապահովելու միջոց՝

միջոցներ տրամադրելով, ինչպես լիզինգ իրագործելու, այնպես էլ տրամադրված տեխնիկայի սպասարկումն ապահովելու նպատակով,

ժ. առաջին և երկրորդ փուլում նպաստել գյուղատնտեսական կոոպերատիվների, վարկային ակումբների, խնայողական միությունների ինստիտուցիոնալ կայացմանն ու զարգացմանը՝ գյուղական համայնքներում գյուղատնտեսական գործունեություն իրականացնող անձանց փոխառու միջոցների պահանջարկի բավարարման, անդամների սեփական ներդրումների ձևավորման, փոխադարձ օգնության եղանակով անդամներին հասցված վնասների և կորուստների, այդ թվում նաև վարկային, վերականգնման, ինչպես նաև փոխադարձ օգնության սկզբունքով անդամներին Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ չարգելված այլ ֆինանսական ծառայությունների մատուցման նպատակով:

103. Ագրարային ոլորտի գիտակրթական, խորհրդատվական համակարգի բարելավում և զարգացում.

1) նոր տեխնոլոգիաներն ու մոտեցումները գյուղատնտեսությունը դարձնում են վերափոխված բնագավառ, որտեղ հիմնական շարժիչ ուժը դառնում է գիտության նվաճումները և նորարարական ներդրումը: Վերջինս ամրապնդելու և զարգացնելու համար անհրաժեշտ է ագրարային ոլորտի գիտակրթական համակարգի բարելավում՝ ագրարային գիտական համակարգի ինստիտուցիոնալ բարեփոխումների իրականացում, որը հնարավորություն կընձեռի կենտրոնացնելու և առավել արդյունավետ օգտագործելու գիտական կազմակերպությունների գիտատեխնիկական ներուժը, ընդլայնելու միջազգային կազմակերպությունների հետ համագործակցությունը, իրականացնելու համատեղ հետազոտություններ և փորձի ու տեղեկատվության փոխանակում,

2) ագրարային ոլորտի գիտակրթական, խորհրդատվական համակարգի բարելավման և զարգացման ռազմավարական ուղղություններն են՝

ա. գյուղատնտեսության ոլորտի տեղեկատվության, խորհրդատվության, գիտական և կադրային ապահովման հիմնախնդիրների լուծման ուղղությամբ պետական աջակցության քաղաքականության շարունակում,

բ. ուսումնական համակարգի հետևողական բարեփոխումներով արդիական տեխնոլոգիաներին իրազեկ, աշխատանքի շուկայում մրցունակ մասնագետների պատրաստման ու վերապատրաստման ապահովում: Այս բնագավառում իր առաջնակարգ դերն է ունենալու Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարանը և գյուղատնտեսական պետական քոլեջները, որոնք կադրեր են պատրաստում ագրոպարենային համակարգի համար: Սակայն անհրաժեշտ է կրթության որակի բարելավման և սովորողներին գործնական հմտությունների փոխանցմամբ, ինչպես նաև գործատու-կրթական համակարգ համագործակցության կատարելագործմամբ նպաստել աշխատանքի շուկայում շրջանավարտների պահանջարկի ավելացմանը,

գ. միջազգային չափանիշներին համապատասխանող գիտակրթական համակարգի ձևավորում, որը կնպաստի կրթական ծառայությունների որակի և ագրարային կրթության վարկանիշի բարձրացմանը,

դ. առկա պահանջարկի հետ կապված գյուղատնտեսական քոլեջներում ֆերմերների պատրաստման գործընթացի շարունակում,

ե. հիմնավորված կրթական և արտադրական շահերից ելնելով՝ գիտական կենտրոնների և ուսումնական հաստատությունների ինտեգրման կայացում,

զ. Մարզերում առկա ուսումնական հաստատությունների կարողությունների հնարավորինս օգտագործմամբ՝ արհեստագործական կրթության կազմակերպում, առանձնակի ուշադրություն դարձնելով տրակտորիստ մեքենավարի մասնագիտությանը,

է. գյուղատնտեսության մեջ գիտական, ուսումնական և խորհրդատվական կառույցների գործունեության ինտեգրում, ինչը կամրապնդի գիտության կապը գյուղատնտեսության և ագրովերամշակման ոլորտների տնտեսվարողների միջև և թույլ կտա ապահովել գիտության ձեռքբերումների տարածումը և կիրառումը նշված ոլորտներում,

ը. գյուղատնտեսության աջակցության հանրապետական և մարզային կենտրոնների տեխնիկական վերազինման և մասնագիտական կարողությունների հզորացման միջոցով՝ խորհրդատվական համակարգի արդյունավետության բարձ-

րացում, գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների առաջնային կարիքների բացահայտում և դրանց բավարարման գործուն համակարգի ձևավորում,

թ. գյուղատնտեսության աջակցության կենտրոնների գործունեության մեխանիզմների վերանայում, նպատակ ունենալով բարձրացնել մատուցվող խորհրդատվության տրամադրման օպերատիվությունը և արդյունավետությունը, ընդլայնել մատուցվող ծառայությունների շրջանակը՝ դրանում ներառելով նաև ըստ գոտիների առավել բարձր ավելացված արժեք ապահովող գյուղատնտեսական մթերքների նախընտրելի արտադրության կազմակերպմանն ուղղված ծառայությունը,

ժ. գիտակրթական բաղադրիչին կից հզոր վերլուծական ու լաբորատոր կարողության ձևավորում, որի գործունեությունը հնարավորություն կտա գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին ստանալ ճշգրիտ տեղեկատվություն իրենց արտադրանքի, հողի և ջրի որակական հատկանիշների վերաբերյալ և արդյունքում կազմակերպել առավել արդյունավետ գյուղատնտեսական արտադրություն,

ժա. մատուցվող գյուղատնտեսական խորհրդատվական ծառայությունների որակի բարելավման արդյունքում անցում գյուղատնտեսական ոլորտի խորհրդատվական համակարգի մասնակի ինքնաֆինանսավորման՝ աստիճանաբար մեծացնելով վերջինիս մասնաբաժինը,

ժբ. գյուղատնտեսության խորհրդատվական համակարգի աջակցությամբ սոցիալական բաղադրիչի հզորացման նպատակով անցում գյուղացիական տնտեսություն վարող ողջ ընտանիքի ներգրավման մոդելին, որը հնարավորություն կտա ընտանիքի անդամներին հմտանալ գյուղատնտեսության մեջ՝ վաստակելով լրացուցիչ եկամուտ և մասնագիտանալ ընտանեկան բիզնեսում վաղ տարիներից,

ժգ. ագրարային ոլորտի խորհրդատվական համակարգում անհրաժեշտ է ուշադրությունը տեղափոխել արտադրությունից դեպի շուկայական հնարավորություններ: Խորհրդատվական կառույցները պետք է գործնական ուղիներ գտնեն իրենց գործունեությունը վերակողմնորոշելու այնպիսի ծրագրերի ուղղությամբ, որոնք աջակցում են շուկայի հետ կապակցությանը և բիզնեսի լավագույն կառավարմանը,

ժդ. խորհրդատվական կառույցները պետք է նպաստեն մասշտաբային տեղեկատվական համակարգերի ստեղծմանը: Տեղեկատվական ծառայությունները և խորհրդատվական աշխատանքները հանրապետության ամբողջ տարածքում հասանելի դարձնելու համար խորհրդատվական ծառայությունները պետք է ընդգրկեն տեղեկատվական տեխնոլոգիաները, ինչը հնարավորություն կտա բավարարել բազմաթիվ փոքր ֆերմերների կարիքները,

ժե. խորհրդատվության համաֆինանսավորման հարցում գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների պատասխանատվության ընդլայնում: Գյուղատնտեսական արտադրությամբ զբաղվող հանրության և խորհրդատվական կառույցների միջև համագործակցությունը կպահանջի, որ գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներն իրենց մասնակցությունն ունենան կատարվող ներդրումներին, վճարեն ծառայությունների դիմաց: Վճարունակ տնտեսավարողներին չպետք է սուբսիդավորել, հակառակ դեպքում վերջիններս պետք է օգտվեն ծառայությունների այնպիսի փաթեթից, որը համաֆինանսավորվում է,

ժզ. խորհրդատվական կառույցների հաշվետվողականության բարելավում: Ներդրումներ ներգրավելու համար բոլոր տեսակի խորհրդատվական ծառայություններ մատուցողները պետք է ծավալեն թափանցիկ գործունեություն, հաշվետու լինեն իրենց մատուցած ծառայությունների վերաբերյալ՝ պարբերաբար տրամադրելով համապատասխան տեղեկատվություն:

ժէ. խորհրդատվության խթանների ներմուծում: Անհրաժեշտ է վերանայել խորհրդատվական ծառայություններ մատուցողների աշխատանքի վարձատրության մոտեցումները: Վարձատրությունը պետք է իրականացվի կատարողականի վրա հիմնված համակարգով, որը կխրախուսի ծառայությունների բարելավումը: Պահանջվում են ծառայությունների մատուցման նոր տիպի մոդելներ, որոնք գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին հնարավորություն կտան ստանալ այն խորհրդատվությունը, որի կարիքը նա ունի, մյուս կողմից էլ ծառայություն մատուցողը շահագրգռված կլինի մատուցել առավել օպերատիվ, մատչելի և որակյալ ծառայություններ:

104. Գյուղատնտեսության հաշվառման համակարգի զարգացում.

1) գյուղատնտեսության ոլորտի զարգացման միտումների ճիշտ գնահատումը, հիմնավորված քաղաքականության իրականացումն անհնար է առանց ճյուղի տարբեր կողմերը բնութագրող վիճակագրական տվյալների որակի բարձրացման ուղղությամբ միջոցառումների իրագործման: Վիճակագրությունը և՛ կառավարման, և՛ զարգացման ելակետային ու պատճառավորող գործոնն է: Վիճակագրությունն ապահովում է արդյունավետ որոշումների կայացման հիմքը, օգնում է որոշակիացնել գործողությունների իրականացման լավագույն ուղղվածությունը և հիմնախնդիրների լուծման ուղիները: Գյուղատնտեսության վիճակագրությունն անհրաժեշտ է ոլորտի մասնակիցների գործունեության թափանցիկությունն ու հաշվետու լինելն ապահովելու համար.

2) կարևոր ծրագրերից է համարվում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության համակարգում վարչական վիճակագրական ռեգիստրների հիմնադրումը և վարումը, ինչը կարևոր նախադրյալ կարող է հանդիսանալ պարզ հաշվառման համակարգի անցման համար.

3) գյուղատնտեսության վիճակագրության (հաշվառման համակարգի) զարգացման ռազմավարական հիմքի ձևավորման անհրաժեշտությունը հիմնավորվում է հետևյալով.

ա. ապահովում է տեսական հիմք և գործողությունների համալիր՝ տեղեկատվության նկատմամբ Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարության և այլ սպառողների ընթացիկ ու ապագա պահանջ-մունքները բավարարելու համար,

բ. գյուղատնտեսության հաշվառման համակարգը, ներառյալ վարչական վիճակագրական ռեգիստրների վարումը, ելակետ է հանդիսանում ռեսուրսների առկա վիճակի, ներուժային հնարավորությունների, գործունեության հիմնական ուղղությունների, գյուղատնտեսության ճյուղի ցուցանիշների գնահատման համար,

գ. հստակեցվում է գյուղատնտեսության վիճակագրության (հաշվառման համակարգի) տեղը և դերը պաշտոնական վիճակագրության համակարգում.

- 4) գյուղատնտեսության հաշվառման համակարգի բարելավմանը կնպաստի գյուղատնտեսական համատարած հաշվառման ծրագրի արդյունքների կիրառումը: Այն հնարավորություն կտա, ըստ հանրապետության համայնքների, ունենալ գյուղատնտեսական ռեսուրսային ներուժի առավել ամբողջական պատկերը,
- 5) գյուղատնտեսական համատարած հաշվառման ծրագրի արդյունքների օգտագործումը հնարավորություն կտա՝
- ա. ընդլայնել գյուղատնտեսության ոլորտի իրավիճակը բնութագրող վիճակագրական ցուցանիշների շրջանակը և բարձրացնել դրանց որակը,
- բ. ունենալ գյուղացիական տնտեսությունների վերաբերյալ էլեկտրոնային մշակված տվյալների բազա,
- գ. գնահատել գյուղատնտեսությունում ներդրույալին կառուցվածքային փոփոխությունները,
- 6) գյուղատնտեսության վիճակագրության զարգացումը դիտարկվում է Ազգային վիճակագրության զարգացման համատեքստում՝ միասնական նպատակների, մոտեցումների և վիճակագրության ընդհանրական զարգացման քաղաքականության հիման վրա: Մեթոդաբանությանն ու ցուցանիշների համակարգին զուգահեռ, էապես կարևորվում է գյուղատնտեսության վիճակագրության վարման (վարչական վիճակագրական ռեգիստրների վարման) գործընթացի ինստիտուցիոնալացման խնդիրը, որի հնարավորությունները դիտարկվում են Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարության գյուղատնտեսական ծրագրերի մոնիթորինգի և վերլուծության վարչության գործունեության շրջանակներում:

105. Ագրարային ոլորտում քաղաքականության վարման գործընթացում գենդերային խտրականության բացառում.

- 1) կիրառվող քաղաքականությունը նպաստելու է ագրարային ոլորտում գենդերային անհավասարության, մասնավորապես սոցիալ-տնտեսական և հասարակական-քաղաքական կյանքում կանանց նկատմամբ խտրականության դրսևորումների հաղթահարմանը: Գենդերային զգայուն քաղաքականությունը գյուղատնտեսության ոլորտում ներառում է՝

- ա. կանանց ու տղամարդկանց համար ռեսուրսների, ֆինանսների և ծառայությունների, ենթակառուցվածքների, ապրանքների հավասար հասանելիություն, կրթական, մշակութային ծառայությունների հավասար ապահովում, սոցիալական և առողջապահական հավասար պաշտպանվածություն,
- բ. զբաղվածության ոլորտում կանանց ու տղամարդկանց եկամուտների, ինչպես նաև կանանց ու տղամարդկանց կողմից ղեկավարվող տնտեսությունների եկամուտների տարբերության հաղթահարում,
- գ. կին և տղամարդ տնտեսավարողների համար հավասար տնտեսական հնարավորությունների ապահովում, հատկապես գյուղտեխնիկայից, առաջատար տեխնոլոգիաներից, վարկային ծառայություններից օգտվելու հարցում,
- դ. գյուղատնտեսության վարման ժամանակակից տեխնոլոգիաների և բիզնեսի կառավարման մասին կանանց սահմանափակ տեղեկացվածության ընդլայնում,
- ե. կանանց ակտիվությունը խոչընդոտող սոցիալ-մշակութային կարծրատիպերի և խտրական գործելաոճերի հաղթահարում,
- զ. կանանց հասարակական և քաղաքական մասնակցության ընդլայնում, կանանց որոշումների ընդունման բոլոր մակարդակներում, այդ թվում՝ մարզային և համայնքային, ոչ պակաս քան 30-50% ներկայացվածության ապահովում, կանանց պարտադիր ներգրավում ներդրումներին վերաբերող համայնքային բոլոր որոշումների կայացմանը,
- է. պարենային անվտանգության հարցերում կանանց դերի ընդունում և մասնակցության ընդլայնում,
- ը. կանանց կրկնակի ծանրաբեռնվածությունը մեղմացնելու նպատակով՝ ընտանեկան պարտականությունների և արտադրական գործունեության համատեղման բարենպաստ պայմանների ստեղծում, նախադպրոցական հիմնարկների բնականոն գործենության ապահովում,
- թ. գյուղատնտեսության մեջ կանանց դերի և տեղի ըստ արժանվույն գնահատում:

VI. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ

106. Սույն ռազմավարության խնդիրների լուծման շրջանակներում պետությունն

իրականացնում է գյուղատնտեսության կարգավորման հետևյալ գործառույթները.

- 1) աջակցություն արտադրության խոշոր ինժեներական (մեխորացիա, ոռոգում, ցամաքուրդային համակարգ, հակահեղեղային միջոցառումներ, ջրարբիացում, ճանապարհաշինություն և այլն) և գյուղի սոցիալական ենթակառուցվածքների զարգացմանը.
- 2) օրենսդրական հիմքերի ստեղծում, ազատ մրցակցության ապահովում.
- 3) գյուղատնտեսական հողերի մոնիթորինգ և պահպանություն.
- 4) առաջնային սերմնաբուծության և տոհմային գործի զարգացում.
- 5) կենդանիների անասնահամաճարակային և բույսերի կարանտին հիվանդությունների կանխարգելում.
- 6) սննդամթերքի անվտանգության ապահովման համակարգի գործունեության կատարելագործում.
- 7) ոլորտի գիտատեխնիկական ապահովում, տեղեկատվական և խորհրդատվական ծառայությունների աջակցություն.
- 8) գյուղական տարածքների համաչափ զարգացման ապահովում.
- 9) զարգացման ծրագրերի ընդունում և դրանց իրականացման պայմանների ապահովում.
- 10) միջազգային համագործակցության զարգացում և շուկայահանման հնարավորությունների ընդլայնում.
- 11) գյուղացիների շահերի և իրավունքների պաշտպանությունը:

VII. ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԻՑ ԱԿՆԿԱԼՎՈՂ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ ԵՎ ԱՌԱՎԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

107. Ռազմավարության իրականացումից ակնկալվում է հանրապետության ագրարային ոլորտի կայունության ապահովում և զարգացում, որը կդրսևորվի տնտեսական և սոցիալական հետևյալ արդյունքներով.

- 1) 2025թ. գյուղատնտեսական արտադրության ծավալը 2011-2014 թվականների միջին մակարդակը կգերազանցի շուրջ 80.7 տոկոսով, առաջնահերթ անհրաժեշտ

պարենամթերքների ինքնաբավության մակարդակը, էներգետիկ արժեքով գնահատված, կիսանի 75-80 տոկոսի, ներկայիս շուրջ 60 տոկոսի դիմաց.

2) գյուղատնտեսության մեջ զբաղվածների թվաքանակը կդրսևորի կրճատման միտում (այն 2025թ. կկազմի 355.0 հազ. զբաղված, ներկայիս 386.7 հազ. զբաղվածի դիմաց) և համախառն արտադրանքի ավելացումը կապահովվի աշխատանքի արտադրողականության ավելացման հաշվին.

3) գյուղատնտեսության ապրանքայնության մակարդակը 2025թ. կիսանի 74-77 տոկոսի, որը հնարավորություն կտա էականորեն ավելացնել գյուղացիական տնտեսությունների դրամական հոսքերը և վերարտադրողական կարողությունները.

4) 2025թ. ցանքային տարածքը կհասցվի 416.3 հազ. հա, որը կգերազանցի 2011-2014 թվականների մակարդակը շուրջ 34.1 տոկոսով: Նույն ժամանակահատվածում կերային մշակաբույսերի տարածությունը կհասցվի 100.0, իսկ բազմամյա տնկարկներինը՝ 71.3 հազ. հա: Այսինքն 2011-2014 թվականների մակարդակը կգերազանցվի շուրջ 26.7 %-ով.

5) դրական տեղաշարժեր կլինեն բուսաբուծության և անասնապահության ներդրույալին կառուցվածքում՝ կավելանա պտղի, խաղողի, կարտոֆիլի, բանջարեղենի, կերային և տեխնիկական մշակաբույսերի համախառն արտադրությունը: Անասնապահության մեջ նկատելիորեն կավելանա ոչխարաբուծությունից և թռչնաբուծությունից ստացվող մթերքների տեսակարար կշիռը.

6) բարձր բերքատու սորտերի շրջանացման և մշակության տեխնոլոգիաների արդիականացման շնորհիվ կանխատեսվող ժամանակահատվածի վերջում, 2011-2014 թվականների համեմատությամբ հացահատիկային մշակաբույսերի, կարտոֆիլի, բանջարեղենի բերքատվությունը կաճի համապատասխանաբար՝ 28.2, 24.4 և 20.7 տոկոսով, իսկ պտղի և խաղողի բերքատվությունը՝ 51.9 և 27.1 տոկոսով.

7) տոհմային գործի զարգացման, կերակրման և պահվածքի բարելավման շնորհիվ 2025 թվականին մեկ կովի կաթնատվության մակարդակը կհասցվի 3080 կիլոգրամի.

- 8) կբարձրանա հանրապետության բնակչության պարենային անվտանգության մակարդակը, զգալիորեն կավելանա կարևորագույն պարենամթերքների տեղական արտադրության հաշվին ապահովվածությունը, կբարելավվի գյուղատնտեսական ծագման արտադրանքների արտաքին ապրանքաշրջանառության հաշվեկշիռը, կավելանա գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների եկամուտները.
- 9) կապահովվի գյուղատնտեսության զարգացման ոլորտում գենդերային հավասարության սկզբունքը:

VIII. ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ ԵՎ ՄՈՆԻԹՈՐԻՆԳԸ

108. Ռազմավարության իրականացման գործընթացի արդյունավետ ավարտն ենթադրում է երեք հիմնական բաղադրիչների առկայություն՝ իրականացում, մոնիթորինգ և գնահատում: Ռազմավարության հաջող իրականացումը պահանջում է նաև անհրաժեշտ ռեսուրսներով ապահովվածություն.

109. Ռազմավարության իրականացման մոնիթորինգն անհրաժեշտ է գործողությունների ընթացքը վերահսկելու համար, որի միջոցով հնարավոր կլինի պարզել միջանկյալ և վերջնական նպատակների ձեռք բերման հավանականության իրատեսականությունը, կառավարել բոլոր մասնակիցների գործունեությունն ու արդյունքները, հստակեցնել գործողությունների ուղենիշը, բացահայտել առկա և հնարավոր հիմնախնդիրները և առաջարկել դրանց հաղթահարման միջոցառումներ, արձանագրել ռազմավարության իրականացման յուրաքանչյուր փուլի ավարտը.

110. Ռազմավարության կառավարումն իրականացվելու է Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարության և Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության 2016-2025 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարության կատարումն ապահովող միջոցառումների ցանկում ընդգրկված պետական կառավարման մարմինների կողմից հետևյալ մեխանիզմներով՝

- 1) ռազմավարության դրույթների և դրանց կատարումն ապահովող միջո-

ցառումների ցանկն ուղենիշային են լինելու գյուղատնտեսության ճյուղում միջնա-
ժամկետ ծախսերի ծրագրի, բյուջետային ֆինանսավորման տարեկան հայտերի
ներկայացման և ոլորտում այլ նպատակային ծրագրերի իրականացման համար,

2) Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից ռազմավարության
նախագծի ընդունումից հետո մեկ ամսյա ժամկետում Հայաստանի Հանրա-
պետության գյուղատնտեսության նախարարի հրամանով կսահմանվի Հայաս-
տանի Հանրապետության գյուղատնտեսության 2016-2025 թվականների կայուն
զարգացման ռազմավարության կատարումն ապահովող միջոցառումների
ժամանակացույցը՝ ըստ նախարարության համակարգի պատասխանատուների և
ժամկետների: Հրամանում կնդգրկվեն նաև կառավարման պետական այլ
մարմինների հետ համագործակցության շրջանակները: Հայաստանի Հանրա-
պետության գյուղատնտեսության նախարարի նշված հրամանով սահմանվելու է
նաև ռազմավարության կատարումն ապահովող միջոցառումների իրականացման
ընթացքի վերաբերյալ հաշվետվությունների ներկայացման պարբերականությունը
և ձևաչափը.

3) միջոցառումների կատարման գործընթացից և առաջացած խնդիրներից ելնելով՝
ռազմավարության իրականացման յուրաքանչյուր տարվա առաջին եռամսյակում
կվերանայվի ռազմավարության միջոցառումների իրականացմանն ուղղված
Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարի հրամանը, որով
կհստակեցվեն կարճաժամկետ ժամանակահատվածի խնդիրները,

111. Ռազմավարության իրականացումն ապահովող միջոցառումների մոնիթորինգը
կատարվելու է Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախա-
րարության, ինչպես նաև միջոցառումների ցանկում ընդգրկված շահագրգիռ
մարմինների կողմից հետևյալ մեխանիզմներով.

1) Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից ռազմավարության
նախագծի ընդունումից հետո եռամսյա ժամկետում ընդունվելու է ռազմա-
վարության իրականացման մոնիթորինգի մասին Հայաստանի Հանրապետության
գյուղատնտեսության նախարարի հրամանը, որով նախարարությանը վերա-
պահված իրավասությունների շրջանակներում սահմանվելու է՝

ա. ըստ առանձին միջոցառումների մոնիթորինգի ցուցանիշների համակարգը, որի համար հիմք են ընդունվելու Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության 2016-2025 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարության կատարումն ապահովող միջոցառումների ցանկում սահմանված արդյունքի գնահատման ցուցանիշները,

բ. մոնիթորինգի իրականացման պարբերականությունը, մեխանիզմները և դրա իրականացման պատասխանատու ստորաբաժանումները, հաշվետվությունների ներկայացման ձևաչափը.

գ. մոնիթորինգի իրականացման համար հիմք են ծառայելու Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարության վարչական վիճակագրական ռեգիստրի տվյալները, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության ազգային վիճակագրական ծառայության կողմից հրապարակվող գյուղատնտեսության ոլորտին առչվող հետևյալ ցուցանիշները.

- գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի արժեքը ըստ բուսաբուծության և անասնապահության ճյուղերի,
- գյուղատնտեսական մշակաբույսերի ցանքատարածությունները և դրա կառուցվածքը,
- բազմամյա տնկարկների տարածքը և կառուցվածքը,
- գյուղատնտեսական կենդանիների գլխաքանակը ըստ տեսակների,
- բուսաբուծական հիմնական մթերքների արտադրության ծավալները,
- գյուղատնտեսական հիմնական մշակաբույսերի բերքատվությունը.
- անասնապահական հիմնական մթերքների արտադրության ծավալները,
- գյուղատնտեսական կենդանիների մթերատվությունը,
- գյուղատնտեսության մեջ զբաղվածների միջին թվաքանակը.
- գյուղատնտեսության մեջ մեկ զբաղվածի հաշվով համախառն արտադրանքը (արտադրողականությունը).
- գյուղատնտեսական մթերքների ապրանքայնության մակարդակը.
- ոռոգելի հողատարածքների տեսակարար կշիռը՝ ցանքատարածությունների և բազմամյա տնկարկների տարածքների նկատմամբ.

- հիմնական գյուղատնտեսական տեխնիկայի առկայությունը.
 - գյուղատնտեսական տեխնիկայի սարքինության մակարդակը.
 - առաջնային անհրաժեշտ սննդամթերքների ինքնաբավության մակարդակը.
 - Հայաստանի Հանրապետության պարենային հաշվեկշռում ներառվող սննդամթերքների սպառման կառուցվածքը (էներգետիկ արժեքով գնահատված).
 - գյուղատնտեսական մթերքների գները (մանրածախ և գյուղացիական տնտեսությունների կողմից առաջարկվող).
- 2) գյուղատնտեսության վարչական ռեգիստրի համակարգի ամբողջական ներդրումը հնարավորություն կնձեռի առավել արդյունավետ իրականացնել ռազմավարության դրույթների և իրականացումն ապահովող միջոցառումների մոնիթորինգը:

IX. ԱՄՓՈՓ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՈՒՄԸ

112. Գյուղատնտեսության կայուն զարգացման ռազմավարության խնդիրները, միջնաժամկետ ու երկարաժամկետ քաղաքականության գերակայությունները և առաջնահերթությունները չեն հավակնում լինել անփոփոխ, բայց դրանք հանդիսանում են սահմանված նպատակների և խնդիրների իրականացման հիմք և հնարավորություն են ընձեռում գնահատել ռազմավարության կենսագործման ընթացքը, անհրաժեշտ ճշգրտումներ և լրացումներ կատարելու նպատակային ցուցանիշների և գերակա ուղղություններում:

113. 2015-2030 թվականների Կայուն զարգացման նպատակների ազգայնացումից հետո սույն Ռազմավարությունը վերանայելու կամ լրամշակելու ճանապարհով կսահմանվեն համապատասխան թիրախներ և կհստակեցվեն դրանց նվաճման ռազմավարությունները՝ հատկապես «Վերացնել աղքատությունը ամենուր, դրա բոլոր ձևերով» (ԿԶՆ 1) և «Վերջ տալ սովին, հասնել սննդի անվտանգության և բարելավված սնուցման և ապահովել գյուղատնտեսություն կայուն զարգացում» (ԿԶՆ 2) նպատակների մասով:

114. Ռազմավարության իրականացման ընթացքում և ավարտին կգնահատվեն ռազմավարության միջանկյալ և վերջնական արդյունքները, ինչով հնարավորություն կընձեռվի պարզել կատարված աշխատանքների արդյունավետությունն ու նախատեսված և ձեռքբերված նպատակների համապատասխանությունը: Ռազմավարությունը կիրականացվի միջնաժամկետ և գերակայություններով թելադրված նոր մշակվող ծրագրերով:

115. Ռազմավարությամբ նախատեսվող միջոցառումների ֆինանսավորումն իրականացվելու է ըստ համապատասխան բյուջետային տարիների համար գյուղատնտեսության ոլորտի գծով պետական միջնաժամկետ ծախսային ծրագրերով և պետական բյուջեներով սահմանվող ծախսերի սահմանաչափերի շրջանակներում՝ այդ տարիների ծախսային առաջնահերթություններին համապատասխան:

116. Ռազմավարության կատարումն ապահովող միջոցառումները ներկայացված են 2-րդ հավելվածում:

Հիմնական մշակաբույսերի ցանքատարածությունները, բազմամյա տնկարկների տարածքները և դրանց կառուցվածքը

Մշակաբույսերը	2011թ.		2012թ.		2013թ.		2014թ.		2015թ.		2016թ.		2017թ.	
	հազ. հա	կառուց- վածքը, %	հազ. հա	կառուց- վածքը, %	հազ. հա	կառուց- վածքը, %	հազ. հա	կառուց- վածքը, %	հազ. հա	կառուց- վածքը, %	հազ. հա	կառուց- վածքը, %	հազ. հա	կառուց- վածքը, %
Հացահատիկային մշակաբույսեր	157.8	55.04	172.2	56.61	178. 4	56.08	188.7	56.70	201.3	57.22	206.5	57.14	210.5	56.98
այդ թվում՝ ցորեն	77.8	27.14	93.7	30.80	99.6	31.31	106.3	31.94	113.1	32.15	116.0	32.10	119.0	32.21
Կարտոֆիլ	28.7	10.01	31.24	10.27	30.7	9.65	31.6	9.50	33.3	9.47	33.5	9.27	34.0	9.20
Բանջարեղեն	25.0	8.72	25.2	8.28	25.4	7.98	26.4	7.93	29.1	8.27	30.1	8.33	30.8	8.34
Բոստան	5.8	2.02	5.13	1.69	5.4	1.70	5.8	1.74	6.8	1.93	7.1	1.96	7.2	1.95
Կերային մշակաբույսեր	66.3	23.13	66.93	22.00	74.7	23.48	77.1	23.17	78.2	22.23	80.5	22.27	82.8	22.41
Տեխնիկական մշակաբույսեր	3.1	1.08	3.5	1.15	3.5	1.10	3.2	0.96	3.1	0.88	3.7	1.02	4.1	1.11
Ընդամենը ցանքային տարածությունը	286.7	100.0	304.2	100.0	318.1	100.0	332.8	100.0	351.8	100.0	361.4	100.0	369.4	100.0
Պտուղ և հատապտուղ	37.1	69.48	39.3	69.31	40.2	69.67	40.1	69.98	40.6	70.12	41.0	70.21	41.4	70.29
այդ թվում՝ բերքատու	32.4	60.67	34.1	60.14	35.5	61.53	36.0	62.83	36.7	63.39	37.0	63.36	37.4	63.50
Էսաղող	16.3	30.52	17.4	30.69	17.5	30.33	17.2	30.02	17.3	29.88	17.4	29.79	17.5	29.71
այդ թվում՝ բերքատու	14.5	27.15	15.7	27.69	16.1	27.90	16.3	28.45	16.4	28.32	16.5	28.25	16.7	28.35
Ընդամենը բազմամյա տնկարկներ	53.4	100.0	56.7	100.0	57.7	100.0	57.3	100.0	57.9	100.0	58.4	100.0	58.9	100.0

Մշակարույսերը	2018թ.		2019թ.		2020թ.		2021թ.		2022թ.		2023թ.		2024թ.		2025թ.	
	հազ. հա	կառուց- վածքը, %	հազ. հա	կառուց- վածքը, %	հազ. հա	կառուց- վածքը, %	հազ. հա	կառուց- վածքը, %	հազ. հա	կառուց- վածքը, %	հազ. հա	կառուց- վածքը, %	հազ. հա	կառուց- վածքը, %	հազ. հա	կառուց- վածքը, %
Հացահատիկային մշակարույսեր	214.0	56.84	217.0	56.60	219.5	56.30	221.5	55.95	223.0	55.60	224.5	55.28	226.0	54.97	227.5	54.65
այդ թվում՝ ցորեն	121.0	32.14	123.0	32.08	125.0	32.06	126.0	31.83	127.0	31.66	128.0	31.52	129.0	31.38	130.0	31.23
Կարտոֆիլ	34.3	9.11	34.8	9.08	35.5	9.10	36.0	9.09	36.5	9.10	37.0	9.11	37.5	9.12	38.0	9.13
Բանջարեղեն	31.3	8.31	31.9	8.32	32.5	8.34	33.1	8.36	33.8	8.43	34.3	8.45	34.8	8.47	35.3	8.48
Բոստան	7.3	1.94	7.4	1.93	7.5	1.92	7.6	1.92	7.7	1.92	7.8	1.92	7.9	1.92	8.0	1.92
Կերային մշակարույսեր	85.1	22.60	87.4	22.80	89.6	22.98	92.0	23.24	94.0	23.44	96.0	23.64	98.0	23.84	100.0	24.02
Տեխնիկական մշակարույսեր	4.5	1.20	4.9	1.28	5.3	1.36	5.7	1.44	6.1	1.52	6.5	1.60	6.9	1.68	7.5	1.80
Ընդամենը ցանքային տարածությունը	376.5	100.0	383.4	100.0	389.9	100.0	395.9	100.0	401.1	100.0	406.1	100.0	411.1	100.0	416.3	100.0
Պտուղ և հատապտուղ	41.9	70.30	42.4	70.32	43.0	70.03	43.6	69.21	44.3	68.36	45.0	67.47	45.8	67.06	47.0	65.92
այդ թվում՝ բերքատու	37.8	63.42	38.2	63.35	38.7	63.03	39.2	62.22	39.8	61.42	40.4	60.57	41.1	60.18	42.0	58.91
Խաղող	17.7	29.70	17.9	29.68	18.4	29.97	19.4	30.79	20.5	31.64	21.7	32.53	22.5	32.94	24.3	34.08
այդ թվում՝ բերքատու	16.8	28.19	17.0	28.19	17.5	28.50	17.7	28.10	18.4	28.40	19.4	29.09	20.1	29.43	21.1	29.59
Ընդամենը բազմամյա տնկարկներ	59.6	100.0	60.3	100.0	61.4	100.0	63.0	100.0	64.8	100.0	66.7	100.0	68.3	100.0	71.3	100.0

Հիմնական մշակաբույսերի համախառն բերքը և բերքատվությունը

Ցուցանիշները	Չափի միավորը	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.	2017թ.	2018թ.	2019թ.	2020թ.	2021թ.	2022թ.	2023թ.	2024թ.	2025թ.
Հացահատիկային մշակաբույսեր																
Համախառն բերքը	հազ. տ	440.7	456.1	548.8	590.6	637.9	675.3	688.3	704.1	718.3	733.1	750.9	769.4	792.5	820.4	853.1
Բերքատվությունը	ց/հա	27.9	26.5	30.8	31.8	31.8	32.7	32.7	32.9	33.1	33.4	33.9	34.5	35.3	36.3	37.5
Ցորեն																
Համախառն բերքը	հազ. տ	224.1	243.1	311.6	338.2	383.7	396.7	409.4	418.7	428.0	438.8	448.6	461.0	476.2	496.7	520.0
Բերքատվությունը	ց/հա	28.8	26.0	31.3	32.3	34.0	34.2	34.4	34.6	34.8	35.1	35.6	36.3	37.2	38.5	40.0
Կարտոֆիլ																
Համախառն բերքը	հազ. տ	557.3	647	661	733.2	764.5	805.0	816.0	830.1	849.1	875.1	898.2	923.5	949.1	975.0	1001.3
Բերքատվությունը	ց/հա	194.3	207	214	232	228.9	240.3	241.4	242.0	244.0	246.5	249.5	253.0	256.5	260.0	263.5
Բանջարեղեն																
Համախառն բերքը	հազ. տ	787.1	849.0	876.0	954.6	1031.5	1090.0	1121.1	1144.0	1172.6	1204.1	1237.9	1279.3	1318.1	1358.9	1401.4
Բերքատվությունը	ց/հա	306.7	325	333.7	350.5	334.7	362.7	364.0	365.5	367.6	370.5	374.0	378.5	384.3	390.5	397.0
Բոստան																
Համախառն բերքը	հազ. տ	180.9	205	208.1	245.8	286.8	301.8	307.4	313.2	318.9	325.1	331.4	338.0	345.2	352.7	360.8
Բերքատվությունը	ց/հա	313.8	399.9	388.5	421.4	423.4	425.0	427.0	429.0	431.0	433.5	436.0	439.0	442.5	446.5	451.0
Պտուղ																
Համախառն բերքը	հազ. տ	239.4	332	338	291.1	386.5	320.0	392.7	404.5	417.5	434.5	454.6	480.3	514.8	550.3	591.8
Բերքատվությունը	ց/հա	73.5	97.0	95.0	80.8	104.7	86.5	105.0	107.0	109.0	111.7	114.5	118.0	122.0	126.5	131.5
Խաղող																
Համախառն բերքը	հազ. տ	229.6	241	241	261.3	309.2	305.3	314.0	317.5	323.0	334.3	339.8	355.1	376.4	392.0	413.6
Բերքատվությունը	ց/հա	158	151	150	157.7	188.2	185.0	188.0	189.0	190.0	191.0	192.0	193.0	194.0	195.0	196.0

Աղյուսակ 8

Գյուղատնտեսական կենդանիների փաստացի և կանխատեսվող գլխաքանակը (տարեվերջի դրությամբ)

(հազ. գլուխ)

Գյուղատնտեսական կենդանիների տեսակը	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.	2017թ.	2018թ.	2019թ.	2020թ.	2021թ.	2022թ.	2023թ.	2024թ.	2025թ.
Խոշոր եղջերավորներ	599.2	661.0	677.6	690.5	701.5	713.0	723.5	733.5	743.0	752.0	760.5	768.5	776.0	783.0	790.0
այդ թվում՝ կովեր	283.3	303.3	309.6	315.5	318.6	322.5	327.5	335.3	339.6	343.7	347.1	350.7	354.1	357.4	360.6
խոզեր	108.1	145.0	139.8	140.0	174.8	177.4	180.1	182.8	185.5	188.2	191.0	193.9	196.8	199.8	203.0
Ոչխարներ և այծեր	590.2	674.7	717.6	760.0	778.1	795.0	830.0	890.0	990.0	1080.0	1170.0	1250.0	1340.0	1440.0	1550.0
Թռչուններ	4023.5	4050	4101.2	4200	4300	4600	4900	5200	5500	5800	6100	6400	6700	7100	7500
Ձիեր	9.9	10.8	11.7	11.9	12.1	12.3	12.5	12.7	13.0	13.3	13.6	13.9	14.2	14.6	15.0

Աղյուսակ 9

Գյուղատնտեսական կենդանիների մթերատվությունը և հիմնական անասնապահական մթերքների արտադրության ծավալները

Ցուցանիշները	Չափի միավորը	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.	2017թ.	2018թ.	2019թ.	2020թ.	2021թ.	2022թ.	2023թ.	2024թ.	2025թ.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1 կովի միջին կաթնատվությունը	կգ	2035	2036	2054	2102	2186	2290	2356	2420	2500	2600	2690	2790	2890	2985	3080
Կովի կաթի համախառն արտադրությունը	հազ. տոննա	554.7	576.8	623.0	663.7	689.6	729.7	759.8	792.6	838.3	883.0	924.6	968.4	1013.5	1057.0	1100.8
1 ոչխարի և այծի միջին կաթնատվությունը	կգ	128.6	100.3	71.5	72.8	72.8	73.49	73.8	74.5	75.1	75.9	77	78.5	80	82	84
Ոչխարի և այծի կաթի համախառն արտադրությունը	հազ. տոննա	46.8	41.4	34.0	36.7	39.0	40.3	41.7	43.9	47.8	53.7	59.5	65.9	72.0	79.3	87.5
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԿԱԹԻ ՀԱՄԱԽԱՌՆ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ	հազ. տոննա	601.5	618.2	657.0	700.4	728.6	770.0	801.5	836.5	886.0	936.7	984.0	1034.3	1085.5	1136.3	1188.2
1 տավարի միջին օրեկան քաշաճը	գրամ	445	444	485	527	560	596	615	638	661	689	725	764	801	841	882
Ընդամենը իրացվող տավարի միս (կենդանի քաշով)	հազ. տոննա	87.7	86.5	97.4	107.2	115.7	124.8	130.4	136.4	142.6	149.8	158.5	167.9	176.7	185.9	195.2
1 ոչխար և այծի միջին օրեկան քաշաճը	գրամ	123	124	125	127	129	136	140	147	151	154	156	160	163	165	167

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Ընդամենը ոչխարի և այծի իրացվող միս կենդանի քաշով	հազ. տոննա	17.9	18.1	19.1	19.3	20.8	22.5	23.3	24.5	25.6	26.9	28.3	30.1	31.7	33.4	35.0
1 խոզի միջին օրեկան քաշաճր	գրամ	300	302	303	310	315	324	335	350	373	386	405	420	438	458	478
Ընդամենը խոզի իրացվող միս կենդանի քաշով	հազ. տոննա	14.4	14.6	19.4	25.0	26.9	29.1	30.4	31.7	33.2	34.9	36.9	39.1	41.1	43.3	45.4
1 թռչունի կենդանի քաշը	կգ	1.2	1.2	1.2	1.25	1.32	1.42	1.50	1.55	1.62	1.7	1.79	1.88	1.97	2.06	2.14
Ընդամենը իրացվող թռչնի միս կենդանի քաշով	հազ.տոննա	7.9	11.1	10.9	11.8	12.7	13.6	14.4	14.9	15.6	16.5	17.5	18.4	19.5	20.6	21.6
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԻՐԱՑՎԵԼ Է ԱՆԱՍՈՒՆ ԵՎ ԹՈՉՈՒՆ ՍՊԱՆԴԻ ՀԱՄԱՐ (ԿԵՆԴԱՆԻ ՔԱՇՈՎ)	հազ.տոննա	127.9	130.3	146.8	163.3	176.1	190.0	198.5	207.5	217.0	228.1	241.1	255.5	269.0	283.3	297.2
Մեկ հավի միջին տարեկան ծվատվությունը	հատ	227	181	226	231	230	230	230	232	233	234	235	237	238	239	240
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԶՎԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ	մլն հատ	633.6	658.1	615.2	641.8	659.8	665.5	681.5	691.0	700.0	708.0	717.0	720.0	725.0	730.0	740.0
1 ոչխարի միջին բրդատվությունը	կգ	2.3	2.2	2.2	2.22	2.24	2.26	2.27	2.28	2.29	2.3	2.31	2.32	2.33	2.34	2.35
ԲՐԴԻ ՀԱՄԱԽԱՈՒՆ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ	տոննա	1230	1280	1420	1593	1702	1819	1930	2052	2198	2369	2541	2714	2912	3135	3364

Գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի արժեքի կանխատեսումները

Ճյուղերը	2011-2014թթ. միջինը		2014թ.		2015թ.		2016թ.		2017թ.	
	Համախառն արտադրանքի արժեքը, մլն դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Համախառն արտադրանքի արժեքը, մլն դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Համախառն արտադրանքի արժեքը, մլն դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Համախառն արտադրանքի արժեքը, մլն դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Համախառն արտադրանքի արժեքը, մլն դրամ	Տեսակարար կշիռը, %
Բուսաբուծություն	471148.1	58.3	525856.8	58.6	606255.5	60.5	613451.6	59.3	639351.2	59.4
Անասնաբուծություն	336814.5	41.7	371837.9	41.4	395983.6	39.5	420267.4	40.7	437902.7	40.6
Ընդամենը գյուղատնտեսություն	807962.6	100.0	897694.7	100.0	1002239.1	100.0	1033719.0	100.0	1077253.9	100.0

Ճյուղերը	2018թ.		2019թ.		2020թ.		2021թ.		2022թ.	
	Համախառն արտադրանքի արժեքը, մլն դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Համախառն արտադրանքի արժեքը, մլն դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Համախառն արտադրանքի արժեքը, մլն դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Համախառն արտադրանքի արժեքը, մլն դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Համախառն արտադրանքի արժեքը, մլն դրամ	Տեսակարար կշիռը, %
Բուսաբուծություն	655437.4	58.9	670923.7	58.4	690679.3	57.9	710383.8	57.4	735340.1	57.0
Անասնաբուծություն	456688.2	41.1	478122.3	41.6	501441.7	42.1	526429.0	42.6	553829.8	43.0
Ընդամենը գյուղատնտեսություն	1112125.6	100.0	1149046.0	100.0	1192121.0	100.0	1236812.8	100.0	1289169.9	100.0

Ճյուղերը	2023թ.		2024թ.		2025թ.	
	Համախառն արտադրանքի արժեքը, մլն դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Համախառն արտադրանքի արժեքը, մլն դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Համախառն արտադրանքի արժեքը, մլն դրամ	Տեսակարար կշիռը, %
Բուսաբուծություն	764446.9	56.9	793893.6	56.7	827525.4	56.7
Անասնաբուծություն	579763.1	43.1	606091.7	43.3	632438.9	43.3
Ընդամենը գյուղատնտեսություն	1344210.0	100.0	1399985.3	100.0	1459964.3	100.0

Աղյուսակ 11

Գյուղատնտեսական մթերքների վերամշակումից ստացվող հիմնական արտադրատեսակների արտադրության փաստացի և կանխատեսվող ծավալները

	Մթերքի անվանումը	Չափի միավորը	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.	2017թ.	2018թ.	2019թ.	2020թ.	2021թ.	2022թ.	2023թ.	2024թ.	2025թ.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	Մսամթերք, ներառյալ երշիկեղեն	տոննա	4488.8	4668	4757	6382.3	5996.9	6300	6500	6700	6900	7150	7450	7750	8100	8500	8900
2	Պանիր	տոննա	17614.2	17628.6	17375.4	18317.3	18592.5	18900	19300	19700	20200	20750	21500	22400	23400	24500	25700
3	Կաթ	մլն. լիտր	315.8	324.1	339.5	430.0	447.9	460	475	490	505	520	530	540	550	565	580
4	Մածուն	տոննա	3518.8	3141.8	3551.3	4720.9	6170.2	6200	6250	6300	6350	6400	6450	6500	6575	6650	6750
5	Թթվասեր	տոննա	2864.2	3400.5	3453.2	3960.6	6064.9	3905	4050	4200	4400	4600	4840	5050	5300	5500	5730
6	Կաթնաշոռ	տոննա	949.8	849.4	1010.7	921.9	989.4	1030	1075	1125	1180	1240	1310	1390	1475	1560	1650
7	Պաղպաղակ	հազ. լիտր	3480.8	3628.6	4122.9	6345.0	9639.5	9750	9850	9950	10050	10150	10250	10350	10450	10600	10800
8	Պտուղբանջարեղենա-յին պահա-ծոներ	տոննա	11486.4	8356.2	8885.7	10840.1	9807.4	10900	11900	12900	14000	15200	16500	17900	19400	20900	22500
9	Ալյուր	տոննա	156100	234821	169425	219000	182300	184500	186000	190000	199500	209300	219500	229800	240000	250000	260000
10	Ձավարեղեն	տոննա	844.8	700	642.2	832.8	896.8	900	910	920	940	960	990	1040	1100	1150	1200
11	Հաց	հազ. տոննա	298.1	296.8	292.9	290.3	284.5	285	285	285.5	285.5	286	286	286.5	286.5	287.0	287
12	Հրուշա-կեղեն	տոննա	13013.2	14319.8	16415.1	18092.6	16226.3	18000	19500	21100	22800	24600	26500	27800	29000	30250	31500
13	Մակարո-նեղեն	տոննա	3307	3563	4111	4467.6	2815.4	4500	5000	5250	5500	5770	6050	6300	6600	6900	7200
14	Բուսական յուղ	տոննա	696.5	2656.1	4650.3	3967.7	1949.3	4000	4500	5000	6150	6450	6750	7070	7400	7730	8050
15	Կենդանա-կան յուղ	տոննա	812.8	645.5	517.8	1092.5	483.6	585	650	720	800	900	1000	1100	1220	1350	1500

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
16	Շաքարավազ	տոննա	72159.4	69267	69625	89189	53225.0	70600	71000	71500	75075	78750	82600	86500	90500	94500	98500
17	Օղի և օղու- լիկյորի ար- տադրանք	հազ. լիտր	9187.5	10098.2	9938.1	9503.3	9513.2	10500	11200	11550	12130	12725	13350	14000	14600	15200	15800
18	Կոնյակ	հազ. լիտր	15380.5	18514.1	20284.5	18708.9	16947.6	18900	20900	22500	24650	26800	29100	31600	34300	37400	41000
19	Գինի	հազ. լիտր	6191.5	5718	6422.3	6176	5931.9	6300	7500	8500	9500	10500	11600	12800	14000	15300	16700
20	Շամպայն գինի	հազ. լիտր	623.1	478.8	536.4	634.4	658.1	670	685	700	725	761	790	830	870	900	940
21	Գարեջուր	հազ. լիտր	14744.3	13668.2	19847.8	23716.5	20686.5	23300	23800	24200	25400	26645	27950	29250	30600	31950	33300
22	Ոչ ալկոհո- լային ըմպելիքներ	հազ. լիտր	45756	45320.8	61710.1	79962.9	81718.5	82500	83500	84500	85500	87000	88000	89500	91000	92500	94000
23	Բնական հյութեր	հազ. լիտր	14615.2	16741.6	19542.6	21115.9	17080	21300	22500	23500	24500	25600	26700	27800	28900	30100	31400
24	Հանքային ջրեր	հազ. լիտր	29232.8	32977.3	43215.3	56962.5	45066.3	47800	48300	49500	51975	54500	57170	59850	62500	65250	68000
25	Աղբյուրի ջուր	հազ. լիտր	14041.8	16488.3	21984.2	30603.1	31629.0	32000	32500	33000	33500	34000	34500	35500	37100	38700	40300

կանների կայուն զարգացման ռազմավարության կա-տարումն ապահովող միջոցա-
ռումների ցանկը հաստատելու մասին» N 1476-Ն որոշումը:

4. Սույն որոշումն ուժի մեջ է մտնում պաշտոնական հրապարակմանը
հաջորդող օրվանից:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ

ԿԱՐԵՆ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ

Ց Ա Ն Կ

Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության 2016-2025 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարության կատարումն ապահովող միջոցառումների

	Միջոցառում	Նպատակ/Խնդիր	Արդյունք	Արդյունքի գնահատման ցուցանիշները	Իրականացնողներ	Ժամկետը	Ֆինանսավորման աղբյուրը	Պահանջվող ֆինանսավորման մոտավոր գնահատականը 1 տարվա կտրվածքով, մլն դրամ
1.Ագրարային ոլորտում տնտեսավարման ձևերի զարգացում								
1.	Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղատնտեսական ուղղվածություն ունեցող կոոպերատիվների ձևավորման և դրանց կարողությունների ընդլայնման գործընթացին աջակցության (վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման, ռեսուրսների մատչելիության բարձրացման, լիզինգային մեխանիզմների կիրառման, պետական ծրագրերին մասնակցության և այլն) միջոցառումների իրականացում	Գյուղատնտեսական ուղղվածության նոր կոոպերատիվների ձևավորման գործընթացին բազմաբնույթ աջակցություն և գործող կոոպերատիվների կարողությունների ընդլայնում ու գործունեության պայմանների բարելավում:	Ոլորտի ռեսուրսային ներուժի օգտագործման վիճակի, գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների գործունեության, սպասարկումների և մատակարարումների վիճակի բարելավում, գյուղատնտեսությունում աշխատանքի արտադրողականության և արդյունավետության բարձրացում:	Նոր ստեղծված կոոպերատիվների թիվը: Ընդհանուր վերցրած հանրապետությունում հողային ռեսուրսների նպատակային օգտագործման մակարդակի, գյուղատնտեսական մթերքների արտադրության ծավալների և ապրանքայնության մակարդակի փոփոխությունը:	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն, Հայաստանի Հանրապետության մարզպետարաններ	2016-2025թթ.	ՀՀ պետական բյուջե, դրամաշնորհներ, վարկեր, արտաքին ներդրումներ, տնտեսավարողների ներդրումներ	
2.	«Գյուղատնտեսական կոոպերատիվների	Գյուղատնտեսական կոոպերատիվների օրենսդրության միաս-	Գյուղատնտեսական կոոպերատիվների բնագավառի հարաբերությունների	Գյուղատնտեսական կոոպերատիվների բնագավառի ձևավորում	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսու-	2016-2025թթ.	-	

ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

**Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2010 թվականի նոյեմբերի 4-ի N 1476-Ն որոշմամբ հաստատված
Հայաստանի Հանրապետության գյուղի և գյուղատնտեսության 2010-2020 թվականների կայուն զարգացման ռազմավա-
րությունը և Հայաստանի Հանրապետության գյուղի և գյուղատնտեսության 2010-2020 թվականների կայուն զարգաց-
ման ռազմավարության կատարումն ապահովող միջոցառումների կատարման արդյունքների մասին**

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
1.	Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղատնտեսական կոոպերատիվների ձևավորմանն ու գործունեությանը խթանում՝ իրավաօրենսդրական հիմքերի կատարելագործման առաջարկությունների ներկայացում	2011 թվական
		ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության համակարգում գործող «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» վարկային ծրագրի շրջանակներում ՀՀ 6 մարզերի (Արագածոտն, Լոռի, Շիրակ, Տավուշ, Գեղարքունիք, Սյունիք) 11 համայնքի համար (Ավան, Լորուտ, Բերդաշեն, Ներքին Ծաղկավան, Գորայք, Ներքին Սասնաշեն, Գեղաձոր, Սառնաղբյուր, Վարդաձոր, Մադինա, Շորժա) հաշվետու ժամանակահատվածում մշակվել և Համաշխարհային բանկի հետ համաձայնացվել են «Համայնքի արոտավայրերի կառավարման և անասնապահության զարգացման» պլանները: Նշված մարզերի 45 համայնքում հիմնադրվել են «Համայնքի արոտագտագործողների միավորում» սպառողական կոոպերատիվներ ու «Համայնքի արոտավայրերի կառավարման և անասնապահության զարգացման» հանձնաժողովներ, և ծրագրերը մեկնարկվել են, իսկ 33-ում կոոպերատիվները պաշտոնապես գրանցվել են: «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի մասին տեղեկությունների տրամադրման, սկզբունքների ներկայացման, կոոպերատիվի գաղափարի ներդրման, «Համայնքի արոտավայրերի կառավարման և անասնապահության զարգացման» պլանների մշակման և իրականացման վերաբերյալ կոոպերատիվ ձևավորած յուրաքանչյուր համայնքում կազմակերպվել է 6-8 հանդիպում:
		2012 թվական
		ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության համակարգում գործող «Գյուղատնտեսության աջակցության մարզային կենտրոն» ՓԲԸ-ների (ԳԱՄԿ) կողմից ուսուցման և խորհրդատվությունների մատուցման գործընթացում պարբերաբար քննարկվել է գյուղացիական տնտեսությունների

ՏԵՂԵԿԱՆՔ – ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄ

**<< ՀՀ գյուղատնտեսության 2016-2025թթ. կայուն զարգացման ռազմավարության
և ՀՀ գյուղատնտեսության 2016-2025թթ. կայուն զարգացման ռազմավարության
կատարումն ապահովող միջոցառումների ցանկը հաստատելու մասին>>
Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշման նախագծի
ընդունման անհրաժեշտության վերաբերյալ**

1.	Ընթացիկ իրավիճակը և իրավական ակտի ընդունման անհրաժեշտությունը Ներկայումս գյուղատնտեսությունը հանդիսանում է հանրապետության տնտեսության առանցքային ոլորտներից մեկը: Հանրապետության գյուղատնտեսությունում ձևավորվում է երկրի համախառն ներքին արդյունքի շուրջ 20.0 %-ը: 2014 թվականի տվյալներով Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի ծավալը, ընթացիկ գներով, կազմել է 993.4 մլրդ դրամ, որը գերազանցում է նախորդ տարվա ցուցանիշը 7.2 %-ով, այդ թվում՝ բուսաբուծությունում աճը կազմել է 6.9, իսկ անասնապահությունում՝ 7.8 %: Դրական միտումները շարունակվել են նաև 2015 թվականին, ըստ ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության տվյալների գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքը կազմել է 1002.2 մլրդ դրամ, որը գերազանցել է նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի ցուցանիշը 11.7 %-ով, բուսաբուծության ճյուղում աճը կազմել է 15.2 %, իսկ անասնապահությանը՝ 6.1 %: Նշվածի հետ մեկտեղ, գյուղատնտեսության ոլորտում առկա են բազմաթիվ խնդիրներ՝ կապված առկա ռեսուրսային ներուժի, հատկապես, հողային ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործման, ոլորտում տնտեսավարման ձևերի կատարելագործման ու զարգացման, պարենային անվտանգության ապահովման, գյուղատնտեսության հիմնական՝ բուսաբուծության և անասնաբուծության ճյուղերում ինտենսիվացման և արդյունավետության բարձրացման, գյուղատնտեսության տեխնիկական հագեցավածության ու արտադրատեխնիկական սպասարկումների վիճակի բարելավման, նյութական և ֆինանսական ռեսուրսների մատչելիության բարձրացման, արտադրանքի իրացման, գյուղատնտեսական մթերքներ վերամշակող արդյունաբերության տեխնիկական
-----------	--

	վերազինման, գյուղատնտեսական մթերքներ արտադրողների և վերամշակողների փոխհարաբերությունների կատարելագործման և այլ խնդիրների հետ: Վերը նշված և ագրարյին ոլորտի հետ կապված այլ խնդիրների լուծումը պահանջում է համակարգված պետական քաղաքականության իրականացում, որի արդյունավետ իրականացման կարևորագույն նախապայմաններից է հեռանկարային զարգացման խնդիրների գնահատումը և դրանց լուծման ռազմավարական ուղղությունների կանխորոշումը: Հանրապետության գյուղատնտեսության համար ուղենիշային համարվող, ներկայումս գործող ՀՀ գյուղի և գյուղատնտեսության 2010-2020թթ. կայուն զարգացման ռազմավարությունը հանրապետության կառավարության կողմից ընդունվել էր դեռևս 2010թ.-ի նոյեմբերին: Ռազմավարության հաստատմանը հաջորդող ժամանակահատվածում, 2014թ. մայիսին ընդունվել է ՀՀ կառավարության ծրագիրը, որում գյուղատնտեսության ոլորտի վերաբերյալ ամրագրված են նոր մեխանիզմներ և մոտեցումներ, ինչպես նաև 2014թ. մարտին հաստատվել է ՀՀ 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիրը>>, որի բաղադրիչներից է գյուղատնտեսության և գյուղի զարգացումը, որտեղ ամրագրված են, նույնպես, ագրարային ոլորտի զարգացմանն ուղղված որոշակի նոր մեխանիզմներ և մոտեցումներ: Բացի նշվածը, 2009-2010թթ. գյուղատնտեսության ոլորտում բնակլիմայական, ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի հեևանքներով և այլ գործոններով պայմանավորված՝ գրանցվեց տնտեսական անկում, որն էականորեն փոխեց ընդունված ռազմավարությամբ կանխորոշված միտումները: Հիշատակվածի հետ մեկտեղ, ագրարային ոլորտի կայունության ապահովումը և հետագա զարգացումը պահանջում է ներկայիս իրավիճակին և խնդիրներին համահունչ պետական քաղաքականության, պետություն-մասնավոր հատված համագործակցության այլ մոտեցումներ: Հետևաբար անհրաժեշտ էր ներկայումս գործող ռազմավարության վերանայումը և նոր ռազմավարության ընդունումը:
2.	Առաջարկվող կարգավորման բնույթը
	Ագրարային ոլորտում պետական համակարգված քաղաքականությունն

իրականացվում է՝ հիմք ունենալով ոլորտի մի շարք ուղենիշային հեռանկարային ծրագրային փաստաթղթերը, վերջիններիս կազմում կարևոր տեղ ունի գյուղի և գյուղատնտեսության կայուն զարգացման ռազմավարությունը: Հետևաբար, կարևոր է համարվում գործող ռազմավարության վերանայումը և, ներկայիս խնդիրներին համահունչ պետություն-մասնավոր հատված համագործակցության նոր մոտեցումների կիրառմամբ, ՀՀ գյուղատնտեսության 2016-2025թթ. կայուն զարգացման ռազմավարության և դրա իրականացումն ապահովող միջոցառումների ցանկի նախագծի մշակումը և ընդունումը:

ՀՀ գյուղատնտեսության 2016-2025թթ. կայուն զարգացման ռազմավարության և ՀՀ գյուղատնտեսության 2016-2025թթ. կայուն զարգացման ռազմավարության կատարումն ապահովող միջոցառումների ցանկը հաստատելու մասին>> ՀՀ կառավարության որոշման նախագծի ընդունման նպատակն ոլորտում պետական համակարգված քաղաքականության իրականացման հիմքերի ձևավորումն է, մասնավորապես ոլորտի զարգացման հեռանկարային գերակայությունների սահմանումը և զարգացման ծրագրերի ուղղությունների կանխորոշումը: ՀՀ գյուղատնտեսության 2016-2025թթ. կայուն զարգացման ռազմավարության նախագիծը, ընդհանուր առմամբ, ամրագրում է առաջիկա տասնամյակում ագրարային ոլորտի պետական քաղաքականության հիմնական ուղղությունները:

Ռազմավարության նախագծում ներկայացված է գյուղատնտեսության ներկա վիճակի և միտումների համառոտ բնութագիրը, ոլորտի զարգացման խոչընդոտները և հիմնախնդիրները: Փաստաթուղթը ներառում է նաև գյուղատնտեսության ոլորտի զարգացման տեսլականը, ռազմավարության նպատակը և խնդիրները: Նախագծի առանցքային մասերից է ռազմավարության խնդիրների լուծման հիմնական ուղղությունները: Փաստաթուղթը ընդգրկում է նաև գյուղատնտեսության պետական կարգավորման, ռազմավարության իրականացումից ակնկալվող արդյունքները, իրականացման կառավարման և մոնիթորինգի հարցերը: Ռազմավարության նախագծի կարևորագույն մաս է կազմում վերջինիս

	կատարումն ապահովող միջոցառումների ցանկը: Նախագծով տրված է նաև գյուղատնտեսության բուսաբուծության և անասնաբուծության ճյուղերում, գյուղատնտեսական մթերքի վերամշակող արդյունաբերությունում առաջիկա տասնամյակի համար հիմնական արտադրական ցուցանիշների կանխատեսումները:
3.	Նախագծի մշակման գործընթացում ներգրավված ինստիտուտները, անձինք և նրանց դիրքորոշումը
	Նախագիծը մշակվել է ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության աշխատակազմի կողմից: Նախագծի մշակմանն իր աջակցությունն է ցուցաբերել ՕՔՍՖԱՄ-ի հայաստանյան գրասենյակն իր <<Տարածաշրջանային պարենային անվտանգության բարելավում ազգային ռազմավարության և մանր ֆերմերային արտադրության միջոցով>> ծրագրի շրջանակներում: Նախագիծը քննարկվել է նաև <<Գյուղատնտեսական Դաշինքի>> կողմից: Նախագիծը քննարկվել է նաև ՀՀ հանրային խորհրդի և Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարանի կողմից, հաշվի է առնվել վերջիններիս առաջարկությունները:
4.	Ակնկալվող արդյունքները
	Նախագծի ընդունումից ակնկալվում է հետևյալ արդյունքները՝ - կընդունվի ՀՀ կառավարության ծրագրի, ՀՀ 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրի դրույթները հաշվի առնող, պետություն-մասնավոր հատված համագործակցության նոր մոտեցումներ ներառող, ագրարային ոլորտի ներկայիս խնդիրները հաշվի առնող ՀՀ գյուղատնտեսության 2016-2025թթ. կայուն զարգացման վերանայված ռազմավարությունը, - նախադրյալներ կստեղծվեն ագրարային ոլորտում պետական համակարգված քաղաքականության իրականացման համար, - հիմքեր կձևավորվի ագրարային ոլորտի տարբեր բնագավառներում նպատակային ծրագրային ուղղությունների կանխորոշման համար, - ռազմավարության դրույթների կիրառումը կնպաստի գյուղատնտեսության ճյուղերում և գյուղատնտեսական մթերքի վերամշակող արդյունաբերությունում

	արտադրության ծավալների ավելացման, ինտենսիվացման և արտադրության արդյունավետության բարձրացման համար, ըստ կանխատեսումների 2025 թվականի գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի արժեքը կգերազանցի 2011-2014 թվականների միջին մակարդակը շուրջ 80.7 տոկոսով, 2025թ. ցանքային տարածքը կհասցվի 416.3 հազ. հա, որը կգերազանցի 2011-2014 թվականների միջին մակարդակը շուրջ 34.4 տոկոսով, - դրական տեղաշարժեր կլինեն բուսաբուծության և անասնաբուծության ներդրույալին կառուցվածքում՝ կավելանա պտղի, խաղողի, կարտոֆիլի, բանջարեղենի, կերային և տեխնիկական մշակաբույսերի համախառն արտադրությունը: Անասնապահության մեջ նկատելիորեն կավելանա ոչխարաբուծությունից և թռչնաբուծությունից ստացվող մթերքների տեսակարար կշիռը, - կբարձրանա հանրապետության բնակչության պարենային անվտանգության մակարդակը, զգալիորեն կավելանա կարևորագույն պարենամթերքների տեղական արտադրության հաշվին ապահովվածությունը, կբարելավվի գյուղատնտեսական ծագման արտադրանքների արտաքին ապրանքաշրջանառության հաշվեկշիռը, կավելանա գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների եկամուտները, կկրճատվի գյուղական աղքատությունը:
--	---

ՏԵՂԵԿԱՆՔ

<< ՀՀ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ 2016-2025ԹԹ. ԿԱՅՈՒՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ և ՀՀ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ 2016-2025ԹԹ. ԿԱՅՈՒՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ԱՊԱՀՈՎՈՂ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՒ ՑԱՆԿԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ>> ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇՄԱՆ ԸՆԴՈՒՆՄԱՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՄ ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐՈՒՄ ԾԱԽՍԵՐԻ և ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

<< ՀՀ գյուղատնտեսության 2016-2025թթ. կայուն զարգացման ռազմավարության և ՀՀ գյուղատնտեսության 2016-2025թթ. կայուն զարգացման ռազմավարության կատարումն ապահովող միջոցառումների ցանկը հաստատելու մասին>> Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշման ընդունման կապակցությամբ պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների բյուջեներում ծախսերի կամ եկամուտների էական ավելացումներ կամ նվազեցումներ չեն առաջանալու:

ՏԵՂԵԿԱՆՔ

<< ՀՀ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ 2016-2025ԹԹ. ԿԱՅՈՒՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ և ՀՀ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ 2016-2025ԹԹ. ԿԱՅՈՒՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ԱՊԱՀՈՎՈՂ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՒ ՑԱՆԿԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ>> ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇՄԱՆ ԸՆԴՈՒՆՄԱՆ ԱՌՆՉՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆԴՈՒՆՎԵԼԻՔ ԱՅԼ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ԿԱՄ ԴՐԱՆՑ ԸՆԴՈՒՆՄԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՑԱԿԱՅՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

- 1. Այլ իրավական ակտերում փոփոխությունների և/կամ լրացումների անհրաժեշտությունը.**

Նշված որոշման ընդունումը իրավական այլ ակտերում փոփոխությունների և/կամ լրացումների անհրաժեշտություն չի առաջացնում:

- 2. Միջազգային պայմանագրերով ստանձնած պարտավորությունների համապատասխանությունը.**

Համապատասխանում է միջազգային պայմանագրերով ստանձնած պարտավորություններին:

- 3. Այլ տեղեկություններ չկան:**

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		խոշորացման թեման, մասնավորապես, հաշվետու ժամանակահատվածում ընկերությունների կողմից կոոպերատիվների ստեղծման հարցով անցկացվել է 304 սեմինար, սեմինարների ընթացքում քննարկվել է կոոպերատիվների ստեղծման անհրաժեշտությունը, տպագրվել և տարածվել է 48 անուն տեղեկատվական թերթիկ և 3 գրքույկ, իրականացվել է 2919 խորհրդատվական միջոցառում: Եթեր է հեռարձակվել 7 հեռուստահաղորդում, մարզային թերթերի 29 համարներում լուսաբանվել է կոոպերատիվների ստեղծման անհրաժեշտությունը, իսկ Շիրակի ԳԱՄԿ-ի կայքում ստեղծվել է «Գյուղատնտեսական կոոպերատիվ» անվամբ առանձին էջ՝ 5 բաժիններով: «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» վարկային ծրագրի շրջանակներում ՀՀ 6 մարզի (Արագածոտն, Գեղարքունիք, Լոռի, Շիրակ, Սյունիք, Տավուշ) 54 համայնքում հիմնադրվել են «Համայնքի արոտագտագործողների միավորում» սպառողական կոոպերատիվներ ու «Համայնքի արոտավայրերի կառավարման և անասնապահության զարգացման» հանձնաժողովներ: Նշված 54 համայնքից 49-ում կոոպերատիվները պաշտոնապես գրանցվել են: Նշված ծրագրի մասին տեղեկությունների տրամադրման, սկզբունքների ներկայացման, կոոպերատիվի գաղափարի ներդրման, «Համայնքի արոտավայրերի կառավարման և անասնապահության զարգացման» պլանների մշակման և իրականացման վերաբերյալ յուրաքանչյուր համայնքում կազմակերպվել է 6-8 հանդիպում, ՀՀ 6 մարզի 33 համայնքի կոոպերատիվների անդամների, խորհրդի, կոմիտեի և համայնքապետարանի ներկայացուցիչների համար իրականացվել է ուսուցում՝ արոտագտագործման, կոոպերատիվի բյուջեի կազմման, ֆինանսական հոսքերի կառավարման, հաշվապահական հաշվառման, կոոպերատիվի անդամների իրավունքների ու պարտականությունների մանրամասն ներկայացման, էկոլոգիայի վրա բացասական ազդեցության կանխման և հողերի դեգրադացիայի դեմ պայքարի ու արոտների բարելավման, ինչպես նաև համապատասխան օրենսդրական դաշտի ներկայացման և այլ թեմաներով: 31 համայնքի արոտագտագործողների միավորում սպառողական կոոպերատիվներին տրամադրվել է 88 միավոր գյուղտեխնիկա, այդ թվում՝ 26 կոոպերատիվի տրամադրվել է 30 անիվավոր տրակտոր, 24 կոոպերատիվի՝ 25 մամլիչ-բարդոցիչ և 15 կոոպերատիվի՝ 33 միավոր այլ գյուղգործիքներ: Աշխատանքներ են տարվել 24 համայնքի կոոպերատիվների համար 61 միավոր գյուղատնտեսական տեխնիկայի մատակարարման ուղղությամբ: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության խորհրդատվական համակարգի աջակցությամբ հանրապետության գյուղական համայնքներում 2012 թվականին ստեղծվել է գյուղատնտեսական ուղղվածության 19 կոոպերատիվներ:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		2012 թվականին ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության կողմից մշակվել և ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի 2012 թվականի նոյեմբերի 13-ի N ՍԿ/02.21/5963-12 գրությամբ ՀՀ կառավարություն է ներկայացվել «Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղատնտեսական կոոպերացիայի հայեցակարգին հավանություն տալու մասին» ՀՀ կառավարության որոշման նախագիծը:
		2013 թվական
		ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության համակարգում գործող «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի շրջանակներում ՀՀ 6 մարզի (Արագածոտն, Գեղարքունիք, Լոռի, Շիրակ, Սյունիք, Տավուշ) 67 համայնքում հիմնադրվել են «Համայնքի արոտագտագործողների միավորում» սպառողական կոոպերատիվներ ու «Համայնքի արոտավայրերի կառավարման և անասնապահության զարգացման» հանձնաժողովներ: Ծրագրի մասին տեղեկությունների տրամադրման, սկզբունքների ներկայացման, կոոպերատիվի գաղափարի ներդրման, «Համայնքի արոտավայրերի կառավարման և անասնապահության զարգացման» պլանների մշակման և իրականացման վերաբերյալ կոոպերատիվներ ձևավորող յուրաքանչյուր համայնքում կազմակերպվել է 6-8 հանդիպում: ՀՀ 6 մարզի (Արագածոտն, Լոռի, Շիրակ, Գեղարքունիք, Տավուշ, Սյունիք) 42 համայնքի ղեկավարների, արոտագտագործողների կոոպերատիվների նախագահների, հաշվապահների, վեճերը լուծող անձանց և կոոպերատիվների անդամների, խորհրդի, կոմիտեի և համայնքապետարանի ներկայացուցիչների համար իրականացվել է ուսուցում՝ կապված արոտագտագործման, կոոպերատիվի բյուջեի կազմման, ֆինանսական հոսքերի կառավարման, հաշվապահական հաշվառման, կոոպերատիվի անդամների իրավունքների ու պարտականությունների մանրամասն ներկայացման, էկոլոգիայի վրա բացասական ազդեցության կանխման և դեգրադացման դեմ պայքարի ու արոտների բարելավման, ինչպես նաև համապատասխան օրենսդրական դաշտի ներկայացման և այլ թեմաներով: 48 համայնքի արոտագտագործողների միավորում սպառողական կոոպերատիվներին տրամադրվել է 324 միավոր գյուղտեխնիկա, այդ թվում՝ 45 կոոպերատիվի տրամադրվել է 66 անիվավոր տրակտոր, 46 կոոպերատիվի՝ 51 մամլիչ-բարդոցիչ, և 48 կոոպերատիվի՝ 207 միավոր այլ գյուղգործիքներ: Աշխատանքներ են տարվել 8 համայնքի արոտագտագործողների միավորում սպառողական կոոպերատիվների համար 17 միավոր գյուղտեխնիկայի մատակարարման ուղղությամբ: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության համակարգի «Գյուղատնտեսության աջակցության մարզային կենտրոն» (ԳԱՄԿ) ՓԲԸ-ների կողմից սեմինարների և խորհրդատվությունների մատուց-

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		ման գործընթացում պարբերաբար քննարկվել է գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման թեման, մասնավորապես, հաշվետու ժամանակահատվածում ընկերությունների կողմից կոոպերատիվների ստեղծման թեմայով անցկացվել է 260 սեմինար, սեմինարների ընթացքում քննարկվել է կոոպերատիվների ստեղծման անհրաժեշտությունը, տպագրվել և տարածվել է 35 անուն տեղեկատվական թերթիկ, իրականացվել է 5876 խորհրդատվական միջոցառում: ԳԱՄԿ-երի և «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի աջակցությամբ 2013 թվականին ստեղծվել է 21 կոոպերատիվ: Հաշվետու ժամանակահատվածում մշակվել է «Կոոպերատիվների օրենսդրական բարեփոխումներ ուղեցույցը Հայաստանի համար», որը ներառում է կոոպերատիվների բնագավառում Հայաստանի և միջազգային օրենսդրությունը, օրենսդրական բարեփոխումների ուղղությունները և այլն: Ուսումնասիրվել են նախկին Խորհրդային միության երկրներում կոոպերացիայի գաղափարի և ինքնության ընկալման հարցերը: Ուսումնասիրվել է նաև կոոպերատիվների վիճակագրությունը Հայաստանի Հանրապետությունում, վերլուծվել է հանրապետությունում առկա օրենսդրական դաշտը: Կատարվել է կոոպերատիվների մասին օրենքների համեմատական վերլուծություն: Ուսումնասիրվել է կոոպերատիվների օրենսդրական բարեփոխումների Վրաստանի փորձը: Բացահայտվել է կոոպերատիվների օրենսդրական կարգավորման հարցերի շրջանակը: 2014 թվական ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության համակարգում գործող «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի շրջանակներում ՀՀ 6 մարզի (Արագածոտն, Լոռի, Շիրակ, Տավուշ, Գեղարքունիք, Սյունիք) նախատեսված 55 համայնքից բացի աշխատանքներ են իրականացվել ևս 32 համայնքում: Ընդհանուր առմամբ ստեղծվել է շուրջ 90 «Արոտօգտագործողների միավորում» սպառողական կոոպերատիվ: 39 համայնքի «Արոտօգտագործողների միավորում» սպառողական կոոպերատիվներին տրամադրվել է շուրջ 190 միավոր գյուղտեխնիկա, այդ թվում՝ 57 անիվավոր տրակտոր և 133 միավոր այլ գյուղգործիքներ: Ծրագրի շրջանակներում նախատեսված է օժանդակություն ցուցաբերել «Արոտօգտագործողների միավորում» սպառողական կոոպերատիվներին կաթի վերամշակման արտադրություն կազմակերպելու համար, հատկացնելով նրանց անհրաժեշտ սարքավորումներ՝ պայմանով, որ կոոպերատիվները այդ նպատակի համար տրամադրեն Հայաստանի Հանրապետությունում գործող սանիտարահիգիենիկ նորմերին համապատասխանող սեփական, կամ երկարաժամկետ վարձակալության վերցված (առնվազն՝ 10 տարի ժամկետով) համապատասխան տարածք (շինություն): Հաշվետու ժամանակաշրջանում նման առաջարկություն է ստացվել ՀՀ Տավուշի մարզի 6

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		համայնքների (Կիրանց, Լուսաձոր, Ներքին Ծաղկավան, Սարիգյուղ, Աջաջուր, Սևքար) «Արոտագտագործողների միավորում» սպառողական կոոպերատիվների կողմից՝ հեռագնա արտոնելու արտադրվող կաթի վերամշակման խնդիրը լուծելու համար իրենց կողմից ձևավորած կոոպերատիվների միավորման միջոցով «Աղբղա» սարամասում համատեղ կազմակերպել կաթի ընդունման և վերամշակման արտադրություն՝ օրական 10 տոննա հզորությամբ: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության համակարգի «Գյուղատնտեսության աջակցության մարզային կենտրոն» ՓԲԸ-ների (ԳԱՄԿ) կողմից սեմինարների և խորհրդատվությունների մատուցման գործընթացում պարբերաբար քննարկվել է գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման թեման, մասնավորապես, 2014 թվականին ԳԱՄԿ-երի կողմից կոոպերատիվների ստեղծման թեմայով անցկացվել է 320 սեմինար, սեմինարների ընթացքում քննարկվել է կոոպերատիվների ստեղծման անհրաժեշտությունը, տպագրվել և տարածվել է 46 անուն տեղեկատվական թերթիկ, իրականացվել է 5154 խորհրդատվական միջոցառում: ԳԱՄԿ-երի աջակցությամբ ստեղծվել է 16 կոոպերատիվ, այդ թվում ՀՀ Արագածոտնի և ՀՀ Տավուշի մարզում՝ 7-ական, ՀՀ Արարատի և ՀՀ Կոտայքի մարզում՝ 1-ական: Գյուղատնտեսական կոոպերատիվների ձևավորման պիլոտային ծրագրի շրջանակներում Տավուշի «Գյուղատնտեսության աջակցության մարզային կենտրոն» ՓԲԸ-ի (ԳԱՄԿ) և ՕԲՍՖԱՄ Հայաստանյան մասնաճյուղի գրասենյակի համագործակցության արդյունքում, 2014 թվականի օգոստոսին, ՀՀ Տավուշի մարզի Իջևանի տարածաշրջանի Գոշ համայնքում հիմնվել է «Մխիթար Գոշ գյուղատնտեսական ասոցիացիա» սպառողական կոոպերատիվը: Այն ընդգրկել է 14 անդամ, որից 7-ը կանայք են: Կոոպերատիվի նախնական ուղղվածությունը՝ ջերմատնային տնտեսությունն է: Կառուցվել է 400 մ² ջերմոց: Կոոպերացիան խթանելու նպատակով մշակվել է նաև «Գյուղատնտեսական կոոպերատիվների մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը, որն անցել է միջազգային փորձաքննություն: Օրենքի նախագիծը գտնվել է քննարկումների փուլում: 2015 թվական ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության համակարգում գործող «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» 1-ին ծրագրի շրջանակներում 38 համայնքի արոտագտագործողների միավորում սպառողական կոոպերատիվներին տրամադրվել է շուրջ 120 միավոր գյուղտեխնիկա, այդ թվում 9 անիվավոր տրակտոր և 111 միավոր այլ գյուղգործիք:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		«Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» 2-րդ ծրագրի շրջանակներում ՀՀ 8 մարզի (Արագածոտն, Լոռի, Շիրակ, Տավուշ, Գեղարքունիք, Սյունիք, Վայոց ձոր, Կոտայք) 52 համայնքում հիմնադրվել են «Արոտագտագործողների միավորում» սպառողական կոոպերատիվներ, որոնք գրանցվել են իրավաբանական անձերի պետական ռեգիստրում: 14 համայնքի արոտագտագործողների միավորում սպառողական կոոպերատիվներին տրամադրվել է շուրջ 80 միավոր գյուղտեխնիկա, այդ թվում 22 անիվավոր տրակտոր և 58 միավոր այլ գյուղգործիքներ: ՀՀ 6 մարզի 21 համայնքի ղեկավարների, արոտագտագործողների կոոպերատիվների նախագահների, հաշվապահների, վեճերը լուծող անձանց և կոոպերատիվների անդամների, խորհրդի, կոմիտեի և համայնքապետարանի ներկայացուցիչների համար (ընդամենը՝ 2665 մարդ) կազմակերպվել է ուսուցում՝ կապված արոտագտագործման, կոոպերատիվի բյուջեի կազմման, ֆինանսական հոսքերի կառավարման, հաշվապահական հաշվառման, կոոպերատիվի անդամների իրավունքների ու պարտականությունների մանրամասն ներկայացման, էկոլոգիայի վրա բացասական ազդեցության կանխման և հողերի դեգրադացման դեմ պայքարի ու արոտների բարելավման, ինչպես նաև համապատասխան օրենսդրական դաշտի ներկայացման այլ թեմաներով: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության «Գյուղատնտեսության աջակցության մարզային կենտրոն» ՓԲԸ-ների (ԳԱՄԿ) կողմից սեմինարների և խորհրդատվությունների մատուցման գործընթացում պարբերաբար քննարկվել է տնտեսավարման ձևերի զարգացման, մասնավորապես կոոպերացման թեման, հաշվետու ժամանակահատվածում ընկերությունների կողմից կոոպերատիվների ստեղծման թեմայով անցկացվել է 330 սեմինար, սեմինարների ընթացքում քննարկվել է կոոպերատիվների ստեղծման անհրաժեշտությունը, տպագրվել և տարածվել է 32 անուն տեղեկատվական թերթիկ՝ 13155 տպաքանակով, իրականացվել է 6235 խորհրդատվական միջոցառում: ԳԱՄԿ-երի աջակցությամբ ստեղծվել է 22 կոոպերատիվ: «Գյուղատնտեսության աջակցության հանրապետական կենտրոն» ՓԲԸ-ի (ԳԱՀԿ) կողմից «Ագրոլրատու» շաբաթաթերթում կոոպերատիվների ստեղծման կարևորության վերաբերյալ տպագրվել է 32 հոդված: Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի կողմից 2015թ. դեկտեմբերի 21-ին ընդունվել է «Գյուղատնտեսական կոոպերատիվների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը: 2015 թվականի հունվարից մեկնարկած «Եվրոպական հարևանության գյուղատնտեսության և գյուղի զարգացման» (ENPARD) եռամյա ծրագրի շրջանակներում (որի նպատակն է աջակցել ՀՀ Շիրակի, Լոռու, Գեղարքունիքի, Արագածոտնի, Կոտայքի, Վայոց ձորի մարզերում գյուղատնտես-

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		սական կոոպերատիվների ստեղծմանը, ինչպես նաև՝ գործող կոոպերատիվների հզորացմանը, բիզնես կարողությունների զարգացմանը, արտադրության ծավալների ավելացմանը, արտադրանքի տեսականու ընդլայնմանը, տեխնոլոգիաների արդիականացմանը, շուկայավարմանը և լավագույն գյուղատնտեսական փորձի և աղետների ռիսկերի նվազեցման համակարգերի ներդրմանը) իրականացվող «Արտադրող խմբերի և արժեշղթաների զարգացում» ծրագիրը գտնվել է տեխնիկական աջակցության բաղադրիչի փուլում: Հաշվետու ժամանակահատվածում իրականացվել է գյուղատնտեսական կոոպերատիվների հայտադիմումների ընդունում, մշակվել է արտադրող խմբերի ընտրության մեթոդաբան, կատարվել է հայտադիմումների նախնական ընտրություն՝ առաջնահերթությունը տալով մրգի, հատապտղի, բանջարեղենի, հացահատիկի և ընդեղենի, կաթի և կաթնամթերքի և այլ գյուղմթերքի արտադրության և վերամշակման ոլորտներում նորարարական գաղափարներ առաջարկող խմբերին: Ծրագրի շրջանակներում գյուղատնտեսական կոոպերատիվների ստեղծման նպատակով իրականացվել են նաև ուսումնական-խորհրդատվական այցեր ՀՀ մարզեր:
2.	«Սպառողական կոոպերացիայի մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի ընդունում	2011 թվական ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության նախաձեռնությամբ «Սպառողական կոոպերացիայի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքն ընդունվել է 2012թ. սեպտեմբերի 11-ին, ՀՕ-184-Ն: Օրենքի դրույթները համապատասխանեցվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքին: Կրճատվել է սպառողական կոոպերացիայի նվազագույն անդամների թիվը՝ 30-ից 5-ի:
3.	«Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքում լրացում կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի ընդունում	2011 թվական ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության նախաձեռնությամբ «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքում լրացում կատարելու մասին» ՀՀ օրենքն ընդունվել է 2011թ. ապրիլի 15-ին, ՀՕ-126-Ն: Օրենքի ընդունմամբ ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով համատեղ գործունեության պահմանագրով գործող գյուղատնտեսական արտադրությամբ զբաղվող սուբյեկտներից (մասնակիցներից) յուրաքանչյուրը հանդես է գալիս որպես առանձին հարկ վճարող: Համատեղ գործունեության պայմանագրով գործող սուբյեկտների (մասնակիցների) գործունեությունը համարվում է գյուղատնտեսական արտադրություն, եթե նրանց գործունեության արդյունքում արտադրված արտադրանքի 90 տոկոսը գյուղատնտեսական արտադրանք է: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության նախաձեռնությամբ «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՀ օրենքն ընդունվել է 2011թ. հունիսի

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		23-ին, ՀՕ-212-Ն: Օրենքի ընդունմամբ գյուղատնտեսական մի շարք տեխնիկական միջոցների, պարարտանյութերի, թունաքիմիկատների, գյուղատնտեսական մշակաբույսերի և բազմամյա տնկարկների սերմերի և տնկանյութի իրացումը ազատվել է ավելացված արժեքի հարկից:
4.	«Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման հայեցակարգի» մշակում և ընդունում	2011 թվական «Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման հայեցակարգը» մշակվել է ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության կողմից և ընդունվել է ՀՀ կառավարության 2011 թվականի նոյեմբերի 3-ի նիստի N 43 արձանագրային որոշմամբ:
5.	Գյուղական բնակավայրերում ոչ գյուղատնտեսական գործունեության ծավալմանը, փոքր ու միջին ձեռնարկատիրությանն աջակցության, գյուղական բնակչության ոչ գյուղատնտեսական զբաղվածության ապահովման նպատակով աշխատաշուկայի պահանջներին համապատասխան մասնագիտական ուսուցման ծրագրերի իրականացում	2011 թվական Հաշվետու ժամանակահատվածում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության կողմից ՀՀ 10 մարզում իրականացվել է «Տեխնոլոգիաների գնահատման ծրագրեր» (ՏԳԾ): Գիտական հաստատությունների կողմից մշակված նորարարական առաջարկությունները ֆերմերային տնտեսություններում փորձարկելու, ցուցադրելու և տարածելու նպատակով: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի հրամանով ստեղծված հանձնաժողովը 2011 թվականի մայիսին 58 առաջարկություններից հաստատել է 32 ծրագիր՝ 21.6 մլն դրամ ընդհանուր գումարի, որից 16.2 մլն դրամը հատկացվել է «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության ծրագրի» վարկային միջոցներից, իսկ 5.4 մլն դրամը՝ մասնակից ֆերմերների կողմից: Հաշվետու ժամանակահատվածի վերջում ՏԳԾ-երը գտնվել են ավարտական փուլում: Հետազոտողների կողմից ամփոփվել ու գնահատվել են արդյունքները: Հաջողված ՏԳԾ-ների վերաբերյալ մշակվել են տեղեկատվական թերթիկներ: ՀՀ 10 մարզի «Գյուղատնտեսության աջակցության մարզային կենտրոն» ՓԲԸ-ների (ԳԱՄԿ) գյուղատնտեսության գծով տեղական խորհրդատուների մասնագիտական գիտելիքների կատարելա-գործման նպատակով պայմանագիր է կնքվել «Գյուղատնտեսության աջակցության հանրապետական կենտրոն» ՊԲԸ-ի (ԳԱՀԿ) հետ դասընթացներ կազմակերպելու համար: Ըստ ժամանակացույցի՝ դասընթացներն իրականացվել են Արարատի, Արագածոտնի և Կոտայքի մարզերում: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության ԳԱՀԿ-ի և ԳԱՄԿ-ի կողմից հանրապետության 10 մարզերում անցկացվել է 1566 սեմինար և 971 դաշտային ուսուցում: ՀՀ Սյունիքի մարզում 2011 թվականի սեպտեմբեր ամսից հեռախոսային կարճ հաղորդագրությունների (SMS) միջոցով ֆերմերներին օպերատիվ տեղեկատվություն է տրամադրվել (եղանակի տեսություն, սեզոնային խորհրդատվություն, բիզնես տեղեկատվություն, գյուղմթերքների

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		շուկայական գներ, կենդանիների ու մշակաբույսերի հիվանդությունների դեմ պայքարի միջոցառումներ և այլն): Այս պիլոտային ծրագիրն ընդգրկել է 92 համայնք երեք խմբերով՝ երկրագործություն - 39, անասնապահություն - 27 և այգեգործություն - 26 համայնք: 2012 թվական Հաշվետու ժամանակահատվածում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության «Գյուղատնտեսության աջակցության հանրապետական կենտրոն» ՊԺԲԸ-ի (ԳԱՀԿ) և հանրապետության 10 գյուղատնտեսության աջակցության մարզային կենտրոնների (ԳԱՄԿ-երի) կողմից շարունակվել են գյուղացիական և ֆերմերային տնտեսավարողներին խորհրդատվության մատուցման և տեղեկատվության տարածման աշխատանքները՝ համաձայն ընկերությունների աշխատանքային ծրագրերի: 2012 թվականի ընթացքում ընկերությունների կողմից անցկացվել է 1113 սեմինար և 867 դաշտային ուսուցում: Իրականացվել է 21667 խորհրդատվական միջոցառում, 161 փորձացուցադրական աշխատանք, տպագրվել են 469 անվանումով տեղեկատվական թերթիկ ու գրքույկ՝ 112.3 հազ. տպաքանակով, թողարկվել է 155 համար թերթ՝ 201.9 հազ. ընդհանուր տպաքանակով, հեռարձակվել է 98 ռադիոհեռուստահաղորդում: ԳԱՀԿ-ի կողմից լույս է ընծայվել «Ագրոգիտություն» ամսագրի 5 համար՝ 1450 տպաքանակով: Տարածաշրջանային մակարդակով խորհրդատվական ծառայության սպասարկման ծածկույթի ընդլայնման, ԳԱՀԿ/ԳԱՄԿ-եր ցանցի շրջանակում իրականացվող տեղեկությունների հավաքագրման, վերամշակման և տարածման նպատակով «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի շրջանակներում ձեռք է բերվել և ԳԱՄԿ-երին է հատկացվել դյուրակիր համակարգիչներ՝ յուրաքանչյուր տարածաշրջանի և ԳԱՄԿ-ի գրասենյակի համար՝ թվով 47 հատ: Ծրագրով դյուրակիր համակարգիչների համար տրամադրվել է ինտերնետային կապ: ԳԱՄԿ-երի ծախսածածկման հնարավորությունների ընդլայնման համար հատկացվել է գյուղտեխնիկա՝ այդ թվում 9 հատ անիվավոր տրակտոր, 8 հատ հակավորող մեքենա, 6 հատ գութան և այլ գյուղգործիքներ թվով 26 միավոր: Սյունիքի ԳԱՄԿ-ի համար ձեռք է բերվել նաև մեկ հատ գունավոր տպիչ: Հաշվետու ժամանակահատվածում «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրով նախատեսվել է ՀՀ 10 մարզում իրականացնել «Տեխնոլոգիաների գնահատման ծրագրեր» (ՏԳԾ)՝ գիտական հաստատությունների կողմից մշակված նորարարական առաջարկությունները ֆերմերային տնտեսություններում փորձարկելու, ցուցադրելու և տարածելու նպատակով: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի 2011 թվականի մայիսի 12-ի N 75-Ա հրամանով ստեղծված հանձնաժողովը դեռևս 2011 թվականի մայիսի 17-ին ներկայացված 58 առաջար-

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		կույթունից հաստատել էր 32 ծրագիր, որից իրականացվել է 31-ը (եղանակային պայմաններից ելնելով 1 ծրագիր չի իրականացվել): Հաջողված ՏԳԾ-ների վերաբերյալ ԳԱՀԿ-ի կողմից տպագրվել է 22 տեղեկատվական թերթիկ և բաժանվել ԳԱՄԿ-երին՝ ֆերմերային տնտեսություններին տարածելու նպատակով: 2012 թվականի մարտի 22-ին ներկայացված 63 առաջարկություններից հանձնաժողովը հաստատել է 38-ը: Հաշվետու ժամանակահատվածի վերջում 38 ՏԳԾ-րի իրականացումը գտնվել է ավարտական փուլում: ԳԱՀԿ-ի կողմից երկու անգամ կատարվել է ծրագրերի իրականացման մոնիթորինգ: ՀՀ 10 մարզի ԳԱՄԿ-երի գյուղատնտեսության գծով տեղական խորհրդատուների մասնագիտական գիտելիքների կատարելագործման նպատակով պայմանագիր է կնքվել ԳԱՀԿ-ի հետ դասընթացներ կազմակերպելու համար: Ըստ ժամանակացույցի՝ դասընթացներն իրականացվել են ՀՀ 10 մարզում: Անասնապահությամբ զբաղվող ֆերմերների գիտելիքների կատարելագործման նպատակով պայմանագիր է կնքվել Կոտայքի, Արարատի, Արագածոտնի, Արմավիրի, Շիրակի և Լոռու ԳԱՄԿ-երի հետ դասընթացներ կազմակերպելու համար: Կոտայքի, Արարատի, Շիրակի, Արմավիրի և Արագածոտնի ԳԱՄԿ-երն հաշվետու ժամանակահատվածում դասընթացներն ավարտել են, իսկ Լոռու ԳԱՄԿ-ում՝ դրանք շարունակվել են: Դասընթացներին մասնակցել են 804 ֆերմերներ, որից 147-ը կին: Հաշվետու ժամանակահատվածում ՀՀ Սյունիքի մարզում հեռախոսային կարճ հաղորդագրությունների (SMS) միջոցով ֆերմերներին շարունակվել է տրամադրվել օպերատիվ տեղեկատվություն՝ տվյալ սեզոնի համար անհրաժեշտ աշխատանքների, կենդանիների ու մշակաբույսերի հիվանդությունների դեմ պայքարի միջոցառումների և այլի մասին: Ծրագիրն իրականացվել է երեք խմբով և ընդգրկել է 92 համայնք՝ որից՝ 39-ում երկրագործություն, 27-ում անասնապահություն, 26-ում այգեգործություն: 2013 թվական Հաշվետու ժամանակահատվածում նորարարական ծրագրերի ներդրման ուղղությամբ նախատեսվել է ՀՀ 10 մարզում իրականացնել «Տեխնոլոգիաների գնահատման ծրագրեր» (ՏԳԾ) գիտական հաստատությունների կողմից մշակված նորարարական առաջարկությունները ֆերմերային տնտեսություններում փորձարկելու, ցուցադրելու և տարածելու նպատակով: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի հրամանով ստեղծված հանձնաժողովը 2011-2013թթ 197 առաջարկությունից հաստատել է 110 ծրագիր, որից 69-ը իրականացվել է, մեկը եղանակային պայմաններից ելնելով

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		չի իրականացվել, իսկ 40-ը հաշվետու ժամանակահատվածի վերջում գտնվել է ավարտական փուլում: Հաջողված ՏԳԾ-ների վերաբերյալ գյուղատնտեսության աջակցության հանրապետական կենտրոնի (ԳԱՀԿ) կողմից տպագրվել է 46 տեղեկատվական թերթիկներ (22.3 հազ. տպաքանակով) և բաժանվել են ֆերմերային տնտեսություններին: ՀՀ 10 մարզի գյուղատնտեսության աջակցության մարզային կենտրոնների (ԳԱՄԿ) գյուղատնտեսության գծով տեղական խորհրդատուների մասնագիտական գիտելիքների կատարելագործման նպատակով պայմանագիր է կնքվել ԳԱՀԿ-ի հետ դասընթացներ կազմակերպելու համար: Ըստ ժամանակացույցի՝ 2012-2013թթ-ների դասընթացներին մասնակցել են 281 խորհրդատու: Անասնապահությամբ զբաղվող ֆերմերների գիտելիքների կատարելագործման նպատակով պայմանագիր է կնքվել Կոտայքի, Արարատի, Արագածոտնի, Արմավիրի, Շիրակի և Լոռու ԳԱՄԿ-երի հետ դասընթացներ կազմակերպելու համար: Հաշվետու ժամանակահատվածում դասընթացներն ավարտվել են, մասնակցել են 878 ֆերմեր: 2014 թվական ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի շրջանակներում նորարարական ծրագրերի ներդրման ուղղությամբ հաշվետու ժամանակահատվածում շարունակվել են իրականացվել մի շարք աշխատանքներ: 2014 թվականի ապրիլին ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության տեխնոլոգիաների գնահատման ծրագրերի (ՏԳԾ) ընտրության հանձնաժողովը ներկայացված 65 ծրագրերից հաստատել է 40-ի ֆինանսավորումը: Հաշվետու ժամանակահատվածի վերջում ծրագրերը գտնվել են հետազոտողների կողմից հաշվետվությունների ամփոփման փուլում: 2013 թվականին իրականացված ՏԳԾ-ների վերաբերյալ «Գյուղատնտեսական աջակցության հանրապետական կենտրոնի» (ԳԱՀԿ) կողմից տպագրվել է 26 տեղեկատվական թերթիկ 12.9 հազ. տպաքանակով, որոնք տրամադրվել են հանրապետության գյուղացիական տնտեսություններին: ՀՀ 10 մարզի ԳԱՄԿ-երի կողմից կազմակերպվել և իրականացվել է 1094 սեմինար և 843 դաշտային ուսուցում, իրականացվել է 21.8 հազ. խորհրդատվական միջոցառում, 151 փորձացուցադրական աշխատանք, եթեր է հեռարձակվել 87 ռադիոհեռուստահաղորդում: Տպագրվել և տարածվել է 448 անուն խորհրդատվական թերթիկ և գրքույկ՝ 113.1 հազ. ընդհանուր տպաքանակով: Թողարկվել է 158 համար թերթ՝ 211.5 ընդհանուր տպաքանակով:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		2015 թվական Հաշվետու ժամանակահատվածում շարունակվել են մասնագիտական ուսուցման աշխատանքները: ՀՀ 10 մարզի գյուղատնտեսական աջակցության մարզային կենտրոնների կողմից կազմակերպվել և իրականացվել է ընդհանուր առմամբ 1091 սեմինար և 847 դաշտային ուսուցում, իրականացվել է 21.5 հազ. խորհրդատվական միջոցառում, 149 փորձացուցադրական աշխատանք, եթեր է հեռարձակվել 94 ռադիոհեռուստահաղորդում: Տպագրվել և տարածվել է 447 անուն խորհրդատվական թերթիկ և գրքույկ՝ 128.1 հազ. ընդհանուր տպաքանակով: Թողարկվել է 156 համար թերթ՝ 207.5 հազ. ընդհանուր տպաքանակով: Վերջիններս նպատակաուղղված են եղել մասնագիտական կարողությունների բարելավման, ինչպես գյուղատնտեսության, այնպես էլ գյուղական բնակավայրերի այլ ոլորտներում:
6.	Գյուղատնտեսության ոլորտում ապահովագրական ռիսկերի գնահատման ծրագրի և ապահովագրության փորձնական ծրագրի իրականացում	2013 թվական ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության նախաձեռնությամբ գյուղատնտեսության ոլորտում ապահովագրական համակարգի աստիճանական ներդրման համար նախադրյալների ստեղծման դրույթը ընդգրկվել է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2013 թվականի մայիսի 16-ի N 515-Ա որոշմամբ հավանության արժանացած Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրում: Գյուղատնտեսությունում ապահովագրական համակարգի աստիճանական ներդրման հնարավորությունների գնահատման ուղղությամբ քննարկումներ են իրականացվել տարբեր շահագրգիռ կողմերի հետ: Հաշվետու ժամանակահատվածում գյուղատնտեսության ոլորտում ապահովագրական համակարգի ներդրման ուղղությամբ որոշակի համագործակցություն է ապահովվել «ԻՆԳՈ Արմենիա ապահովագրական» ՓԲԸ-ի հետ: Արձակվել է ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի 2013 թվականի հուլիսի 13-ի «Գյուղատնտեսության ոլորտում ապահովագրական համակարգի աստիճանական ներդրման նախադրյալների ստեղծման նպատակով աշխատանքային խումբ ստեղծելու մասին» N 156-Ա հրամանը, որով հաստատվել է գյուղատնտեսության ոլորտում ապահովագրական համակարգի աստիճանական ներդրման համար ուսումնասիրություններ կատարող և առաջարկություններ մշակող աշխատանքային խմբի կազմը: Քննարկումների արդյունքում նախատեսվել էր ՀՀ Վայոց ձորի մարզում գյուղատնտեսական կենդանիների ապահովագրական փորձնական ծրագրի իրականացում: Վերջինիս ուղղությամբ տարվել էին նախապատրաստական աշխատանքներ:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		2014 թվական
		Գյուղատնտեսության ոլորտում ապահովագրական համակարգի ներդրման կարևորությունից ելնելով հանրապետության գյուղատնտեսությունում ապահովագրական համակարգի ներդրման համար նախադրյալների ստեղծման խնդիրը ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության նախաձեռնությամբ ներառվել է ՀՀ կառավարության նոր ծրագրում (հաստատվել է ՀՀ կառավարության 2014թ. մայիսի 19-ի N511Ա որոշմամբ): Հաշվետու ժամանակահատվածում աշխատանքներ են տարվել փորձնական ծրագրի նախապատրաստման ուղղությամբ: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությունը շարունակել է համագործակցությունը «ԻՆԳՈ Արմենիա ապահովագրական» ՓԲԸ-ի հետ՝ ՀՀ Վայոց ձորի մարզում գյուղատնտեսական կենդանիների ապահովագրական փորձնական ծրագրի իրականացման ուղղությամբ: Մշակվել են խոշոր եղջերավոր կենդանիների ապահովագրության կանոնները: Աշխատանքներ են տարվել ապահովագրվող ռիսկերի շրջանակի ճշգրտման և ապահովագրության արժեքի հաշվարկման ուղղությամբ: Քննարկում է կազմակերպվել «Աղետների ռիսկի նվազեցման ազգային պլատֆորմ» հիմնադրամի և շահագրգիռ այլ կողմերի հետ՝ հանրապետության գյուղատնտեսության ապահովագրական համակարգի ներդրման հնարավորությունների գնահատման ուղղությամբ: Միացյալ ազգերի կազմակերպության զարգացման ծրագրերի ճգնաժամերի կանխարգելման և վերականգնման բյուրոյի (ՄԱԶԾ/ՃԿՎԲ) կողմից իրականացվող «Տեղական զարգացման բարելավված պլանավորման միջոցով կլիմայի ռիսկերի մեղմումը գյուղական համայնքներում» ծրագրի շրջանակներում նախատեսվել է ուսումնասիրություններ կատարել և բացահայտել Հայաստանում գյուղատնտեսական ապահովագրության ներդրման առկա խոչընդոտները, սահմանել բերքի ապահովագրման առավել ընդունելի սխեմայի աստիճանական ներդրման ճանապարհային քարտեզը: Այդ նպատակով հանդիպում է կազմակերպվել Հայաստանում գյուղատնտեսական ապահովագրության ներդրման կարիքների գնահատման միջազգային փորձագետ Քլեմանս Թաթիլ-ժալեհանի հետ, որը հիմնավորել է բերքի ապահովագրման անհրաժեշտությունը, որպես կլիմայական ռիսկերի կառավարման հիմնական մեխանիզմներից մեկը, ինչպես նաև բացահայտել գյուղատնտեսական ապահովագրության ներդրման կարիքները, բացերը և հնարավոր սխեմաները երկրի համատեքստում: Հաշվետու ժամանակահատվածում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության ղեկավարության և գերմանական KFW բանկի Հայաստանյան գրասենյակի միջև պայմանավորվածություն է ձեռքբերվել

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		գյուղատնտեսության ապահովագրության ուղղությամբ խորհրդատվության տրամադրման վերաբերյալ: 2015 թվական 2015 թվականի ընթացքում կարևորվել է գյուղատնտեսության ոլորտում ապահովագրական համակարգի ներդրման համար նախադրյալների ստեղծումը և համակարգի աստիճանական ներդրումը: Հայաստանի Հանրապետության բնատնտեսական և գյուղատնտեսության առանձնահատկություններով պայմանավորված գյուղատնտեսության ոլորտը հանդիսանում է բարձր ռիսկային: Գյուղատնտեսությունում առկա ռիսկերը պայմանավորված են տարբեր գործոններով, դրանք են բնակլիմայական, անասնաճարակային և բուսասանիտարական, տնտեսական, ինչպես նաև մարդածին: Հանրապետության գյուղատնտեսության բարձր ռիսկայնության պատճառով ոլորտը ապահովագրական ընկերությունների համար գրավիչ չի եղել և տնտեսական մեծ հետաքրքրություն չի ներկայացրել: Գյուղատնտեսությունում արտադրությունը կազմակերպվում է ընդարձակ տարածքների վրա, բազմաբնույթ ուղղություններով, որն ապահովագրական ընկերություններից լրացուցիչ ծախսեր և ջանքեր է պահանջում ապահովագրական օբյեկտների կառավարման համար: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությունը շարունակել է համագործակցությունը «ԻՆԳՈ Արմենիա» ապահովագրական ընկերության հետ գյուղատնտեսական կենդանիների ապահովագրական փորձնական ծրագրի իրականացման ուղղությամբ: Փորձնական նախագիծը նպատակահարմար է գտնվել իրականացնել ՀՀ Վայոց ձորի մարզում՝ անասնապահության ճյուղում: Տվյալ ընտրությունը պայմանավորված է նրանով, որ մարզում իրականացվել է խոշոր եղջերավոր անասունների համարակալման և հաշվառման փորձնական ծրագիր և մարզի գյուղատնտեսական կենդանիների գլխաքանակը հանրապետությունում ամենափոքրն է: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության և ապահովագրական ընկերության հետ համագործակցության արդյունքում մշակվել են խոշոր եղջերավոր կենդանիների ապահովագրության կանոնները: Ճշգրտվել են ապահովագրվող ռիսկերի և ապահովագրական արժեքի շրջանակները: Միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը ցույց է տվել, որ գյուղատնտեսության առանձնահատկությունները և ռիսկայնությունը հաշվի առնելով, ապահովագրական գործընթացում անմիջական աջակցություն է ցուցաբերում պետությունը, մասնավորապես՝ սուբսիդավորում է ապահովագրական վճարների զգալի մասը: Ըստ կատարված հաշվարկային գնահատականների, հանրապետու-

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		թյունում փորձնական ծրագրի հաջող իրականացման համար պահանջվում է պետության կողմից 25-35 մլն ՀՀ դրամի ներդրում՝ ապահովագրական վճարի մասնակի սուբսիդավորման և աշխատանքների կազմակերպման համար, որի դեպքում անասնատերերի կողմից նախատեսվում է 25-50 %-ի չափով ապահովագրական վճարի փոխհատուցում: Ելնելով վերոգրյալից, ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությունն իր 2015 թվականի նոյեմբերի 3-ի N ՍԿ/ՀԾ-2/7604-15 գրությամբ դիմել է ՀՀ վարչապետին՝ ապահովագրական փորձնական ծրագրի իրականացման համար անհրաժեշտ գումարների տրամադրման նպատակահարմարության և հնարավորությունների հարցը համապատասխան իրավասու մարմինների կողմից քննարկելու ուղղությամբ: ՀՀ կենտրոնական բանկի 2015 թվականի նոյեմբերի 19-ի N 16.2-07/0388-15 գրությամբ տեղեկացվել է, որ կատարված վերլուծությունները ցույց են տվել, որ Հայաստանում ներկայիս փուլում դեռևս նպատակահարմար չէ անասնապահության ոլորտում իրականացնել ապահովագրություն: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության և ՀՀ կենտրոնական բանկի համագործակցության արդյունքում Գերմանական KFW բանկի աջակցությամբ Շվեյցարական բիզնես և ֆինանսական խորհրդատվություն (BFC) ընկերության կողմից Հայաստանի գյուղատնտեսությունում դիսկերի ապահովագրության հնարավորությունների ուսումնասիրությունների արդյունքում առաջարկվել է ներկայիս փուլում Հայաստանում սկսել գյուղատնտեսական դիսկերի ապահովագրության համակարգի ներդրումը մշակաբույսերի ապահովագրության աշխատանքներից (10 բերքատեսակների համար՝ ցորեն, գարի, կարտոֆիլ, խաղող, ծիրան, խնձոր, լոլիկ, սեխ, դեղձ և կաղամբ, որը ծածկելու է Հայաստանում առկա 5 հետևյալ դիսկերը՝ երաշտ, կարկուտ, ցրտահարություն, հողմ և ջրհեղեղ), մյուս բոլոր ապահովագրության ենթատեսակների ներդրումը դիտարկելով հետագայում: Մասնավորապես, բիզնես և ֆինանսական խորհրդատվություն (BFC) ընկերության կողմից առաջարկվող և նաև ՀՀ կենտրոնական բանկի կարծիքով Հայաստանում ամենա նախընտրելի մշակաբույսերի ապահովագրությունը ներդնել մասամբ պարտադիր (semi-mandatory) հիմունքներով՝ սահմանելով ապահովագրության ձեռքբերման պարտադիր պահանջ գյուղատնտեսական նպատակներով տրամադրվող վարկերի ձեռքբերման դեպքում և թողնելով այն կամավոր՝ մյուս բոլոր գյուղացիական տնտեսությունների համար: Նշված ծրագիրը ևս պահանջում է սուբսիդավորում ՀՀ կառավարության կողմից, ինչը հաշվետու ժամանակահատվածում քննարկման առարկա է եղել և անհրաժեշտ պայման է ծրագիրը սկսելու համար: Ծրագիրը նախատեսվել է իրականացնել փորձնական (պիլոտային) ծրագրի միջոցով, ընդ որում՝ ՀՀ կենտրոնական բանկի կողմից առաջարկվել է փորձնական ծրագրի փուլում այն իրականացնել

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		Ավտոապահովագրողների բյուրոյի միջոցով:
8.	Գյուղատնտեսական մթերքների իրացման համակարգի (լոգիստիկ ենթակառուցվածքների) զարգացմանն աջակցություն	2011 թվական
		«Զվարթնոց» օդանավակայանի հարակից տարածքում լոգիստիկ կենտրոն ստեղծելու նախաձեռնությանն աջակցելու համար ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարությունն «Ազատ տնտեսական գոտի» ծրագրի շրջանակում կատարվել է հավաքման կենտրոնների ֆինանսավորման օպտիմալ տարբերակի վերլուծություն: Շահառուների ժողովին է ներկայացվել հավաքման կենտրոնների բիզնես ծրագրերը՝ համապատասխան ֆինանսական հաշվարկներով: 2011 թվականին սկսել են գործել «Զվարթնոց» օդանավակայանի բեռնային համալիրին կից սառնարանային բեռնային համալիրը և «Սպայկա» ՍՊԸ-ի կողմից հիմնված սառնարանային տնտեսությունը, որոնք ըստ էության կատարում են լոգիստիկ կենտրոնին բնորոշ բոլոր գործառույթները (գյուղատնտեսական արտադրանքի մթերում, տեսակավորում, սառնարանային պահպանում, փաթեթավորում, արտահանում): 2011 թվականի մայիսի 13-ին ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի մոտ հրավիրվել է խորհրդակցություն հանրապետությունից թարմ պտուղբանջարեղեն արտահանող իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց ներկայացուցիչների մասնակցությամբ, որի ընթացքում քննարկվել են «Զվարթնոց» օդանավակայանի բեռնային համալիրին կից սառնարանային բեռնային համալիրի ծառայություններից օգտվելու, պտուղբանջարեղենի իրացմանն ու արտահանմանը վերաբերվող հարցեր: Հունիսի 21-ին կազմակերպվել է սառնարանային բեռնային համալիրում հանդիպում թարմ պտուղբանջարեղեն արտահանող տնտեսավարող սուբյեկտների և ՀՀ-ի ներկայացուցիչների մասնակցությամբ՝ տեղում համալիրի կառուցվածքին, գործունեությանը և մատուցվող ծառայությունների սակագներին ծանոթանալու նպատակով: 2011 թվականի դեկտեմբերի 20-ի դրությամբ ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության տվյալներով արտահանվել է 16.2 հազ. տոննա պտուղբանջարեղեն, որը գերազանցում է նախորդ տարվա մակարդակը 31.7 տոկոսով:
		2012 թվական
		Հաշվետու ժամանակաշրջանում լոգիստիկ կենտրոնին բնորոշ գործառույթներ (գյուղատնտեսական արտադրանքի մթերում, տեսակավորում, սառնարանային պահպանում, փաթեթավորում, արտահանում) իրականացրել է «Զվարթնոց» օդանավակայանի բեռնային համալիրին կից գործող սառնարանային բեռնային համալիրը և «Սպայկա» ՍՊԸ-ի կողմից հիմնված սառնարանային տնտեսությունը: Վերջինիս ՀՀ կառավարության կողմից 300 մլն և ավելի ներդրումային ծրագրի

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		շրջանակներում տրամադրվել է ԱԱՀ-ի վճարման ժամկետի երկարաձգում երեք տարով: 2013 թվական Հաշվետու ժամանակահատվածում լոգիստիկ կենտրոնին բնորոշ գործառույթներ (գյուղատնտեսական արտադրանքի մթերում, տեսակավորում, սառնարանային պահպանում, փաթեթավորում, արտահանում) շարունակել է իրականացնել «Զվարթնոց» օդանավակայանի բեռնային համալիրին կից գործող 2200 քառ. մետր մակերեսով սառնարանային բեռնային համալիրը և «Սպայկա» ՍՊԸ-ի կողմից հիմնված սառնարանային տնտեսությունը: Վերջինիս ՀՀ կառավարության կողմից 300 մլն և ավելի ներդրումային ծրագրի շրջանակներում տրամադրվել է ԱԱՀ-ի վճարման ժամկետի հետաձգում երեք տարով: 2014 թվական Հաշվետու ժամանակահատվածում լոգիստիկ կենտրոնին բնորոշ գործառույթներ (գյուղատնտեսական արտադրանքի մթերում, տեսակավորում, սառնարանային պահպանում, փաթեթավորում, արտահանում) շարունակել է իրականացնել «Զվարթնոց» օդանավակայանի բեռնային համալիրին կից գործող 2200 մ² մակերեսով սառնարանային բեռնային համալիրը և «Սպայկա» ՍՊԸ-ի կողմից հիմնված սառնարանային տնտեսությունը: ՀՀ վարչապետի՝ ներդրումային ծրագրեր ներկայացնելու մասին ագրովերամշակման ոլորտի տնտեսավարողներին ուղղված առաջարկության հիման վրա ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության կողմից ՀՀ կենտրոնական բանկի քննարկմանն է ներկայացվել «Սպայկա» ՍՊԸ-ի կողմից մշակված «Գյուղմթերքների մանրածախ-մեծածախ առևտրային հանրապետական մասշտաբի հարթակի ստեղծման» ներդրումային ծրագիրը: Ծրագրի արժեքը կազմում է շուրջ 23 մլն ԱՄՆ դոլար, որով նախատեսվել է 3 հա տարածքի վրա ստեղծել 0,5 հա մակերեսով փակ առևտրային տարածք, կառավարվող կլիմայական համակարգով և փոքր ու միջին բեռնատարներից ապրանքի ընդունման կետերով: Առևտրային տարածքի տաղավարները նախատեսվել են առնվազն 200 առևտրային կետի և օրական առնվազն 15000 հաճախորդի սպասարկման համար, բացի այդ նախատեսվել է 0.3 հա մակերեսով փաթեթավորման արտադրամաս՝ օրական առնվազն 150 տոննա արտադրանքի փաթեթավորման հզորությամբ, ինչպես նաև 1,0 հա մակերեսով սառեցվող պահեստավորվող տարածք՝ գյուղմթերքի երկարաժամկետ պահպանության համար: Բացի այդ նախատեսվել է տեղեկատվական հարթակի ստեղծում, որտեղ կարտացոլվեն գյուղմթերքի մեծածախ ու մանրածախ ամենօրյա գները և կգնահատվեն պահանջարկի ու առաջարկի հոսքերը:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		2015 թվական Հաշվետու ժամանակահատվածում Երևան քաղաքի Արարատյան 62/23 հասցեում (2015 թվականի հուլիսի 7-ին) տեղի ունեցավ «Ուրբան Լոգիստիկ Սերվիսիս» ՓԲԸ-ի կողմից կառուցված պահեստային լոգիստիկ համալիրի բացման պաշտոնական արարողությունը: Համալիրն իր ենթակառուցվածքներով տարածաշրջանում դեռևս առաջինն ու միակն է, զբաղեցնում է 7 հա ընդհանուր մակերեսով պահեստային տարածք, ունի եվրոպական պահեստային տեխնոլոգիաներով հագեցած ժամանակակից ներքին ու արտաքին պահեստային ենթակառուցվածքներ, որոնք համապատասխանում են անվտանգության ու պահպանման պայմանների ապահովման միջազգային չափանիշներին: Համալիրը բաղկացած է 45 հազար պալետատեղ հզորությամբ կենտրոնական պահեստից, 5000 քմ ընդհանուր մակերեսով վարձով տրվող թվով 15 պահեստային տարածքներից, 4500 խմ տարողությամբ թվով 9 սառնարանային պահեստներից և 1200 քմ մակերեսով գրասենյակային տարածքից: Ժամանակակից պահեստային ծառայություններ մատուցող բարձրակարգ լոգիստիկ կենտրոնը կարող է սպասարկել տեղական և օտարերկրյա շուրջ 500 կազմակերպությունների: Ընկերությունն հաշվետու ժամանակահատվածում սպասարկել է ավելի քան 100 հայկական և միջազգային ընկերությունների, մատուցելով մի շարք ծառայություններ, այդ թվում՝ բեռների պահպանություն, պահեստային մշակման բոլոր տեսակները, փաթեթավորում, առաքում և այլն:
9.	Հանրապետությունում փոքրածավալ սպանդանոցների հիմնադրմանն և գործունեությանն աջակցություն	2011 թվական ՄԱԿ-ի՝ Պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպության (FAO) աջակցությամբ իրականացվող «Հայաստանում սպանդանոցների զարգացման աջակցության ծրագրի» շրջանակներում նախատեսվել է հիմնել շուրջ 10 սպանդանոց: Այդ նպատակով ներկայացված հայտերից նախնական քննարկման արդյունքում հաշվետու ժամանակահատվածում համապատասխան հանձնաժողովի կողմից 7 ձեռնարկություններում ավարտվել են նախազննման աշխատանքները, և ընթացել է նախագծերի կազմման աշխատանքները: 2012 թվական Հաշվետու ժամանակահատվածում շարունակվել է ՄԱԿ-ի՝ պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպության (FAO) աջակցությամբ իրականացվող «Հայաստանում սպանդանոցների զարգացման աջակցության ծրագիրը»: Այդ նպատակով ներկայացված հայտերից նախնական քննարկման արդյունքում հանձնաժողովի կողմից ընտրված 7 ձեռնարկությունում ավարտվել են նախագծման աշխատանքները: Շինարարական աշխատանքները նախատեսվել է իրականացնել 2013 թվականին:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		նին:
		2013 թվական
		ՄԱԿ-ի Պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպության (FAO) աջակցությամբ իրականացվող «Հայաստանում սպանդանոցների զարգացման աջակցության ծրագրի» շրջանակներում 2013 թվականին նախատեսվել է հիմնել 5 սպանդանոց: Հաշվետու ժամանակահատվածում ընթացել են դրանց շինարարական աշխատանքները (ՀՀ Կոտայքի մարզի Մայակովսկի և Արզնի, ՀՀ Լոռու մարզի Օձուն, ՀՀ Արագածոտնի մարզի Վարդենուտ և ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Վայք համայնքներում):
		2014 թվական
		«Հայաստանում սպանդանոցների զարգացման աջակցության» ծրագիրը, հաշվի առնելով շինարարական աշխատանքների համար ծանոթացնող անբարենպաստ եղանակային պայմանները, երկարացվել էր մեկ տարով: Ծրագրի շրջանակներում 2012 թվականի դեկտեմբերի 19-ին ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության և մասնավոր ընկերությունների (Խասիկ Տիտանյան ԱԶ (ՀՀ Լոռու մարզ, գ.Օձուն), «Արալեռ» ՍՊԸ (ՀՀ Վայոց ձորի մարզ, ք. Վայք), «ԶՕՐ» ՍՊԸ (ՀՀ Կոտայքի մարզ), «Ագատ 777» ՍՊԸ (ՀՀ Արագածոտնի մարզ, գ.Վարդենուտ), «Արզնի ԹՏԽ տոհմային տնտեսություն» ԲԲԸ (ՀՀ Կոտայքի մարզ, ք.Արզնի) միջև համագործակցության պայմանագրերը ստորագրվելուց հետո իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները.
		- կառուցվող 5 սպանդանոցներից 4-ի շինարարական աշխատանքները ամբողջությամբ ավարտվել են, իսկ «Արալեռ» ՍՊԸ-ի մոնտաժային աշխատանքները գտնվել են ավարտական փուլում, - սարքավորումների վերջին՝ չորրորդ խմբաքանակը, ներմուծվել է Հայաստանի Հանրապետություն, - մատակարար ընկերության ինժեներ-մասնագետների կողմից իրականացվել է սարքավորումների տեղադրում, հայ մասնագետների վերապատրաստում և սպանդանոցների փորձարկում, - կազմակերպվել է ծրագրի իրականացման մոնիթորինգ:
		2015 թվական
		«Հայաստանում սպանդանոցների զարգացման աջակցության» ծրագրի շրջանակներում ամբողջությամբ ավարտվել է 5 սպանդանոցի շինարարական աշխատանքները, բոլոր սարքավորումները տեղադրվել են: Իրականացվել է հայ մասնագետների վերապատրաստում և սպանդանոցների փորձարկում: Ծրագիրը պաշտոնապես ավարտվել է 2015 թվականի ապրիլի 30-ին:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		Շահագործման են հանձնվել ՀՀ Կոտայքի մարզի «ԶՕՐ» և «Արզնի ԹՏԽ» ընկերությունների սպանդանոցները: «Արալեռ» ՍՊԸ-ում և «Արզնի ԹՏԽ» ԲԲԸ-ում ներդրվել են վտանգների վերլուծության և հսկման կրիտիկական կետերի (ՎՎՀԿԿ/HAACP) և սննդամթերքի անվտանգության կառավարման (ՀՍ ԻՍՕ-22000 ստանդարտի շարք) համակարգերը, սպանդանոցներն ունեն համապատասխան սերտիֆիկատներ: Ծրագրի շրջանակներում շարունակվել է փորձագետների կողմից սպանդանոցների համապատասխան մասնագետներին տրվող տեխնիկական բնույթի խորհրդատվությունները: ՄԱԿ-ի գյուղատնտեսության և պարենի կազմակերպության (FAO) միջազգային փորձագետի կողմից կազմվել և ներկայացվել են առաջարկներ Հայաստանում սպանդանոցների գրանցման և արտոնագրման վերաբերյալ: Սպանդանոցների բնականոն գործունեությունն ապահովելու նպատակով ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության կողմից մշակվել է Հայաստանի Հանրապետությունում 2016-2020 թվականներին սպանդանոցների զարգացման ռազմավարական ծրագրի նախագիծը:
10.	Սննդամթերքի անվտանգության իրավական հիմքերի կատարելագործում և Եվրոմիության պահանջներին համապատասխանեցում	2011 թվական 2011 թվականին նոյեմբերի 17-ին ՀՀ կառավարության N 45 արձանագրային որոշմամբ ընդունվել է «Հայաստանի Հանրապետության սննդամթերքի անվտանգության համակարգի զարգացման ռազմավարությունը» և «Հայաստանի Հանրապետության սննդամթերքի անվտանգության համակարգի զարգացման ռազմավարության կատարումն ապահովող գործողությունների ծրագիրը»: 2012 թվական Հաշվետու ժամանակահատվածում ընդունվել է ՀՀ կառավարության 2012 թվականի հոկտեմբերի 18-ի «Գյուղատնտեսության և ագրովերամշակման ոլորտների օրենսդրական դաշտը Եվրամիության օրենսդրական դաշտին մոտարկման ծրագիրը հաստատելու մասին» N 1328-Ն որոշումը: Ընթացիկ տարվա մայիսի 1-ից մեկնարկվել է «Հայաստանի Հանրապետությունում կենդանական ծագման սննդի և անասնակերի անվտանգության վերահսկողության հզորացում» ԹՎԻՆԻՆԳ ծրագիրը: Ծրագրի մեկնարկին անմիջապես հաջորդել է օրենսդրության մոտարկման և տեսչական բարեփոխումների բաղադրիչների շրջանակներում փորձագետների կարճաժամկետ առաքելությունների այց Հայաստանի Հանրապետություն ԵՄ գործընկեր անդամ երկրներից: Առաքելությունների ընթացքում կազմակերպվել են բազմաթիվ հանդիպումներ միջազգային փորձագետներ-

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		րի և շահառու պետական լիազոր մարմինների ներկայացուցիչների միջև, ընթացքում վեր են հանվել օրենսդրական բացերը, կատարվել են աշխատանքներ Եվրոպական պառլամենտի և Եվրոպական խորհրդի 2004 թվականի ապրիլի 29-ի «Կենդանական ծագման սննդամթերքի հիգիենայի առանձնակի պահանջներ սահմանող» N 853/2004 կանոնակարգի՝ ՀՀ օրենսդրությանը մոտարկման ուղղությամբ: Մշակվել է Հայաստանի Հանրապետությունում կենդանական ծագման սննդի և անասնակերի անվտանգության ոլորտը կարգավորող գերակա իրավական ակտերի մոտարկման, կենդանական ծագման սննդի և անասնակերի անվտանգության վերահսկման կարողությունների, գործող ընթացակարգերի արդիականացման, ինչպես նաև այլ անհրաժեշտ ընթացակարգերի նախագծման աշխատանքային ծրագիր: Հանրության շրջանում և մասնավոր հատվածում կենդանական ծագման սննդի և անասնակերի անվտանգության մասին իրազեկվածության մակարդակի բարձրացման համատեքստում 2012 թվականի հունիսի 20-ին տեղի է ունեցել ծրագրի պաշտոնական բացմանը նվիրված համաժողով՝ զանգվածային լրատվամիջոցների ներկայացուցիչների մասնակցությամբ: Մշակվել է «Սննդամթերքի մակնշմանը ներկայացվող պահանջները հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշման նախագիծը:
11.	Հայաստանում Կողեքս Ալիմենտարիուսի ազգային հանձնաժողովի ձևավորում և գործունեությանն աջակցություն	2011 թվական ՀՀ-ում Կողեքս Ալիմենտարիուսի Ազգային Հանձնաժողովի ստեղծման հարցը ներառված է ՀՀ կառավարության գործունեության 2008-2012 թվականների ծրագրում: Հաշվետու ժամանակահատվածում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության կողմից մշակված «Կողեքս Ալիմենտարիուսի հարցերով միջգերատեսչական հանձնաժողով ստեղծելու, հանձնաժողովի կազմը և աշխատակարգը հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության վարչապետի որոշման նախագիծը ներկայացվել է շահագրգիռ նախարարություններին՝ կարծիքի: Հանձնաժողովի գործունեության հիմնական նպատակն է՝ Կողեքս Ալիմենտարիուսի, սննդամթերքի անվտանգության և վերահսկողության, ինչպես նաև սպառողների շահերի պաշտպանության հարցերի վերաբերյալ խորհրդատվության տրամադրումը:
12.	Սննդամթերքի վերահսկման լաբորատորիաների կարողությունների հզորացում	2011-2012 թվականներ «Հանրապետական անասնաբուժասանիտարական և բուսասանիտարական լաբորատոր ծառայությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից կատարվել է մասնագետների վերապատրաստում և անհրաժեշտ քիմիական նյութերի և այլ պարագաների ձեռքբերում, ինչն իր հերթին թույլ է տվել

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		զգալիորեն բարձրացնել լաբորատոր հետազոտությունների մակարդակը և որոշ չափով կրճատել ժամկետները: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության սննդամթերքի անվտանգության պետական ծառայության պետի մայիսի 19-ի N 71-Ա հրամանով ստեղծվել են լաբորատոր ցանցեր՝ ներմուծվող սննդամթերքի կամ կենդանական ծագման մթերքի փորձաքննություններ իրականացնելու նպատակով, ինչը թույլ է տվել փորձաքննության ենթարկել պահանջվող ցուցանիշների ամբողջ շրջանակը: «Հանրապետական անասնաբուժասանիտարական և բուսասանիտարական լաբորատոր ծառայությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում կատարվել են քայլեր միջազգային ISO 17025 հավատարմագրման ուղղությամբ, այդ թվում. ա) ստանդարտ գործառնական ընթացակարգերի մշակում և ներդրում, գործընթացը կատարվել է 30%-ով. բ) լաբորատոր փորձաքննությունների համար անհրաժեշտ սարքավորումների և ախտորոշիչների շրջանակի նախանշում, որոնց ձեռքբերումը տեղի կունենա մինչև 2014 թվականի դեկտեմբեր ամիսը (CIB ծրագրի շրջանակներում). գ) հաշտու ժամանակահատվածում մշակվել և պատրաստ է եղել ներդրման «Հանրապետական անասնաբուժասանիտարական և բուսասանիտարական լաբորատոր ծառայությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի հավատարմագրման գործընթացի իրականացման համար անհրաժեշտ որակի ձեռնարկը. դ) 2011-2012 թվականներին պարբերաբար տեղի են ունեցել մասնագիտացված անձնակազմի վերապատրաստումներ, ինչպես Հայաստանի Հանրապետության տարածքում, այնպես էլ՝ արտերկրում: 2013 թվական Սննդամթերքի անվտանգության փորձաքննության լաբորատորիաների համակարգի հզորացմանն ուղղված միջոցառումների իրականացման հետ կապված 2013 թվականի ընթացքում ՄԱԿ-ի պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպության կողմից տրամադրվել են մի շարք թանկարժեք սարքեր՝ սննդամթերքում մնացորդային նյութերի հայտնաբերումն իրականացնելու համար: «Հանրապետական անասնաբուժասանիտարական և բուսասանիտարական լաբորատոր ծառայությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի անձնակազմը մի շարք դոնոր կազմակերպությունների աջակցությամբ /Twinning, USDA, FAO, UNDP/ անցել է շարունակական վերապատրաստումներ, իրականացրել է անհրաժեշտ քիմիական նյութերի և այլ պարագաների ձեռքբերում, ինչը իր հերթին թույլ է տվել զգալիորեն բարձրացնել լաբորատոր հետազոտությունների մակարդակը և որոշ չափով

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		կրճատել ժամկետները: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության սննդամթերքի անվտանգության պետական ծառայության պետի մայիսի 19-ի N 71-Ա հրամանով ստեղծվել են լաբորատոր ցանցեր՝ ներմուծվող սննդամթերքի կամ կենդանական ծագման մթերքի փորձաքննություններ իրականացնելու նպատակով, ինչը թույլ տվեց փորձաքննության ենթարկել պահանջվող ցուցանիշների ողջ շրջանակը: «Հանրապետական անասնաբուժասանիտարական և բուսասանիտարական լաբորատոր ծառայությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում արվել են լուրջ քայլեր միջազգային ԻՍՕ 17025 հավատարմագրման ուղղությամբ, այդ թվում. 1) ստանդարտ գործառնական ընթացակարգերի մշակում և ներդրում, ինչը ավարտված է 30%-ով. 2) լաբորատոր փորձաքննությունների համար անհրաժեշտ սարքավորումների և ախտորոշիչների շրջանակի նախանշում, որոնց ձեռքբերումը տեղի կունենա մինչև 2014 թվականի դեկտեմբեր /CIB ծրագրի շրջանակներում/: 2014 թվական Հաշվետու ժամանակահատվածում ՀՀ ԳՆ սննդամթերքի անվտանգության պետական ծառայության կողմից «Սննդամթերքի անվտանգության փորձաքննության լաբորատորիաների համակարգի հզորացմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում» ծրագրի շրջանակներում Սննդամթերքի անվտանգության լաբորատորիայի մնացորդային նյութերի հայտնաբերման բաժինը՝ ՄԱԿ-ի Պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպության միջոցներով հագեցվել է անհրաժեշտ ժամանակակից բարդ սարքավորումներով և անձնակազմը վերապատրաստվել է ինչպես Հայաստանի Հանրապետությունում, այնպես էլ արտերկրում: 2015 թվական Հաշվետու ժամանակահատվածում սննդամթերքի անվտանգության փորձաքննության լաբորատորիաների համակարգի հզորացմանն ուղղված միջոցառումների շրջանակում իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները՝ – ՄԱԿ-ի Պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպության ֆինանսավորմամբ վերանորոգվել է «Հանրապետական անասնաբուժասանիտարական և բուսասանիտարական լաբորատոր ծառայությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի Բուսասանիտարական հետազոտությունների լաբորատորիայի հսկիչ-թունաբանական բաժնի մասնաշենքը: – Եվրոպական հանձնաժողովի կողմից ֆինանսավորվող ու ՄԱԿ-ի հանցագործությունների և արդարադատության հարցերով գիտական ինստիտուտի /UNICRI/ հետ համատեղ իրականացվող

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		ծրագրի շրջանակում վերանորոգվել է «Սննդամթերքի անվտանգության ոլորտի ռիսկերի գնահատման և վերլուծության գիտական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի հիմնական լաբորատորիաները: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության սննդամթերքի անվտանգության պետական ծառայության «Հանրապետական անասնաբուժասանիտարական և բուսասանիտարական լաբորատոր ծառայությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի մասնագետները դոնոր կազմակերպությունների ֆինանսական աջակցությամբ (PTB, FAO, DTRA) մասնակցում են վերապատրաստումների ինչպես Հայաստանի Հանրապետությունում, այնպես էլ արտերկրում: 2015 թվականին ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության սննդամթերքի անվտանգության պետական ծառայության «Հանրապետական անասնաբուժասանիտարական և բուսասանիտարական լաբորատոր ծառայությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը ստացավ ՀՍ ԻՍՕ/ԻԷԿ 17025-2005 ստանդարտին համապատասխանության հավատարմագրման վկայագրեր և ընդգրկվեց Եվրասիական Տնտեսական Միության փորձարկման լաբորատորիաների միասնական ռեեստր: Հաշվետու ժամանակահատվածում ընթացքի մեջ է եղել Համաշխարային Բանկի կողմից ֆինանսավորվող սահմանների համալիր կառավարման և հզորացման ծրագիրը, որի շրջանակներում նախատեսված է սահմանային պետական վերահսկողություն իրականացնող պետական մարմինների համար կառուցել նոր սահմանային հսկիչ կետեր, որոնք կհագեցվեն անհրաժեշտ գույքով և սարքավորումներով: «Սննդամթերքի անվտանգության ոլորտի ռիսկերի գնահատման և վերլուծության գիտական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում աշխատանքներ են իրականացվել ինչպես ՀՀ գիտության և կրթության պետական կոմիտեի կողմից բազային ֆինանսավորվող գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ենթակառուցվածքի պահպանման և զարգացման, երիտասարդ գիտնականների աջակցման ծրագրերի շրջանակներում, այնպես էլ միջազգային ծրագրերի շրջանակներում: Եվրոպական հանձնաժողովի կողմից ֆինանսավորվող և ՄԱԿ-ի հանցագործությունների և արդարադատության հարցերով գիտական ինստիտուտի (UNICRI) հետ համատեղ իրականացվող ծրագրի շրջանակում ավարտվել է գիտական կենտրոնի հիմնական լաբորատորիաների վերանորոգման աշխատանքները, ինչպես նաև համաճարակաբանական և գիտահետազոտական տվյալների հավաքագրման, պահպանման և վերլուծման հետ կապված տեխնիկական միջոցների և համակարգչային ծրագրերի ձեռք բերման աշխատանքները:
14.	«Բույսերի նոր սորտերի պաշտպանության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի ընդունում	2011 թվական Հաշվետու ժամանակահատվածում մշակվել է «Բույսերի նոր սորտերի պաշտպանության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի նախագիծը, որը սահմանված ժամկետում ներկայացվել է

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		ՀՀ կառավարություն:
15.	Սերմնաբուծության զարգացման ծրագրի իրականացում	2011 թվական 2011թ. ծրագրի իրականացման համար նախատեսված 291888.0 հազ. դրամ գումարը ՀՀ կառավարության 2011թ. օգոստոսի 4-ի N 1065-Ն որոշմամբ նպատակաուղղվել է «Հայաստանի Հանրապետությունում 2010-2014թթ ցորենի սերմնաբուծության և սերմարտադրության զարգացման» ծրագրի իրականացմանը: Վերջինիս իրականացման արդյունքում Ռուսաստանի Դաշնությունից հանրապետություն է ներմուծվել 1150 տոննա աշնանացան ցորենի էլիտային վերարտադրության սերմացու, որը մատչելի պայմաններով տրամադրվել է հացահատիկային տնտեսություններին, որը վերջինս նպաստել է աշնանացանի տարածքների զգալի ավելացմանը: Նշված քանակի սերմերով ցանք է իրականացվել ավելի քան 3800 հա աշնանացան ցորենի ցանքեր: 2012 թվական 2011 թվականին «Հայաստանի Հանրապետությունում 2007-2011 թվականների ցորենի և գարու սերմնաբուծության զարգացման» ծրագիրն իրականացնելու համար նախատեսված գումարն ուղղվեց «Հայաստանի Հանրապետությունում 2010-2014թթ ցորենի սերմնաբուծության և սերմարտադրության զարգացման ծրագրին»: 2011 թվականի ծրագիրն ավարտվել է, իսկ 2012 թվականի համար միջոցառումներ նախատեսված չէին: «Հայաստանի Հանրապետությունում 2010-2014 թվականների ցորենի սերմնաբուծության և սերմարտադրության զարգացման» ծրագրի շրջանակներում 2012 թվականին Ռուսաստանի Դաշնությունից Հայաստանի Հանրապետություն է ներկրվել «Կոլեգա», «Տանյա» և «Կրասնոդար 99» սորտերի 640 տոննա աշնանացան ցորենի էլիտային վերարտադրության սերմացու՝ 1 կգ-ն 359 դրամ արժեքով, որը ծրագրի դրույթներին համապատասխան՝ պայմանագրային հիմունքներով, հատկացվել է 7 և ավելի հեկտար հողատարածք ունեցող 175 շահառուի, (հացահատիկի արտադրությամբ մասնագիտացված տնտեսավարող սուբյեկտների) շուրջ 2130 հեկտարի վրա ցանք կատարելու համար: Պայամանագրով նախատեսված 1:2 փոխհարաբերությամբ հետ վերադարձման ենթակա 2200 տոննայի դիմաց 2012 թվականին, ծրագրի շահառու հանդիսացող տնտեսավարողների կողմից, հետ է վերադարձվել 1259.9 տոննա առաջին վերարտադրության սերմացու: Հաշվի առնելով ՀՀ մարզերում սերմացուների նկատմամբ պահանջարկը, տեղական սերմարտադրողներից գնվել է ևս 1481.1 տոննա աշնանացան ցորենի առաջին վերարտադրության սերմացու: Հետ վերադարձված 1259.9 տոննա և 1 կգ-ն 210 դրամ արժեքով գնված 1481.1 տոննա առաջին վերար-

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		տաղրության սերմացուները՝ 2741 տոննա, 2012 թվականին հատկացվել են ՀՀ մարզպետարաններին՝ մինչև 3 հա հողատարածք ունեցող հողօգտագործողներին տրամադրելու համար, 1 կգ-ի դիմաց 1:2 փոխհարաբերությամբ 80 դրամ հետ վերադարձնելու պայմանով: Նշված 2741 տոննա առաջին վերարտադրության սերմացուով կատարվել է շուրջ 9130 հեկտար ցանք: Հանրապետություն է ներկրվել նաև սուպեր էլիտային վերարտադրության աշնանացան ցորենի սերմացու, որը տրամադրվել է սերմնաբուծությամբ և սերմարտադրությամբ մասնագիտացված 12 տնտեսավարողի: 2013 թվական «Հայաստանի Հանրապետությունում 2010-2014 թվականների ցորենի սերմնաբուծության և սերմարտադրության զարգացման» ծրագրի շրջանակներում 2013 թվականին Ռուսաստանի Դաշնության Ստավրոպոլի երկրամասի «Սեմենա Ստավրոպոլյա» սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունից ձեռք է բերվել 440 տոննա էլիտային և 20 տոննա սուպերէլիտային վերարտադրության սերմացու, իսկ հանրապետության սերմնաբուծությամբ զբաղվող տնտեսավարող սուբյեկտներից ձեռք է բերվել 103.1 տոննա էլիտային վերարտադրության սերմացու: Ընդամենը 543.1 տոննա էլիտային վերարտադրության սերմացու՝ հաջորդ տարի 1:2 փոխհարաբերությամբ առաջին վերարտադրության սերմացու հետ վերադարձնելու պայմանով հատկացվել է 123 շահառուի, որով կատարվել է ցանքեր շուրջ 1810 հա տարածության վրա՝ 300 կգ/հա ցանքի նորմայով: ՀՀ կառավարության 2013 թվականի սեպտեմբերի 26-ի N 1033-Ն որոշմամբ 2013 թվականին աշնանացանի աշխատանքներն արդյունավետ կազմակերպելու և ցանքատարածություններն ավելացնելու նպատակով ՀՀ մարզերին տրամադրվել է 3809.2 տոննա առաջին վերարտադրության սերմացու մինչև 3 հա հողատարածքի վրա ցանք կատարել ցանկացող հողօգտագործողներին՝ 2014 թվականի բերքահավաքից հետո պայմանագրային հիմունքներով 1:2 փոխհարաբերությամբ 1կգ՝ 80 դրամ արժեքով փոխհատուցելու պայմանով: Հայաստանի Հանրապետության 2013-2018 թվականների աշնանացան ցորենի սերմնաբուծության, բարձր վերարտադրության սերմերի արտադրության զարգացման ծրագրի շրջանակներում 20 տոննա սուպերէլիտային վերարտադրության սերմացուն հատկացվել է 12 սերմարտադրող շահառուներին, որոնց կողմից մինչև 2018 թվականը կազմակերպվելու է աշնանացան ցորենի բարձր վերարտադրության սերմերի արտադրություն: ՀՀ կառավարության 2013 թվականի փետրվարի 21-ի N165-Ն որոշմամբ հաստատվել է «Հայաստանի Հանրապետությունում 2013 թվականի գարնանացանի համար գարու, եգիպտացորենի, առվույտի և կորնգանի արտադրության զարգացման ծրագիրը»: Ծրագրի շրջանակներում՝ համաձայն

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		ՀՀ մարզպետարաններից ներկայացված պահանջարկի, հանրապետություն է ներկրվել և ՀՀ մարզերին, ԼՂՀ Քաշաթաղ համայնքին ամբողջությամբ բաշխվել 850 տոննա գարնանացան գարու, 9,5 տոննա եգիպտացորենի, 52,1 տոննա առվույտի և 400 տոննա կորնզանի սերմացու: Ծրագրի նպատակն է հանրապետությունում ավելացնել գարնանացան գարու, եգիպտացորենի, առվույտի և կորնզանի ցանքատարածությունների ու համախառն բերքի ծավալները և բարձրացնել գյուղատնտեսությամբ զբաղվող տնտեսավարող սուբյեկտների եկամտաբերության մակարդակը: Արտերկրից ներկրված և տեղական սերմ արտադրողներից գնված սերմացուների 1 կիլոգրամն հողօգտագործողներին պետական աջակցություն ցուցաբերելու նպատակով հատկացվել է պետության կողմից ձեռք բերված արժեքից ավելի ցածր գներով: ՀՀ մարզպետարանների կողմից սերմացուները շահառուներին տրամադրվել են մարզպետների, համապատասխան համայնքների ղեկավարների և շահառուների միջև կնքված պայմանագրերի հիման վրա: Սերմացուն հատկացվում է 0.3 և ավելի հեկտար հողատարածք ունեցող տնտեսավարողներին: Առվույտի և կորնզանի սերմացուները շահառուներին հատկացնելիս՝ առավելությունը տրվում է անասնապահությամբ զբաղվող և ՀՀ տավարաբուծության զարգացման ծրագրում ընդգրկված տնտեսավարողներին: 2014 թվական Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2014 թվականի փետրվարի 6-ի N 149-Ն որոշմամբ հաստատվել է «Հայաստանի Հանրապետությունում 2014 թվականի գարնանացանի համար գարու, եգիպտացորենի, առվույտի և կորնզանի արտադրության զարգացման» ծրագիրը, որի շրջանակներում՝ ՀՀ մարզպետարաններից ներկայացված վճարունակ պահանջարկի հայտերի հիման վրա ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությունը ՌԴ-ից հանրապետություն է ներկրվել 1906.3 տոննա գարնանացան գարու առաջին վերարտադրության, 168.35 տոննա կապույտ առվույտի, 169.96 տոննա կորնզանի և 23.44 տոննա եգիպտացորենի սերմացու, իսկ տեղական սերմարտադրողից գնվել է 150 տոննա գարնանացան գարու էլիտային վերարտադրության սերմացու: Սերմացուի 1 կիլոգրամը հողօգտագործողներին պետական աջակցություն ցուցաբերելու նպատակով հատկացվել է պետության կողմից ձեռքբերված արժեքից 35-50 % ցածր գներով՝ գարնանացան գարին՝ 130 դրամով, եգիպտացորենը՝ 350 դրամով, առվույտը՝ 1500 դրամով, կորնզանը՝ 370 դրամով: Ծրագրի իրականացման ընթացքում ՀՀ մարզերում վճարունակ պահանջարկի բացակայության պատճառով իրացվել է ներկրված սերմացուի շուրջ 39 %-ը, չի իրացվել 1239.1 տոննա գարու, 18.82 տոննա եգիպտացորենի, 126.9 տոննա առվույտի և 44.5 տոննա կորնզանի սերմացուն: ՀՀ կառավարություն 2014 թվականի օգոստոսի 14-ի N 941-Ն որոշմամբ ՀՀ մարզպետարանների

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		միջոցով չիրացված սերմացուներն անվճար հատկացվել են գյուղացիական տնտեսություններին՝ 2015 թվականի գարնանը ցանք կատարելու նպատակով: ՀՀ կառավարության 2012 թվականի օգոստոսի 30-ի N 1131-Ն որոշմամբ հաստատվել է «Հայաստանի Հանրապետության 2012-2017 թվականների աշնանացան ցորենի սերմնաբուծության, բարձր վերարտադրության սերմերի արտադրության զարգացման ծրագիրը», որի շրջանակներում 2012 թվականին հանրապետություն է ներկրվել 20 տոննա սուպերէլիտային վերարտադրության սերմացու և տրամադրվել թվով 12 սերմարտադրողի՝ մինչև 2017 թվականը առաջնային սերմնաբուծություն կազմակերպելու նպատակով: ՀՀ կառավարության 2013 թվականի օգոստոսի 1-ի N 843-Ն որոշմամբ հաստատվել է «Հայաստանի Հանրապետության 2013-2018 թվականների աշնանացան ցորենի սերմնաբուծության, բարձր վերարտադրության սերմերի արտադրության զարգացման ծրագիրը», որի իրականացման նպատակով հանրապետություն ներկրված 20 տոննա սուպերէլիտային վերարտադրության սերմացու տրամադրվել է թվով 12 սերմարտադրողի՝ մինչև 2018 թվականը առաջնային սերմնաբուծություն կազմակերպելու նպատակով: Վերը նշված երկու ծրագրերի նպատակն է հանրապետությունում խթանել աշնանացան ցորենի բարձր վերարտադրության (սուպերէլիտային և էլիտային) սերմերի արտադրությունը և Ռուսաստանի Դաշնությունից ներկրված 20-ական տոննա աշնանացան ցորենի սուպերէլիտային վերարտադրության սերմացուի միջոցով 2017 և 2018 թվականներին աշնանացան ցորենի էլիտային վերարտադրության սերմերի արտադրության ծավալները հասցնել 5500-ական տոննայի: ՀՀ կառավարության 2010 թվականի հուլիսի 29-ի N 971-Ն որոշմամբ հաստատված՝ «Հայաստանի Հանրապետությունում 2010-2014 թվականների ցորենի սերմնաբուծության և սերմարտադրության զարգացման» ծրագրի շրջանակներում 2014 թվականին աշնանացանի համար ՀՀ մարզպետարաններից ներկայացված նախնական ցանկ հայտերի հիման վրա տեղական սերմարտադրողներից ձեռք է բերվել 263.79 տոննա աշնանացան ցորենի էլիտային վերարտադրության սերմացու, որը պայմանագրային հիմունքներով հատկացվել է ՀՀ մարզերի 7 և ավելի հեկտար հողատարածք ունեցող 72 շահառուի՝ շուրջ 879.2 հա տարածության վրա ցանք կատարելու և հաջորդ տարի 1:2 փոխհարաբերությամբ աշնանացան ցորենի առաջին վերարտադրության սերմացու հետ վերադարձնելու պայմանով: ՀՀ մարզպետարաններից ներկայացված աշնանացան ցորենի առաջին վերարտադրության սերմացուի պահանջարկը բավարարելու նպատակով, նախորդ տարի ծրագրում ընդգրկված շահառուներից ձեռք է բերվել 4017,9 տոննա աշնանացան ցորենի առաջին վերարտադրության սերմացու,

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		իսկ «Գյումրու սելեկցիոն կայան» ՓԲԸ-ից՝ 195 տոննա աշնանացան ցորենի էլիտային վերարտադրության սերմացու, ընդամենը՝ 4212,9 տոննա, որը տրամադրվել է ՀՀ մարզպետարաններին՝ հաջորդ տարի 1:2 փոխհարաբերությամբ 80 դրամ արժողությամբ հետ վերադարձնելու պայմանով՝ մինչև 3 հա ցանք կատարել ցանկացող հողօգտագործողներին: 2015թվական ՀՀ կառավարության 2015 թվականի փետրվարի 5-ի N 93-Ն որոշմամբ հաստատված՝ հանրապետությունում 2015 թվականի գարնանացանի համար գարու, եգիպտացորենի, առվույտի և կորնզանի արտադրության զարգացման ծրագրի շրջանակներում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությունը ՌԴ-ից ներկրվել է 1013.8 տոննա գարնանացան գարու առաջին վերարտադրության, 5.275 տոննա եգիպտացորենի, 59.24 տոննա կապույտ առվույտի, 247.825 տոննա կորնզանի սերմացու: Բացի այդ, «Գյումրիի սելեկցիոն կայան» ՓԲԸ-ից գնվել է՝ 120 տոննա գարնանացան գարու էլիտային վերարտադրության սերմացու: Ծրագրով սահմանված կարգով և գներով, հիմք ընդունելով հողօգտագործողների կողմից ներկայացված վճարունակ պահանջարկը՝ 2015 թվականին հողօգտագործողներին հատկացվել է 1133.8 տոննա գարնանացան գարու, շուրջ 5.3 տոննա եգիպտացորենի, 27.0 տոննա առվույտի և 247.8 տոննա կորնզանի սերմացու: ՀՀ մարզպետարանների կողմից ներկայացված գրությունների համաձայն հողօգտագործողների կողմից վճարունակ պահանջարկի բացակայության պատճառով չիրացված՝ ՀՀ Սյունիքի մարզում 57 տոննա գարնանացան գարու, 0.15 տոննա առվույտի և 1.5 տոննա կորնզանի, ՀՀ Լոռու մարզում՝ 2.15 տոննա առվույտի և ՀՀ Տավուշի մարզում 1.191 տոննա առվույտի սերմացու 2015 թվականի հուլիսի 30-ին ՀՀ կառավարության կողմից ընդունված «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2015 թվականի փետրվարի 5-ի N 93-Ն որոշման մեջ փոփոխություն կատարելու և Հայաստանի Հանրապետությունում 2015 թվականի գարնանացանի համար գարու, եգիպտացորենի, առվույտի և կորնզանի արտադրության զարգացման ծրագրի շրջանակներում ձեռքբերված և չբաշխված սերմացուի հետագա տնօրինումը կանոնակարգելու մասին» N 842-Ն որոշմամբ նախատեսվել է հատկացնել 2016 թվականի գարնանացան աշխատանքների կազմակերպման համար, իսկ 32.256 տոննա առվույտի սերմացուն պահեստավորվել է ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության «Սերմերի գործակալություն» ՊՈԱԿ-ում: Պետական աջակցություն ցուցաբերելու նպատակով սերմացուն հատկացվել է պետության կողմից ձեռք բերված արժեքից ավելի ցածր գներով՝ գարնանացան գարին ձեռք է բերվել 1 կգ-ը 324.6 դրամով, հողօգտագործողներին տրամադրվել՝ 130 դրամով, եգիպտացորենը՝ 932,6 դրամով, տրամադրվել է՝ 350 դրամով, առվույտը ձեռք է բերվել 2695 դրամով, տրամադրվել է՝ 1500

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		դրամով, իսկ կորնգանը ձեռք է բերվել 562,9 դրամով, տրամադրվել՝ 370 դրամով: Պարենային ապահովության մակարդակի բարձրացման, սննդամթերքի անվտանգության և հիմնական պարենային մթերքների ինքնաբավության նվազագույն մակարդակի ապահովման նպատակով համաձայն ՀՀ կառավարության 2015 թվականի օգոստոսի 31-ի «Տեղական սերմարտադրողներից և Ռուսաստանի Դաշնությունից աշնանացան ցորենի սերմացուի ձեռքբերման և բաշխման գործընթացը կազմակերպելու մասին» N 1001-Ն որոշման, Հայաստանի Հանրապետությունում 2010-2014 թվականների սերմնաբուծության և սերմարտադրության ծրագրում 2014 թվականին ընդգրկված շահառուներից հետ է վերադարձվել 505.2 տոննա աշնանացան ցորենի առաջին վերարտադրության սերմացու, ինչպես նաև նախորդ տարի վերը նշված ծրագրում ընդգրկված շահառուներից և «Գյումրիի սելեկցիոն կայան» փակ բաժնետիրական ընկերությունից ձեռք է բերվել 2243,42 տոննա աշնանացան ցորենի առաջին վերարտադրության սերմացու, մեկ կիլոգրամը՝ 170 դրամ արժեքով, Ռուսաստանի Դաշնությունից՝ գնվել է 1509 տոննա (700 տոննա «Կրասնոդարսկայա 99», 669 տոննա «Վասսա» և 140 տոննա «Յուկա») աշնանացան ցորենի առաջին վերարտադրության սերմացու, որը տրամադրվել է ՀՀ մարզպետարաններից ներկայացված աշնանացան ցորենի առաջին վերարտադրության սերմացուի պահանջարկը բավարարելու նպատակով 2015 թվականին ՀՀ մարզպետարաններից ներկայացված վճարունակ պահանջարկի հիման վրա՝ մինչև 3 հեկտար հողատարածք ունեցող հողօգտագործողներին 2016 թվականին բերքահավաքից հետո 1:2 փոխհարաբերությամբ, կամ մեկ կիլոգրամը 160 դրամ հետ վերադարձնելու պայմանով: ՀՀ կառավարության 2015 թվականի օգոստոսի 31-ի «Տեղական սերմարտադրողներից և Ռուսաստանի Դաշնությունից աշնանացան ցորենի սերմացուի ձեռքբերման և բաշխման գործընթացը կազմակերպելու մասին» N 1001-Ն որոշմամբ Հայաստանի Հանրապետությունում սորտաթարմացման նպատակով աշնանացան ցորենի սերմնաբուծության, բարձր վերարտադրության սերմացուի արտադրության համար Ռուսաստանի Դաշնությունից գնվել է 40 տոննա (20 տոննա «Կրասնոդարսկայա 99», 13 տոննա «Վասսա» և 7 տոննա «Յուկա») աշնանացան ցորենի սուպերէլիտային սերմացու և հատկացվել Հայաստանի Հանրապետության սերմարտադրողներին՝ 7 և ավելի հեկտար ջրովի վարելահող ունեցող շահառուներին, որոնք կբավարարեն ցորենի սերմնաբուծության Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարի 2005 թվականի սեպտեմբերի 29-ի N 164-Ն հրամանով հաստատված պահանջները, կապահովեն սերմնաբուծության բոլոր ագրոտեխնիկական կանոնների պահպանումը և դրանց գրանցումը կազմակերպության կողմից տրամադրված ագրոտեխնիկական միջոցառումների և դիտարկումների գրանցա-

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		մատյանում, ինչպես նաև 2016 թվականին բերքահավաքից հետո մինչև սեպտեմբերի 1-ը, 1:2 փոխհարաբերությամբ աշնանացան ցորենի էլիտա սերմացուի վերադարձը:
16.	Տոհմաբուծության զարգացման ծրագրի իրականացում	2011 թվական Հաշվետու ժամանակահատվածում տոհմաբուծության զարգացման ծրագրի շրջանակներում տոհմասելեկցիոն աշխատանքներ են իրականացվել հանրապետության առաջատար 11 տոհմային տնտեսություններում, որից 6-ը՝ տավարաբուծական, 3-ը՝ խոզաբուծական և մեկական՝ ոչխարաբուծական ու թռչնաբուծական տնտեսություններում: Նշված տնտեսություններում սահմանվել են տրամախաչման սխեմաներ, որոնք ուղղված են եղել տավարի՝ կովկասյան գորշ, խոզերի՝ հայկական մսային, ոչխարի՝ հայկական կիսակոպտաբուրդ և հավերի՝ երևանյան ցեղերի տոհմային և մթերատու հատկանիշների կատարելագործմանը: 2012 թվական Հաշվետու ժամանակահատվածում տոհմաբուծության զարգացման ծրագրի շրջանակներում շարունակվել են տոհմասելեկցիոն աշխատանքները հանրապետության առաջատար 11 տոհմային տնտեսությունում, որից 6-ը՝ տավարաբուծական, 3-ը՝ խոզաբուծական և մեկական՝ ոչխարաբուծական ու թռչնաբուծական: Նշված տնտեսություններում սահմանվել են տրամախաչման սխեմաներ, որոնք ուղղված են եղել տավարի՝ կովկասյան գորշ, խոզերի՝ հայկական մսային, ոչխարի՝ հայկական կիսակոպտաբուրդ և հավերի՝ երևանյան ցեղերի տոհմային և մթերատու հատկանիշների կատարելագործմանը: 2013 թվական Տոհմաբուծության զարգացման ծրագրի շրջանակներում շարունակվել են տոհմասելեկցիոն աշխատանքները հանրապետության առաջատար 11 տոհմային տնտեսությունում, որից 6-ը՝ տավարաբուծական, 3-ը՝ խոզաբուծական և մեկական՝ ոչխարաբուծական ու թռչնաբուծական: Նշված տնտեսություններում շարունակվել են սահմանվել տրամախաչման սխեմաներ, որոնք ուղղվել են տավարի՝ կովկասյան գորշ, խոզերի՝ հայկական մսային, ոչխարի՝ հայկական կիսակոպտաբուրդ և հավերի՝ երևանյան ցեղերի տոհմային և մթերատու հատկանիշների կատարելագործմանը: Հաշվետու ժամանակահատվածում աշխատանքներ են տարվել հանրապետություն ներկրված տոհմային երինջների բազայի վրա նոր տոհմային տնտեսություններ ստեղծելու ուղղությամբ: 2014 թվական Տոհմաբուծության զարգացման ծրագրի շրջանակներում հաշվետու ժամանակահատվածում շարունակվել են տոհմասելեկցիոն աշխատանքները հանրապետության առաջատար տոհմային տա-

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		վարաբուժական, խոզաբուժական և ոչխարաբուժական տնտեսություններում: Միաժամանակ աշխատանքներ են տարվել եվրոպական երկրներից ներկրված տոհմային երինջների բազայի վրա նոր տոհմային տնտեսությունների ձևավորման ուղղությամբ: Իրականացվող տոհմասելեկցիոն աշխատանքների շնորհիվ 2014 թվականին ՀՀ Կոտայքի մարզի «Արզնիի ԹՏԽ տոհմային տնտեսություն» ԲԲԸ, ՀՀ Սյունիքի մարզի «Վամաքս» և «Ագրոհոլդինգ-Արմենիա» ՍՊԸ-ի կողմից Վրաստանի Հանրապետությանն է վաճառվել շուրջ 200 գլուխ տոհմային երինջներ: 2015թվական Տոհմաբուծության զարգացման ծրագրի շրջանակներում շարունակվել են տոհմասելեկցիոն աշխատանքները հանրապետության առաջատար տոհմային տավարաբուժական, խոզաբուժական և ոչխարաբուժական տնտեսություններում: Տոհմային վաճառքի համար նախատեսված կենդանիները առանձնացվել են առանձին խմբերով և դրանց համար ստեղծվել են կերակրման ու խնամքի նորմալ պայմաններ: Հանրապետության առաջատար տոհմային տնտեսությունների կողմից («Վամաքս» ՍՊԸ, «Ագրոհոլդինգ Արմենիա» ՍՊԸ, «Արզնիի տոհմային ԹՏԽ ԲԲԸ») 2015 թվականի ընթացքում գյուղացիական տնտեսություններին են վաճառել ավելի քան 110 գլուխ տոհմային կենդանի:
17.	Գյուղատնտեսական կենդանիների տոհմային հատկանիշների բարելավման տարեկան և երկարաժամկետ ծրագրերի իրականացում	2011 թվական Ծրագիրը իրականացվում է ՀՀ-ում տավարաբուծության զարգացման ծրագրի շրջանակներում: Նշված ծրագրի իրականացման համար պահանջվող գումարը հատկացվել է ոչ թե նախատեսված ճապոնական դրամաշնորհի գործընկերային ֆոնդից, այլ նախորդ տարիներին ներկրված և տարածամկետ վճարման պայմանով հատկացված երինջների դիմաց կատարած վճարումներից հավաքագրված ֆինանսական միջոցներից: Հաշվետու ժամանակահատվածում աշխատանքներ է տարվել հանրապետություն 210 գլուխ տոհմային երինջների ներկրման ուղղությամբ: 2012 թվական Տավարաբուծության զարգացման ծրագրի շրջանակներում մարտ ամսին Գերմանիայի Դաշնությունում և Չեխիայի Հանրապետությունում ընտրված 210 գլուխ տոհմային կենդանիները տեղափոխվել են հանրապետություն և հատկացվել ֆերմերային տնտեսություններին: Ճապոնական դրամաշնորհի ֆինանսական միջոցների հաշվին նախատեսվել էր 2013 թվականի առաջին եռամսյակում Եվրոպական երկրներից հանրապետություն ներկրել շուրջ 475 գլուխ տոհմային երինջներ, որոնց բաշխման նպատակով նախատեսված մրցույթն կայացել է հաշվետու տարվա

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		նոյեմբեր ամսին:
		2013 թվական
		Հայաստանի Հանրապետությունում տավարաբուծության զարգացման ծրագրի շրջանակներում 2007-2013 թվականներին Գերմանիայի Դաշնությունից, Ավստրիայի և Չեխիայի հանրապետություններից ընդհանուր առմամբ ներկրվել է 1811 գլուխ հոլշտին, շվից և սիմենթալ ցեղերի բարձրարժեք տոհմային երինջներ, որից 479 գլուխը ներկրվել է 2013 թվականին (այդ թվում՝ հոլշտին՝ 229 և շվից՝ 250 գլուխ): Ներկրված գյուղատնտեսական կենդանիները տարածամկետ վճարման պայմանով հատկացվել են գյուղացիական տնտեսություններին և գյուղատնտեսությունում զբաղված տնտեսավարողներին:
		2014 թվական
		Հայաստանի Հանրապետությունում տավարաբուծության զարգացման ծրագրի շրջանակներում 2007-2013 թվականներին Գերմանիայի Դաշնային, Ավստրիայի և Չեխիայի հանրապետություններից ներկրվել են 1811 գլուխ հոլշտին, շվից և սիմենթալ ցեղերի բարձրարժեք տոհմային երինջներ: 2014 թվականին ծրագրի շրջանակներում տոհմային երինջների գնումը նախատեսված էր նաև իրականացնել հանրապետություն ներկրված տոհմային երինջների բազայի վրա ստեղծված տոհմային տնտեսություններից, որտեղ իրականացվում են տոհմասելեկցիոն աշխատանքներ: Վաճառք իրականացնող տոհմային տնտեսություններից ստացվել է տեղեկատվություն վաճառվող տոհմային կենդանիների գլխաքանակի և գնի առաջարկների վերաբերյալ: Կենդանիների գնման գործընթացի կազմակերպման նպատակով կազմվել են ներկրվող և տեղական վերարտադրության արդյունքում հանրապետությունում աճեցված տոհմային երինջների վերաբերյալ տեխնիկական բնութագրերը:
		2015թվական
		Հաշվետու ժամանակահատվածում շարունակվել են եվրոպական երկրներից տոհմային կենդանիների գնման գործընթացը: Տավարաբուծության զարգացման ծրագրի շրջանակներում Ավստրիայի Հանրապետությունից ներկրվել է 256 գլուխ հոլշտին և շվից ցեղերի տոհմային երինջներ, որոնք հատկացվել են հանրապետության գյուղատնտեսությունում թվով 12 տնտեսավարող սուբյեկտի: Աշխատանքներ են տարվել երինջների երկրորդ խմբաքանակի (453 գլուխ) ներկրման ուղղությամբ, որը նախատեսվել է իրականացնել 2016 թվականի գարնանը:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
18.	Սերմերի որակի ստուգման և պետական սորտափորձարկման միջոցառումների իրականացում	2011 թվական
		ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության «Սերմերի գործակալություն» ՊՈԱԿ-ի կողմից լաբորատոր փորձաքննության են ենթարկվել թվով 367 տնտեսավարող սուբյեկտներից ստացված սերմերի նմուշներ, որից՝ հացահատիկային և հատիկաընդեղեն մշակաբույսերի՝ 9587.4, բանջարաբուստանային մշակաբույսերի՝ 5.43, արմատապտուղների և պալարապտուղների՝ 2843.8, կերային մշակաբույսերի՝ 33.2, տեխնիկական մշակաբույսերի՝ 5.3, դեկորատիվ մշակաբույսերի՝ 1.78, այլ մշակաբույսերի՝ 0.64 տոննա սերմացու: Ընդհանուր առմամբ ստուգվել է 12477.5 տոննա սերմացու: Ծրագրի իրականացումը հնարավորություն է տվել կրճատել անհայտ ծագման գյուղատնտեսական մշակաբույսերի սերմերի օգտագործումը:
		2012 թվական
		Ծրագրի շրջանակներում ընդհանուր առմամբ ստուգվել է գարնանացան և աշնանացան մշակաբույսերի 14420 տոննա սերմ, որից հացահատիկ և հատիկաընդեղեն մշակաբույսերի՝ 7236 տոննա, բանջար-բոստանային մշակաբույսերի՝ 9 տոննա, արմատապտուղներ և պալարապտուղների՝ 7071 տոննա, կերային մշակաբույսերի՝ 81.6, տեխնիկական մշակաբույսերի՝ 4.1, դեկորատիվ մշակաբույսերի՝ 16.6 և այլ մշակաբույսերի՝ 1.7 տոննա: Ծրագրի իրականացման արդյունքում հնարավորինս բացառվել է անհայտ ծագման և ոչ կոնդիցիոն սերմերի օգտագործումը:
		2013 թվական
		2013 թվականին ստուգվել է գարնանացան և աշնանացան մշակաբույսերի 16086.2 տոննա սերմ, որից հացահատիկային և հատիկաընդեղեն մշակաբույսերի՝ 9828 տոննա, բանջար-բոստանային մշակաբույսերի՝ 9 տոննա, արմատապտուղների և պալարապտուղների՝ 5373 տոննա, կերային մշակաբույսերի՝ 797 տոննա, տեխնիկական մշակաբույսերի՝ 49 տոննա, դեկորատիվ մշակաբույսերի՝ 30 տոննա և այլ մշակաբույսերի՝ 0.2 տոննա սերմեր: Ծրագրի իրականացումը հնարավորություն է տվել սորտափորձարկումների միջոցով ընտրել և Հայաստանի Հանրապետության գյուղացիական տնտեսությունների համար երաշխավորել բույսերի նոր արդյունավետ սորտեր, որոնց օգտագործումը կապահովի բարձր և կայուն բերքատվություն, որակյալ արտադրանք, ինչպես նաև տարեկան շուրջ 10000 հեկտար հողատեսքերի վրա կբարելավվի հողերի բուսասանիտարական վիճակը, ցանքի համար երաշխավորելով համալիր լաբորատոր փորձաքննության ենթարկված սերմեր:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		2014 թվական 2014 թվականի ընթացքում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության «Սերմերի գործակալություն» ՊՈԱԿ-ի ու նրա մարզային ստորաբաժանումների կողմից լաբորատոր հետազոտությունների է ենթարկվել շուրջ 16769.0 տոննա գյուղատնտեսական մշակաբույսերի սերմ, որից հացահատիկային և հատիկալնդեղեն մշակաբույսերի՝ 12059.1, բանջար-բոստանային մշակաբույսերի՝ 14.6, արմատապտուղների և պալարապտուղների՝ 4036.9, կերային մշակաբույսերի՝ 505.7, տեխնիկական մշակաբույսերի՝ 1.0, դեկորատիվ մշակաբույսերի՝ 151.4 և այլ մշակաբույսերի՝ 0.3 տոննա: Ստուգված սերմերը ստացել են համապատասխան դասային գնահատում և փաստաթղթավորում: Ծրագրի իրականացումը հնարավորություն է տվել սորտափորձարկումների միջոցով ընտրել և հանրապետության գյուղացիական տնտեսությունների համար երաշխավորել բույսերի նոր արդյունավետ սորտեր, որոնց օգտագործումը կապահովի բարձր և կայուն բերքատվություն, որակյալ արտադրանք, ինչպես նաև տարեկան շուրջ 10 հազ. հա հողատարածքների վրա կբարելավվի հողերի բուսասանիտարական վիճակը, ցանքի համար երաշխավորելով համալիր լաբորատոր փորձաքննության ենթարկված սերմեր: 2015թվական Սերմերի որակի ստուգման և պետական սորտափորձարկման ծրագրի շրջանակներում 2015 թվականի ընթացքում ստուգվել է գյուղատնտեսական մշակաբույսերի 15933.1 տոննա սերմ, որից հացահատիկային և հատիկալնդեղենային մշակաբույսերի՝ 8975.7, բանջարբոստանային մշակաբույսերի՝ 26.1, պալարապտուղների՝ 6497.7, կերային մշակաբույսերի՝ 428.7, տեխնիկական մշակաբույսերի՝ 0.1 և դեկորատիվ մշակաբույսերի՝ 4.8 տոննա: Ծրագրի իրականացումը հնարավորություն է տալիս սորտափորձարկումների միջոցով ընտրել և Հայաստանի Հանրապետության գյուղացիական տնտեսությունների համար երաշխավորել բույսերի նոր արդյունավետ սորտեր, որոնց օգտագործումը կապահովի բարձր և կայուն բերքատվություն:
19.	Տնկարանային տնտեսությունների զարգացմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում՝ խորհրդատվության տրամադրում	2011 թվական Հաշվետու տարվա ընթացքում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության համապատասխան մասնագետների, ինչպես նաև «Գյուղատնտեսության աջակցության մարզային կենտրոն» ՓԲԸ-ների (ԳԱՄԿ) կոմից պարբերաբար խորհրդատվություն է տրամադրվել գյուղատնտեսությունում այն տնտեսավարողներին, որոնք զբաղվում են կամ ցանկություն են հայտնել զբաղվելու պտղատու ծառատեսակների տնկիների բուծմամբ:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		«Գյուղական կարողությունների ստեղծման» վարկային ծրագրի «Հայկական Միրգ» բաղադրիչի շրջանակներում ՀՀ կառավարության 2011 թվականի նոյեմբերի 3-ի N 1572-Ա որոշմամբ հիմնադրվել է «Հայկական Միրգ» բաց բաժնետիրական ընկերությունը, որի գործունեության հիմնական նպատակներից է պտղատու այգիների հիմնումն ու այգետարածքների ընդլայնումը:
		2012 թվական
		Հաշվետու տարվա ընթացքում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության համապատասխան մասնագետների, ինչպես նաև «Գյուղատնտեսության աջակցության մարզային կենտրոն» ՓԲԸ-ների (ԳԱՄԿ) կոմից շարունակվել է պարբերաբար խորհրդատվություն տրամադրվել գյուղատնտեսությունում այն տնտեսավարողներին, որոնք զբաղվում են կամ ցանկություն են հայտնել զբաղվելու պտղատու ծառատեսակների տնկիների բուծմամբ:
		ՀՀ կառավարության 2012 թվականի հունիսի 14-ի N 782-Ա որոշմամբ ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության «Երկրագործության գիտական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի հողատարածքից 15 հա տրամադրվել է «Հայկական միրգ» ԲԲԸ-ին տնկարանային տնտեսություն ստեղծելու նպատակով:
		2013 թվական
		2013 թվականի ընթացքում «Հայկական միրգ» ԲԲԸ-ի կողմից իրականացվել են տնկարանի և սորտային մայրուտի հիմնման աշխատանքներ: Խորքային հորի կառուցման մրցույթն ավարտվել է, աշխատանքները նախատեսվել է ավարտել 2014 թվականի փետրվար-մայիս ամիսներին: Ձեռք են բերվել ընկուզենու սերմեր, որոնք ենթարկվել են ստրատիֆիկացման և աճեցվել են պաշտպանված գրունտի պայմաններում, այնուհետև տեղափոխվել և տնկվել ընկերության տնկարանի տարածքում: Դրանց պատվաստումը նախատեսվել է 2015 թվականի զարնանը: Ձեռք է բերվել կորիզավոր պտղատուների պատվաստակալներ և պատվաստացու կտրոններ: Իրականացվել են պատվաստման աշխատանքներ: Ընկերության կողմից մշակվել է տնկարանի զարգացման ռազմավարության նախագիծը, որը գտնվում է լրամշակման փուլում: «Հայկական միրգ» ԲԲԸ-ի հիմախնդիրն է նպաստել երկրում մրգի եկամտաբեր արտադրությանն, ագրոտեխնիկական միջոցառումների արդիականացմանը և մանր հողատերերի շահույթների ավելացմանը: Ընկերության հիմնական գործունեությունը ներառում է տնկարանի հիմնումը և ժամանակակից արտադրական տեխնոլոգիաներով հագեցած կորիզավոր և ընկուզավոր մշակաբույսերի ինտենսիվ այգիների հիմնումը: Հաշվետու տարում շարունակվել է նաև ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության համապատասխան մասնագետների, ինչպես նաև «Գյուղատնտեսության աջակցության մարզային

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		կենտրոն» ՓԲԸ-ների (ԳԱՄԿ) կողմից պարբերաբար խորհրդատվության տրամադրումը պտղատու ծառատեսակների տնկիների բուծման ուղղությամբ:
		2014 թվական
		2014 թվականին «Հայկական միրգ» ԲԲԸ-ի կողմից տնկանյութի գնման նպատակով կազմակերպվել է միջազգային մրցույթ՝ ընկուզենու, բալենու և կեռասենու տնկիների ձեռքբերման համար: Մրցույթում հաղթած կազմակերպությունների հետ կնքվել են բալենու և ընկուզենու տնկանյութի մատակարարման պայմանագրեր: Համաձայն կնքված պայմանագրերի ներմուծվել են ընկուզենու երեք և բալենու մեկ տորտի տնկիներ, որոնցով ՀՀ Տավուշի, Վայոց ձորի և Արագածոտնի մարզերում հիմնվել է ընդհանուր առմամբ 46.5 հա այգի: Նոր տարածքների ընտրության և ծրագրում ընդգրկելու նպատակով ընկերությունը կազմակերպել է այցելություն ՀՀ Վայոց ձորի, Արագածոտնի և Տավուշի մարզերի համայնքներ: ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Ազատեկ համայնքի թվով 4 հողատերի հետ կնքվել է գյուղատնտեսական հողատարածքների ժամանակավոր օգտագործման պայմանագիր: Նախատեսվել է առաջիկայում պայմանագրեր կկնքել նաև ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Խնձորուտ համայնքի 30 և ՀՀ Արագածոտնի մարզի Փարփի համայնքի 7 հողատերի հետ: Ընկուզենու տեղական տնկիների արտադրության համար ձեռք է բերվել ընկուզենու սերմ, որը ստրատիֆիկացման և պաշտպանված գրունտի պայմաններում աճեցման փուլերն անցնելուց հետո տեղափոխվել է ընկերության տնկարանի տարածք և նախատեսվել է պատվաստել 2016 թվականի գարնանը: Ձեռք են բերվել ընկուզենու տեղական արմատակալներ և արտերկրից ներմուծված պատվաստացու կտրոններ՝ թվով 3650 հատ, որոնց պատվաստման աշխատանքներն իրականացվել են: Հայաստանի Հանրապետությունում պտղի և խաղողի տնկանյութի արտադրությամբ զբաղվում են նաև ՀՀ Արարատի, Արմավիրի, Արագածոտնի և Վայոց ձորի մարզերի մասնավոր տնտեսավարողներ, որոնք արտադրում են կորիզավոր և հնդավոր պտղատեսակների տնկիներ և խաղողի արմատակալներ: Տնկիներ արտադրողների և այգետարածքներ հիմնողների փոխադարձ պայմանավորվածությամբ իրականացվում է տնկանյութի սորտերի ընտրություն և իրացում: Արդյունքում, նկատվում է պտղատու և խաղողի այգիների տարածքների ավելացում:
		2015թվական
		«Գյուղատնտեսության աջակցության մարզային կենտրոն» ՓԲԸ-ների (ԳԱՄԿ) կողմից կազմակերպվող խորհրդատվական միջոցառումների ընթացքում պարբերաբար անդրադարձ է

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		կատարվում նաև տնկարանային տնտեսությունների զարգացման խնդիրներին: Նշված թեմայով կազմակերպվել և իրականացվել է 39 սեմինար և 7 դաշտային ուսուցում, իրականացվել է 1012 խորհրդատվական միջոցառում և 2 փորձացուցադրական աշխատանք: Տպագրվել և տարածվել է 11 անուն խորհրդատվական թերթիկ և գրքույկ՝ 1847 ընդհանուր տպաքանակով:
20.	Հողերի ագրոքիմիական հետազոտության և բերրիության բարձրացման ծրագրի իրականացում	2011 թվական
		«Հողերի ագրոքիմիական հետազոտության և բերրիության բարձրացման միջոցառումներ» ծրագրի շրջանակներում կատարվել է 141 համայնքի 63.3 հազ. հա տարածքից վերցված 53.4 հազ. հողանմուշի 53.4 հազ. փորձաքննություն: Կազմվել են 141 ագրոքիմիական քարտեզներ և հանձնվել համայնքներին: ՀՀ կառավարության 2010 թվականի հուլիսի 29-ի N971-Ն որոշմամբ ընդունված «ՀՀ 2010-2014 թվականների սերմարտադրության զարգացման ծրագրի» իրականացման նպատակով ՀՀ մարզերից ստացված հողանմուշների փորձաքննության արդյունքների հիման վրա ագրոքիմիական քարտեզներից կազմվել է 255 քաղվածք: Ծրագրի արդյունքները հնարավորություն են տալիս կիրառել հիմնավորված պարարտացման նորմաներ:
		2012 թվական
		Հաշվետու ժամանակահատվածում «Հողերի ագրոքիմիական հետազոտության և բերրիության բարձրացման միջոցառումներ» ծրագրի աշխատանքները սկսվել են 2012 թվականի ապրիլ ամսից, իրականացվել են հետևյալ միջոցառումները: Հետազոտվել է գյուղատնտեսական նշանակության 71.8 հազ. հեկտար հող: Հետազոտվող տարածքից վերցված շուրջ 24 հազ. հողանմուշում կատարվել է 60.5 հազ. Փորձաքննություն: Փորձաքննության արդյունքների հիման վրա կազմվել է 141 ագրոքիմիական քարտեզ և մշակաբույսերի պարարտացման երաշխավորագիր: Ագրոքիմիական քարտեզներից շահառուներին տրամադրվել է 175 քաղվածք: Ծրագրի իրականացման արդյունքները հիմք են ծառայել հիմնավորված պարարտացման նորմերի սահմանման համար:
		2013 թվական
		«Հողերի ագրոքիմիական հետազոտության և բերրիության բարձրացման միջոցառումներ» ծրագրի շրջանակներում 2013 թվականին հետազոտվել է 171 համայնքի գյուղատնտեսական նշանակության 106680 հեկտար հողեր: Հետազոտվող տարածքից վերցված 35560 հողանմուշի նկատմամբ կատարվել է 89967 փորձաքննություն: Փորձաքննության արդյունքների հիման վրա կազմվել է 171 ագրոքիմիական քարտեզ և մշակաբույսերի պարարտացման երաշխավորագիր: Ծրագիրն հնարավորություն է տալիս 5 տարվա ընթացքում հանրապետության բոլոր

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		համայնքների հողերը ենթարկել ագրոքիմիական հետազոտման, կազմել խոշոր մասշտաբի ագրոքիմիական քարտեզներ (բույսերի սննդառության համար կարևոր սննդատարրերով ապահովվածության մասին), մշակել պարարտանյութերի խնայողաբար և արդյունավետ օգտագործման վերաբերյալ գիտականորեն հիմնավորված հանձնարարականներ, որոնք տրամադրվում են համապատասխան համայնքներին: Ծրագրի արդյունքները հնարավորություն են տալիս կիրառել հիմնավորված պարարտացման նորմաներ: : 2014 թվական Հաշվետու ժամանակահատվածում «Հողերի ագրոքիմիական հետազոտության և բերրիության բարձրացման ծրագրի» շրջանակներում աշխատանքները սկսվել են ապրիլ ամսից: Հետազոտվել է 172 համայնքի գյուղատնտեսական նշանակության 90.1 հազ. հա հողեր: Հետազոտված տարածքից վերցված 30.1 հազ. հողանմուշում կատարվել է 76.1 հազ. փորձաքննություն: Փորձաքննության արդյունքների հիման վրա կազմվել է 172 ագրոքիմիական քարտեզ և մշակաբույսերի պարարտացման երաշխավորագիր: Ծրագիրը հնարավորություն կտա 5 տարվա ընթացքում հանրապետության բոլոր համայնքների հողերը ենթարկել ագրոքիմիական հետազոտման, կազմել խոշոր մասշտաբի ագրոքիմիական քարտեզներ (բույսերի սննդառության համար կարևոր սննդատարրերով ապահովվածության մասին), մշակել պարարտանյութերի խնայողաբար և արդյունավետ օգտագործման վերաբերյալ գիտականորեն հիմնավորված հանձնարարականներ, որոնք տրամադրվում են համապատասխան համայնքներին: 2015թվական «Հողերի ագրոքիմիական հետազոտության և բերրիության բարձրացման ծրագրի» շրջանակներում աշխատանքները սկսվել են ապրիլ ամսից հետևյալ ուղղություններով՝ - գյուղատնտեսական նշանակության հողերի ագրոքիմիական դաշտային հետազոտություններ՝ հետազոտվել է 170 համայնքի գյուղատնտեսական նշանակության 84.9 հազ. հա հողեր, - հետազոտվող տարածքից վերցված հողանմուշներում լաբորատոր փորձաքննության կատարում, որոշելով ազոտի, ֆոսֆորի և կալիումի պարունակությունը հողում՝ հետազոտվող տարածքից վերցված 28.3 հազ. հողանմուշում կատարվել է 71.6 հազ. փորձաքննություն, - փորձաքննության արդյունքների հիման վրա ագրոքիմիական քարտեզների և մշակաբույսերի պարարտացման երաշխավորագրերի կազմում ու հանձնում համայնքներին: Մասնագիտական օգնության իրականացում դրանց ճիշտ կիրառման նկատմամբ, փորձաքննության արդյունքների

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		հիման վրա ընդհանուր առմամբ կազմվել է 170 ագրոքիմիական քարտեզ և մշակաբույսերի պարարտացման երաշխավորագրեր: Ծրագիրը հնարավորություն կտա 5 տարվա ընթացքում հանրապետության բոլոր համայնքների հողերը ենթարկել ագրոքիմիական հետազոտման, կազմել խոշոր մասշտաբի ագրոքիմիական քարտեզներ (բույսերի սննդառության համար կարևոր սննդատարրերով ապահովվածության մասին), մշակել պարարտանյութերի խնայողաբար և արդյունավետ օգտագործման վերաբերյալ գիտականորեն հիմնավորված հանձնարարականներ, որոնք տրամադրվելու են համապատասխան համայնքներին:
21.	Շաքարի ճակնդեղի մշակության խթանման ծրագրի իրականացում	2011 թվական Հայաստանի Հանրապետությունում ճակնդեղագործության զարգացման հայեցակարգում ներառված միջոցառումների շրջանակներում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությունը ՀՀ Շիրակի և ՀՀ Լոռու մարզպետարանների, ինչպես նաև Լուսաստոյ-Շուգար ՍՊԸ-ի հետ մեկտեղ աշխատանքներ է իրականացնում հաշվետու տարում նշված երկու մարզերում շաքարի ճակնդեղի մշակությունը վերականգնելու ուղղությամբ: Հիմնականում ավարտվել են Շիրակի մարզի Ախուրյանի տարածաշրջանում շաքարի գործարանի կառուցման աշխատանքները: «Լուսաստոյ-Շուգար» և «Նատալի-Ֆարմ» ՍՊԸ-ների հետ մեկտեղ աշխատանքներ են տարվել ճակնդեղագործների և վերամշակող կազմակերպության միջև կնքվելիք պայմանագրի դրույթների հստակեցման, սերմերի ընտրության, իրանցման և ներկրման, մեքենաների համակարգի ընտրության և ներմուծման ուղղությամբ: Արդեն իսկ խորհրդատվական համակարի միջոցով գյուղացիական տնտեսություններին տեղեկատվություն է տրամադրվում շաքարի ճակնդեղի սորտերի ընտրության, մշակության տեխնոլոգիայի, թունաքիմիկատների և պարարտանյութերի ձեռքբերման և այլ հարցերի վերաբերյալ: ՀՀ Շիրակի և Լոռու մարզպետարաններից ստացված գրությունների համաձայն՝ շաքարի ճակնդեղը զգալի ծավալներով չմշակելու հիմնական պատճառներն են մշակության մեծ աշխատատարությունը, այդ պայմաններում ցածր մեքենայացման մակարդակը, հատկապես՝ բերքահավաքի աշխատանքների մեքենայացված չլինելը, բացի այդ աշխատանքներն իրականացվում են բարդ կլիմայական պայմաններում: Շաքարի ճակնդեղի անհրաժեշտ ծավալներով չմշակելու հիմնական պատճառներից է նաև առաջարկվող գնման գնի պայմաններում համեմատաբար ցածր շահութաբերությունը: Ինչպես նախորդ, այնպես էլ հաշվետու տարում համեմատաբար բարձր է եղել կարտոֆիլի իրացման գինը, որի մշակությունն անհամեմատ հեշտ է և ավելի շահութաբեր:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		Ստեղծված իրավիճակում, Ախուրյանի շաքարի գործարանի կողմից շաքարի ճակնդեղի առաջարկվող մթերման գնի պայմաններում, գյուղացիական տնտեսությունները նախապատվությունը տալիս են ավելի շահութաբեր մշակաբույսերի մշակությանը: Հաշվետու տարում շաքարի ճակնդեղի մթերման գինը գործարանի կողմից առաջարկվել է 1 կգ-ի համար 45 դրամ, իսկ շուկայական գինը կազմում է 60 դրամ: Վերջինիս պայմաններում, շաքարի ճակնդեղի մշակության շահութաբերության մակարդակը կազմում է 118.2 %, որը որոշ չափով մոտենում է ճակնդեղագործության գոտում մշակվող այլ մշակաբույսերի (կարտոֆիլ, կաղամբ) շահութաբերության մակարդակին: Հաշվետու տարում գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների կողմից չի ապահովվել արդյունաբերական վերամշակման ծավալները բավարարող ցանքատարածություններ: 2012-2015 թվականներ Անցյալ տարիների փորձը վկայում է, որ շաքարի ճակնդեղի մթերման առաջարկվող գների պայմաններում գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողները շահագրգռված չեն մշակելու տվյալ մշակաբույսը և արդյունաբերական վերամշակման համար պահանջվող ծավալներով արտադրություն չի կազմակերպվել:
22.	Օրգանական գյուղատնտեսության խթանման ծրագրի իրականացում	2011 թվական Հաշվետու ժամանակահատվածում «Թամարա ֆրութ» ՓԲԸ-ի կողմից իրականացվող օրգանիկ այգիների ստեղծման ծրագրի շրջանակներում 12 ֆերմերի մոտ հիմնվել է 41 հա հատապտուղների օրգանիկ այգի: Իրեն վերապահված լիազորությունների շրջանակներում ծրագրի իրականացման նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելու նպատակով, ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի 2009թ. մայիսի 25-ի ««Թամարա ֆրութ» ՓԲԸ-ի կողմից օրգանիկ այգիների ստեղծման համար հողատարածքների ընտրության նպատակով հանձնաժողով ստեղծելու մասին» N137-Ա և ««Թամարա ֆրութ» ՓԲԸ-ի կողմից օրգանիկ այգիների հիմնման և մշակության աշխատանքների նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելու նպատակով հանձնաժողով ստեղծելու մասին» N138-Ա հրամաններով ստեղծվել են հանձնաժողովներ, որոնց կազմում ընդգրկված են համապատասխան մասնագետներ ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությունից, «Էկոգլոբ» ՀԿ-ից և «Թամարա ֆրութ» ՓԲԸ-ից: Հաշվետու ժամանակահատվածում դիմումների ընդունման, հողատարածքների ուսումնասիրության, համապատասխան պայմանագրերի կնքման և այգիների տնկման աշխատանքները շարունակվել են: 2012 թվական Օրենսդրական դաշտն ամբողջացնելու և միջազգային չափանիշներին համապատասխանեց-

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		ներու նպատակով ՀՀ ԱԺ-ի կողմից 2012 թվականի մարտի 19-ին ընդունվել է «Օրգանական գյուղատնտեսության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին» N ՀՕ-47-Ն օրենքը, որի շրջանակներում մշակված «Օրգանական գյուղատնտեսական սննդամթերքի ներմուծման և արտահանման կարգը և ներմուծվող օրգանական գյուղատնտեսական սննդամթերքն ուղեկցող օրգանական սերտիֆիկատի ձևը հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշման նախագիծը շահագրգիռ մարմիններից ստացված եզրակացությունների հիման վրա լրամշակվելուց հետո ներկայացվել է Հայաստանում ԵՄ խորհրդատվական խմբին՝ փորձաքննության: Վերջինիս կողմից և ՀՀ կառավարության աշխատակազմից ստացված առաջարկությունների հիման վրա լրամշակված նախագիծը ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի 2012 թվականի նոյեմբերի 22-ի N ՍԿ/04.3/6200-12 գրությամբ ներկայացվել է ՀՀ կառավարություն: Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2009 թվականի փետրվարի 12-ի «Թամարա ֆրուֆ» ՓԲԸ-ի կողմից առաջարկվող օրգանիկ այգիների ստեղծման ծրագրին հավանություն տալու և ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությանը գումար հատկացնելու մասին» 180-Ա որոշմամբ հաստատված ծրագրի շրջանակներում 2012 թվականի հոկտեմբերի 31-ի դրությամբ թվով 14 ֆերմերի հետ կնքվել է պայմանագիր և հիմնվել է 46 հա հատապտղի օրգանիկ այգի, այդ թվում՝ ՀՀ Տավուշի մարզում 6 ֆերմերի հետ՝ 17 հա, ՀՀ Վայոց ձորի մարզում 4 ֆերմերի հետ՝ 18 հա, ՀՀ Գեղարքունիքի մարզում՝ 1 ֆերմերի հետ՝ 2 հա այգի, և ՀՀ Կոտայքի, Լոռու և Շիրակի մարզերում՝ 1-ական ֆերմերի հետ՝ 3-ական հա հատապտղի օրգանիկ այգի: Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարի 2009 թվականի մայիսի 25-ի «Թամարա ֆրուֆ» ՓԲԸ-ում օրգանիկ այգիների հիմնման և մշակության աշխատանքների նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելու նպատակով հանձնաժողով ստեղծելու մասին» N 138-Ա հրամանով ստեղծված հանձնաժողովի կողմից 2012 թվականի երրորդ եռամսյակում կատարվել է այց ֆերմերային տնտեսություններ՝ այգիների վիճակը և համապատասխան աշխատանքների կատարման ընթացքն ուսումնասիրելու նպատակով: Հաշվետու ժամանակահատվածում «Թամարա ֆրուֆ» ՓԲԸ-ում առկա է եղել անհրաժեշտ քանակությամբ ազնվամորու, մոշի, սև և կարմիր հաղարջի տնկանյութ, հենայուններ՝ ծրագրում նոր ֆերմերներ ընդգրկվելու դեպքում ևս 14 հա այգի հիմնելու համար: 2013 թվական Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2009 թվականի փետրվարի 12-ի ««Թամարա ֆրուֆ» ՓԲԸ-ի կողմից առաջարկվող օրգանիկ այգիների ստեղծման ծրագրին հավանություն

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		տալու և ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությանը գումար հատկացնելու մասին» N 180-Ա որոշմամբ հաստատված ծրագրի շրջանակներում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի 2009 թվականի մայիսի 25-ի N 137-Ա հրամանով ստեղծված հանձնաժողովն տարվա ընթացքում ուսումնասիրություններ է կատարել ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարություն ղիմած տնտեսավարող սուբյեկտների հողատարածքներում, որի արդյունքում 2013 թվականի ընթացքում ընդհանուր առմամբ թվով 17 ֆերմերի հետ կնքվել են պայմանագրեր՝ 55 հա օրգանիկ այգի հիմնելու համար: 2014 թվական Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2009 թվականի փետրվարի 12-ի «Թամարա ֆրուֆ» ՓԲԸ-ի կողմից առաջարկվող օրգանիկ այգիների ստեղծման ծրագրին հավանություն տալու և ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությանը գումար հատկացնելու մասին» N 180-Ա որոշմամբ հաստատված ծրագրի շրջանակներում Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարի 2009 թվականի սեպտեմբերի 25-ի N 137-Ա հրամանով ստեղծված հանձնաժողովը հաշվետու տարում ուսումնասիրություններ է կատարել ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարություն ղիմած տնտեսավարող սուբյեկտների հողատարածքներում, որի արդյունքում 2014 թվականին թվով 20 ֆերմերների հետ կնքվել է պայմանագիր, 61 հա հատապտղի օրգանիկ այգու հիմնման համար, այդ թվում՝ • ՀՀ Տավուշի մարզում 6 ֆերմերի հետ՝ 17 հա, • ՀՀ Վայոց ձորի մարզում՝ 4 ֆերմերի հետ՝ 18 հա, • ՀՀ Գեղարքունիքի մարզում՝ 1 ֆերմերի հետ՝ 2 հա, • ՀՀ Կոտայքի մարզում 4 ֆերմերի հետ՝ 11 հա, • ՀՀ Լոռու մարզում 2 ֆերմերի հետ՝ 6 հա, • ՀՀ Շիրակի մարզում 1 ֆերմերի հետ՝ 3 հա, • ՀՀ Արագածոտնի մարզում 2 ֆերմերի հետ՝ 4 հա: Ծրագրում ընդգրկված ֆերմերներին «Թամարա ֆրուֆ» ընկերության կողմից հատկացվել են անհրաժեշտ քանակությամբ հաղարջենու, ազնվամորու և մոշենու տնկիներ, օրգանական պարարտանյութ՝ գոմաղբ, հենասյուներ և մետաղալարեր: Եվրասիական տնտեսական միության տեխնիկական կանոնակարգերին համապատասխան՝ մշակվել և ՀՀ կառավարություն են ներկայացվելու «Փաթեթվածքի անվտանգությանը ներկայացվող պահանջները հաստատելու մասին» և «Սննդամթերքի մակնշմանը ներկայացվող պահանջները հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշման նախագծերը, որոնցով սահմանվում են դրույթներ՝ գենետիկորեն ձևափոխված օրգանիզմների և դրանց ածան-

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		ցյալների, ինչպես նաև օրգանական գյուղատնտեսության արտադրության սննդամթերքի մակնշմանը և փաթեթվածքին ներկայացվող պահանջների վերաբերյալ: Մշակվել են օրգանական եղանակով տավարի մսի, կաթի արտադրության համար կթվող կովերի և բովող տավարի կերաբաժիններ և կերակրման նորմաներ, որոնք տրամադրվել են օրգանական եղանակով կաթի և մսի արտադրությամբ զբաղվող տնտեսավարող սուբյեկտներին: 2015 թվական Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2009 թվականի փետրվարի 12-ի ««Թամարա ֆրուֆ» ՓԲԸ-ի կողմից առաջարկվող օրգանիկ ալգինների ստեղծման ծրագրին հավանություն տալու և ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությանը գումար հատկացնելու մասին» N 180-Ա որոշմամբ հաստատված ծրագրի շրջանակներում 2015 թվականի առաջին եռամսյակում թվով 21 ֆերմերի հետ կնքվել է պայմանագիր, որի արդյունքում հիմնվել է 63 հա հատապտղի օրգանիկ ալգիններ, այդ թվում՝ • ՀՀ Տավուշի մարզում 6 ֆերմերի կողմից՝ 17, • ՀՀ Վայոց ձորի մարզում՝ 4 ֆերմերի կողմից՝ 18, • ՀՀ Գեղարքունիքի մարզում՝ 1 ֆերմերի կողմից՝ 2, • ՀՀ Կոտայքի մարզում 5 ֆերմերի կողմից՝ 13, • ՀՀ Լոռու մարզում 2 ֆերմերի կողմից՝ 6, • ՀՀ Շիրակի մարզում 1 ֆերմերի կողմից՝ 3, • ՀՀ Արագածոտնի մարզում 2 ֆերմերի կողմից՝ 4 հա: Ծրագրում ընդգրկված ֆերմերներին ընկերության կողմից հատկացվել են անհրաժեշտ քանակությամբ հաղարջենու, ազնվամորու և մոշենու տնկիներ, օրգանական պարարտանյութ (գոմաղբ), հենասյուներ և մետաղալարեր: Սակայն, ծրագրի շահառուներից մի քանիսի՝ (ՀՀ Կոտայքի մարզի Մայակովսկի համայնքի ֆերմեր Գ.Միսակյան և ՀՀ Տավուշի մարզի Չինարի համայնքի ֆերմեր Ս.Աղասյան) 3-ական հեկտարի չափով ալգինները վատ վիճակում են, ինչի կապակցությամբ ՀՀ 7 մարզերում հիմնված 61 հա օրգանիկ ալգիններում մայիսի 11-ից 25-ը իրականացվել են համապատասխան ուսումնասիրություններ: Հաշվետու ժամանակահատվածում շարունակվել է օրգանական եղանակով կաթ և միս արտադրելու ցանկություն ունեցող տնտեսավարող սուբյեկտներին կթվող կովերի և բովող խոշոր եղջերավոր անասունների համար մշակված կերաբաժինների և կերակրման նորմաների տրամադրումը:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
23.	Գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բուսասանիտարական մոնիթորինգի իրականացում	2011 թվական
		Հաշվետու ժամանակահատվածում գյուղատնտեսական նշանակության 199.1 հազ. հա հողատեսքերում իրականացվել է բուսասանիտարական մոնիթորինգ, որը նպատակաուղղված է բույսերի վնասակար օրգանիզմների հայտնաբերմանը, հաշվառմանը, տարածվածության արեալների ու տնտեսական վնասակարության շեմերի ճշտմանը, տարածման կանխարգելմանը: Մոնիթորինգի արդյունքները հիմք են հանդիսացել բուսասանիտարական միջոցառումները լիարժեք կազմակերպելու համար:
		2012 թվական
		Հաշվետու տարում 2012 թվականի ընթացքում շուրջ 225 հազ. հեկտարի վրա իրականացվել է բուսասանիտարական մոնիթորինգ գյուղատնտեսական նշանակության հողատեսքերի բուսասանիտարիայի վիճակի գնահատման, բույսերի վնասակար օրգանիզմների ժամանակին հայտնաբերման, հաշվառման, տարածման արեալների, վնասակարության տնտեսական շեմերի ճշտման, կանխատեսման, տարածման կանխարգելման նպատակով: Արդյունքում հետազոտված տարածքներում ճշտվել են վնասակար օրգանիզմների վարակվածության արեալը և գյուղատնտեսական նշանակության հողատեսքերը: Մոնիթորինգի արդյունքները հիմք են ծառայում բույսերի պաշտպանության պետական ծրագրի մշակման և իրականացման համար:
		2013 թվական
		«Անասնաբուժասանիտարիայի, սննդամթերքի անվտանգության և բուսասանիտարիայի ծառայությունների մատուցում» ծրագրի շրջանակներում հանրապետության գյուղատնտեսական նշանակության հողատեսքերում մարզային ագրոնոմների կողմից հաշվետու ժամանակահատվածում իրականացվել է բուսասանիտարական մոնիթորինգ 241.7 հազ. հա վրա, որից 23.8 հազ. հա՝ պտղատու վնասատուների և հիվանդությունների, 10.7 հազ հա՝ խաղողի վնասատուների և հիվանդությունների, 5.7 հազ. հա՝ բանջարեղենային մշակաբույսերի, 14.3 հազ. հա՝ հացահատիկային մշակաբույսերի, 45.2 հազ. հա մորեխների բնակեցվածության, 6.1 հազ. հա՝ կարտոֆիլի ցեց և լոլիկի ականոդ ցեց, 135.9 հազ. հա՝ մկնանման կրծողների դեմ:
		2014 թվական
		«Անասնաբուժասանիտարիայի, սննդամթերքի անվտանգության և բուսասանիտարիայի ծառայությունների մատուցում» ծրագրի շրջանակներում մարզային ագրոնոմների կողմից հաշվետու ժամանակահատվածում իրականացվել է բուսասանիտարական մոնիթորինգ շուրջ 244.4 հազ. հա

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		տարածության վրա, որից կրծողների նկատմամբ՝ 124.0 հազ. հա, կրծողների պայքարի արդյունավետության՝ 3.2 հազ. հա, պտղատու ծառերի հիվանդությունների և վնասատուների՝ 25.3 հազ. հա, խաղողի հիվանդությունների և վնասատուների՝ 13.4 հազ. հա, բանջար-բոստանային մշակաբույսերի՝ 8.5 հազ. հա, հացահատիկային մշակաբույսերի՝ 9.7 հազ. հա, մորեխներով բնակեցվածության՝ 56.7 հազ. հա, մորեխների պայքարի արդյունավետության՝ 0.1 հա, կարտոֆիլի ցեցի և լոլիկի ականոդ ցեցի՝ 1.2 հազ. հա, օկնոգինա՝ 2.3 հազ. հա: 2015 թվական Հաշվետու ժամանակահատվածում «Անասնաբուժասանիտարիայի, սննդամթերքի անվտանգության և բուսասանիտարիայի ծառայությունների մատուցում» ծրագրի շրջանակներում մարզային ագրոնոմների կողմից իրականացվել է բուսասանիտարական մոնիթորինգ շուրջ 250 հազ. հա տարածության վրա, որից կրծողների նկատմամբ՝ 122.7, պտղատու ծառերի հիվանդությունների և վնասատուների՝ 24.8, խաղողի հիվանդությունների և վնասատուների՝ 16.2, բանջար-բոստանային մշակաբույսերի՝ 10.6, հացահատիկային մշակաբույսերի՝ 18.7, մորեխներով բնակեցվածության՝ 56.1 հազ. հա, օկնոգինա՝ 0.9 հազ. հա: ՀՀ կառավարության 2015 թվականի ապրիլի 16-ի N 407-Ն որոշման համաձայն իրականացվել և ավարտվել է կարտոֆիլի ցեցի և լոլիկի ականոդ ցեցի ծրագիրը: Բուսասանիտարական մոնիթորինգի արդյունքները հիմք են ծառայելու բույսերի պաշտպանության պետական ծրագրերի իրականացման և տվյալ բնագավառում խորհրդատվության մատուցման համար:
24.	Բույսերի պաշտպանության միջոցառումների ծրագրի իրականացում	2011 թվական Հաշվետու ժամանակահատվածում «Բույսերի պաշտպանության միջոցառումների ծրագրով» ՀՀ Արագածոտնի, Գեղարքունիքի, Լոռու, Շիրակի և Սյունիքի մարզերի 19 համայնքի 1808 հեկտար խոտհարքներում և արոտավայրերում տրակտորային ցրիչներով իրականացվել են մկնանման կրծողների դեմ քիմիական պայքարի աշխատանքներ: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության կողմից 2011 թվականի գարնանը ձեռք է բերվել 17514 կգ (56.2 մլն դրամ) ցինկի ֆոսֆիդ, որից 17180 կգ անհատույց տրամադրվել է ՀՀ մարզերին՝ մկնանման կրծողների դեմ պայքար կազմակերպելու նպատակով: Համայնքների միջոցով պայքար է իրականացվել 137.4 հազ. հեկտարի վրա: 2011 թվականի աշնանը մարզերին տրամադրվել է 3253 կգ ցինկի ֆոսֆիդ: Այդ խմբաքանակով կրծողների դեմ պայքարի աշխատանքներ են իրականացվել 26.0 հազ. հա վարելահողերում և բազմամյա տնկարկներում: Պայքարի աշխատանքները շարունակվում են: Աջակցություն է

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		ցուցաբերվել ՀՀ Արարատի մարզի երկու համայնքին՝ 200 հա տարածության վրա մորեխների դեմ պայքարի աշխատանքների կազմակերպման գործում: Իրականացված միջոցառումների արդյունքում հանրապետությունում բուսասանիտարական վիճակը եղել է կայուն: 2012 թվական «Բույսերի պաշտպանության միջոցառումներ» ծրագրի շրջանակներում պայքարի միջոցառումներն հաշվետու ժամանակահատվածում իրականացվել են հետևյալ բաղադրիչներով. Պայքար մկնանման կրծողների դեմ՝ 2012 թվականին մկնանման կրծողների դեմ համայնքների միջոցով պայքար իրականացնելու նպատակով ձեռք է բերվել 16270 կգ ցինկի ֆոսֆիդ: Ծրագրով նախատեսվում էր 2012 թվականի գարնանը և աշնանը մկնանման կրծողների դեմ պայքար իրականացնել շուրջ 128.0 հազ. հա վրա: Հիմք ընդունելով ՀՀ ԳՆ «Անասնաբուժասանիտարիայի, սննդամթերքի անվտանգության և բուսասանիտարիայի ոլորտի ծառայությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի մոնիթորինգի արդյունքները ՀՀ մարզպետարաններին անհատույց հատկացվել է 7111.12 կգ ցինկի ֆոսֆիդ մկնասպան միջոց, որով համայնքների հողօգտագործողների կողմից պայքար է իրականացվել 58.3 հազ. հա առավել վարակված գյուղատնտեսական նշանակության հողատեսքերում: Պայքար մորեխների դեմ՝ մորեխների զարգացման օջախների վերացման նպատակով ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության կողմից ՀՀ Արագածոտնի, Արարատի, Կոտայքի, Շիրակի, Վայոց ձորի և Սյունիքի մարզի 17 համայնքի անհատույց հատկացվել է 303.3 լիտր «Կռալ» տեսակի միջատասպան բույսերի պաշտպանության միջոց, որով հողօգտագործողների միջոցով պայքար է իրականացվել 2022 հեկտարի վրա: Պայքար անտառի վնասատուների և հիվանդությունների դեմ՝ 2012 թվականի մայիսին ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի կողմից Հայաստանի Հանրապետության անտառներում կատարված անտառ-պաթոլոգիական մոնիթորինգի արդյունքների հիման վրա՝ անտառային վնասատուների և հիվանդությունների դեմ ՀՀ Արագածոտնի մարզի «Արագածոտնի անտառտնտեսություն», ՀՀ Կոտայքի մարզի «Հրազդանի անտառտնտեսություն», ՀՀ Սյունիքի մարզի «Կապանի անտառտնտեսություն» և ՀՀ Վայոց ձորի մարզի «Վայոց ձորի անտառտնտեսություն» մասնաճյուղերի 9000 հա անտառային տարածքներում իրականացվել են ավիացիոն քիմիական պայքարի միջոցառումներ: Իրականացված միջոցառումների արդյունքում հաշվետու տարում հանրապետության բուսասանիտարական վիճակը եղել է կայուն:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		2013 թվական
		2013 թվականին «Բույսերի պաշտպանության միջոցառումներ» ծրագրի շրջանակներում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության կողմից իրականացվել են հետևյալ պայքարի միջոցառումներ. Պայքար մկնանման կրծողների դեմ՝ այս բաղադրիչով 2013 թվականի գարնանը և աշնանը ՀՀ մարզպետարաններին ու «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ին անհատույց հատկացվել է 7736.9 կգ ցինկի ֆոսֆիդ մկնասպան միջոց, որով պայքար է իրականացվել 63825 հա առավել վարակված գյուղատնտեսական նշանակության հողատեսքերում և 649.2 հա անտառային տարածքներում: Իրականացված միջոցառումների շնորհիվ նշված տարածքներում մկնանման կրծողներով վարակվածության աստիճանը նվազել է շուրջ 80 տոկոսով: Պայքար անտառի վնասատուների և հիվանդությունների դեմ՝ 2013 թվականի մայիսին ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի կողմից Հայաստանի Հանրապետության անտառներում կատարված անտառապաթոլոգիական մոնիթորինգի արդյունքների հիման վրա՝ անտառային վնասատուների և հիվանդությունների դեմ՝ հանրապետության ՀՀ Արագածոտնի մարզի «Արագածոտնի անտառտնտեսություն», ՀՀ Կոտայքի մարզի «Հրազդանի անտառտնտեսություն», ՀՀ Սյունիքի մարզի «Կապանի անտառտնտեսություն», «Սյունիքի անտառտնտեսություն», «Սիսիսանի անտառտնտեսություն» և ՀՀ Վայոց ձորի մարզի «Վայոց ձորի անտառտնտեսություն» մասնաճյուղերի 8870 հա անտառային տարածքներում միջոցառումների իրականացման համար ձեռք են բերվել 3955 լ/կգ «Վալսացիպեր» և 2455 կգ «Վալսատոն» բույսերի պաշտպանության միջոցներ, որոնք ամբողջությամբ օգտագործվել են: 960 հա անտառային տարածքներում պայքար իրականացնելու համար օգտագործվել է ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության պահեստում առկա 480լ «Կոալ» միջատասպան միջոցը: Իրականացված միջոցառումների շնորհիվ վնասակար օրգանիզմների քանակը նվազել է շուրջ 85 տոկոսով: Պայքար մորեխների դեմ բաղադրիչով միջոցառումներ չեն իրականացվել, քանի որ բուսասանիտարական մոնիթորինգի արդյունքում դրա կարիքը չի առաջացել:
		2014 թվական
		Բուսասանիտարական մոնիթորինգի արդյունքում «Բույսերի պաշտպանության» ծրագրի շրջանակներում 2014 թվականին հանրապետության միջին և բարձր վարակվածության 54325 հա առավել վարակված տարածքներին բաշխվել է 6519 կգ ցինկֆոսֆիդ մկնասպան թունաքիմիկատը,

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		որից ՀՀ Տավուշի մարզի 1130 հա համար՝ 135.6 կգ, ՀՀ Արարատի մարզի 1500 հա համար՝ 180 կգ, ՀՀ Արագածոտնի մարզի 5953 հա համար՝ 714.4 կգ, ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի 7551 հա համար՝ 906.1 կգ, ՀՀ Լոռու մարզի 8951 հա համար՝ 1074.1 կգ, ՀՀ Շիրակի մարզի 12599 հա համար՝ 1511.9 կգ, ՀՀ Սյունիքի մարզի 11259 հա համար՝ 1351.1 կգ, ՀՀ Վայոց ձորի մարզի 230 հա համար՝ 27.6 կգ, ՀՀ Արմավիրի մարզի 3000 հա համար՝ 360 կգ, ՀՀ Կոտայքի մարզի 2152 հա համար՝ 258.2 կգ: Ելնելով անհրաժեշտությունից ՀՀ Լոռու մարզի Գյուլագարակ, Կուղթան, Հոբարձի համայնքներում կրծողների դեմ իրականացվել է արտապլանային մոնիթորինգ 605 հա վրա, ինչի համար հատկացվել է 72.6 կգ ցինկ ֆոսֆիդ մկնասպան պրեպարատ: Պայքար անտառի վնասատուների և հիվանդությունների դեմ բաղադրիչով 2014 թվականի առաջին կիսամյակում «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի կողմից Հայաստանի Հանրապետության անտառներում կատարված անտառ-պաթոլոգիական մոնիթորինգի արդյունքների հիման վրա պայքար է իրականացվել անտառային վնասատուների և հիվանդությունների դեմ՝ ՀՀ Արագածոտնի մարզի «Արագածոտնի անտառտնտեսություն», ՀՀ Կոտայքի մարզի «Հրազդանի անտառտնտեսություն» և ՀՀ Վայոց ձորի մարզի «Վայոց ձորի անտառտնտեսություն» մասնաճյուղերի 6300 հա անտառային տարածքներում: Օգտագործվել է 3150 լիտր Կռալ և 1210 կգ Բայլետոն տեսակի բույսերի պաշտպանության միջոցներ: Պայքար մորեխների դեմ բաղադրիչով ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության սննդամթերքի անվտանգության պետական ծառայության «Անասնաբուժասանիտարիայի, սննդամթերքի անվտանգության և բուսասանիտարիայի ոլորտի ծառայությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից ՀՀ մարզերում իրականացվել է մոնիթորինգ 4195 հա տարածության վրա, որի արդյունքների հիման վրա, ՀՀ Արարատի մարզի Պարույր Սևակ և Նարեկ համայնքների առավել վարակված 795 հա տարածքների համար հատկացվել է 119.3 լիտր բույսերի պաշտպանության միջոց՝ համայնքների միջոցով պայքարի աշխատանքներ կազմակերպելու համար: Իրականացված միջոցառումների արդյունքում հանրապետության բուսասանիտարական վիճակը հաշվետու ժամանակահատվածում եղել է կայուն: 2015 թվական 2015 թվականին «Բույսերի պաշտպանության միջոցառումներ» ծրագրի իրականացման համար ՀՀ պետական բյուջեով հատկացվել է 150.0 մլն. դրամ, որից կրծողների, մորեխների և անտառի վնասակար օրգանիզմների դեմ պայքարի ծառայությունների ձեռքբերման համար՝ 93335.6 հազ.

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		դրամ, 56664.4 հազ.դրամ անհրաժեշտ բույսերի պաշտպանության միջոցների համար: Ծրագրով նախատեսված 150.0 մլն դրամից ծախսվել է 89196.9 հազ. դրամը: ՀՀ կառավարության 2015 թվականի ապրիլի 16-ի N 407-Ն որոշմամբ ծրագրում կատարվել է փոփոխություն, 4720.6 հազ.դրամ բույսերի պաշտպանության միջոցների և 14166.3 հազ. դրամ ծառայությունների համար հատկացված գումարից, ընդամենը 18886.9 հազ.դրամ տրամադրվել է «Հայաստանի Հանրապետությունում լուլիկի ականող ցեղ և կարտոֆիլի ցեղ վնասատուների մոնիթորինգի իրականացման նպատակով 2015 թվականի պետական աջակցության» ծրագրին: Նշված գումարով «Անասնաբուժասանիտարիայի, սննդամթերքի անվտանգության և բուսասանիտարիայի ոլորտի ծառայությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը ՌԴ-ից ձեռք է բերել 3300 ֆերոմոնային թակարդներ և օժանդակ նյութեր: Մոնիթորինգ իրականացնելու նպատակով թակարդները տեղադրվել են հանրապետության 254 համայնքում, որից՝ ՀՀ Արարատի և Արմավիրի մարզերի՝ 171, ՀՀ Արագածոտնի, Կոտայքի, Տավուշի, Գեղարքունիքի, Լոռու, Շիրակի մարզերի՝ 83 համայնքներում: 2015 թվականի աշնանը կրծողների դեմ պայքարի իրականացման նպատակով ձեռք է բերվել 7900 կգ բույսերի պաշտպանության միջոց, 70310.0 հազ. դրամ արժեքով: Պայքարի միջոցառումներ են իրականացվել կրծողներով առավել վարակված 25000 հեկտար վարելահողերում և խոտհարքներում: Հանրապետությունում իրականացված մոնիթորինգի տվյալների վերլուծության արդյունքում 2015 թվականին մորեխների և անտառի վնասակար օրգանիզմների դեմ պայքարի միջոցառումներ չեն իրականացվել: Իրականացված միջոցառումների արդյունքում հաշվետու տարում հանրապետության բուսասանիտարական վիճակը եղել է կայուն:
25.	Բույսերի կարանտինի ծրագրի իրականացում	2011-2012 թվականներ Անրիաժեշտություն չլինելու պատճառով բույսերի կարանտինի միջոցառումներ չեն իրականացվել: 2013 թվական Հաշվետու տարում բույսերի կարանտինի ծրագրի ուղղությամբ կատարվել է հետևյալ աշխատանքները: ՀՀ կառավարության 2013 թվականի փետրվարի 28-ի N 265-Ն որոշման համաձայն՝ ՀՀ Արմավիրի մարզի Աղավնատուն և Գայ համայնքներում իրականացվել են խաղողի կարանտին վնասատու ֆիլոքսերայով վարակված այգիների քանդման աշխատանքներ: Քանդման ենթակա 8.91 հա այգիներում աշխատանքներն ավարտվել են, որի մասին տեղեկացվել է ՀՀ Արմավիրի մարզպետարան:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		Նշված համայնքների խաղողի այգիներում իրականացվել են բույսերի պաշտպանության աշխատանքներ, որի նպատակով Աղավնատուն համայնքին տրամադրվել է 1.501 մլն դրամ, իսկ Գայ համայնքին՝ 1.161 մլն դրամ: 2014 թվական Հաշվետու տարում բույսերի կարանտինի ծրագրի ուղղությամբ կատարվել է հետևյալ աշխատանքները: ՀՀ կառավարության 2014 թվականի փետրվարի 27-ի «Հայաստանի Հանրապետության Արմավիրի մարզի Աղավնատուն և Գայի գյուղական համայնքներում բույսերի պաշտպանության միջոցառումներ իրականացնելու, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2013 թվականի փետրվարի 28-ի N 265-Ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու, Հայաստանի Հանրապետության 2014 թվականի պետական բյուջեում վերաբաշխում, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2013 թվականի դեկտեմբերի 19-ի N 1414-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու և Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարությանն ու Հայաստանի Հանրապետության Արմավիրի մարզպետարանին գումար հատկացնելու մասին» N 189-Ն որոշման համաձայն քանդվել է 0.77 հա խաղողի այգի, որից՝ Աղավնատուն համայնքում 0.62 հա և Գայ համայնքում՝ 0.15 հա: Այգիների քանդման և կարանտին միջոցառումների համար ծախսվել է 7677.8 հազ. դրամ, այդ թվում՝ 0.77 հա այգու քանդման և կարանտին միջոցառումների համար՝ 5226.0 հազ. դրամ, որից - այգիների քանդման համար՝ 454.0 հազ. դրամ, - ախտահանիչ գորգերի համար՝ 200.0 հազ. դրամ, - հսկիչ կետերում պահակային ծառայության համար՝ 4572.0 հազ. դրամ: 3 այգետերերին տրամադրվել է փոխհատուցում՝ 2 451.8 հազ. դրամ, որից՝ Աղավնատուն համայնքում՝ 2 շահառուի՝ 1974.2 հազ. դրամ, Գայ համայնքում՝ 1 շահառուի՝ 477.6 հազ. դրամ: 1 հա քանդվող այգու համար փոխհատուցման գումարը հաշվարկվել է 3184.2 հազ. դրամի չափով: 2014 թվականին վեգետացիայի ընթացքում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության սննդամթերքի անվտանգության պետական ծառայության կողմից իրականացված ուսումնասիրությունների արդյունքում հայտնաբերվել է ֆիլոքսերայով վարակված 11.07 հա այգի, որից 6.35 հա՝ Նորապատ, 1.01 հա՝ Աղավնատուն, 0.45 հա՝ Նորակերտ, 1.43 հա՝ Այգեկ և 1.83 հա՝ Արևադաշտ (Տիեարաս Դե Արմենիա) համայնքներում՝ 23 տնտեսության պատկանող հողատարածքներում:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		Նշված այգիների քանդման, կարանտին միջոցառումների և այգետերերին փոխհատուցման համար ընդամենը պահանջվել է՝ նախորդ տարիների գներով հաշվարկված շուրջ 60.4 մլն դրամ, որի վերաբերյալ 2015 թվականի սկզբին ՀՀ կառավարության քննարկմանը կներկայացվի վերը նշված այգիներում բույսերի պաշտպանության միջոցառումներ իրականացնելու մասին ՀՀ կառավարության որաշման նախագիծ: Արարատյան հարթավայրում ֆիլոքսերայի առավել տարածման դեպքում միջոցառումների մշակման նպատակով կազմակերպվել է քննարկում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության, ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության սննդամթերքի անվտանգության պետական ծառայության, «Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարան» հիմնադրամի, «Անասնաբուժասանիտարիայի, սննդամթերքի անվտանգության և բուսասանիտարիայի ոլորտի ծառայությունների կենտրոն», «Սննդամթերքի անվտանգության ոլորտի ռիսկերի գնահատման և վերլուծության գիտական կենտրոն» և «Հանրաապետական անասնաբուժասանիտարական և բուսասանիտարական լաբորատոր ծառայությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ-ների մասնագետների մասնակցությամբ: ՀՀ Կոտայքի և Արագածոտնի մարզերի թվով 12 համայնքում կատարվել է «օկնոգինա» վնասատուի մոնիթորինգ 2315 հա վրա, որի արդյունքում համայնքներին հատկացել է 415 լիտր Ցիպեր Մաքսի բույսերի պաշպանության միջոց, 2075 հա վրա պայքարի աշխատանքներ իրականացնելու համար: ՀՀ կառավարության 2014 թվականի ապրիլի 3-ի N 391-Ն որոշմամբ ՀՀ Արարատի և Արմավիրի մարզերում մորմաազգի մշակաբույսերի ցանքատարածքներում տեղադրված է կարտոֆիլի ցեցի 400 հատ, լոլիկի ականոդ ցեցի 2500 հատ ֆերամոնային թակարդ, որոնց միջոցով մշտադիտարկման են ենթարկվում այդ վնասատուների կենսակերպը, թռիչքի ժամկետները, որոշվել է պայքար կազմակերպելու օպտիմալ ժամկետը: Վերջիններիս արդյունքների հիման վրա համայնքներում տարվել են խորհրդատվական աշխատանքներ՝ վնասատուի դեմ արդյունավետ պայքար կազմակերպելու նպատակով: Տրամադրված խորհրդատվության արդյունքում հողօգտագործողների կողմից իրականացված պայքարի համալիր միջոցառումների շնորհիվ զգալիորեն նվազել է բերքին ցեցերի կողմից հասցված վնասը, ավելացել են արտադրության ծավալները: Մասնագետների կողմից դիտարկումները և խորհրդատվության տրամադրումը շարունակվել է մինչև լոլիկի մշակության սեզոնի ավարտը: 2015 թվական Հաշվետու ժամանակահատվածում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության սննդամթերքի

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		անվտանգության պետական ծառայության Արմավիրի մարզային կենտրոնի բուսասանիտարիայի գծով մասնագետ-տեսուչների կողմից վերահսկողություն է իրականացվել ՀՀ Արմավիրի մարզի Աղավնատան, Այգեկի, Արևադաշտի, Նորապատի և Նորակերտի գյուղական համայնքներում հայտնաբերված բույսերի կարանտին վնասատու համարվող ֆիլոքսերայի (որդավիճ) դեմ պայքարի միջոցառումների իրականացման նկատմամբ, որի նպատակով, համաձայն Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2015 թվականի հունվարի 30-ի. «Հայաստանի Հանրապետության Արմավիրի մարզի Աղավնատան, Այգեկի, Արևադաշտի, Նորապատի և Նորակերտի գյուղական համայնքներում բույսերի պաշտպանության միջոցառումներ իրականացնելու, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2014 թվականի դեկտեմբերի 18-ի N 1515-Ն որոշման մեջ լրացումներ կատարելու և Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարությանն ու Հայաստանի Հանրապետության Արմավիրի մարզպետարանին գումար հատկացնելու մասին» N 92-Ն որոշման, Ծառայության պետի 2015 թվականի մարտի 13-ի N 261-Ա հրամանով հաստատվել են նշված համայնքներում բույսերի պաշտպանության միջոցառումների ցանկն ու իրականացման տարածքների քարտեզները: Համաձայն նշված հրամանի, այդ համայնքների վարակված տարածքների մուտքի և ելքի մոտ տեղադրվել են ուղեփակոցներ և սահմանվել է մշտական հսկողություն, վնասատուի վերացման նպատակով քանդվել, արմատախիլ են արվել և այրվել Աղավնատուն համայնքի 1.01 հա, Այգեկի 0.43 հա, Նորապատի 6.35 հա և Նորակերտ համայնքի 0.45 հա (ընդամենը՝ 9.24 հա) տարածության վրա գտնվող խաղողի տնկարկները և իրականացվել են անհրաժեշտ մյուս միջոցառումները (ախտահանում պեստիցիդով, խորը վար, մուտքի և ելքի մոտ ախտահանիչ գորգերի տեղադրում և այլն):
26.	Գյուղատնտեսական կենդանիների արհեստական սերմնավորման միջոցառումների իրականացում	2011 թվական Մխչյանի և Մարտունու «Գ/կ տոհմային գործի և արհեստական սերմնավորման կայան» ՊՓԲԸ-ում խորը սառեցման եղանակով պահպանվել է 337.62 հազար չափաքանակ բարձրարժեք արտադրող ցուլերից ստացված սերմնահեղուկի բանկը, որի պահպանության համար ՀՀ պետական բյուջեից 2011թ. հատկացվել է 6.3 մլն դրամ: Սերմնահեղուկի պահպանության գործընթացը վերապահված է ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության «Անասնաբուժասանիտարիայի սննդամթերքի անվտանգության և բուսասանիտարիայի ոլորտի ծառայությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ-ին: Սերմնահեղուկի բանկի պահպանումը հնարավորություն է տվել արհեստական սերմնավորման համար սերմնահեղուկի մատակարարման:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		2012 թվական
		Մխչյանի և Մարտունու «Գյուղատնտեսական կենդանիների տոհմային գործի և արհեստական սերմնավորման կայան» ՊՓԲԸ-ներում 2012 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ խորը սառեցման եղանակով պահպանվում էր 337.3 հազար չափաքանակ բարձրարժեք արտադրող ցուլերից ստացված սերմնահեղուկի բանկը, որի պահպանության համար ՀՀ պետական բյուջեից 2012 թվականին հատկացվել է 5.7 մլն դրամ: Սերմնահեղուկի պահպանության գործընթացը շարունակվել է նաև հաջորդ տարի: Սերմնահեղուկի բանկի պահպանումը հնարավորություն է տվել 2012 թվականին իրականացնել 18.0 հազ. գլուխ կովի արհեստական սերմնավորում:
		2013 թվական
		ՀՀ Արարատի մարզի Մխչյանի և ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Մարտունու «Գյուղատնտեսական կենդանիների տոհմային գործի և արհեստական սերմնավորման կայան» ՊՓԲԸ-ներում հաշվետու տարում խորը սառեցման եղանակով պահպանվում է 327.8 հազար չափաքանակ բարձրարժեք արտադրող ցուլերից ստացված սերմնահեղուկի բանկը, որի համար ՀՀ պետական բյուջեից 2013 թվականին հատկացվել է 5.1 մլն դրամ: Նշված ընկերությունների կողմից 2013 թվականին արհեստական սերմնավորման նպատակով իրացվել է շուրջ 8.4 հազար դոզա սերմնահեղուկ: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության կողմից մշակվել և ՀՀ կառավարության քննարկմանն է ներկայացվել «2013-2020 թվականների գյուղատնտեսական կենդանիների արհեստական սերմնավորման միջոցառումներ» ծրագիրը, որը հաստատվելու դեպքում նախատեսվում էր ոչ միայն վերագործարկել գյուղատնտեսական կենդանիների արհեստական սերմնավորման գործընթացը, այլ նաև ձեռքբերել անհրաժեշտ գործիքներ և նյութեր:
		2014 թվական
		«Արհեստական սերմնավորման միջոցառումներ» ծրագրի շրջանակներում ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Մարտունու, ՀՀ Արարատի մարզի Մխչյանի «Գյուղատնտեսական կենդանիների տոհմային գործի և արհեստական սերմնավորման կայան» ՊՓԲԸ-ում շարունակվում են խորը սառեցման եղանակով բարձրարժեք արտադրող ցուլերից ստացված սերմնահեղուկի բանկի պահպանության աշխատանքները: 2014 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ ընկերություններում խորը սառեցված եղանակով պահպանվում է 319.3 հազար չափաքանակ սերմնահեղուկ: Հաշվետու տարում կովերի արհեստական սերմնավորման նպատակով գյուղացիական տնտեսություններին է վաճառվել 7.6 հազ. չափաքանակ սերմնահեղուկ, որով սերմնավորվել է ավելի քան 7.1 հազ. գլուխ կով:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		Բացի այդ, ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության կողմից հաշվետու տարում մշակվել է «2015-2019 թվականների ՀՀ-ում կերային մշակաբույսերի ցանքատարածությունների ընդլայնման և գյուղատնտեսական կենդանիների արհեստական սերմնավորման միջոցառումների կիրառմամբ անասնաբուծության խթանման ծրագիրը», որը ՀՀ վարչապետի 2014 թվականիի օգոստոսի 20-ի N 02/23.15/13737-14 հանձնարարականի համաձայն ընդունվել է ի գիտություն: 2015թվական ««Միջանի գյուղատնտեսական կենդանիների տոհմային գործի և արհեստական սերմնավորման կայան» և «Մարտունու գյուղատնտեսական կենդանիների տոհմային գործի և արհեստական սերմնավորման կայան» ՊՓԲԸ-րում շարունակվել են խորը սառեցված սերմնահեղուկի պահպանման աշխատանքները: Սերմնահեղուկն օգտագործվել է կովերի արհեստական սերմնավորման նպատակով: Ներկայումս ընկերություններում պահպանվում է 308.9 հազ. չափաքաժին սերմնահեղուկ: 2015 թվականին նշված ընկերությունների, ինչպես նաև արհեստական սերմնավորում իրականացնող այլ տնտեսավարողների կողմից իրականացվել է շուրջ 35 հազար գլուխ կովերի արհեստական սերմնավորում:
27.	Գյուղատնտեսական կենդանիների համարակալման և հաշվառման միջոցառումների ծրագրի իրականացում	2014 թվական «Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղատնտեսական կենդանիների համարակալման, հաշվառման և գրանցման ծրագրին ու ծրագրի կատարումն ապահովող միջոցառումների ժամանակացույցին հավանություն տալու մասին» նախագիծը հավանության է արժանացել ՀՀ կառավարության կողմից, և հաստատվել է ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 13-ի նիստի N 10 արձանագրային որոշմամբ: Արձանագրային որոշմամբ հաստատված ժամանակացույցի համաձայն, ծրագրի իրականացման պատասխանատու է հանդիսանում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության սննդամթերքի անվտանգության պետական ծառայությունը: Հաշվետու տարում ընթացել է ՀՀ մարզերում խոշոր եղջերավոր կենդանիների առկա և կանխատեսվող գլխաքանակի համարակալման և ականջի պիտակների հաշվառման գործընթացը, կազմակերպվել և իրականացվել է ծրագրի փորձարկումը: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության սննդամթերքի անվտանգության պետական ծառայության աշխատակազմի անասնաբուժության տեսչության և մարզային կենտրոնների տեսուչների համար եռամսյակի ընթացքում կազմակերպվել է ուսուցում: Ծրագրի փորձարկման և անասնաբույժների ուսուցման համար ՀՀ գյուղատնտեսության

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		Նախարարության սննդամթերքի անվտանգության պետական ծառայությունը հագեցվել է համապատասխան տեխնիկական միջոցներով, սակայն ծրագիրը լիարժեք ու արդյունավետ կազմակերպելու և իրականացնելու համար անհրաժեշտ է «ԱՆԻ ՊԱՍ» («ANI PAS») համակարգի սերվեր, որի արժեքը ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 13-ի նիստի N 10 արձանագրության քաղվածքի 4-րդ կետի (Հայաստանի Հանրապետությունում խոշոր եղջերավոր կենդանիների համարակալման, հաշվառման և գրանցման ծրագրին ու ծրագրի կատարումն ապահովող միջոցառումների ժամանակացույցին հավանություն տալու մասին) համաձայն կազմում է 10.5 մլն դրամ: 2015 թվական «Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղատնտեսական կենդանիների համարակալման, հաշվառման և գրանցման ծրագրին ու ծրագրի կատարումն ապահովող միջոցառումների ժամանակացույցին հավանություն տալու մասին» նախագիծը հավանության է արժանացել ՀՀ կառավարության կողմից և հաստատվել է ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 13-ի նիստում N 10 արձանագրային որոշմամբ: Արձանագրային որոշմամբ հաստատված ժամանակացույցի համաձայն, ծրագրի իրականացման պատասխանատու է հանդիսանում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության սննդամթերքի անվտանգության պետական ծառայությունը: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության կողմից և ԱՄՆ պաշտպանության դեպարտամենտի սպառնալիքների նվազեցման գործակալության հայաստանյան գրասենյակի աջակցությամբ, հաշվետու ժամանակահատվածում քննարկվել են գյուղատնտեսական կենդանիների համարակալման միջոցառումների ծրագրի իրականացման հետ կապված խնդիրները: Քննարկման ընթացքում նախնական պայմանավորվածություն է ձեռքբերվել հանրապետության մեկից երկու մարզերում իրականացնել կենդանիների համարակալման և հաշվառման պիլոտային ծրագիր:
28.	Անասնահալկահամաճարակային միջոցառումների գնահատման ծրագրի իրականացում	2011 թվական 2011 թվականի ընթացքում մշակվել, տպագրվել և բոլոր համայնքների անասնաբույժերին են բաշխվել գյուղատնտեսական կենդանիների պատվաստման և հաշվառման համապատասխան մատյաններ, հաշվառման-հաշվետվության գրքույկներ, ինչպես նաև բաշխվել են մարզային և տարածքային հաշվետվության ձևեր: 2012 թվական Հանրապետության 915 համայնքում իրականացվել են պատվաստանյութերի բաշխման, անասնաբույժների աշխատանքների համակարգման, հաշվետվությունների ընդունման ու

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		վերլուծության, վերջիններիս հիման վրա հակահամաճարակային իրավիճակի գնահատման, կարանտինային միջոցառումների իրականացման աշխատանքները: 2012 թվականի ընթացքում Հայաստանի Հանրապետությունում արտակարգ իրավիճակները կանխելու, անասնահամաճարակային կայուն իրավիճակ ստեղծելու և պահպանելու նպատակով իրականացվել է հակաանասնահամաճարակային միջոցառումներ՝ գյուղատնտեսական կենդանիների բրուցելյոզ, խոշոր եղջերավոր կենդանիների (խ.ե.կ.) տուբերկուլյոզ, գյուղատնտեսական կենդանիների սիբիրախտ, մանր եղջերավոր կենդանիների (մ.ե.կ.) բրադզոտ, խ.ե.կ. և մ.ե.կ. դաբադ, խ.ե.կ. պաստերելյոզ, խշխշան պալար, խոզերի ժանտախտ, թռչունների Նյու-Քասլ և մեղուների վարրոատոզ հիվանդությունները կանխարգելելու նպատակով: 2012 թվականին իրականացված միջոցառումների շնորհիվ կենդանիների և մարդու համար ընդհանուր վարակիչ հիվանդությունների բռնկումներ չեն արձանագրվել, բացառությամբ խոզերի աֆրիկական ժանտախտ հիվանդության, որի նկատմամբ պատվաստումներ և բուժում չի կատարվում և խ.ե.կ. սիբիրախտ հիվանդության, որի նկատմամբ իրականացվել են համապատասխան համալիր միջոցառումներ: 2013 թվական «Գյուղատնտեսական կենդանիների պատվաստում» ծրագրի շրջանակներում կենդանիների վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման, կենդանիների և մարդու համար ընդհանուր հիվանդություններից ազգաբնակչության պաշտպանության, հանրապետությունում հակահամաճարակային կայուն իրավիճակի ստեղծման համար իրականացվում են անասնահակահամաճարակային կանխարգելիչ միջոցառումներ՝ ապահովելով այդ հիվանդությունների նկատմամբ վարակամերժ (իմուն ֆոն ունեցող) գլխաքանակ: Անասնահակահամաճարակային միջոցառումների իրականացման համար ձեռք են բերվել պատվաստանյութեր և ախտահանիչ նյութեր: 2014 թվական «Գյուղատնտեսական կենդանիների պատվաստում» ծրագրի շրջանակներում կենդանիների վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման, կենդանիների և մարդու համար ընդհանուր հիվանդություններից ազգաբնակչության պաշտպանության, հանրապետությունում հակահամաճարակային կայուն իրավիճակի ստեղծման համար հաշվետու ժամանակահատվածում իրականացվել են անասնահակահամաճարակային կանխարգելիչ միջոցառումներ՝ ապահովելով այդ հիվանդությունների նկատմամբ վարակամերժ (իմուն ֆոն ունեցող) գլխաքանակ: Անասնահակահամաճարակային միջոցառումների իրականացման նպատակով ձեռք են բերվել պատվաստա-

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		նյութեր և ախտահանիչ նյութեր: Կատարվում է ծրագրի իրականացման պասիվ և ակտիվ մոնիթորինգ, որի արդյունքների հիման վրա գնահատվել է անասնահակահամաճարակային կանխարգելիչ միջոցառումների արդյունավետությունը: 2015 թվական «Գյուղատնտեսական կենդանիների պատվաստում» ծրագրի շրջանակներում կենդանիների վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման, կենդանիների և մարդու համար ընդհանուր հիվանդություններից ազգաբնակչության պաշտպանության, հանրապետությունում հակահամաճարակային կայուն իրավիճակի ստեղծման համար հաշվետու տարում իրականացվել են անասնահակահամաճարակային կանխարգելիչ միջոցառումներ՝ ապահովելով այդ հիվանդությունների նկատմամբ վարակամերժ (իմուն ֆոն ունեցող) գլխաքանակ: Անասնահակահամաճարակային միջոցառումների իրականացման համար ձեռք են բերվել 594.0 մլն դրամի պատվաստանյութեր, ախտահանիչներ և անասնաբուժական պարագաներ:
29.	Կանխարգելիչ պատվաստումների ծրագրի իրականացում համայնքային անասնաբույժների մասնակցությամբ	2011 թվական 2011 թվականին հանրապետության տարածքում իրականացվել են գյուղատնտեսական կենդանիների հակահամաճարակային կանխարգելիչ միջոցառումները հետևյալ 10 հիվանդությունների դեմ՝ խոշոր եղջերավորների բրուցելիոզ, տուբերկուլյոզ, սիբիրախտ, պաստերելիոզ, դաբադ, էմկար, մանր եղջերավորների՝ բրուցելիոզ, սիբիրախտ, դաբադ, բրադդոտ, խոզերի՝ ժանտախտ, թռչունների՝ նյու-քասլ: Ընդհանուր առմամբ իրականացվել է 6.639 մլն պայմանական գլուխ գյուղատնտեսական կենդանիների և 1.756 մլն թռչունների պատվաստումներ: Իրականացված միջոցառումների արդյունքում հանրապետության անասնահամաճարակային վիճակը եղել է կայուն: 2012 թվական «Գյուղատնտեսական կենդանիների պատվաստում» ծրագրի շրջանակներում կենդանիների վարակիչ հիվանդությունների ցանկում ընդգրկված հիվանդությունների նկատմամբ հանրապետության անասնազվաքանակը ներառվել է հակաանասնահամաճարակային կանխարգելիչ միջոցառումների մեջ: Ապահովվել է հիվանդությունների նկատմամբ վարակամերժ (իմուն ֆոն ունեցող) գլխաքանակ, հանրապետության տարածքում կայուն անասնահամաճարակային վիճակ, կենդանիների և մարդու համար ընդհանուր վարակիչ հիվանդություններից բնակչության պաշտպանվածության անհրաժեշտ մակարդակ: 2012 թվականի ընթացքում իրականացվել է 8.99 մլն պայմանական գլխի պատվաստում և

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		հետազոտություն: Հանրապետությունում կենդանիների ինֆեկցիոն հիվանդությունների նկատմամբ անասնահամաճարակային իրավիճակը եղել է կայուն:
		2013 թվական
		«Գյուղատնտեսական կենդանիների պատվաստում» ծրագրի շրջանակներում համայնքային անասնաբույժ-մասնագետների կողմից իրականացվել են անասնահակահամաճարակային միջոցառումներ՝ խոշոր եղջերավոր կենդանիների բրուցելյոզ, տուբերկուլյոզ, սիբիրախտ, պաստերելյոզ, դաբաղ, էմկար, լեպտոսպիրոզ հիվանդությունների նկատմամբ՝ 3765.7 հազ. միջոցառում, մանր եղջերավոր կենդանիների բրուցելյոզ, դաբաղ, սիբիրախտ, բրադզոտ հիվանդությունների նկատմամբ՝ 1361.7 հազ. միջոցառում, խոզերի բրուցելյոզ, սիբիրախտ, դասական ժանտախտ հիվանդությունների նկատմամբ՝ 600.8 հազ. միջոցառում, ձիերի բրուցելյոզ, սիբիրախտ հիվանդությունների նկատմամբ՝ 8.4 հազ. միջոցառում, թռչունների կեղծ ժանտախտ հիվանդության նկատմամբ՝ 2190.0 հազ. միջոցառում: Իրականացված միջոցառումների արդյունքում հանրապետությունում անասնահամաճարակային իրավիճակը եղել է կայուն:
		2014 թվական
		Հաշվետու ժամանակահատվածում անասնահականահամաճարակային միջոցառումների իրականացման համար ձեռք են բերվել պատվաստանյութեր, ախտորոշիչներ և ախտահանիչ նյութեր՝ կենդանիների հակադաբաղային՝ 1000.0, հակասիբիրախտային՝ 1657.6, խշխշան պալար հիվանդության դեմ՝ 1237.0, պաստերելյոզ հիվանդության դեմ՝ 167.7, խոզերի դասական ժանտախտ հիվանդության դեմ՝ 648.0, ոչխարների բրադզոտ հիվանդության դեմ՝ 180.0, թռչունների կեղծ ժանտախտ հիվանդության դեմ՝ 1217.0, ախտորոշիչներ՝ Ռոզ-Բենգալ թեսթ՝ 1198.7, տուբերկուլին՝ 69.0, մեղուների վարրոատոզ հիվանդության նկատմամբ բուժկանխարգելիչ դեղամիջոց՝ 223.2 հազ. դոզա, ինչպես նաև փորձանոթ՝ 100.0 հազ. հատ, ֆորմալին՝ 1000 կգ, քլորակիր՝ 1000 կգ, կաուստիկ սոդա՝ 1000 կգ: «Գյուղատնտեսական կենդանիների պատվաստում» ծրագրի շրջանակներում համայնքային անասնաբույժների կողմից իրականացվել են միջոցառումներ հետևյալ հիվանդությունների նկատմամբ. խոշոր եղջերավոր կենդանիների՝ բրուցելյոզ՝ 728.2 հազ., տուբերկուլյոզ՝ 73.1 հազ., սիբիրախտ՝ 1200.9 հազ., պաստերելյոզ՝ 163.2 հազ., դաբաղ՝ 1927.8 հազ., խշխշան պալար (էմկար)՝ 1203.7 հազ. միջոցառում, մանր եղջերավոր կենդանիների՝ բրուցելյոզ՝ 387.8 հազ., դաբաղ՝ 412.4 հազ., սիբիրախտ՝ 912.6 հազ., բրադզոտ՝ 179.1 հազ., խոզերի դասական ժանտախտ հիվանդության նկատմամբ՝ 637.2 հազ. միջոցառում, թռչունների կեղծ ժանտախտ հիվանդության նկատմամբ՝ 2190.0 հազ. միջոցառում:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		մամբ՝ 1187.9 հազ. միջոցառում, մեղուների վարրոատող հիվանդության նկատմամբ՝ 223.2 հազ. բուժկանխարգելիչ միջոցառում: Ծրագրի շրջանակներում բաշխվել են ախտահանիչ միջոցներ և անասնաբույժ-մասնագետների կողմից համայնքներում իրականացվել են ախտահանման աշխատանքներ: Հիվանդությունների կանխարգելման, ընթացիկ և վերջնական ախտահանությունների համար ծախսվել են ինչպես նախորդ տարվա մնացորդները, այնպես էլ ընթացիկ տարում ստացված ախտահանիչները՝ քլորակիր՝ 2348 կգ, կաուստիկ սոդա՝ 4437.5 կգ, ֆորմալին՝ 393 լիտր: 2015 թվական «Հանրապետությունում 2015 թվականի դեկտեմբերի 1-ի դրությամբ «Գյուղատնտեսական կենդանիների պատվաստում» ծրագրի շրջանակներում իրականացվել են հետևյալ կանխարգելիչ և ախտորոշիչ միջոցառումները՝ կանխարգելիչ միջոցառումներ. խոշոր եղջերավոր կենդանիների սիբիրախտ հիվանդության նկատմամբ պատվաստում՝ 1073.1 հազ. գլուխ, խոշոր եղջերավոր կենդանիների դաբաղ հիվանդության նկատմամբ պատվաստում՝ 1650.6 հազ. գլուխ, խոշոր եղջերավոր կենդանիների խշխշան պալար (էմկար) հիվանդության նկատմամբ պատվաստում՝ 1124.2 հազ. գլուխ, խոշոր եղջերավոր կենդանիների պաստերելոզ հիվանդության նկատմամբ պատվաստում՝ 70.4 հազ. գլուխ, մանր եղջերավոր կենդանիների սիբիրախտ հիվանդության նկատմամբ պատվաստում՝ 14.0 հազ. գլուխ, մանր եղջերավոր կենդանիների դաբաղ հիվանդության նկատմամբ պատվաստում՝ 265.2 հազ. գլուխ, խոզերի դասական ժանտախտ հիվանդության նկատմամբ պատվաստում՝ 625.2 հազ.գլուխ, թռչունների կեղծ ժանտախտ հիվանդության նկատմամբ պատվաստում՝ 2029.5 հազ. գլուխ: ախտորոշիչ միջոցառումներ. խոշոր եղջերավոր կենդանիների բրուցելոզ հիվանդության նկատմամբ ախտորոշիչ հետազոտություն՝ 357.9 հազ. գլուխ, մանր եղջերավոր կենդանիների բրուցելոզ հիվանդության նկատմամբ ախտորոշիչ հետա-

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		զոտություն՝ 375.2 հազ. գլուխ, խոշոր եղջերավոր կենդանիների տուբերկույրով հիվանդության նկատմամբ ախտորոշիչ հետազոտություն՝ 14.9 հազ. գլուխ: Ծրագրի շրջանակներում բաշխվել են ախտահանիչ միջոցներ, անասնաբույժ մասնագետների կողմից համայնքներում իրականացվել են ախտահանման աշխատանքներ: Իրականացված միջոցառումների արդյունքում հանրապետության հակահամաճարակային վիճակը եղել է կայուն:
30.	ՀՀ-ում բրուցելյոզ հիվանդության դեմ պայքարի ազգային ծրագրի մշակում	2013 թվական ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի 2013 թվականի օգոստոսի 15-ի N ՍԿ/ԱՀ-2/4262-13 գրությամբ ՀՀ կառավարության քննարկման է ներկայացվել «Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղատնտեսական կենդանիների բրուցելյոզ հիվանդության դեմ պայքարի հայեցակարգին հավանություն տալու մասին» ՀՀ կառավարության արձանագրային որոշման նախագիծը: Այնուհետև ՀՀ վարչապետի 2013 թվականի օգոստոսի 27-ի N 02/23.8/12809-13 հանձնարարականով պահանջվել է ներկայացնել բրուցելյոզ հիվանդության դեմ պայքարին ուղղված միջոցառումների իրականացման ժամանակացույցը: Արձանագրային որոշման լրամշակված նախագիծը ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի 2013 թվականի սեպտեմբերի 18-ի N ՍԿ/ԱՀ-2/4883-13 գրությամբ ներկայացվել է ՀՀ կառավարության քննարկման: 2014 թվական «Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղատնտեսական կենդանիների բրուցելյոզ հիվանդության դեմ պայքարի հայեցակարգին և ՀՀ-ում գյուղատնտեսական կենդանիների բրուցելյոզ հիվանդության դեմ պայքարի հայեցակարգի իրականացման միջոցառումների ժամանակացույցին հավանություն տալու մասին» որոշումը հաստատվել է ՀՀ կառավարության 2013 թվականի դեկտեմբերի 26-ի նիստում (արձանագրություն N 53): Ծրագրի շրջանակներում հաշվետու ժամանակահատվածի վերջի դրությամբ ընդհանուր առմամբ հանրապետությունում ախտորոշվել է բրուցելյոզով հիվանդ 446502 գլուխ տավար և 383561 գլուխ մանր եղջերավոր կենդանի: 2014 թվականի ընթացքում ՀՀ Սյունիքի մարզում իրականացվել է խոշոր և մանր եղջերավոր կենդանիների պատվաստում բրուցելյոզ հիվանդության նկատմամբ: Պատվաստման է ենթարկվել՝ խոշոր եղջերավոր կենդանիների 12626 գլուխ, մանր եղջերավոր կենդանիների՝ 32846 գլուխ:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		2015 թվական
		«Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղատնտեսական կենդանիների բրուցելյոզ հիվանդության դեմ պայքարի հայեցակարգին և ՀՀ-ում գյուղատնտեսական կենդանիների բրուցելյոզ հիվանդության դեմ պայքարի հայեցակարգի իրականացման միջոցառումների ժամանակացույցին հավանություն տալու մասին» որոշումը հաստատվել է ՀՀ կառավարության 2013 թվականի դեկտեմբերի 26-ի նիստում (արձանագրություն N 53):
		ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի 2014 թվականի հուլիսի 1-ի N 156-Ա հրամանով ստեղծվել է աշխատանքային խումբ բրուցելյոզ հիվանդության դեմ պայքարի ազգային ծրագրի մշակման աշխատանքներն իրականացնելու համար: Հրավիրվել են միջազգային փորձագետներ և քննարկումների արդյունքում աշխատանքային խմբի կողմից հաշվետու ժամանակահատվածում մշակման փուլում է եղել Հայաստանի Հանրապետությունում բրուցելյոզ հիվանդության դեմ պայքարի ուղեցույց:
		2011 թվական
31.	Բնական կերհանդակների (արոտների) մոնիթորինգի, բարելավման և ջրարբիացման միջոցառումների ծրագրի իրականացում	ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության «Գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» վարկային ծրագրի շրջանակներում նախագծային կազմակերպության կողմից Արագածոտնի, Գեղարքունիքի, Լոռու, Շիրակի, Սյունիքի և Տավուշի մարզերի 34 համայնքի համար սկսվել են արոտների ջրարբիացման աշխատանքների նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի մշակման աշխատանքները, որից 27-ի համար ստացվել է նախագծերի դրական փորձաքննության եզրակացություն, իսկ մնացած 7 համայնքի նախագծանախահաշվային փաստաթղթերը մշակման ավարտական փուլում են եղել: Հաշվետու ժամանակահատվածում ընթացել են նշված մարզերի 7 համայնքի (Ավան, Լորուտ, Բերդաշեն, Գորայք, Ներքին Սասնաշեն, Շորժա և Բերքառատ) արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները: Ներքին Ծաղկավանդում շինարարական աշխատանքներն ավարտվել են, իսկ Ավան և Ներքին Սասնաշեն համայնքներում շինարարական աշխատանքները գտնվել են ավարտման փուլում: Իրականացվել են 49 համայնքի կերհանդակների քարտեզագրման, գնահատման և կենդանիների հերթափոխ արածեցման սխեմաների մշակման աշխատանքները:
		2012 թվական
		ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության համակարգի «Համայնքների գյուղատնտեսական

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության բարձրացման» վարկային ծրագրի շրջանակներում բնական կերհանդակների (արոտների) մոնիթորինգի, բարելավման և ջրարբիացման միջոցառումների բաղադրիչով իրականացվել են հետևյալ միջոցառումները. • 34 համայնքում ավարտվել են արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները (66.1 կմ ջրագիծ), • 13 համայնքում արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները գտնվում են իրականացման փուլում (40.3 կմ ջրագիծ), • 1 համայնքում արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները գտնվել են պայմանագրերի կնքման փուլում (3.5 կմ ջրագիծ), • 5 համայնքում արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները գտնվել են նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի մշակման փուլում (14 կմ ջրագիծ), Իրականացվել են 54 համայնքի կերհանդակների քարտեզագրման, գնահատման և կենդանիների հերթափոխ արածեցման սխեմաների մշակման աշխատանքները: 2013 թվական ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության համակարգի «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի շրջանակներում իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները. • 47 համայնքում ավարտվել են արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները (114 կմ ջրագիծ, 150 հատ խմոց), • 8 համայնքում արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները գտնվել են իրականացման փուլում (12.5 կմ ջրագիծ, 27 հատ խմոց), • 5 համայնքում արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները գտնվել են նախագծա-նախահաշվային փաստաթղթերը մշակման փուլում (16.5 կմ ջրագիծ), • 5 համայնքում արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները գտնվել են մրցութային փուլում (11.9 կմ ջրագիծ), 6 մարգերի 55 համայնքի համար ավարտվել են կերահանդակների քարտեզագրման, գնահատման և կենդանիների հերթափոխ արածեցման սխեմաների մշակման աշխատանքները:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		2014 թվական
		«Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի շրջանակներում հաշվետու ժամանակահատվածում իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները. • 18 համայնքում ավարտվել են արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները (51 կմ ջրագիծ, 48 խմոց), • 9 համայնքում արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները գտնվել են իրականացման փուլում (26 կմ ջրագիծ, 24 խմոց), • ՀՀ 6 մարզի 55 համայնքի գյուղամերձ դեգրադացված արոտների ուսումնասիրությունները ավարտվել են և բոլոր համայնքների համար առաջարկվել են դեգրադացված արոտների՝ 1-5 հա յուրաքանչյուր համայնքում, վերականգնողական միջոցառումներ:
		2015թվական
		ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի շրջանակներում՝ • 13 համայնքում արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները ավարտվել են (34.5 կմ ջրագիծ, 33 հատ խմոց), • 1 համայնքում արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները գտնվել են իրականացման փուլում (10.0 կմ ջրագիծ, 2 հատ խմոց): 2-րդ ծրագրի շրջանակներում ՀՀ 8 մարզի (Արագածոտն, Գեղարքունիք, Լոռի, Կոտայք, Շիրակ, Սյունիք, Վայոց ձոր, Տավուշ)՝ • 6 համայնքում արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները ավարտվել են (4.7 կմ ջրագիծ, 15 հատ խմոց), • 11 համայնքում արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները գտնվել են իրականացման փուլում (41.6 կմ ջրագիծ, 29 հատ խմոց):
32.	Կլիմայի փոփոխության հետևանքով գյուղատնտեսության խոցելիության նվազեցման միջոցառումների իրականացում	2011 թվական
		Կլիմայի կանխատեսվող գլոբալ փոփոխության (տաքացման) համատեքստում կատարվել են երկրաբանական և բնակլիմայական գործոններով պայմանավորված՝ առկա ռիսկերի գնահատման արդյունքների վրա հիմնված հարմարողական (ադապտացիոն) մի շարք միջոցառումներ: 2010 թվականին ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին իրականացվել են մի շարք միջոցառումներ ուղղված մասնավորապես՝ հողերի ագրոքիմիական հետազոտության և բերրիության բարձրացմանը, գիտակրթական համակարգի զարգացմանը, սերմնաբուծության, տոհմային գոր-

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		ծի, բույսերի պաշտպանության, անասնաբուժության, ցանքաշրջանառության, հողերի պարարտացման, ագրոտեխնիկական այլ պահանջների կատարման առնչությամբ խորհրդատվության տրամադրմանը, անտառպաշտպանությանը, անտառվերականգնմանը և մի շարք այլ խնդիրների լուծմանը: ՀՀ նախագահի 2011 թվականի մայիսի 18-ի N ՆԿ-91-Ն կարգադրությամբ հաստատվել է ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության համակարգմամբ մշակված «Հայաստանի Հանրապետության պարենային անվտանգության ապահովման հայեցակարգը»: Նշված հայեցակարգը ներառում է բնապահպանական բնագավառի դրույթներ՝ կլիմայի փոփոխման համատեքստում: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությունը մասնակցել է նաև ՀՀ կառավարության 2011 թվականի նոյեմբերի 10-ի «Մի շարք բնապահպանական միջազգային կոնվենցիաներից բխող՝ Հայաստանի Հանրապետության պարտավորությունների կատարման միջոցառումների ցանկը հաստատելու մասին» N 1594-Ն որոշման նախագծի մշակմանը: Նշված որոշումը ներառում է ՄԱԿ-ի «Կլիմայի փոփոխության մասին» շրջանակային կոնվենցիայից բխող մի շարք միջոցառումներ, որոնց պատասխանատու կատարող կամ համակատարող է հանդիսանում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությունը: 2012 թվական Համաշխարհային բանկն իրականացրել է «Հայաստանի գյուղատնտեսության ոլորտում կլիմայի փոփոխությանը հարմարվելու և այն մեղմելու ռազմավարությունների մշակման» տարածաշրջանային ծրագիր: Ազգային պորտֆելի ձևավորման հայտում, որը ներկայացվել է Գլոբալ էկոլոգիական հիմնադրամի քննարկմանը նախատեսվել է 1.0 մլն ԱՄՆ դոլար «Գյուղական համայնքներում ագրոկենսաբազմազանության պահպանության և օգտագործման միջոցով կենսապայմանների բարելավում» ծրագրի ֆինանսավորման համար: Ծրագիրը հաշվետու ժամանակահատվածում գտնվել է մշակման փուլում: Աշխատանքների արդյունավետ կազմակերպման նպատակով ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի 2012 թվականի ապրիլի 2-ի N 54-Ա հրամանով ստեղծվել է տեխնիկական հսկողության հանձնաժողով: 2013 թվական Կլիմայի փոփոխության մասին երրորդ ազգային հաղորդագրության նախապատրաստման ծրագրի շրջանակներում իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները. - մշակվել է կլիմայի փոփոխության նկատմամբ գյուղատնտեսության խոցելիության մասին հաշվետվության նախագիծը, որպես Կլիմայի փոփոխության երրորդ ազգային հաղորդագրության

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		բաժին, - կազմակերպվել է «Կլիմայի փոփոխության պայմաններում գյուղատնտեսության հիմնախնդիրները ՀՀ Վայոց ձորի մարզում» թեմայով սեմինար եղեգնաձևում (26.10.2013թ.): Սեմինարը կազմակերպվել է Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարանի հետ համատեղ՝ Վայոց ձորի գյուղատնտեսության աջակցության մարզային կենտրոնների աջակցությամբ, - անց է կացվել հարցում «Գյուղատնտեսության վրա կլիմայի փոփոխության սոցիալ-տնտեսական հետևանքները» թեմայով ՀՀ Սյունիքի, Վայոց ձորի և Տավուշի մարզերում: Հարցումն անց է կացվել գյուղատնտեսների և ագարակատերերի, ինչպես նաև ոլորտի մասնագետների շրջանակում: Կլիմայի փոփոխության մասին երրորդ ազգային հաղորդագրության նախապատրաստման շրջանակներում մշակվել են հետևյալ հաշվետվությունները՝ - գյուղատնտեսության ոլորտի խոցելիությունը և հարմարվողականության միջոցառումները տնտեսական տեսանկյունից, - խոնավ տարածքների և ջրային էկոհամակարգերի խոցելիության և հարմարվողականության խնդիրները, - ազգային զեկույցի գյուղատնտեսության բաժնի հաշվետվության նախնական տարբերակը: ՄԱԿ-ի Զարգացման ծրագրի Ճգնաժամերի կառավարման և վերականգնման բյուրոյի (ՃԿՎԲ) կողմից մշակվել և հաստատվել է «Տեղական զարգացման բարելավված պլանավորման միջոցով կլիմայի փոփոխության ռիսկերի մեղմումը գյուղական համայնքներում» ծրագիրը, որը մեկնարկել է 2013 թվականի հոկտեմբերին: Ծրագրի շրջանակներում նախաձեռնվել են քննարկումներ շահագրգիռ կողմերի և համայնքի անդամների հետ գյուղական համայնքներում կլիմայի փոփոխության ռիսկերի և նրանց մեղմման խնդիրների վերաբերյալ: Կատարվել է կլիմայի փոփոխության ռիսկերի նախնական վերլուծություն և գնահատում գյուղատնտեսական գործունեության վրա, մշակվել է գյուղական համայնքներում կլիմայի ռիսկերի, հետևանքների և խոցելիության ընկալման վերաբերյալ հարցում իրականացնելու հարցաթերթը և մեթոդաբանությունը: 2014 թվական Կլիմայի փոփոխության մասին երրորդ ազգային հաղորդագրության նախապատրաստման ծրագրի շրջանակներում պատրաստվել է այդ հաղորդագրության նախագիծը: Տպագրվել է Զերմոցային գագերի ազգային կադաստրի հաշվետվությունը, որի էլեկտրոնային տարբերակը տեղադրվել է Ծրագրի կայքէջում:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		ՀՀ Տավուշի մարզում իրականացվել է հարցում «Կլիմայի փոփոխության ազդեցությունը գյուղատնտեսության վրա» թեմայով: Հարցման արդյունքները վերլուծված են: Աջակցություն է ցուցաբերվել Երևանում հաշվետու տարվա մարտի 21-22-ին կազմակերպված Ջրի և օդերևութաբանի համաշխարհային օրվան նվիրված «Ջրաբանության, օդերևութաբանության և կլիմայագիտության արդի հիմնախնդիրները Հայաստանում» հանրապետական գիտաժողովի կազմակերպմանը: Իրականացվել է Կլիմայական փոփոխություններից խոցելիության գնահատում ՀՀ Վայոց ձորի մարզի համար և այն ներկայացվել է շահագրգիռ կողմերին: Մշակվել է մարզի հարմարվողականության ծրագիր: ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագրերի ճգնաժամերի կանխարգելման և վերականգնման բյուրոյի (ՄԱԶԾ/ՃԿՎԲ) «Տեղական զարգացման բարելավված պլանավորման միջոցով կլիմայի փոփոխության ռիսկերի մեղմումը գյուղական համայնքներում» ծրագրի շրջանակներում «Աղետների ռիսկի նվազեցման ազգային պլատֆորմ» (ԱՌՆԱՊ) հիմնադրամի հետ համատեղ ՀՀ Տավուշի մարզում նախաձեռնվել է հանդիպում-ժողով աղետների ռիսկերի, այդ թվում նաև կլիմայի փոփոխության հետ կապված ռիսկերի նվազեցման խնդիրների քննարկման նպատակով: Բացահայտվել են ագրոօդերևութաբանության սպասարկման կարիքները և Հայպետհիդրոմետի համապատասխան ծառայությունների հզորացման ուղղությունները: Ծրագրի շրջանակներում գնվել է երկու հիդրոօդերևութաբանական ավտոմատ կայան, որոնք տեղադրվել են ՀՀ Տավուշի մարզի Պտղավան և ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Այգեձոր համայնքներում: Հայպետհիդրոմետ ծառայության մասնագետների համար կազմակերպվել է ավտոմատ կայանի և սարքերի օգտագործման վերաբերյալ դասընթաց: ՀՀ Վայոց ձորի և Տավուշի մարզերի աշխատակազմի և 43 համայնքների ֆերմերների համար իրականացվել է ուսուցում «Կլիմայական ռիսկերը և հարմարվողականության միջոցառումները» թեմայով: Կլիմայի փոփոխության հիմնախնդրի և ռիսկերի ընկալման մասին հարցում է անցկացվել ՀՀ Տավուշի մարզի 19 և ՀՀ Վայոց ձորի մարզի 15 համայնքում: Հարցմանը մասնակցել են մոտ 670 տնային տնտեսության ներկայացուցիչներ: ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Արենի և ՀՀ Տավուշի մարզի Արծվաբերդ և Տավուշ համայնքներում տեղադրման համար գնվել է 30 հազ. մ² հակակարկտային ցանց: ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Շատին համայնքում Եղեգիս գետի ափամերձ հատվածների ուժեղացման համար իրականացվել է գաբիոնների տեղադրում ըստ մշակված նախագծի: Նախաձեռնվել են ՀՀ Վայոց ձորի մարզի քնտրված գյուղական համայնքների կլիմայական ռիսկերի

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		գնահատման և հողօգտագործման գոտիավորման և քարտեզագրման աշխատանքները: ՀՀ Տավուշի մարզի Կոթի և Չինարի գյուղական համայնքներում 26 ջերմոցի համար տրամադրվել է կաթիլային ոռոգման համակարգ: Մշակվել է «Գյուղատնտեսության ոլորտում կլիմայական ինդեքսի ապահովագրություն» աշխատաժողովի վերաբերյալ «Կարիքների գնահատում կլիմայական ռիսկերի մեղմման համատեքստում գյուղատնտեսական ապահովագրության ներդրման համար Հայաստանում» հաշվետվությունը, որը քննարկվել է շահագրգիռ կողմերի հետ 2014 թվականի նոյեմբերի 21-ին: ՀՀ Լոռու մարզի Այրում գյուղական համայնքում «Լճկաձոր» սպառողական կոոպերատիվին գյուղմթերքի պահածոների արտադրամասում տեղադրվել են ինֆրակարմիր ջեռուցիչներ: ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Հորբատեղ համայնքում «Ֆերմերների խմբեր» ձևաչափով աջակցություն է ցուցաբերվել համատեղ գործունեության համար պայմանների ստեղծմանը, նախագծվել է 260 մ² մակերեսով կաթիլային ոռոգման համակարգով պասիվ արևային ջերմատուն, որի կառուցումը մեկնարկել է: 2015թվական Միացյալ ազգերի կազմակերպության զարգացման ծրագրերի ճգնաժամերի կանխարգելման և վերականգնման բյուրոյի (ՄԱԶԾ/ՃԿՎԲ) «Տեղական զարգացման բարելավված պլանավորման միջոցով կլիմայի փոփոխության ռիսկերի մեղմումը գյուղական համայնքներում» ծրագրի շրջանակներում ՀՀ Տավուշի մարզի Կոթի և Չինարի համայնքներում 26 ջերմոցի համար տրամադրվել է ընդհանուր առմամբ 9360 սաճիլ, ինչպես նաև 26 ֆերմերների համար անցկացվել է բանջարանոցային մշակաբույսերի ջերմատնային մշակության տեխնոլոգիական ուսուցման դասընթաց: ՀՀ Լոռու մարզի Սպիտակ քաղաքի սոցիալական խոցելի խմբերի համար կառուցված 2000 քառ.մ ջերմոցի համար իրականացվել է կաթիլային ոռոգման համակարգի տեղադրում: ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Հորբատեղ համայնքում իրականացվել է 270 քառ.մ կաթիլային ոռոգման համակարգով պասիվ արևային ջերմատան կառուցում: Տրամադրվել են սերմանյութ, ինչպես նաև ֆերմերների համար անցկացվել են ջերմատնային մշակության տեխնոլոգիական դասընթացներ: ՀՀ Տավուշի մարզի Կողբ համայնքում իրականացվել է կաթիլային ոռոգման համակարգով դարավանդային պտղատու այգու հիմնում: Ընդհանուր առմամբ 1.6 հա տարածքում տնկվել են մոտ 1400 պտղատու ծառեր, որոնցից մոտ 47%-ը թզուկային են: ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Չիվա համայնքի համար իրականացվել է սելավապաշտպան ինժեներական միջոցառումների իրականացման նախագիծ-սխեմայի մշակում մասնագիտացված

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		նախագծային կազմակերպության կողմից: Առաջարկվել են համապատասխան ինժեներական լուծումներ, ինչպես նաև կիրառելով այլ ժամանակակից լուծումներ բուսածածկի վերականգնման և չիմապատման համար: Միացյալ ազգերի կազմակերպության զարգացման ծրագրերի Գլոբալ էկոլոգիական ֆոնդի (ՄԱԶԾ-ԳԷՖ) «Կլիմայի փոփոխության մասին երրորդ ազգային հաղորդագրության նախապատրաստում» ծրագրի շրջանակներում Կլիմայի փոփոխության մասին երրորդ ազգային հաղորդագրությունը տպագրվել է և ներկայացվել է ՄԱԿ-ի Կլիմայի փոփոխության կոնվենցիայի Քարտուղարությանը: Կլիմայի փոփոխության հետ կապված գյուղատնտեսության, ջրային ռեսուրսների և անտառային տնտեսությանը առնչվող խնդիրները լուսաբանվել են Ծրագրի շրջանակներում ներգրավված «Էկոլոյ» ՀԿ-ի կողմից կազմակերպված 4 կլոր սեղանների, 5 մամուլի ասուլիսների և մի շարք հարցազրույցների միջոցով: Այդ տեղեկատվությունը երեք լեզուներով տեղադրված է ՀԿ-ի և Ծրագրի կայք էջերում: Կլիմայի փոփոխության նկատմամբ էկոհամակարգային մոտեցմամբ հարմարվողականության հայեցակարգի նախագիծը մշակվել է ԵՄ ԿլիմաԻստ ծրագրի շրջանակներում:
33.	Գյուղատնտեսական հողերի և, հատկապես, արոտավայրերի դեգրադացիայի (վատթարացման) և անապատացման դեմ պայքարի միջոցառումների իրականացում	2011 թվական Մշակվել է Արագածոտնի, Գեղարքունիքի, Լոռու, Շիրակի, Սյունիքի և Տավուշի 11 համայնքի համար (Ավան, Լորուտ, Բերդաշեն, Ներքին Ծաղկավան, Գորայք, Ներքին Սասնաշեն, Գեղաձոր, Սառնաղբյուր, Վարդաձոր, Մադինա, Շորժա) մոտ 30 հազար հեկտար արոտավայրերի կառավարման պլանները, իսկ 17 համայնքներինը գտնվում է մշակման փուլում: Պլաններում ներառված հերթափոխային արածեցման սխեմաների իրականացման արդյունքում կապկասեցվի գյուղամերձ արոտների ծանրաբեռնվածությունը այն հավասարաչափ բաշխելով գյուղամերձ և հեռագնա արոտների միջև: Այս միջոցառումը կնպաստի գյուղամերձ արոտներում առկա դեգրադացիոն երևույթների կանխմանը և բույսերի բազմազանության ու արտադրողականության բարձրացմանը: 2012 թվական «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության բարձրացման» վարկային ծրագրի շրջանակներում հանրապետության 6 մարզի (Արագածոտն, Գեղարքունիք, Լոռի, Շիրակ, Սյունիք, Տավուշ) 54 համայնքի համար մշակվել և Համաշխարհային բանկ են ներկայացվել «Համայնքի արոտավայրերի կառավարման և անասնապահության

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		զարգացման» պլանները: Պլաններում ներառված հերթափոխային արածեցման սխեմաների իրականացման արդյունքում կապակասեցվի գյուղամերձ արոտների ծանրաբեռնվածությունը՝ հավասարաչափ բաշխելով գյուղամերձ և հեռագնա արոտների միջև: Այս միջոցառումը կնպաստի գյուղամերձ արոտներում առկա դեգրադացիոն երևույթների կանխմանը և բույսերի բազմազանության ու արտադրողականության բարձրացմանը: 2013 թվական «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի շրջանակներում ՀՀ 6 մարզի (Արագածոտն, Գեղարքունիք, Լոռի, Շիրակ, Սյունիք, Տավուշ) 55 համայնքի համար մշակվել են «Համայնքի արոտավայրերի կառավարման և անասնապահության զարգացման» պլանները: Պլաններում ներառված հերթափոխային արածեցման սխեմաների իրականացման արդյունքում կապակասեցվի գյուղամերձ արոտների ծանրաբեռնվածությունը՝ այն հավասարաչափ բաշխելով գյուղամերձ և հեռագնա արոտների միջև: Այս միջոցառումը կնպաստի գյուղամերձ արոտներում առկա դեգրադացիոն երևույթների կանխմանը և բույսերի բազմազանության ու արտադրողականության բարձրացմանը: 2014 թվական Հաշվետու ժամանակահատվածում «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի շրջանակներում՝ • ՀՀ 6 մարզի 55 համայնքի գյուղամերձ դեգրադացված արոտների ուսումնասիրությունները ավարտվել են և բոլոր համայնքների համար առաջարկվել են դեգրադացված արոտների՝ 1-5 հա յուրաքանչյուր համայնքում, վերականգնողական միջոցառումներ, • յուրաքանչյուր համայնքում, վերականգնողական միջոցառումների իրականացման համար կնքվել են պայմանագրեր, • 6 մարզի 28 համայնքի համար ավարտվել են կերահանդակների քարտեզագրման, գնահատման և կենդանիների հերթափոխ արածեցման սխեմաների մշակման աշխատանքների պայմանագրեր, • 18 համայնքի 65 հա գյուղամերձ դեգրադացված արոտներում իրականացվել են վերականգնողական միջոցառումներ:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		2015 թվական «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի շրջանակներում՝ հանրապետության 55 համայնքի շուրջ 218 հա գյուղամերձ դեգրադացված արոտներում ավարտվել են վերականգնողական աշխատանքները: 24 համայնքում իրականացվում է գյուղամերձ դեգրադացված արոտների ուսումնասիրություն:
34.	Ջրախնայողական նորարարական տեխնոլոգիաների ներմուծման և զարգացման ծրագրերի իրականացում	2011-2013 թվականներ
		2011-2013թթ. ջրախնայողական նորարարական տեխնոլոգիաների ներմուծման ուղղությամբ իրականացվել են ուսումնասիրություններ, սակայն ֆինանսական միջոցների բացակայության պատճառով գործնական միջոցառումներ չի իրականացվել:
		2014 թվական
		Մշակվել և շահագրգիռ մարմինների համաձայնեցման է ներկայացվել «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2013 թվականի դեկտեմբերի 19-ի N 1414-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու, Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարությանը գումար հատկացնելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշման նախագիծը՝ Արարատյան դաշտում գերնորմատիվային ջրապահանջարկ ունեցող հողատարածքներում ոռոգման արդյունավետ համակարգերի ներդրմամբ ցուցադրական տնտեսությունների հիմնման նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի կազմման աշխատանքների իրականացումը կազմակերպելու համար: Ցուցադրական տնտեսությունների հիմնումը նախատեսվել էր 2015 թվականների մարտ-ապրիլ ամիսներին՝ մինչև ոռոգման շրջանի սկսվելը:
		2015թվական
		ՀՀ կառավարության 2014 թվականի դեկտեմբերի 18-ի N 1460-Ն որոշմամբ ՀՀ կառավարության պահուստային ֆոնդից ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությանը հատկացված գումարների հաշվին նախատեսվել է ՀՀ Արարատի մարզի Ջրաշեն և Արմաշ, ՀՀ Արմավիրի մարզի Ակնալիճ և Շենիկ համայնքներում ոռոգման արդյունավետ եղանակների ներդրմամբ ցուցադրական տնտեսությունների հիմնում: Այդ նպատակով նախապատրաստվել և ՀՀ կառավարության քննարկման է ներկայացվել համապատասխան որոշման նախագիծ, սակայն դրա ընդունումը համարվել է ոչ նպատակահարմար: Համաձայնություն է ձեռք բերվել ՄԱԿ-ի Պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպության հետ՝ կաթիլային և անձրևացման համակարգերի ներդրման մի քանի ծրագրերի իրականացման

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		հարցում, բանակցություններ են վարվում բնագավառում մեծ հաջողություններ գրանցած երկրների՝ Իսրայելի, Իսպանիայի համապատասխան կազմակերպությունների հետ՝ ոռոգման արդյունավետ եղանակները Հայաստանում ներդնելու գործում հնարավոր աջակցություն ստանալու նպատակով: «Գյուղատնտեսության աջակցության մարզային կենտրոն» ՓԲԸ-ների (ԳԱՄԿ) կողմից կազմակերպված խորհրդատվական միջոցառումների ընթացքում անդրադարձ է կատարվել նաև ջրախնայողական նորարարական տեխնոլոգիաների ներդրման խնդիրներին: Նշված թեմայով կազմակերպվել և իրականացվել է 39 սեմինար և 10 դաշտային ուսուցում, իրականացվել է 1317 խորհրդատվական միջոցառում, 3 փորձագուցադրական աշխատանք: Տպագրվել և տարածվել են համապատասխան խորհրդատվական թերթիկներ:
35.	Մշակության անվար (գրոյական մշակության) տեխնոլոգիաների ներդրում	2011 թվական
		«Հայ տեխնելեգիական խումբ» հիմնադրամի կողմից, 2011 թվականի աշնանը, անհատ տնտեսավարողների մոտ իրականացվել են ցանքեր անվար ցանքի տեխնոլոգիայով: Հաշվետու ժամանակահատվածում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարություն կողմից հիմնադրամի իրականացված ցանքերը ուսումնասիրվել են, որի արդյունքում առաջարկություններ են ներկայացվել այդ տեխնոլոգիայի կիրառման ուղղությամբ:
		2012 թվական
		Համաձայն ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության և «Արմենիան Թեքնոլոջի Գրուպ» հիմնադրամի միջև ձեռք բերված պայմանավորվածության՝ ՀՀ Շիրակի և Գեղարքունիքի մարզերում հիմնադրամի կողմից անվար ցանքի տեխնոլոգիայով կատարված ցանքատարածություններում կատարվել են դիտարկումներ և ուսումնասիրություններ: Արդյունքում պարզվել է, որ անվար ցանքի տեխնոլոգիայով կատարված ցանքերում բույսերն իրենց բավականին լավ են դրսևորել, սերմացուների ձևարձակումն ու աճման հաջորդ փուլերն ընթացել են համաչափ և ցանքատարածությունները համահավասար են: Բույսերի նման աճման պայմաններում ցանքատարածություններում մոլախոտերի աճի և զարգացման համար ստեղծվում են անբարենպաստ պայմաններ, որի արդյունքում հեշտանում է նաև մոլախոտերի դեմ պայքարը: Նշված տեխնոլոգիայով կատարված ցանքատարածություններում հողի մակերեսին գոյացած մուլչաշերտի (բուսական մնացորդների շերտ) հաշվին նվազում է հողի խոնավության գոլորշիացումը, չի խախտվում հողի կառուցվածքը և արդյունքում ստեղծվում են նպաստավոր պայմաններ օգտակար միկրոօրգանիզմների զարգացման և հումուսային շերտի գոյացման համար:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		Անվար ցանքի տեխնոլոգիայով ՀՀ Շիրակի մարզում կատարված ցորենի ցանքատարածություններում, չնայած այս տարվա անբարենպաստ բնակլիմայական պայմանների, 1 հեկտարի միջին բերքատվությունը կազմել է շուրջ 30 ցենտներ, ՀՀ Գեղարքունիքի մարզում՝ շուրջ 25 ցենտներ, իսկ առանձին տնտեսավարողների մոտ՝ ջրովի պայմաններում, 1 հեկտարի միջին բերքատվությունը հասել է մինչև 50-55 ցենտների: Տեխնոլոգիաների կիրառման վերաբերյալ ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության գյուղատնտեսության աջակցության մարզային կենտրոնների կողմից անցկացվել են սեմինարներ և մատուցվել խորհրդատվություններ: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի 2012 թվականի նոյեմբերի 1-ի N ՍԿ/03.1/5898-12 գրությամբ ՀՀ կառավարություն է ներկայացվել «Հայաստանի Հանրապետությունում հողի առանց վարի մշակության տեխնոլոգիայի ներդրման պիլոտային ծրագրի» նախագիծը: 2013 թվական Հողի առանց վարի մշակության տեխնոլոգիայի առանձնահատկություններն ու առավելությունները լայնածավալ լուսաբանելու և տեխնոլոգիան գովազդելու նպատակով ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության «Գյուղատնտեսության աջակցության հանրապետական կենտրոն» ՓԲԸ-ի միջոցով 2013 թվականի մայիսի 19-ին «Կենտրոն» հեռուստաընկերության եթերով «Ազրո ժամ» հեռուստահաղորդաշարի շրջանակներում ցուցադրվել է հողի առանց վարի մշակության տեխնոլոգիայի վերաբերյալ տեղեկատվական հոլովակ, իսկ օգոստոսի 11-ին հեռարձակվել է «Հողի առանց վարի» մշակության տեխնոլոգիայի վերաբերյալ ընդարձակ տեղեկատվություն: Պատրաստվել և Շիրակի, Գեղարքունիքի «Գյուղատնտեսության աջակցության հանրապետական կենտրոն» (ԳԱՄԿ) ՓԲԸ-ներին և «Հայ տեխնոլոգիական խումբ» կազմակերպությանն է տրամադրվել «Հողի առանց վարի» մշակության տեխնոլոգիան լուսաբանող տեսանյութով տեսասկավառակ՝ մարզային հեռուստաընկերությունների միջոցով լուսաբանելու համար: «Ազրոլրատու» թերթի 2013 թվականի օգոստոսի 5-ի թիվ 20 համարում տպագրվել է «Պահպանողական գյուղատնտեսություն և հողի առանց վարի մշակության տեխնոլոգիա» տեղեկատվական հոդվածը: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության Շիրակի ԳԱՄԿ-ի կողմից հրատարակվող «Գյուղաշխարհի թերթի 2013 թվականի սեպտեմբեր ամսվա թիվ 9 համարում տպագրվել է 2 հոդված՝ հողի առանց վարի մշակության տեխնոլոգիայի վերաբերյալ: Մշակվել և տպագրվել է «Հողի անվար ցանքի նոր տեխնոլոգիա» անվանումով 300 օրինակ

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		տեղեկատվական թերթիկ և տրամադրվել գյուղատնտեսական գործունեությամբ զբաղվող տնտեսվարող սուբյեկտներին: Շիրակի ԳԱՄԿ-ի պատվերով և ֆինանսավորմամբ օգոստոսի 30-ին մարզում հեռարձակվող «Ցայգ» հեռուստաընկերությամբ ցուցադրվել է «Անվար ցանքի նոր տեխնոլոգիա» տեսանյութը, որը պատրաստվել է «Ագրո ժամ» հեռուստահաղորդաշարի շրջանակներում: Հողի առանց վարի մշակության վերաբերյալ ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի «Գեղամա» հեռուստաընկերությամբ օգոստոսի 23-ին եթեր է հեռարձակվել անվար ցանքի վերաբերյալ տեսանյութ՝ գիտական ու գործնական հիմնավորումներով ընդարձակ տեղեկատվություն: Թեմայի վերաբերյալ խորհրդատվական նյութ է տպագրվել Գեղարքունիքի ԳԱՄԿ-ի կողմից հրատարակվող «Ոսկե Հասկ» ամսաթերթում: «Անվար ցանքի տեխնոլոգիա» թեմայով պատրաստվել է 300 օրինակ տեղեկատվական թերթիկ և բաժանվել հացահատիկային մշակաբույսերի մշակությամբ զբաղվող շահագրգիռ ֆերմերներին: Մարզի բոլոր տարածաշրջաններում նշված թեմայով կազմակերպվել են սեմինարներ: Հողի առանց վարի մշակության տեխնոլոգիայով ցանված և մշակված աշնանացան ցորենի դաշտերում կազմակերպվել է ցուցադրական բերքահավաք, հրավիրվել են շահագրգիռ ֆերմերներ՝ տեխնոլոգիայի կիրառման արդյունավետությունը տեղում ուսումնասիրելու համար: ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Գեղամասար և Տորֆավան համայնքներում, անջրդի պայմաններում միջին բերքատվությունը տատանվել է 30 գ/հա սահմաններում, իսկ ՀՀ Շիրակի մարզի Ախուրյան, Կառնուտ և հարակից համայնքներում կատարված ցանքատարածություններում, ջրովի պայմաններում բերքատվությունը տատանվել է 50 գ/հա սահմաններում, առանձին հողօգտագործողների մոտ հասնելով 65-70 գ/հա-ի: ՀՀ Շիրակի և Գեղարքունիքի մարզերում ամփոփվել են նշված տեխնոլոգիայով մշակության տակ դրված աշնանացան ցորենի բերքատվության արդյունքները և տպագրվել է «Պահպանողական գյուղատնտեսություն և հողի առանց վարի մշակություն» տեղեկատվական թերթիկը, որը բաշխվել է մարզերի գյուղացիական տնտեսություններին և շահառու կազմակերպություններին: Իրականացված միջոցառումների արդյունքում հողի առանց վարի մշակության տեխնոլոգիան հետաքրքրություն է առաջացրել նաև հացահատիկային մշակաբույսերի մշակությամբ զբաղվող այլ տնտեսավարողների մոտ, որը հետագայում խթան կհանդիսանա գյուղացիական տնտեսություններում հողի առանց վարի մշակության տեխնոլոգիայի տարածման համար: 2014 թվական ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության «Գյուղատնտեսության աջակցության հանրապետական

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		կենտրոն» (ԳԱՀԿ) ՓԲԸ-ի միջոցով պարբերաբար Շիրակի և Գեղարքունիքի ԳԱՄԿ-երին տրամադրվել են տեղեկատվական թերթիկներ, հոդվածներ ու խորհրդատվական նյութեր, ինչպես նաև տեսանյութեր մարզային հեռուստաընկերություններով «Հողի առանց վարի» մշակության տեխնոլոգիան լուսաբանելու համար: Մարզերի բոլոր տարածաշրջաններում նշված թեմայով կազմակերպվել են սեմինարներ: Հողի առանց վարի մշակության տեխնոլոգիայի տարածման ուղղությամբ Շիրակի ԳԱՄԿ-ի կողմից մարզի 5 համայնքներում կազմակերպվել է 5 սեմինար, որից մեկը «World Vision» միջազգային կազմակերպության պատվերով: Սեմինարներին մասնակցել է 80 գյուղացիական տնտեսավարող, սեմինարների մասնակիցներին տրամադրվել են «Հողի անվար ցանքի նոր տեխնոլոգիա» անվանումով տեղեկատվական թերթիկներ: ՀՀ Շիրակի մարզի Ողջ, Հացիկ, Շիրակ, Կառնուտ և Ախուրյան համայնքներում առանց վարի մշակության տեխնոլոգիայով ցանվել է շուրջ 57 հեկտար աշնանացան ցորեն: ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Գանձակ, Լանջաղբյուր, Նորատուս, Խաչաղբյուր և Վաննա համայնքներում շուրջ 90 ֆերմերների համար անցկացվել են ուսուցում-սեմինարներ և սեմինարների մասնակիցներին տրամադրվել են տեղեկատվական թերթիկներ: Իրականացված միջոցառումների արդյունքում հողի առանց վարի մշակության տեխնոլոգիան հետաքրքրություն է առաջացրել հացահատիկային մշակաբույսերի մշակությամբ զբաղվող տնտեսավարողների մոտ, որը խթան է գյուղացիական տնտեսություններում հողի առանց վարի մշակության տեխնոլոգիայի տարածման համար: 2015 թվական ԵՄ-ի կողմից ֆինանսավորվող ՊԳԿ ԵՀԳԶԾ/ENPARD «Տեխնիկական օժանդակություն Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարությանը» ծրագրի շրջանակներում 2015 թվականին հանրապետության տարբեր գոտիներում հիմնվել են ռեսուրսախնայողական գյուղատնտեսության (անվար ցանքի) աշնանացան ցորենի 5 ցուցադրական դաշտեր ՀՀ Շիրակի մարզի Առափի և Ողջի համայնքներում, ՀՀ Լոռու մարզի Սպիտակ և Տաշիր համայնքներում, ՀՀ Արմավիրի մարզի Առատաշեն համայնքում, որտեղ կողք-կողքի ցուցադրված են ավանդական և ռեսուրսախնայողական գյուղատնտեսության տեխնոլոգիաները՝ նպատակ ունենալով շահագրգիռ կողմերին ցուցադրել երկու տեխնոլոգիաների տարբերությունները:
36.	Հանքային պարարտանյութերի ներկրման և տեղական պարարտանյութերի իրացման աջակց-	2011 թվական Տեղական արտադրության կենսապարարտանյութի արտադրությունը և իրացումը խթանելու

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
	ցություն	նպատակով ՀՀ կառավարության 2011 թվականի մարտի 31-ի N 349-Ն և հոկտեմբերի 6-ի N 1443-Ն որոշումներով «ՍԻՍ-95» ՍՊԸ-ին տրամադրվել է 50.0 մլն դրամ՝ տարեկան 0.01 տոկոսադրույքով, որի հաշվին ՍՊԸ-ն պարտավորվել է 1 կգ-ն 2500 դրամ արժեքով՝ բերքահավաքից հետո գումարը վճարելու պայմանով տրամադրել առավել կարիքավոր 225 համայնքների բնակիչներին և «Հայաստանի Հանրապետությունում 2010-2014 թվականների ցորենի սերմնաբուծության և սերմարտադրության զարգացման ծրագրի» շահառուներին: 2011 թվականի դեկտեմբերին ՀՀ կառավարությունը ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությանը հատկացրել է 1.0 մլրդ դրամ սուբսիդիա ազոտային պարարտանյութ ներկրելու և մատչելի գնով իրացնելու համար: 2012 թվական Հայաստանի Հանրապետությունում հողօգտագործողներին մատչելի գնով ազոտական պարարտանյութի ձեռքբերման նպատակով պետական աջակցության ծրագրի շրջանակներում ՀՀ կառավարության 2011 թվականի դեկտեմբերի 22-ի N 1802-Ն որոշմամբ ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությունը՝ որպես սուբսիդիա, պայմանագրային հիմունքներով 1 մլրդ դրամ է հատկացրել մատակարար «Կոտայքի բերրիություն» ԲԲԸ-ին՝ 25000 տոննա «ամոնիակային սելիտրա» ազոտական պարարտանյութ (34.4% ազոտի պարունակությամբ) ձեռք բերելու և ՀՀ մարզերի հողօգտագործողներին ծրագրով սահմանված՝ 1 պարկը 6000 դրամ արժեքով վաճառելու համար: Ծրագրով նախատեսված 25000 տոննա ազոտական պարարտանյութն ամբողջությամբ բաշխվել է: ՀՀ կառավարության 2012 թվականի օգոստոսի 16-ի N 1048-Ն որոշմամբ Հայաստանի Հանրապետության հողօգտագործողներին 2012 թվականի աշնանը մատչելի գներով ազոտական պարարտանյութի ձեռքբերման նպատակով պետական աջակցության ծրագիրն իրականացնելու համար Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարությունը՝ պայմանագրային հիմունքներով 28.0 մլն դրամ է հատկացրել «Կոտայքի բերրիություն» ԲԲԸ-ին՝ 700 տոննա «ամոնիակային սելիտրա» ազոտական պարարտանյութ (34,3% ազոտի պարունակությամբ) ձեռք բերելու և ՀՀ Արագածոտնի, Արարատի, Կոտայքի և Տավուշի մարզերին սահմանված գնով վաճառելու համար: Պայմանագրային հիմունքներով 202.2 մլն դրամ է հատկացվել «Բերրիություն» ԱՄ-ի Մասիսի շրջանային միավորում» ՍՊԸ-ին՝ 5000 տոննա «ամոնիակային սելիտրա» ազոտական պարարտանյութ (34,3% ազոտի պարունակությամբ) ձեռք բերելու և Հայաստանի Հանրապետության մարզերի հողօգտագործողներին, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությանը ու Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարության համակարգում գործող 4 կազմակեր-

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		պոլիտեխնիկական ծրագրով սահմանված գնով վաճառելու համար: Պայմանագրային հիմունքներով գյուղատնտեսության նախարարության կողմից հատկացվել է 32.6 մլն դրամ՝ ներմուծված պարարտանյութի բեռնման և համայնքներ փոխադրման աշխատանքները կազմակերպելու նպատակով: 2012 թվականի աշնանը նախատեսված 5700.0 տոննա ազոտական պարարտանյութը ամբողջությամբ մատակարարվել է ՀՀ մարզերին: Իրականացված միջոցառումների արդյունքում պայմաններ են ստեղծվել ագրոտեխնիկական պահանջների կատարման համար: 2013 թվական ՀՀ կառավարության 2013 թվականի փետրվարի 28-ի N 189-Ն որոշմամբ հաստատված «Հայաստանի Հանրապետության հողօգտագործողներին 2013 թվականի գարնան գյուղատնտեսական աշխատանքների համար մատչելի գներով ազոտական պարարտանյութի ձեռքբերման նպատակով պետական աջակցության ծրագրի» շրջանակներում 2013 թվականի գարնանը Հայաստանի Հանրապետության մարզերի համայնքների հողօգտագործողներին, ԼՂՀ-ին և ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության համակարգի կազմակերպություններին 50 կգ քաշով 1 պարկը 6000 դրամ արժեքով հատկացվել է 30.4 հազ. տոննա ազոտական պարարտանյութ («Ամոնիակային սելիտրա» 34.4 տոկոս ազոտի պարունակությամբ): Համաձայն ՀՀ կառավարության 2013 թվականի օգոստոսի 22-ի N 906-Ն որոշման՝ «Հայաստանի Հանրապետության հողօգտագործողներին 2013 թվականի աշնան գյուղատնտեսական աշխատանքների համար մատչելի գներով ազոտական պարարտանյութի ձեռքբերման նպատակով պետական աջակցության ծրագրի» շրջանակներում ՀՀ մարզերի հողօգտագործողներին տրամադրվել է 7.5 հազ. տոննա «Ամոնիակային սելիտրա» ազոտական պարարտանյութ (34.4 տոկոս ազոտի պարունակությամբ) 50 կգ քաշով, 1 պարկը 6000 դրամ արժեքով: 2013 թվականի ընթացքում վերը նշված ծրագրերի շրջանակներում ընդհանուր առմամբ մատակարարվել է շուրջ 37900 տոննա ազոտական պարարտանյութ: Իրականացված միջոցառումների արդյունքում պայմաններ է ստեղծվել գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների կողմից ագրոտեխնիկական պահանջների կատարման համար: 2014 թվական Հայաստանի Հանրապետության հողօգտագործողներին 2014 թվականի գյուղատնտեսական աշխատանքների համար մատչելի գներով ազոտական, ֆոսֆորական և կալիումական պարարտանյութերի ձեռքբերման նպատակով պետական աջակցության ծրագրի շրջանակներում ՀՀ գյուղա-

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		տնտեսության նախարարությունը, որպես սուբսիդիա, «Բերրիություն» ԱՄ-ի Մասիսի շրջանային միավորում» ՍՊԸ-ին պայմանագրային հիմունքներով տրամադրել է 1238.7 մլն դրամ՝ 33.8 հազ. տոննա ազոտական պարարտանյութ ձեռք բերելու և ՀՀ մարզերի համայնքների հողօգտագործողներին, կազմակերպություններին և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությանը 50 կգ քաշով մեկ պարկը շուկայականից 40-50%-ով ցածր գնով վաճառելու համար: Հանրապետություն ներմուծվող պարարտանյութի բեռնման և համայնքներ փոխադրման աշխատանքները կազմակերպելու համար հատկացվել է նաև 207.0 մլն դրամ որպես դրամաշնորհ: 2014 թվականի ընթացքում իրականացվել է նաև 2013 թվականի աշնանը մնացած 700,6 տոննա ազոտական պարարտանյութի բաշխումը: 2014 թվականի տարեվերջի դրությամբ բաշխվել է շուրջ 31.7 հազ. տոննա ազոտական պարարտանյութ: Նույն ծրագրի շրջանակներում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությունը «Հրաշք այգի» ՍՊԸ-ին որպես սուբսիդիա, պայմանագրային հիմունքներով տրամադրել է 357.3 մլն դրամ՝ 2.6 հազ. տոննա ֆոսֆորական և 1.6 հազ. տոննա կալիումական պարարտանյութ ձեռք բերելու և ՀՀ մարզերի համայնքների հողօգտագործողներին, կազմակերպություններին և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությանը 50 կգ քաշով մեկ պարկը շուկայականից 40-50%-ով ցածր գնով վաճառելու համար: Հայաստանի Հանրապետություն ներմուծվող ֆոսֆորական և կալիումական պարարտանյութերի բեռնման և համայնքներ բեռնափոխադրման աշխատանքները կազմակերպելու նպատակով «Հրաշք այգի» ՍՊԸ-ին պայմանագրային հիմունքներով տրամադրվել է նաև 26.7 մլն դրամ որպես դրամաշնորհ: Հաշվետու ժամանակաշրջանի վերջի դրությամբ «Հրաշք այգի» ՍՊԸ-ի կողմից բաշխվել է շուրջ 1.2 հազ. տոննա ֆոսֆորական և 592.0 տոննա կալիումական պարարտանյութ: Իրականացված միջոցառումները նպաստել են ագրոտեխնիկական պահանջների կատարմանը, որը դրական է անդրադարձել գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվության վրա: 2015թվական ՀՀ կառավարության 2015 թվականի փետրվարի 5-ի «Հայաստանի Հանրապետության հողօգտագործողներին 2015 թվականի գյուղատնտեսական աշխատանքների համար մատչելի գներով ազոտական, ֆոսֆորական և կալիումական պարարտանյութերի ձեռքբերման նպատակով պետական աջակցության ծրագիրը հաստատելու մասին» N 96-Ն որոշմամբ հաստատված ծրագրի շրջանակներում «Բերրիություն» ԱՄ-ի Մասիսի շրջանային միավորում ՍՊԸ-ի կողմից ձեռք է բերվել

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		շուրջ 33.3 հազ. տոննա ազոտական պարարտանյութ, որը տրամադրվել է ՀՀ մարզերի հողօգտագործողներին և կազմակերպություններին մատչելի պայմաններով՝ 50 կգ քաշով 1 պարկը 6000 դրամ արժեքով: Ընկերության կողմից 2015 թվականի ընթացքում իրականացվել է նաև 2014 թվականի աշնանը չբաշխված շուրջ 2.0 հազ. տոննա պարարտանյութի բաշխումը: 2015 թվականի տարեվերջի դրությամբ բաշխվել է շուրջ՝ 32.7 հազ. տոննա ազոտական պարարտանյութ: Նույն ծրագրի շրջանակներում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության «Հրաշք այգի» ՍՊԸ-ի կողմից ձեռք է բերվել 1759.6 տոննա ֆոսֆորական և 564.8 տոննա կալիումական պարարտանյութ, որը նույնպես մատչելի պայմաններով՝ 50 կգ քաշով 1 պարկը 7000-ական դրամ արժեքով տրամադրվել է ՀՀ մարզերի հողօգտագործողներին և կազմակերպություններին: Ընկերության կողմից 2015 թվականի ընթացքում իրականացվել է նաև 2014 թվականի աշնանը չբաշխված 1471,5 տոննա ֆոսֆորական և 1026,7 տոննա կալիումական պարարտանյութի բաշխումը: 2015 թվականի տարեվերջի դրությամբ «Հրաշք այգի» ՍՊԸ-ի կողմից բաշխվել է՝ 2360.9 տոննա ֆոսֆորական և 856.95 տոննա կալիումական պարարտանյութ: Իրականացված միջոցառումները նպաստել են ագրոտեխնիկական պահանջների կատարմանը, որը դրական է անդրադարձել գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվության և արդյունավետության վրա:
37.	Գյուղատնտեսական տեխնիկայի հավաքակազմի աստիճանաբար նորացման միջոցառումների իրականացում՝ կոոպերացման բաժնետիրական սկզբունքով գործող արտադրատեխնիկական ծառայությունների խթանում	2011 թվական Հանրապետությունում գյուղատնտեսական կոոպերատիվների կարողությունների ուժեղացման նպատակով՝ - ճապոնական 10-րդ դրամաշնորհի հաշվին ներմուծված 61 միավոր անիվավոր տրակտորից 36-ը մատչելի պայմաններով տրամադրվել է 12 գյուղատնտեսական կոոպերատիվի, ինչպես նաև համատեղ գործունեության պայմանագրով գյուղատնտեսական գործունեություն իրականացնող 24 սուբյեկտի, - ճապոնական 11-րդ սպասվելիք դրամաշնորհի հաշվին նոր խմբաքանակի ներմուծում (դիմում-հայտը 18.08.2011թ. ՍԿ/17/4244-11 թվակիր գրությամբ ներկայացվել է ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարություն՝ ճապոնական կողմին հանձնելու նպատակով), - «Ռուսագրոմաշ» գյուղատնտեսական տեխնիկա արտադրողների ասոցիացիայի հետ համագործակցություն սկսելու և այլընտրանքային եղանակով (լիզինգային եղանակ, ապրանքային

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		վարկ) գյուղատնտեսական տեխնիկայի ներմուծման ուղղությամբ վարվել են բանակցություններ, - գյուղատնտեսական տեխնիկա ներմուծելու ուղղությամբ բանակցություններ են տարվել նաև Ռոստովի «Ռոստսելմաշ» գործարանի հետ: 2012 թվական ՀՀ մարզերից ստացված գյուղատնտեսական տեխնիկայի ապահովվածության փաստացի գնահատման և ըստ արտադրության ուղղությունների պահանջարկի վերաբերյալ տվյալների հիման վրա կատարվել է մարզային և տարածաշրջանային մակարդակով գյուղատնտեսական տեխնիկայի պահանջարկի գնահատում, որի համաձայն ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի 2012 թվականի հուլիսի 21-ի N ՍԿ/3657 գրությամբ Ռուսաստանի Դաշնության «Ռոսագրոլիզինգ» ԲԲԸ-ներին է ներկայացվել տեղեկանք՝ 2012-2013 թվականներին Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսական տեխնիկայի նկատմամբ պահանջարկի վերաբերյալ: Մատչելի պայմաններով գյուղատնտեսական տեխնիկայի մատակարարման նպատակով հաշվետու ժամանակահատվածում բանակցություններ են վարվել Ռուսաստանի Դաշնության գյուղատնտեսության նախարարության, լիզինգային եղանակով գյուղատնտեսական տեխնիկա մատակարարող Ռուսաստանի Դաշնության «Ռոսագրոլիզինգ» ԲԲԸ-ի և Բելառուսի Հանրապետության «Պրոմագրոլիզինգ» ԲԲԸ-ի հետ: Գյուղատնտեսական տեխնիկայի տեսականու և առանձնահատկությունների վերաբերյալ համապատասխան հստակեցումներ և պարզաբանումներ ստանալու նպատակով աշխատանքներ են տարվում Ռուսաստանի Դաշնության «Ռոստսելմաշ», «Պետերբուրգի տրակտորների գործարան», Բելառուսի Հանրապետության «Մինսկի տրակտորների գործարան» ընկերությունների հետ: «Ռոսագրոլիզինգ» ԲԲԸ-ն 2012 թվականի հուլիսի 20-ի N BH-13/13007 գրությամբ պատրաստականություն է հայտնել Հայաստանի Հանրապետությունում բացելու իր ներկայացուցչությունը: Դրամաշնորհային կարգով գյուղատնտեսական տեխնիկայի ներմուծման նպատակով ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի 2012 թվականի օգոստոսի 19-ի N ՍԿ/11.1/4155-12 գրությամբ ՀՀ կառավարություն է ներկայացվել Ճապոնիայի կառավարության՝ զարգացմանն ուղղված պաշտոնական օգնության ծրագրերի (ODA) շրջանակներում 2013 թվականին իրականացվելիք «Դրամաշնորհային աջակցություն սակավապահով ֆերմերներին» (նախկինում 2KR) ծրագրով սահմանված կարգով կազմված դիմում-հայտը: 2012 թվականի նոյեմբերի 5-6-ը Մինսկում կայացած տնտեսական համագործակցության հարցերով հայ-բելառուսական միջկառավարական հանձնաժողովի 9-րդ նիստում քննարկվել է 2013 թվականին հայկական շուկայում բելառուսական «Պրոմագրոլիզինգ» ընկերության

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		աշխատանքների կազմակերպման հնարավորությունները և զարգացման հեռանկարները: Նշված հարցի հետ կապված ս/թ դեկտեմբերի 10-12-ը Երևան է այցելել «Պրոմագրոլիզինգ» ԲԲԸ-ի պատվիրակությունը: Բանակցությունների արդյունքում ձեռք է բերվել պայմանավորվածություն հանրապետության գյուղատնտեսական տեխնիկայի պահանջարկը ներկայացնելու վերաբերյալ, որի հիման վրա բելառուսական կողմը կներկայացնի իր առաջարկությունները: Նախատեսվել է ներկվող տեխնիկան առաջնահերթ տրամադրել կոոպերացման և համատեղ գործունեության սկզբունքով գործող տնտեսավարող սուբյեկտներին: 2013 թվական Գյուղատնտեսական տեխնիկայի հավաքակազմի աստիճանաբար նորացման միջոցառումների շրջանակներում Բելառուսի Հանրապետության գյուղատնտեսության և պարենի, արդյունաբերության նախարարությունների, ինչպես նաև գյուղատնտեսական տեխնիկա արտադրող ընկերությունների հետ վարված բանակցությունների արդյունքում, ՀՀ կառավարության 2013 թվականի հունիսի 20-ի N 650-Ն որոշման հիման վրա 2013 թվականին աննախադեպ ցածր գներով Հայաստան ներկրվեց գյուղատնտեսական տեխնիկա՝ 120 միավոր «Բելառուս» ՄՏՁ-82.1 մակնիշի տրակտոր իրենց գյուղատնտեսական գործիքներով (կուլտիվատորներ, գութաններ, կարտոֆիլատնկիչներ, կարտոֆիլաքանդիչներ, խոտհնձիչներ, հավաքիչ-մամլիչներ, շարքացաններ): Վերոնշյալ գյուղատնտեսական տեխնիկայի իրացումն իրականացրել է «ՓՄՁ ԶԱԿ» հիմնադրամը և «ՓՄՁ ներդրումներ» ունիվերսալ վարկային կազմակերպությունը՝ կանխիկ և լիզինգային եղանակով՝ տարեկան 9% տոկոսադրույքով (տրակտորների համար 6 տարի մարման ժամկետով): Գյուղատնտեսական տեխնիկայի ներկրման շարունակականությունն ապահովելու և գյուղատնտեսական տեխնիկայի նկատմամբ գյուղացիական տնտեսությունների պահանջարկը բավարարելու նպատակով նախատեսվում է հանրապետություն ներկրել փոքր և մեծ հզորության (80 ձիաուժից ցածր և բարձր) տրակտորներ, հացահատիկային, կերահավաք կոմբայներ և գյուղատնտեսական գործիքներ: Այդ նպատակով բանակցություններ են վարվել սեպտեմբեր ամսին հանրապետություն ժամանած ռուսական «Ռոստսելմաշ» և «Կլներ» ընկերությունների ներկայացուցիչների հետ: Վերջիններիս կողմից էլեկտրոնային փոստով տրամադրվել է տեղեկատվություն՝ պահանջարկ ունեցող գյուղատնտեսական տեխնիկայի տեսականու, տեխնիկական պարամետրերի և գների վերաբերյալ: Համանման տեղեկատվություն է տրամադրել նաև գյուղատնտեսական տեխնիկա արտադրող ռուսական «Դիաս» (ք. Կրասնոդար) ընկերությունը: Կայացած բանակցությունների արդյունքում «Դիաս» ընկերությունը էլեկտրոնային փոստով 2013

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		թվականի հոկտեմբերի 3-ի գրությամբ տեղեկացրել է, որ ընկերության տնօրենների խորհրդի որոշմամբ Հայաստանի Հանրապետության համար տրամադրվել է 15%-ի չափով հատուկ զեղչ՝ գյուղատնտեսական տեխնիկայի ամբողջ տեսականու (բացի շարքացանների) նկատմամբ: «Ռոստսելմաշ» ընկերության հետ կայացած բանակցությունների արդյունքում վերջիններիս 2013 թվականի հոկտեմբերի 11-ի գրությամբ Հայաստանի Հանրապետության համար արվել է հատուկ գնային առաջարկ՝ «Նիվա-էֆեկտ» հացահատիկային 50 միավոր կոմբայնի ներկրման դեպքում նախատեսվել է զեղչ 15%-ի չափով: Տրամադրված տեղեկատվության հիման վրա կատարվել է համեմատական գնային վերլուծություն՝ բելառուսական և ռուսական արտադրության համանման գյուղատնտեսական տեխնիկայի վերաբերյալ: Բելառուսի Հանրապետությունից գյուղատնտեսական տեխնիկայի ներկրման շարունակականությունը ապահովելու նպատակով ՀՀ մարզպետարաններից ստացված տեղեկատվության հիման վրա ամփոփվել է գյուղատնտեսական տեխնիկայի նկատմամբ հանրապետության պահանջարկը, որի հիման վրա ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի 2013 թվականի դեկտեմբերի 4-ի N ՍԿ/6456-13 գրությամբ դիմվել է խնդրանքով ՀՀ վարչապետին՝ գյուղատնտեսական տեխնիկայի պահանջարկը բավարարելու նպատակով «ՓՄՁ ԶԱԿ» հիմնադրամին հանձնարարական տալու համար: 2013 թվականի հուլիսի 19-ին Պեկինում կայացած առևտրատնտեսական հարցերով հայ-չինական միջկառավարական հանձնաժողովի 7-րդ նիստի շրջանակներում, հանդիպում է կայացել ՉԺՀ-ի առևտրի պալատի մեքենասարքավորումների և էլեկտրոնային արտահանման-ներմուծման բյուրոյի արտաքին դեպարտամենտում, որին մասնակցել են գյուղատնտեսական տեխնիկա և սարքավորումներ արտադրող չինական խոշորագույն հինգ ընկերությունների ներկայացուցիչներ («Foton Lovol», «Shandong Tiansheng Machinery», «Chery», «YTO Group Corp»): Չինաստանում կայացած հանդիպման ընթացքում հայկական կողմը ներկայացրել է գյուղատնտեսական տեխնիկայի և գյուղատնտեսական գործիքներ ձեռք բերելու նկատմամբ հետաքրքրություն և առաջարկել չինական ընկերություններին ներկայացնել այլընտրանքային ֆինանսավորման ճանապարհով վերջիններիս ձեռքբերման և Հայաստան ներմուծման հնարավոր առաջարկներ: Չինական ընկերությունների ներկայացուցիչները հակիրճ ներկայացրել են իրենց կողմից թողարկվող արտադրանքի տեսականու մասին տեղեկություններ (տպագիր և էլեկտրոնային) և պատրաստակամություն հայտնել ուսումնասիրել երկկողմ համագործակցություն ծավալելու:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		հնարավորությունները: Չինական արտադրության գյուղատնտեսական տեխնիկա և սարքավորումներ ձեռքբերելու հարցերը էլեկտրոնային նամակագրությամբ առավել ակտիվությամբ քննարկվում են “Foton Lovol” և “Shandong Tiansheng Mashinery” ընկերությունների հետ: Վերջիններս Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարությանը ներկայացրել են տեղեկատվություն արտադրվող գյուղատնտեսական տեխնիկայի՝ մասնավորապես տրակտորների և կոմբայնների տեխնիկական չափանիշների վերաբերյալ: Հետագա հայ-չինական համագործակցությունը շարունակելու և պահանջարկը ճշտելու համար անհրաժեշտ է եղել ստանալ վերը նշված գյուղատնտեսական տեխնիկայի գնային առաջարկները ու ներկրման պայմանները: Այդ ուղղությամբ էլեկտրոնային նամակագրություն է իրականացվել վերը նշված չինական ընկերությունների հետ: Գյուղատնտեսական տեխնիկայի ներմուծման հնարավորությունները էլեկտրոնային նամակագրությամբ քննարկվել են նաև Ռումինիայի Հանրապետության “SC Mecanica” ընկերության հետ: Վերջիններս հայտնել են գյուղատնտեսական տեխնիկա մատակարարելու պատրաստակամություն: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության հարցմանը ի պատասխան՝ վերջիններս ներկայացրել են իրենց կողմից արտադրվող գյուղատնտեսական տեխնիկայի տեխնիկական ցուցանիշների և գների վերաբերյալ տեղեկատվություն, որի հիման վրա կատարվել է համեմատական վերլուծություն: 2013 թվականին դրամաշնորհային կարգով գյուղատնտեսական տեխնիկայի ներմուծման նպատակով Չինական դրամաշնորհի տրամադրման և Ճապոնիայի կառավարության զարգացմանն ուղղված պաշտոնական օգնության ծրագրի (ODA) իրականացման համար կազմված և ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի 2013 թվականի օգոստոսի 24-ի N ՍԿ/ԱԴ-1/4406-13 գրությամբ ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարություն են ներկայացվել համապատասխան տեղեկանքներ և դիմում հայտ: Ճապոնական փոքր և միջին ձեռնարկությունների կողմից թողարկված ապրանքների մատակարարման համար ճապոնական ոչ ծրագրային դրամաշնորհային աջակցություն ստանալու նպատակով սահմանված ձևով լրացվել և ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության 2013 թվականի հոկտեմբերի 28-ի N ԱԿ/ԱԴ-1/5711-13 գրությամբ ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարություն է ներկայացվել համապատասխան հայտի ձև: Հայաստանի Հանրապետության մեքենաշինական գործարաններում գյուղատնտեսական տեխնիկայի հավաքման գործընթացը կազմակերպելու նպատակով արտերկրի շահագրգիռ

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		արտադրողներին, մասնավորապես՝ Բոբրույսկի տրակտորային դետալների և ագրեգատների գործարանին է տրամադրվել Հայաստանի Հանրապետության մեքենաշինական ոլորտի այն ընկերությունների ցանկը, որոնք ունեն գյուղատնտեսական տեխնիկայի հավաքման արտադրություն կազմակերպելու հնարավորություններ: Հայ-Բելառուսական միջկառավարական հանձնաժողովի 10-րդ նիստի արձանագրության 3.2.1 կետի համաձայն Հայաստանում տրակտորների հավաքման արտադրության կազմակերպման համար ձևավորվող աշխատանքային խմբի մեջ ներառելու նպատակով, ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի 2013 թվականի հոկտեմբերի 21-ի N ՍԿ/5585-13 գրությամբ ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարություն է ներկայացվել երկու աշխատակիցների թեկնածություն: 2014 թվական Իրականացվել է 2014 թվականին հանրապետություն ներկրված 168 միավոր «ՄՏՁ-82.1» մակնիշի տրակտորների իրենց կից գյուղգործիքներով (20 հատ հավաքիչ-մամլիչ, 20 հատ կուլտիվատոր, 40 հատ գութան, 34 հատ կարտոֆիլատնկիչ և կարտոֆիլաքանդիչ, 16 հատ շարքացան) սահմանված կարգով վաճառքը կամ լիզինգով (20 տոկոս կանխավճար, 6 տարի մարման ժամկետով, 9 տոկոս տարեկան տոկոսադրույքով) տրամադրումը կոոպերատիվներին կամ գյուղատնտեսությամբ զբաղվող այլ տնտեսավարող սուբյեկտներին: Աշխատանքներ են տարվել հանրապետություն հացահատիկահավաք կոմբայններ ներկրելու և լիզինգային եղանակով տրամադրելու ուղղությամբ: Դրա շնորհիվ ներկրվել է 4 միավոր «ՍԿ-5» մակնիշի հացահատիկահավաք կոմբայն: Նախատեսվում է ևս 8 հացահատիկահավաք կոմբայնների ներկրումը: 2015թվական Իրականացվել է գյուղատնտեսական տեխնիկայի հետ կապված վիճակագրական տվյալների հավաքագրումը, ձևավորվել է տեղեկատվական շտեմարան: Իրականացվող աշխատանքների նպատակն է՝ հանրապետությունում գյուղատնտեսական տեխնիկայի առկայության և սարքինության վիճակի ճշգրտումը: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության և ՓՄՁ ԶԱԿ-ի կողմից իրականացված աշխատանքների շնորհիվ 2015 թվականին հանրապետություն ներկրված 8 հացահատիկահավաք կոմբայններից 1 միավորը հատկացվել է ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Ծովինար համայնքին, 2-ը՝ ՀՀ Տավուշի մարզի Վերին Կարմիրաղբյուր համայնքին և Սևքար համայնքի բնակիչի, 1-ը՝ ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Գնդկազ համայնքին, 1-ը՝ ՀՀ Լոռու մարզի «Սերմնաբույծ» ՍՊԸ-ին և 1-ը՝ ՀՀ Արագածոտնի մարզի Մաստարա համայնքին:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		Բելառուսի Հանրապետությունից ներկրվել է 4 միավոր «ՄՏՁ-82.1» մակնիշի տրակտոր: Աշխատանքներ են տարվել Բելառուսում գյուղտնտեսական արտադրող գործարանների հետ լիզինգային եղանակով տեխնիկայի տրամադրման, ինչպես նաև մեր հանրապետությունում նշված տեխնիկայի հավաքման կազմակերպման ուղղությամբ: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության համակարգի «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» երկու ծրագրերի շրջանակներում 52 համայնքի Արոտագործողների միավորում սպառողական կոոպերատիվներին տրամադրվել է շուրջ 200 միավոր գյուղտնտեսական, այդ թվում 31 անիվավոր տրակտոր և 169 միավոր այլ գյուղգործիքներ:
38.	Հակակարկտային ծառայության վերականգնման միջոցառումների իրականացում	2011 թվական Ըստ ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության կողմից տրամադրված տեղեկատվության՝ հաշվետու տարում հանրապետության տարածքում տեղակայված է ընդհանուր առմամբ 77 հակակարկտային կայանք, որից՝ 36 հատ ՀՀ Արարատի մարզում, 40 հատ ՀՀ Արմավիրի մարզում, 1 հատ ՀՀ Լոռու մարզում: 2012 թվական Մշտապես գործող տարածքային զարգացման և բնապահպանական նախարարական կոմիտեի 2010 թվականի նոյեմբերի 25-ի նիստի N 24.11/[54222]-10 արձանագրության 3-րդ կետի 3-րդ ենթակետի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության տարածքում նախատեսվող հակակարկտային կայանքների կառուցման պատվիրատուի լիազորությունները վերապահվել են Հայաստանի Հանրապետության արտակարգ իրավիճակների նախարարությանը: Ըստ ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության կողմից տրամադրված տեղեկատվության՝ վերջինիս համակարգում գործող «ՄԵՎԱՆԾ» ՊՈԱԿ-ի ենթակայությամբ գտնվում է ընդհանուր առմամբ 154 հակակարկտային կայանք, որից՝ 30-ը տեղակայված է ՀՀ Արագածոտնի, 48-ը՝ ՀՀ Արարատի, 69-ը՝ ՀՀ Արմավիրի և 7-ը՝ ՀՀ Լոռու մարզում: 2013 թվական Հայաստանի Հանրապետության տարածքում տեղակայվել է 154 զազագեներատորային ռադիոմոդեմային հեռակառավարմամբ հակակարկտային կայանք, այդ թվում՝ ՀՀ Արագածոտնի մարզում՝ 30, ՀՀ Արարատի մարզում՝ 48, ՀՀ Արմավիրի մարզում՝ 69 և ՀՀ Լոռու մարզում՝ 7 հատ, ինչպես նաև մեկ շարժական կայան փորձարարական աշխատանքներ իրականացնելու համար՝ ՀՀ Լոռու մարզի Դսեղ համայնքի շրջակայքում: Կայանքների շնորհիվ կարկտահարությունից պաշտպանված են վերոգրյալ մարզերի 50 համայնքի շուրջ 13 հազ. հեկտար գյուղատնտեսական

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		նշանակության հողատարածքներ: Համաձայն «Մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի կողմից ներկայացված տվյալների՝ 2013 թվականի ընթացքում կատարվել է 175 հազար կրակոց և վնասազերծվել 75 կարկտավտանգ ամպ: Ստացիոնար հակակարկտային կայանքները տեղակայված են. • Հայաստանի Հանրապետության Արագածոտնի մարզում՝ 13 հատ, • Հայաստանի Հանրապետության Արմավիրի մարզում՝ 10 հատ, • Հայաստանի Հանրապետության Լոռու մարզում 3 հատ: Շարժական հակակարկտային կայանքները տեղակայված են. • Հայաստանի Հանրապետության Արագածոտնի մարզում՝ 2 հատ, • Հայաստանի Հանրապետության Արմավիրի մարզում՝ 4 հատ, • Հայաստանի Հանրապետության Լոռու մարզում՝ 3 հատ: Մշտապես գործող տարածքային զարգացման և բնապահպանական նախարարական կոմիտեի 2010 թվականի նոյեմբերի 25-ի նիստի N 24.11/[54222]-10 արձանագրության 3-րդ կետի 3-րդ ենթակետի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության տարածքում նախատեսվող հակակարկտային կայանքների կառուցման պատվիրատուի լիազորությունները վերապահված են Հայաստանի Հանրապետության արտակարգ իրավիճակների նախարարությանը, իսկ ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությունը վերջինիս հետ համագործակցում է հակակարկտային կայանքների տեղակայման տարածքների ընտրության գործում: 2014 թվական ՀՀ կառավարության 2013 թվականի հունիսի 6-ի N 888-Ա որոշմամբ 2014 թվականին նախատեսված 80 հակակարկտային կայանքների տեղակայման աշխատանքներն ավարտվել են: Հակակարկտային կայանքներից 50-ը տեղակայված է ՀՀ Արմավիրի մարզում, իսկ 30-ը՝ ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության, ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության, ՀՀ Արարատի, Արագածոտնի և Լոռու մարզպետարանների ներկայացուցիչների մասնակցությամբ կայացած քննարկման արդյունքում, որոշվել է տեղակայել ՀՀ Արարատի մարզում՝ 18 հատ, ՀՀ Արագածոտնի մարզում՝ 7 հատ, ՀՀ Լոռու մարզում՝ 5 հատ: 2015 թվական Ըստ ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության կողմից տրամադրված տվյալների՝ 2015թ-ի վերջում հակակարկտային կայանքների թիվը կազմել է՝

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		- Հիդրոմետ ծառայությանը պատկանող կայանքներ՝ 154 հատ, - Ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձանց սեփականության իրավունքով պատկանող կայանքներ՝ 47 հատ, - Համայնքներին սեփականության իրավունքով պատկանող կայանքներ՝ 154 հատ: Ընդհանուր կայանքների թիվը՝ 435 հատ:
39.	Հայաստանի Հանրապետության ագրարային ոլորտի խորհրդատվական և տեղեկատվական համակարգի զարգացման (2011-2015թթ.) հայեցակարգի նախագծի մշակում և ընդունում	2011 թվական Հաշվի առնելով այն, որ ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության խորհրդատվական և տեղեկատվական համակարգը լուծում է իր առջև դրված հիմնական խնդիրները, տվյալ փուլում նպատակահարմար չի համարվել ագրարային ոլորտի տեղեկատվական և խորհրդատվական համակարգի կառուցվածքային փոփոխությունների իրականացումը, հետևաբար նոր հայեցակարգի ընդունումը: Հետագայում՝ 2013 թվականի դեկտեմբերի 19-ին, ՀՀ կառավարության կողմից ընդունվել է ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության կողմից մշակված «Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղատնտեսության աջակցության հանրապետական և մարզային կենտրոնների գործունեության բարելավման հայեցակարգը և հայեցակարգից բխող միջոցառումների ցանկը հաստատելու մասին» N 1516-Ա որոշումը:
40.	Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության ծրագրի նախապատրաստում և իրականացում (վարկային ծրագիր)	2011 թվական «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» վարկային ծրագիրը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից վավերացվել է 2011թ. հունիսի 23-ին և գործողության մեջ է մտել 2011 թ. հուլիսի 26-ին: Ըստ բաղադրիչների կատարվել են հետևյալ աշխատանքները. Բաղադրիչ 1. Համայնքների արոտավայրերի և անասնապահության կառավարման համակարգ Բաղադրիչի շրջանակներում կատարվել և գերակատարվել է ծրագրով նախատեսված աշխատանքները. 2011թ. ծրագրով նախատեսված ՀՀ 6 մարզի (Արագածոտն, Լոռի, Շիրակ, Տավուշ, Գեղարքունիք, Սյունիք) 25 համայնքի փոխարեն աշխատանքները սկսվել են 49 համայնքում, «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի մասին տեղեկությունների տրամադրման, սկզբունքների ներկայացման, կոոպերատիվի գաղափարի ներդրման, «Համայնքի արոտավայրերի կառավարման և անասնապահության զարգացման» պլանների մշակման և իրականացման վերաբերյալ յուրաքանչյուր համայնքում կազմակերպվել է 6-

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		8 հանդիպում, • նշված 6 մարզի 11 համայնքի համար (Ավան, Լորուտ, Բերդաշեն, Ներքին Ծաղկավան, Գորայք, Ներքին Սասնաշեն, Գեղաձոր, Սառնաղբյուր, Վարդաձոր, Մադինա, Շորժա) մշակվել և Համաշխարհային բանկի հետ համաձայնացվել են «Համայնքի արոտավայրերի կառավարման և անասնապահության զարգացման» պլաններ, ևս 17 համայնքի համար պլանները գտնվում են մշակման փուլում և պատրաստ կլինեն մինչև 2011 թվականի դեկտեմբերի 31-ը, • նշված մարզերի 45 համայնքում հիմնադրվել են «Համայնքի արոտագտագործողների միավորում» սպառողական կոոպերատիվներ ու «Համայնքի արոտավայրերի կառավարման և անասնապահության զարգացման» հանձնաժողովներ, և ծրագրերը մեկնարկել են, իսկ 33-ում կոոպերատիվները պաշտոնապես գրանցվել են, • նախագծային կազմակերպության կողմից նշված մարզերի 34 համայնքի համար սկսվել են արոտավայրերի ջրարբիացման նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի մշակման աշխատանքները, որից 27-ի համար ստացվել է նախագծերի դրական փորձաքննության եզրակացություն, իսկ մնացած 7 համայնքի նախագծանախահաշվային փաստաթղթերը մշակման փուլում են և կավարտվեն մինչև տարեվերջ, • ընթացել են նշված մարզերի 7 համայնքի (Ավան, Լորուտ, Բերդաշեն, Գորայք, Ներքին Սասնաշեն, Շորժա և Բերքառատ) արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները: Ներքին Ծաղկավանում շինարարական աշխատանքներն արդեն ավարտվել են, իսկ Ավան և Ներքին Սասնաշեն համայնքներում շինարարական աշխատանքները ավարտման փուլում են, • 2011 թվականին Ծրագրով նախատեսված 25 համայնքի փոխարեն իրականացվում են 49 համայնքի կերհանդակների քարտեզագրման, գնահատման և կենդանիների հերթափոխ արածեցման սխեմաների մշակման աշխատանքները: Բաղադրիչ 2. Գյուղատնտեսությանն աջակցող ծառայությունների հզորացում ա) «Գյուղատնտեսական խորհրդատվական ծառայություններ» ենթաբաղադրիչի շրջանակներում իրականացվող աշխատանքներում ներգրավվել են ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությանը «Գյուղատնտեսության աջակցության հանրապետական կենտրոն» ՊՓԲԸ-ի (ԳԱՀԿ) և «Գյուղատնտեսության աջակցության մարզային կենտրոն» 10-ը ՓԲԸ-ների (ԳԱՄԿ) մասնագետները: Կատարվել են հետևյալ աշխատանքները. • Նորարարական ծրագրերի ներդրում

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		Ծրագրով նախատեսված էր ՀՀ 10 մարզում իրականացնել «Տեխնոլոգիաների գնահատման ծրագրեր» (ՏԳԾ) գիտական հաստատությունների կողմից մշակված նորարարական առաջարկությունները ֆերմերային տնտեսություններում փորձարկելու, ցուցադրելու և տարածելու նպատակով: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի հրամանով ստեղծված հանձնաժողովը 2011 թվականի մայիսին 58 առաջարկություններից հաստատել է 32 ծրագիր: Հաշվետու ժամանակահատվածի վերջում ՏԳԾ-երը գտնվել են ավարտական փուլում: Հետազոտողների կողմից ամփոփվել և գնահատվել են արդյունքները: Հաջողված ՏԳԾ-ների վերաբերյալ նախատեսվել է մշակել տեղեկատվական թերթիկներ, • Ուսուցողական դասընթացների կազմակերպում ՀՀ 10 մարզի ԳԱՄԿ-երի գյուղատնտեսության գծով տեղական խորհրդատուների մասնագիտական գիտելիքների կատարելագործման նպատակով պայմանագիր է կնքվել ԳԱՀԿ-ի հետ դասընթացներ կազմակերպելու համար: Ըստ ժամանակացույցի՝ մինչև տարեվերջ դասընթացներն իրականացվել են Արարատի, Արագածոտնի և Կոտայքի մարզերում, • Ֆերմերներին խորհրդատվության տրամադրում ՀՀ Սյունիքի մարզում 2011 թվականի սեպտեմբեր ամսից հեռախոսային կարճ հաղորդագրությունների միջոցով ֆերմերներին օպերատիվ տեղեկատվություն է տրամադրվում (եղանակի տեսություն, սեզոնային խորհրդատվություն, բիզնես տեղեկատվություն, գյուղմթերքների շուկայական գներ, կենդանիների ու մշակաբույսերի հիվանդությունների դեմ պայքարի միջոցառումներ և այլն): Այս պիլոտային ծրագիրն ընդգրկում է 92 համայնք երեք խմբերով՝ երկրագործություն-39, անասնապահություն-27 և այգեգործություն-26 համայնք: բ) «Համայնքներում կենդանիների առողջությանն ուղղված ծառայություններ» ենթաբաղադրիչ Ենթաբաղադրիչի շրջանակներում իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները. 1) պատրաստվել և Համաշխարհային բանկի հաստատմանն է ներկայացվել «Մասնավոր անասնաբույժների մոբիլիզացման» գործընթացի լիազորությունների շրջանակը, որն իր մեջ ներառում է. • անասնաբույժների ընտրություն, • անասնաբույժների ուսուցանում հետևյալ թեմաներով. բիզնես կառավարում, գործնական անասնաբուժություն (ախտորոշում, բուժում, դեղագիտություն, արհեստական սերմնավորում և այլն), անասնաբուժական փաստաթղթավարություն, վարակների վերահսկում, վտանգների վերլուծություն և կրիտիկական կետերի հսկման (HACCP), հիվանդու-

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		թյունների կանխարգելում, թեստավորում, սննդամթերքի փորձաքննություն և այլն, • արհեստական սերմնավորում իրականացնելու համար անասնաբույժներին անհրաժեշտ սարքավորումների տրամադրում, • մասնավոր անասնաբույժների ասոցիացիաների ստեղծման գործընթացի աջակցություն: Ուսումնասիրվում է «Գյուղատնտեսության և գյուղական զարգացման կենտրոնի» (CARD) կողմից ՀՀ Սյունիքի մարզում անասնաբուժական սպասարկման կենտրոնի աշխատանքները, ինչպես նաև այլ երկրների անասնաբուժական սպասարկման կենտրոնների փորձը՝ ՀՀ մյուս մարզերում անասնաբուժական սպասարկման կենտրոնների ստեղծման նպատակով: Բաղադրիչ 3. Մրցակցային դրամաշնորհների ծրագիր 2011 թվականի ապրիլի 6-ին հայտարարվել է Մրցակցային դրամաշնորհների ծրագրի (ՄԴ) առաջին փուլի մրցույթը և համաձայն հաստատված ժամանակացույցի դրամաշնորհների հատկացման և հայտերի պատրաստման կանոնակարգերին ծանոթանալու նպատակով 2011 թվականի ապրիլի 11-15-ը ՀՀ 10 մարզում կազմակերպվել են հանդիպումներ շուրջ 450 ֆերմերի հետ: Մրցույթի առաջին փուլին մասնակցած շահառուների կողմից ստացվել է 37 հայտ ծրագիր, որից հաղթող են ճանաչվել 8 ծրագիր: ՄԴ ծրագրերի ընթացակարգի համաձայն իրականացվել է նշված ծրագրերի ֆերմերների ներդրումների հավաստագրում և գնահատում, ինչպես նաև ծրագրերի բնապահպանական կատեգորիաների դասակարգում և բնապահպանական կառավարման պլանների կազմում: 2011 թվականին ներկայացված առաջին փուլի ծրագրերից մրցակցային դրամաշնորհային ծրագրի անկախ փորձագետներից կազմված հանձնաժողովը հաստատել է 8 ծրագիր նախատեսված 15-ի փոխարեն, որոնց շահառուների հետ կնքվել են համապատասխան պայմանագրեր և հատկացվել է առաջին մասհանումը: Արդյունքում, 2011 թվականի բյուջեով նախատեսված գումարից չի օգտագործվել մոտ 160 հազար ԱՄՆ դոլար: Նշված 8 ծրագրի իրականացման արդյունքում նախատեսվել է ստեղծել 120 մշտական աշխատատեղ: Ծրագրի արդյունքներից կօգտվեն մոտ 300 անուղղակի շահառու, ինչը խոսում է նշված ծրագրերի տեխնոլոգիաների փոխանցման և տարածման բարձր մակարդակի մասին: 2011 թվականի հոկտեմբերի 28-ին հայտարարվել է ՄԴ ծրագրի երկրորդ փուլի մրցույթը և համաձայն հաստատված ժամանակացույցի դրամաշնորհների հատկացման և հայտերի պատրաստման կանոնակարգերին ծանոթանալու նպատակով հոկտեմբերի 31-ից նոյեմբերի 5-ը ՀՀ 10 մարզում կազմակերպվել են հանդիպումներ շուրջ 600 ֆերմերի հետ:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		2012 թվական «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» վարկային ծրագրի շրջանակներում ըստ բաղադրիչների հաշվետու ժամանակահատվածում կատարվել են հետևյալ աշխատանքները. Համայնքների արոտավայրերի և անասնապահության կառավարման համակարգ բաղադրիչ Բաղադրիչի շրջանակներում կատարվել են ծրագրով նախատեսված հետևյալ աշխատանքները. • ՀՀ 6 մարզի (Արագածոտն, Լոռի, Շիրակ, Տավուշ, Գեղարքունիք, Սյունիք) 54 համայնքում աշխատանքներն ընթացքի մեջ են եղել, • «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի սկզբունքների ներկայացման, կոոպերատիվի գաղափարի ներդրման, «Համայնքի արոտավայրերի կառավարման և անասնապահության զարգացման» պլանների մշակման և իրականացման վերաբերյալ յուրաքանչյուր համայնքում կազմակերպվել է 6-8 հանդիպում, • նշված 6 մարզի 54 համայնքի համար մշակվել և Համաշխարհային բանկ են ներկայացվել «Համայնքի արոտավայրերի կառավարման և անասնապահության զարգացման» պլաններ, • նշված մարզերի 54 համայնքում հիմնադրվել են «Համայնքի արոտագտագործողների միավորում» սպառողական կոոպերատիվներ ու «Համայնքի արոտավայրերի կառավարման և անասնապահության զարգացման» հանձնաժողովներ: • 34 համայնքում ավարտվել են արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները (66.1 կմ ջրագիծ), • 13 համայնքում արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները գտնվում են իրականացման փուլում (40.3 կմ ջրագիծ), • 1 համայնքում արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները գտնվել են պայմանագրերի կնքման փուլում (3.5 կմ ջրագիծ), • 5 համայնքում արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները գտնվել են նախագծա-նախահաշվային փաստաթղթերը մշակման փուլում (14 կմ ջրագիծ), • 31 համայնքի արոտագտագործողների միավորում սպառողական կոոպերատիվներին տրամադրվել է 88 միավոր գյուղտնիկա, այդ թվում՝ 26 կոոպերատիվի տրամադրվել է 30 անիվավոր տրակտոր, 24 կոոպերատիվի՝ 25 մամլիչ-բարդոցիչ և 15 կոոպերատիվի՝ 33 միավոր

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		այլ գյուղգործիքներ, • 24 համայնքի արոտագտագործողների միավորում սպառողական կոոպերատիվների համար 61 միավոր գյուղտեխնիկական գտնվել է մատակարարման փուլում, • 6 մարզերի 54 համայնքի համար ավարտվել են կերահանդակների քարտեզագրման, գնահատման և կենդանիների հերթափոխ արածեցման սխեմաների մշակման աշխատանքները, • 6 մարզի (Արագածոտն, Լոռի, Շիրակ, Գեղարքունիք, Տավուշ, Սյունիք) 33 համայնքի կոոպերատիվների անդամների, խորհրդի, կոմիտեի և համայնքապետարանի ներկայացուցիչների համար իրականացվել է ուսուցում՝ արոտագտագործման, կոոպերատիվի բյուջեի կազմման, ֆինանսական հոսքերի կառավարման, հաշվապահական հաշվառման, կոոպերատիվի անդամների իրավունքների ու պարտականությունների մանրամասն ներկայացման, էկոլոգիայի վրա բացասական ազդեցության կանխման և դեգրադացիայի դեմ պայքարի ու արոտների բարելավման, ինչպես նաև համապատասխան օրենսդրական դաշտի ներկայացման և այլ թեմաներով, իսկ մյուս 3 մարզի (Արագածոտն, Լոռի, Շիրակ) 15 համայնքի կոոպերատիվների համար ուսուցման գործընթացը շարունակվել է: Գյուղատնտեսությանն աջակցող ծառայությունների հզորացում բաղադրիչ ա) «Գյուղատնտեսական խորհրդատվական ծառայություններ» ենթաբաղադրիչ Ենթաբաղադրիչի շրջանակներում աշխատանքներն իրականացվում են Գյուղատնտեսության աջակցության հանրապետական (ԳԱՀԿ) և 10 մարզային կենտրոնների (ԳԱՄԿ) համար: • խորհրդատվական համակարգի նյութատեխնիկական բազայի հզորացում Տարածաշրջանային մակարդակով խորհրդատվական ծառայության սպասարկման ծածկույթի ընդլայնման, ԳԱՀԿ/ԳԱՄԿ-եր ցանցի շրջանակում իրականացվող տեղեկությունների հավաքագրման, վերամշակման և տարածման նպատակով ձեռք է բերվել և ԳԱՄԿ-երին հատկացվել դյուրակիր համակարգիչներ՝ յուրաքանչյուր տարածաշրջանի և ԳԱՄԿ-ի գրասենյակի համար՝ 47 հատ: Ծրագրով դյուրակիր համակարգիչների համար տրամադրվել է ինտերնետային կապ: ԳԱՄԿ-երի ծախսաձեռնարկի հնարավորությունների ընդլայնման համար հատկացվել է գյուղտեխնիկա՝ այդ թվում 9 հատ անիվավոր տրակտոր, 8 հատ հակավորող մեքենա, 6 հատ գութան և այլ գյուղգործիքներ թվով 26 միավոր: Սյունիքի ԳԱՄԿ-ի համար ձեռք է բերվել նաև մեկ հատ գունավոր տպիչ սարք: ԳԱՀԿ-ի համար անհրաժեշտ համակարգչային և տպագրական սարքավորումների ձեռքբերման գործընթացն ընթացքի մեջ է: • Նորարարական ծրագրերի ներդրում «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրով

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		նախատեսվել է ՀՀ 10 մարզում իրականացնել «Տեխնոլոգիաների գնահատման ծրագրեր» (ՏԳԾ) գիտական հաստատությունների կողմից մշակված նորարարական առաջարկությունները ֆերմերային տնտեսություններում փորձարկելու, ցուցադրելու և տարածելու նպատակով: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի 2011 թվականի մայիսի 12-ի N 75-Ա հրամանով ստեղծված հանձնաժողովը դեռևս 2011 թվականի մայիսի 17-ին ներկայացված 58 առաջարկությունից հաստատել է 32 ծրագիր, որից իրականացվել է 31-ը (եղանակային պայմաններից ելնելով 1 ծրագիր չի իրականացվել): Հաջողված ՏԳԾ-ների վերաբերյալ ԳԱՀԿ-ի կողմից տպագրվել է 22 տեղեկատվական թերթիկ և բաժանվել ԳԱՄԿ-երին՝ ֆերմերային տնտեսություններին տարածելու նպատակով: 2012 թվականի մարտի 22-ին ներկայացված 63 առաջարկությունից հանձնաժողովը հաստատել է 38-ը: Ներկայումս 38 ՏԳԾ-րի իրականացումը գտնվում է ավարտական փուլում: • Ուսուցողական դասընթացների կազմակերպում ՀՀ 10 մարզի ԳԱՄԿ-երի գյուղատնտեսության գծով տեղական խորհրդատուների մասնագիտական գիտելիքների կատարելագործման նպատակով պայմանագիր է կնքվել ԳԱՀԿ-ի հետ դասընթացներ կազմակերպելու համար: Ըստ ժամանակացույցի՝ դասընթացներն իրականացվել են ՀՀ 10 մարզում: 2012-2013 թթ.-ների ուսուցման ծրագիրն ընթացքի մեջ է: Անասնապահությամբ զբաղվող ֆերմերների գիտելիքների կատարելագործման նպատակով պայմանագիր է կնքվել Կոտայքի, Արարատի, Արագածոտնի, Արմավիրի, Շիրակի և Լոռու ԳԱՄԿ-երի հետ դասընթացներ կազմակերպելու համար: Կոտայքի, Արարատի, Շիրակի, Արմավիրի և Արագածոտնի ԳԱՄԿ-երն դասընթացներն ավարտել են, իսկ Լոռու ԳԱՄԿ-ում՝ դեռևս ընթացքի մեջ են: Դասընթացներին մասնակցել են 804 ֆերմերներ, որոնցից 147-ը կին: • Տեղական խորհրդատվության տրամադրում ՀՀ 10 մարզի ԳԱՄԿ-երի գյուղատնտեսության գծով տեղական խորհրդատուների մասնագիտական գիտելիքների կատարելագործման նպատակով պայմանագիր է կնքվել ԳԱՀԿ-ի հետ դասընթացներ կազմակերպելու համար: Ըստ ժամանակացույցի՝ դասընթացներն իրականացվել են ՀՀ 10 մարզում: 2012-2013 թթ.-ների ուսուցման ծրագիրը ընթացքի մեջ է: • Ֆերմերներին խորհրդատվության տրամադրում ՀՀ Սյունիքի մարզում հեռախոսային կարճ հաղորդագրությունների (SMS) միջոցով ֆերմերներին տրամադրվել է օպերատիվ տեղեկատվություն տվյալ սեզոնի համար անհրաժեշտ աշխատանքների, կենդանիների ու մշակաբույսերի հիվանդությունների դեմ պայքարի միջոցառումներ և այլնի վերաբերյալ: Այս պիլոտային ծրագիրն իրականացվում է երեք խմբով և ընդգրկում է 92 համայնք՝ երկրագործություն - 39, անասնապահություն - 27, այգեգործություն - 26:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		բ) «Համայնքներում կենդանիների առողջությանն ուղղված ծառայություններ» ենթաբաղադրիչ Ենթաբաղադրիչի շրջանակներում իրականացման փուլում է գտնվել «Մասնավոր անասնաբույժների մոբիլիզացման» խորհրդատվական ծառայության մատուցման գործընթացը: Մրցույթով հաղթող է ճանաչվել CARD հիմնադրամը, որը իրականացրել է անասնաբույժների ընտրություն, որոնք ընգրկվել են ծրագրում: Ծրագրի շրջանակներում ՀՀ 6 մարզում կառուցվելու են անասնաբուժական սպասարկման կենտրոններ: Սյունիքի մարզում անասնաբուժական կենտրոնի կառուցման համար ընտրվել է Խնձորեսկ համայնքը: Հաշվետու ժամանակահատվածում իրականացվել են հողի նկատմամբ իրավունքի փոխանցման աշխատանքները: Մրցակցային դրամաշնորհների ծրագիր բաղադրիչ 2011 թվականի հոկտեմբերի 28-ին հայտարարվել է մրցակցային դրամաշնորհների (ՄԴ) ծրագրի երկրորդ փուլի մրցույթը: Հայտերի պատրաստման կանոնակարգերին ծանոթանալու նպատակով 2011 թվականի հոկտեմբերի 31-ից նոյեմբերի 5-ը ՀՀ 10 մարզում կազմակերպվել են հանդիպումներ (տեղեկատվական ժողովներ) շուրջ 600 ֆերմերի հետ: Մրցույթի երկրորդ փուլի ընթացքում ներկայացվել են 41 հայտ և 2 դիմում նախկին փուլից կրկին վերանայման խնդրանքով, որից 2012 թվականի փետրվարի 6-ին ՄԴ հանձնաժողովի կողմից հաղթող են ճանաչվել 9 ծրագիր: Համաձայն ՄԴ ծրագրերի ընթացակարգի իրականացվեցին ֆերմերների կողմից ներկայացված 9 ծրագրի վերաբերյալ ներդրումների հավաստագրում, նրանց գնահատում, ծրագրերի բնապահպանական կատեգորիաների դասակարգում և բնապահպանական կառավարման պլանների կազմում: Հաշվետու ժամանակահատվածում 9 ծրագիր գտնվել է իրականացման փուլում: 2012 թվականի հունիսի 1-ին հայտարարվել է (ՄԴ) ծրագրի երրորդ փուլի մրցույթը: Հայտերի պատրաստման կանոնակարգերին ծանոթանալու նպատակով 2012 թվականի հունիսի 4-9-ը ՀՀ 10 մարզում կազմակերպվել են հանդիպումներ (տեղեկատվական ժողովներ) շուրջ 650-700 ֆերմերի (պոտենցիալ հայտատուների) հետ: ՄԴ ծրագրի երրորդ փուլի մրցույթին ՀՀ 10 մարզերի ֆերմերների կողմից ներկայացվել է 30 ծրագիր, այդ թվում՝ 28 հայտ և 2 դիմում նախկին փուլերից կրկին վերանայման խնդրանքով, որոնցից 2012 թվականի սեպտեմբերի 7-ին կայացած ՄԴ հանձնաժողովի նիստում հանձնաժողովի անդամների կողմից հաղթող է ճանաչվել 8 ծրագիր: Համաձայն ՄԴ ծրագրերի ընթացակարգի և Համաշխարհային Բանկի կողմից հաստատված

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		Ժամանակացույցի իրականացվել է 8 ծրագրի ներդրումների հավաստագրման գործընթաց, որից հետո իրականացվել է նշված ծրագրերի գնահատման, բնապահպանական կատեգորիաների դասակարգման և բնապահպանական կառավարման պլանների կազմման գործընթացը: Այս փուլում ոչ իրատեսական ներդրումների պատճառով, 8 հաղթող ճանաչված ծրագրերից 1-ը չի երաշխավորվել: 2012 թվականի դեկտեմբերի 3-ին ՄԴ ծրագրի 3-րդ փուլի մրցույթի արդյունքում հաղթող ճանաչված 7 ծրագրի ղեկավարների հետ կնքվել են համապատասխան պայմանագրեր: Այսպիսով, ՄԴ ծրագրի երեք փուլերի մրցույթների արդյունքում հաղթող են ճանաչվել 24 ծրագիր: 2013 թվական «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի շրջանակներում ըստ բաղադրիչների կատարվել են հետևյալ աշխատանքները. Համայնքների արոտավայրերի և անասնապահության կառավարման համակարգ Բաղադրիչի շրջանակներում կատարվել և գերակատարվել են ծրագրով նախատեսված աշխատանքները. • ՀՀ 6 մարզի (Արագածոտն, Լոռի, Շիրակ, Տավուշ, Գեղարքունիք, Սյունիք) 67 համայնքում աշխատանքները ավարտվել են, • «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի մասին տեղեկությունների տրամադրման, սկզբունքների ներկայացման, կոոպերատիվի գաղափարի ներդրման, «Համայնքի արոտավայրերի կառավարման և անասնապահության զարգացման» պլանների մշակման և իրականացման վերաբերյալ յուրաքանչյուր համայնքում կազմակերպվել է 6-8 հանդիպում, • նշված 6 մարզի 55 համայնքի համար մշակվել և Համաշխարհային Բանկ են ուղարկվել «Համայնքի արոտավայրերի կառավարման և անասնապահության զարգացման» պլանները, • նշված մարզերի 67 համայնքում հիմնադրվել են «Համայնքի արոտագտագործողների միավորում» սպառողական կոոպերատիվներ ու «Համայնքի արոտավայրերի կառավարման և անասնապահության զարգացման» հանձնաժողովներ, • 47 համայնքում ավարտվել են արոտավայրերի ջրաբեկացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները (114 կմ ջրագիծ, 150 հատ խմոց), • 8 համայնքում արոտավայրերի ջրաբեկացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները գտնվում են իրականացման փուլում (12.5 կմ ջրագիծ, 27 հատ խմոց),

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		• 5 համայնքում արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները գտնվել են նախագծա-նախահաշվային փաստաթղթերը մշակման փուլում (16.5 կմ ջրագիծ), • 5 համայնքում արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները գտնվել են մրցութային փուլում (11.9 կմ ջրագիծ), • 48 համայնքի արոտագտագործողների միավորում սպառողական կոոպերատիվներին տրամադրվել է 324 միավոր գյուղտեխնիկա, այդ թվում՝ 45 կոոպերատիվի՝ 66 անիվավոր տրակտոր, 46 կոոպերատիվի՝ 51 մամիչ-բարդոցիչ, և 48 կոոպերատիվի՝ 207 միավոր այլ գյուղգործիքներ, • 8 համայնքի արոտագտագործողների միավորում սպառողական կոոպերատիվների համար 17 միավոր գյուղտեխնիկան գտնվում է մատակարարման փուլում, • ՀՀ 6 մարզի 55 համայնքի համար ավարտվել են կերահանդակների քարտեզագրման, գնահատման և կենդանիների հերթափոխ արածեցման սխեմաների մշակման աշխատանքները, • ՀՀ 6 մարզի (Արագածոտն, Լոռի, Շիրակ, Գեղարքունիք, Տավուշ, Սյունիք) 42 համայնքի ղեկավարների, արոտագտագործողների կոոպերատիվների նախագահների, հաշվապահների, վեճերը լուծող անձանց և կոոպերատիվների անդամների, խորհրդի, կոմիտեի և համայնքապետարանի ներկայացուցիչների համար իրականացվել է ուսուցում՝ կապված արոտագտագործման, կոոպերատիվի բյուջեի կազմման, ֆինանսական հոսքերի կառավարման, հաշվապահական հաշվառման, կոոպերատիվի անդամների իրավունքների ու պարտականությունների մանրամասն ներկայացման, էկոլոգիայի վրա բացասական ազդեցության կանխման և դեգրադացիայի դեմ պայքարի ու արոտների բարելավման, ինչպես նաև համապատասխան օրենսդրական դաշտի ներկայացման և այլ թեմաներով: Գյուղատնտեսությանն աջակցող ծառայությունների հզորացում ա) «Գյուղատնտեսական խորհրդատվական ծառայություններ» ենթաբաղադրիչ Ենթաբաղադրիչի շրջանակներում աշխատանքներն իրականացվում են Գյուղատնտեսության աջակցության հանրապետական (ԳԱՀԿ) և 10 մարզային կենտրոնների (ԳԱՄԿ) ՓԲԸ-ների համար: • Նորարարական ծրագրերի ներդրում Ծրագրով նախատեսված էր ՀՀ 10 մարզում իրականացնել «Տեխնոլոգիաների գնահատման ծրագրեր» (ՏԳԾ) գիտական հաստատությունների կողմից մշակված նորարարական առաջարկությունները ֆերմերային տնտեսություններում փորձարկելու, ցուցադրելու և տարածելու

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		նպատակով: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի հրամանով ստեղծված հանձնաժողովը 2011-2013թթ. 197 առաջարկությունից հաստատել է 110 ծրագիր, որից 69-ը իրականացվել է, մեկը եղանակային պայմաններից ելնելով չի իրականացվել, իսկ 40-ը գտնվել է ավարտական փուլում: Հաստատված 22 ծրագրեր իրականացվել են այն ֆերմերային տնտեսություններում, որոնց ղեկավարները եղել են կանայք: Հաջողված ՏԳԾ-ների վերաբերյալ ԳԱՀԿ-ի կողմից տպագրվել է 46 տեղեկատվական թերթիկներ (22300 տպաքանակով) և տրամադրվել են ԳԱՄԿ-երին՝ ֆերմերային տնտեսություններին բաժանելու նպատակով: • Ուսուցողական դասընթացների կազմակերպում ՀՀ 10 մարզի ԳԱՄԿ-երի գյուղատնտեսության գծով տեղական խորհրդատուների մասնագիտական գիտելիքների կատարելագործման նպատակով պայմանագիր է կնքվել ԳԱՀԿ-ի հետ դասընթացներ կազմակերպելու համար: Ըստ ժամանակացույցի՝ 2011-2012թթ-ների դասընթացներին մասնակցել են 278, իսկ 2012-2013թթ-ին՝ 281 խորհրդատու: Անասնապահությամբ զբաղվող ֆերմերների գիտելիքների կատարելագործման նպատակով պայմանագիր է կնքվել Կոտայքի, Արարատի, Արագածոտնի, Արմավիրի, Շիրակի և Լոռու ԳԱՄԿ-երի հետ դասընթացներ կազմակերպելու համար: Դասընթացներն ավարտվել են, մասնակցել են 878 ֆերմեր: • Տեղական խորհրդատվության տրամադրում 2012-2013թթ.-րի ընթացքում կազմակերպվել է 14 դասընթաց տնտեսագիտական օրենսդրության գծով ԳԱՀԿ/ԳԱՄԿ-երի տնօրենների և հաշվապահների համար: բ) «Համայնքներում կենդանիների առողջությանն ուղղված ծառայություններ» ենթաբաղադրիչ Ենթաբաղադրիչի շրջանակներում իրականացվել են ծրագրով նախատեսված հետևյալ աշխատանքները. • Անասնաբույժների մոբիլիզացում ուսումնական ծրագիր Իրականացման փուլում է գտնվել «Մասնավոր անասնաբույժների մոբիլիզացման» խորհրդատվական ծառայության մատուցման գործընթացը: Մրցույթով հաղթող ճանաչված Ագրոբիզ-նեսի և գյուղի զարգացման կենտրոն (CARD) հիմնադրամը ՀՀ 6 մարզերում իրականացրել է անասնաբույժների ուսուցում, որին մասնակցել են 76 անասնաբույժ, որոնցից 2-ը կին: Ուսուցման թեմաներն են՝ խոշոր եղջերավոր անասունների արհեստական սերմնավորում, եղջերատում և կճղակների մշակում, անասնաբուժական ծառայությունների մատուցում, վիրահատական հմտություններ (կեսարյան հատում, կտրիչի հատում), Հայաստանում գրանցված և առկա

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		որակյալ և արդյունավետ դեղորայք, խոշոր եղջերավոր անասունների արհեստական սերմնավորում, պահվածքի հարմարավետություն, սանիտարիա և հիգիենա, առավել տարածված հիվանդությունների ախտորոշում, բուժում, կանխարգելում և վերահսկողություն, տնտեսությունում HACCP և նախրի առողջության ծրագիր, ինչպես նաև անասնաբույժների ասոցիացիաների հիմնման թեմաներով: Անասնաբուժական սպասարկման կենտրոններ Անասնաբուժական սպասարկման կենտրոններ հիմնելու համար իրականացվել են հողի նկատմամբ սեփականության փոխանցման աշխատանքներ ՀՀ Սյունիքի մարզի Խնձորեսկ, ՀՀ Արագածոտնի մարզի Արտաշավան և ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Ճամբարակ համայնքներում: Ավարտվել են Խնձորեսկի և Արտաշավանի անասնաբուժական սպասարկման կենտրոնների նախագծման աշխատանքները, իրականացվում են շինարարական աշխատանքները: ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Ճամբարակ համայնքի անասնաբուժական սպասարկման կենտրոնի նախագծման աշխատանքները իրականացման փուլում են: Անասնաբույժների համար սարքավորումներ և գործիքներ Ծրագրով նախատեսված էր անասնաբույժներին տրամադրել սարքավորումներ և գործիքներ, որի համար պայմանագիր է կնքվել մատակարար կազմակերպության հետ: Մրցակցային դրամաշնորհների ծրագիր 2013 թվականի հունվարի 18-ին հայտարարվել էր ծրագրի չորրորդ փուլի մրցույթը և համաձայն հաստատված ժամանակացույցի դրամաշնորհների հատկացման և հայտերի պատրաստման կանոնակարգերին ծանոթանալու նպատակով 2013 թվականի հունվարի 21-ից հունվարի 25-ը ՀՀ 10 մարզում կազմակերպվել և իրականացվել են տեղեկատվական ժողովներ շուրջ 670 ֆերմերի հետ: Մրցույթի չորրորդ փուլի իրականացման ընթացքում ֆերմերների կողմից ներկայացվել է 31 գործ, այդ թվում՝ 29 հայտ և 2 դիմում նախկին փուլերից կրկին վերանայման խնդրանքով, որոնցից ընթացիկ տարվա ապրիլի 30-ին տեղի ունեցած նիստում հաղթող ճանաչվեց 6 ծրագիր: 2013 թվականի հուլիսի 30-ին հայտարարվել է ծրագրի հինգերորդ փուլի մրցույթը և համաձայն հաստատված ժամանակացույցի դրամաշնորհների հատկացման և հայտերի պատրաստման կանոնակարգերին ծանոթանալու նպատակով 2013 թվականի օգոստոսի 1-ից 7-ը ՀՀ 10 մարզում կազմակերպվել և իրականացվել են տեղեկատվական ժողովներ շուրջ 700 ֆերմերի հետ: Մրցույթի հինգերորդ փուլի իրականացման ընթացքում ֆերմերների կողմից ներկայացվել է 24 գործ, այդ թվում՝ 23 հայտ և 1 դիմում նախկին փուլերից կրկին վերանայման խնդրանքով, որոնցից

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		հոկտեմբերի 31-ին տեղի ունեցած նիստում հաղթող է ճանաչվել 8 ծրագիր: Այսպիսով, այս բաղադրիչով՝ ծրագրի սկզբից իրականացվել է 5 փուլի մրցույթ, որից չորս փուլի մրցույթների արդյունքում հաղթող է ճանաչվել 30 ծրագիր: Նշված 30 ծրագրերից 5-ը ավարտված է, 7 ծրագիր գտնվում է ավարտման փուլում և ներկայացված է անկախ գնահատողի գնահատմանը, իսկ մնացած 18 ծրագրերը գտնվում են իրականացման տարբեր փուլերում: Դրամաշնորհային ծրագրերի տեխնոլոգիաների փոխանցման նպատակով ծրագրերում ընդգրկված ֆերմերների կողմից հաշվետու ժամանակաշրջանում կազմակերպվել է՝ • 68 սեմինար – 3259 ֆերմերների մասնակցությամբ, • 33 հեռուստահաղորդում, • 33 դաշտային օր – այցելություն տնտեսություն (փորձի փոխանակման նպատակով), • 4 հոդվածի և 1180 բրոշյուրի տպագրություն: 30 ծրագրերի իրականացման ընթացքում ընդգրկվել են 144 ուղղակի և 26110 անուղղակի շահառու: 2014 թվական «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի շրջանակներում ըստ բաղադրիչների կատարվել են հետևյալ աշխատանքները. Համայնքների արոտավայրերի և անասնապահության կառավարման համակարգ Բաղադրիչի շրջանակներում կատարվել են ծրագրով նախատեսված հետևյալ աշխատանքները. • ՀՀ 6 մարզի (Արագածոտն, Լոռի, Շիրակ, Տավուշ, Գեղարքունիք, Սյունիք) ծրագրով նախատեսված 55 համայնքի փոխարեն աշխատանքներ են իրականացվում լրացուցիչ ևս 32 համայնքում, • 18 համայնքում ավարտվել են արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները (51 կմ ջրագիծ, 48 խմոց), • 9 համայնքում արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները գտնվում են իրականացման փուլում (26 կմ ջրագիծ, 24 խմոց), • 39 համայնքի «Արոտագտագործողների միավորում» սպառողական կոոպերատիվներին տրամադրվել է շուրջ 190 միավոր գյուղտեխնիկա, այդ թվում 57 անիվավոր տրակտոր և 133 միավոր այլ գյուղգործիքներ, • 55 համայնքի գյուղամերձ դեգրադացված արոտների ուսումնասիրությունները ավարտվել են և բոլոր համայնքների համար առաջարկվել են դեգրադացված արոտների՝ 1-5 հա յուրաքանչյուր համայնքում, վերականգնողական միջոցառումներ, նշվածներից յուրաքանչյուր

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		համայնքում, վերականգնողական միջոցառումների իրականացման համար կնքվել են պայմանագրեր, • 5 մարզի 15 համայնքի համար կնքվել են կերահանդակների քարտեզագրման, գնահատման և կենդանիների հերթափոխ արածեցման սխեմաների մշակման աշխատանքների պայմանագրեր, • 6 մարզի 28 համայնքի համար ավարտվել են կերահանդակների քարտեզագրման, գնահատման և կենդանիների հերթափոխ արածեցման սխեմաների մշակման աշխատանքները, • 18 համայնքի 65 հա գյուղամերձ դեգրադացված արոտներում իրականացվել են վերականգնողական միջոցառումներ: Գյուղատնտեսությանն աջակցող ծառայությունների հզորացում ա) «Գյուղատնտեսական խորհրդատվական ծառայություններ» ենթաբաղադրիչ Ենթաբաղադրիչի շրջանակներում աշխատանքներն իրականացվում են Գյուղատնտեսության աջակցության հանրապետական (ԳԱՀԿ) և 10 մարզային կենտրոնների (ԳԱՄԿ) համար: • Նորարարական ծրագրերի ներդրում Ծրագրով նախատեսված էր ՀՀ 10 մարզում իրականացնել «Տեխնոլոգիաների գնահատման ծրագրեր» (ՏԳԾ)՝ գիտական հաստատությունների կողմից մշակված նորարարական առաջարկությունները ֆերմերային տնտեսություններում փորձարկելու, ցուցադրելու և տարածելու նպատակով: 2014 թվականի ապրիլ ամսին ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության ՏԳԾ-ի ընտրության հանձնաժողովը ներկայացված 65 ծրագրերից հաստատել է 40-ի ֆինանսավորումը: Ներկայումս ծրագրերը գտնվում են ավարտման փուլում: • Ուսուցողական դասընթացների կազմակերպում ՀՀ 10 մարզի ԳԱՄԿ-երի գյուղատնտեսության գծով տեղական խորհրդատուների մասնագիտական գիտելիքների կատարելագործման նպատակով ծրագրով նախատեսված էր ԳԱՀԿ-ի կողմից կազմակերպել ուսուցողական դասընթացներ: Դասընթացները ավարտվել են, մասնակցել է 252 մարդ, որոնցից 48-ը կին: բ) «Համայնքներում կենդանիների առողջությանն ուղղված ծառայություններ» ենթաբաղադրիչ Ենթաբաղադրիչի շրջանակներում իրականացվել են ծրագրով նախատեսված հետևյալ աշխատանքները. • Անասնաբույժների մոբիլիզացում ուսումնական ծրագիր Իրականացման փուլում է գտնվում «Մասնավոր անասնաբույժների մոբիլիզացման» խորհր-

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		դատական ծառայության մատուցման գործընթացը: Մրցույթով հաղթող ճանաչված Ագրոբիզնեսի և գյուղի զարգացման կենտրոն (CARD) հիմնադրամը ՀՀ 6 մարզերում ավարտել է անասնաբույժների ուսուցումը, որին մասնակցել է 100 անասնաբույժ: Ներկայումս իրականացվում են անասնաբույժների ասոցիացիաների հիմնման աշխատանքները: - Անասնաբուժական սպասարկման կենտրոններ Ավարտվել է ՀՀ Արագածոտնի մարզի Արտաշավան և ՀՀ Սյունիքի մարզի Խնձորեսկ համայնքի անասնաբուժական սպասարկման կենտրոնների շինարարությունը, իսկ ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Ճամբարակ համայնքում անասնաբուժական սպասարկման կենտրոնի շինարարական աշխատանքները շարունակվում են: - Անասնաբույժների համար սարքավորումներ և գործիքներ Ծրագրով Ագրոբիզնեսի և գյուղի զարգացման կենտրոն (CARD) հիմնադրամի կողմից ուսուցում անցած անասնաբույժներին տրամադրվել են անասնաբուժական և արհեստական սերմնավորման սարքավորումներ և գործիքներ: Մրցակցային դրամաշնորհների ծրագիր 2014 թվականի մարտ և հոկտեմբեր ամիսներին հայտարարվել է Մրցակցային դրամաշնորհային ծրագրերի (ՄԴԾ) վեցերորդ և յոթերորդ փուլի մրցույթները: Դրամաշնորհների հատկացման ու հայտերի պատրաստման կանոնակարգերին ծանոթանալու նպատակով իրականացվել են հանդիպումներ (տեղեկատվական ժողովներ) շուրջ 1330 ֆերմերի հետ: ՄԴԾ վեցերորդ փուլի մրցույթի արդյունքում հաղթող է ճանաչվել 16 ծրագիր, որոնց ղեկավարների հետ կնքվել են պայմանագրեր: Իրականացվել է Համաշխարհային Բանկի ժամանակացույցով հաստատված ՄԴԾ յոթերորդ փուլի մրցույթի գործընթացը, որը նախատեսված է ավարտել 2015 թվականի մայիսին: ՄԴԾ բաղադրիչով՝ ծրագրի սկզբից մինչև օրս իրականացված 6-րդ փուլի մրցույթի արդյունքում հաղթող է ճանաչվել 53 ծրագիր: Նշված 53 ծրագրից 18-ը ավարտված է, իսկ մնացած 35-ը գտնվում են իրականացման տարբեր փուլերում: 2015 թվական «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի շրջանակներում ըստ բաղադրիչների կատարվել են հետևյալ աշխատանքները. Համայնքների արոտավայրերի և անասնապահության կառավարման համակարգ բաղադրիչի շրջանակներում կատարվել են ծրագրով նախատեսված հետևյալ աշխատանքները. 13 համայնքում արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանք-

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		ները ավարտվել են (34.5 կմ ջրագիծ, 33 հատ խմոց), • 1 համայնքում արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները գտնվել են իրականացման փուլում (10.0 կմ ջրագիծ, 2 հատ խմոց), • 38 համայնքի արոտագտագործողների միավորում սպառողական կոոպերատիվներին տրամադրվել է շուրջ 120 միավոր գյուղտեխնիկա, այդ թվում 9 անիվավոր տրակտոր և 111 միավոր այլ գյուղգործիքներ, • 55 համայնքի շուրջ 218 հա գյուղամերձ դեգրադացված արոտներում ավարտվել են վերականգնողական աշխատանքները, • 24 համայնքում իրականացվել է գյուղամերձ դեգրադացված արոտների ուսումնասիրություն, • 6 մարզի 21 համայնքի ղեկավարների, արոտագտագործողների կոոպերատիվների նախագահների, հաշվապահների, վեճերը լուծող անձանց և կոոպերատիվների անդամների, խորհրդի, կոմիտեի և համայնքապետարանի ներկայացուցիչների համար (ընդամենը՝ 2665 մարդ) իրականացվել է ուսուցում՝ կապված արոտագտագործման, կոոպերատիվի բյուջեի կազման, ֆինանսական հոսքերի կառավարման, հաշվապահական հաշվառման, կոոպերատիվի անդամների իրավունքների ու պարտականությունների մանրամասն ներկայացման, էկոլոգիայի վրա բացասական ազդեցության կանխման և դեգրադացիայի դեմ պայքարի ու արոտների բարելավման, ինչպես նաև համապատասխան օրենսդրական դաշտի ներկայացման և այլ թեմաներով: • 2-րդ ծրագրի շրջանակներում ՀՀ 8 մարզի (Արագածոտն, Գեղարքունիք, Լոռի, Կոտայք, Շիրակ, Սյունիք, Վայոց ձոր, Տավուշ) 52 համայնքում հիմնադրվել են արոտագտագործողների միավորում սպառողական կոոպերատիվներ, որոնք արդեն գրանցվել են իրավաբանական անձերի պետական ռեգիստրում, • 22 համայնքի կառավարման պլանները հաստատվել են Համաշխարհային Բանկի կողմից, • 6 համայնքում արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները ավարտվել են (4.7 կմ ջրագիծ, 15 հատ խմոց), • 11 համայնքում արոտավայրերի ջրարբիացման համակարգերի շինարարական աշխատանքները գտնվում են իրականացման փուլում (41.6 կմ ջրագիծ, 29 հատ խմոց), • 14 համայնքի արոտագտագործողների միավորում սպառողական կոոպերատիվներին տրամադրվել է շուրջ 80 միավոր գյուղտեխնիկա, այդ թվում 22 անիվավոր տրակտոր և 58 միավոր այլ գյուղգործիքներ: Գյուղատնտեսությանն աջակցող ծառայությունների հզորացում

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		ա) «Գյուղատնտեսական խորհրդատվական ծառայություններ» ենթաբաղադրիչ Ենթաբաղադրիչի շրջանակներում Գյուղատնտեսության աջակցության հանրապետական (ԳԱՀԿ) և 10 մարզային կենտրոնների (ԳԱՄԿ) համար իրականացվում է ուսուցողական դասընթացների կազմակերպում: ԳԱՄԿ-երի գյուղատնտեսության գծով տեղական խորհրդատուների մասնագիտական գիտելիքների կատարելագործման նպատակով ծրագրով նախատեսվում է ԳԱՀԿ-ի կողմից կազմակերպել ուսուցողական դասընթացներ: բ) «Համայնքներում կենդանիների առողջությանն ուղղված ծառայություններ» ենթաբաղադրիչ ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Ճամբարակ համայնքում կառուցվել է անասնաբուժական սպասարկման կենտրոն: Ավարտվել են ՀՀ Տավուշի մարզի Բերդ համայնքի անասնաբուժական սպասարկման կենտրոնի նախագծման աշխատանքները, իրականացվում է շինարարական կազմակերպության ընտրություն: ՀՀ Շիրակի մարզի Փանիկ համայնքում իրականացվել է կենտրոնի համար հողատարածքի նկատմամբ պետական գրանցման աշխատանքները՝ հողատարածքը ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությանը փոխանցելու նպատակով: Մրցակցային դրամաշնորհների ծրագիր 2014 թվականի հոկտեմբերի 17-ին հայտարարվել է Մրցակցային դրամաշնորհային (ՄԴ) ծրագրերի յոթերորդ փուլի մրցույթը և համաձայն հաստատված ժամանակացույցի 2015 թվականի առաջին կիսամյակի ընթացքում իրականացվել է մրցույթի ընթացակարգով սահմանված բոլոր դրույթները: Արդյունքում, պայմանագրեր են կնքվել հաղթող ճանաչված 16 դրամաշնորհային ծրագրերի ղեկավարների հետ և 2015 թվականի մայիս ամսի սկզբին կատարվել են պայմանագրերով նախատեսված առաջին մասհանումները: Այսպիսով, տվյալ բաղադրիչով՝ ծրագրի սկզբից մինչև հաշվետու ժամանակահատվածի վերջը իրականացվել է 7 փուլի մրցույթ, որոնց արդյունքում հաղթող է ճանաչվել 69 ծրագիր: Նշված 69 ծրագրից 31-ը ավարտված է, իսկ մնացած 38 ծրագրերը գտնվում են իրականացման տարբեր փուլերում: Իրականացվող 69 դրամաշնորհային ծրագրերի ուղղակի շահառուների թիվը կազմում է 336, իսկ անուղղակի շահառուներինը՝ 32515: Յուրաքանչյուր իրականացվող ծրագրի ուղղակի շահառուների միջին թիվը կազմում է 6, իսկ անուղղակի շահառուներինը՝ 597: Ավարտված ծրագրերի իրականացման շնորհիվ մեկ ծրագրի հաշվով, միջինը ստեղծվել է 6-7 աշխատատեղ: Իրականացված ծրագրերի շնորհիվ գործող ֆերմերների և ֆերմերային տնտեսությունների եկամուտները ավելացել են 25-55%:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		«Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» 2-րդ ծրագրի շրջանակներում պատրաստվել են հայտ-դիմումի, բիզնես-հայտի, պայմանագրերի, ֆինանսական կառավարման համակարգի ձևանմուշի, անկախ գնահատող կազմակերպության անհատական և ամփոփ ձևանմուշների նախնական տարբերակներ, անկախ գնահատող կազմակերպության ընտրության համար տեխնիկական առաջադրանքը: Հաշվետու ժամանակահատվածում լրատվամիջոցներով հայտարարվել է «Արժեշղթայի զարգացման» մրցույթի առաջին փուլը: Կազմակերպվել է նաև մրցույթի տեղեկատվական ժողովը, որի աշխատանքներին մասնակցել են հրավիրված 119 վերամշակող ձեռնարկությունների և ֆերմերային տնտեսությունների ներկայացուցիչներ: Արդյունքում, շահառուների կողմից ներկայացվել է 39 հայտ-դիմում, որոնցից 4-ը մերժվել է: Ներկայացված բիզնես-հայտերի թիվը կազմել է 30 (ծրագրեր): Անկախ գնահատող կազմակերպության կողմից իրականացվել է նշված բիզնես-հայտերի գնահատում: Արդյունքում, գնահատման և քննարկմանն է ներկայացվել 23 բիզնես-հայտ, որոնցից 16 ենթածրագրեր հաղթող են ճանաչվել: Ներկայումս իրականացվում է նշված ծրագրերի հավաստագրման գործընթացը: Պետական կառույցների կարողությունների հզորացում բաղադրիչի շրջանակներում ՀՀ Լոռու մարզի Մեծ Պարնի համայնքում իրականացվում են անասնաբուժական սպասարկման կենտրոնի համար հողատարածքի ընտրության աշխատանքները: Հանրապետության ֆերմերային տնտեսությունների շրջանում տեղական բարձրորակ սերմերի ու սածիլների պահանջարկը ապահովելու նպատակով ներկայումս վերանորոգվում է ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության «Բանջարաբուստանային և տեխնիկական մշակաբույսերի գիտական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի 3000մ² մակերեսով ապակեպատ ջերմատունն ու ֆիտոպաթոլոգիայի լաբորատորիայի մասնաշենքը: Ընթացքի մեջ է նաև ջերմատան համար անհրաժեշտ սարքավորումների ձեռքբերման գործընթացը:
41.	«Շուկայական հնարավորություններ ֆերմերներին» ծրագրի իրականացում	2011 թվական Շուկայավարման հնարավորություններ ֆերմերներին» վարկային ծրագրի շրջանակներում «Գյուղական ենթակառուցվածքներ» բաղադրիչով հաշվետու ժամանակահատվածում ավարտվել են հետևյալ աշխատանքները՝ • ՀՀ Շիրակի մարզի Մեծ Մանթաշ և Փոքր Մանթաշ, ՀՀ Լոռու մարզի Մեծ Այրում և Փոքր Այրում, ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Արփի և Աղավնաձոր համայնքների գազաֆիկացման, • ՀՀ Լոռու, Շիրակի, Տավուշի և Սյունիքի մարզերի ընդհանուր թվով 12 համայնքի ջրամատակարարման համակարգի վերականգնումը, • ՀՀ Լոռու մարզի Նովոսելցովո և ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Վարդենիկ համայնքների

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		ջրարբիացման համակարգի վերականգնումը, • ՀՀ Տավուշի մարզի Ոսկեպար, Բաղանիս, Ոսկեան և Կոթի համայնքների ոռոգման համակարգի վերականգնումը, • ՀՀ Տավուշի մարզի Բերդ, Թովուզ, Ներքին Կարմիր Աղբյուր, Վերին Կարմիր Աղբյուր և Մովսես համայնքների ներտնտեսային ոռոգման ցանցերի վերականգնումը, • ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Վարդահովիտ համայնքի ոռոգման համակարգի վերականգնումը: 2012-2015 թվականներ «Շուկայական հնարավորություններ ֆերմերներին» ծրագիրը գործել է ՀՀ կառավարության աշխատակազմի համակարգմամբ:
42.	Գյուղատնտեսության սուբսիդավորման ուղղությամբ թյունների և մեխանիզմների մշակում	2011 թվական 2011 թվականին գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին սուբսիդավորման միջոցները նպատակահարմար է գտնվել ուղղել հանրապետությունում սերմնաբուծության և սերմարտադրության զարգացմանը: «Հայաստանի Հանրապետությունում 2010-2014 թվականներին ցորենի սերմնաբուծության և սերմարտադրության զարգացման ծրագրի» շրջանակներում 2011 թվականին ՀՀ մարզպետարաններին է բաշխվել 3317 տոննա առաջին վերարտադրության սերմացու՝ բերքահավաքից հետո 1:2 փոխհարաբերությամբ 80 դրամ հաշվարկով գումարը «Սերմերի գործակալություն» ՊՈԱԿ-ի նպատակային հաշվին փոխանցելու պայմանով: ՀՀ կառավարության 2011 թվականի օգոստոսի 4-ի N 1062-Ն որոշմամբ նախատեսված էր ծրագիրն իրականացնելու համար ՌԴ-ից ձեռք բերել 850 տոննա աշնանացան ցորենի էլիտային սերմացու, իսկ տեղական սերմարտադրողներից՝ 900 տոննա: Որոշմամբ նախատեսված է նաև սորտափորձարկումներ իրականացնելու համար ՌԴ-ից ձեռք բերել 1,2 տոննա աշնանացան ցորենի և 0.6 տոննա աշնանացան գարու էլիտային սերմացու: Սակայն, հաշվի առնելով ՀՀ մարզերի ՌԴ-ից ներկրված և տեղական արտադրության էլիտային վերարտադրության սերմացուների նկատմամբ պահանջարկը, ՀՀ կառավարության 2011 թվականի օգոստոսի 25-ի N1242-Ն և հոկտեմբերի 13-ի N 1449-Ն որոշումներով ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությանը հանձնարարվել էր արտերկրից ձեռք բերել 1150 տոննա աշնանացան ցորենի էլիտային վերարտադրության սերմացու, իսկ տեղական սերմարտադրողներից սերմ չգնվել: Ծրագիրն իրականացնելու համար 2011 թվականին ՌԴ-ից ներկրվել է 1150 տոննա աշնանացան ցորենի էլիտային վերարտադրության սերմացու, որից 50 տոննա հատկացվել է ԼՂՀ-ին, իսկ 1100 տոննայի համար պայմանագիր է կնքվել 255 շահառուների հետ (2-ը գիտական կենտրոն)՝ 3666,8

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		հեկտարի համար, որոնց դիմաց նախատեսված է հաջորդ տարի 1:2 փոխհարաբերությամբ առաջին վերարտադրության սերմացու հետ վերադարձ՝ 2200 տոննա առաջին վերարտադրության սերմացու, որով հնարավոր է ցանք կատարել ավելի քան 7300 հեկտար տարածության վրա: Գյուղատնտեսության ոլորտին տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման ծրագիրը սկսվել է 2011 թվականի ապրիլի 1-ից: Վարկերը տրամադրում են 14 տոկոսով, որի 4 տոկոսային կետը սուբսիդավորվել է, իսկ առավել անբարենպաստ 225 համայնքի համար սուբսիդավորվել է 6 տոկոսային կետը: Ինչպես տոկոսադրույքների, այնպես էլ մայր գումարի մարման համար սահմանվել է արտոնյալ ժամկետ՝ առնվազն 6 ամիս: 2011 թվականին տրամադրվել է 17.4 մլրդ դրամի 25.2 հազար միավոր: 2012 թվական 2012 թվականին շարունակվում է գյուղատնտեսական վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման ծրագիրը: ՀՀ պետական բյուջեով 2012 թվականին գյուղատնտեսական վարկերի տոկոսադրույքի սուբսիդավորման համար նախատեսվել է 578.0 մլրդ դրամ: 2011 թվականի ապրիլի 1-ից մինչև 2012 թվականի սեպտեմբերի 30-ը ընկած ժամանակահատվածում տրամադրվել է 25.258 մլրդ դրամի 34647 միավոր վարկ: Ընդհանուր առմամբ, նշված ժամանակահատվածում, սուբսիդավորված գումարը կազմել է 588.6 մլն դրամ: Տրամադրված 25.258 մլրդ դրամ վարկերից 21.617 մլրդ դրամը տրամադրվել է 4 տոկոսային կետի սուբսիդավորմամբ (29355 վարկ), իսկ 6 տոկոսային կետի սուբսիդավորմամբ՝ 3.641 մլրդ դրամը (5292 վարկ): Մեկ վարկի միջին գումարը կազմել է 729 հազ.դրամ: «Հողօգտագործողներին մատչելի գներով ազոտական պարարտանյութի ձեռքբերման պետական աջակցություն» ծրագրի շրջանակներում 2012 թվականի գարնանը հողօգտագործողներին է հատկացվել 25000 տոննա ազոտական պարարտանյութ, որի գնի սուբսիդավորման և բեռնման, բեռնաթափման և գյուղական համայնքներ փոխադրման համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է 1.163 մլրդ դրամ: 2012 թվականի աշնանը հողօգտագործողներին է հատկացվել 5700 տոննա ազոտական պարարտանյութ, որի գնի սուբսիդավորման և գյուղական համայնքներ փոխադրման համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է 270.2 մլրդ դրամ: Պարարտանյութի մեկ պարկը (50 կգ) համայնքներում իրացվել է 6000 դրամով: «Հայաստանի Հանրապետությունում հողօգտագործողներին մատչելի գներով դիզելային

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		վառելանյութի ձեռքբերման նպատակով պետական աջակցություն» ծրագրի շրջանակներում 2012 թվականի գարնանը 12600 տոննա դիզելային վառելանյութի ձեռքբերման և գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին շուկայականից ցածր գներով ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է 1.328 մլրդ դրամ: Գարնանը գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին բաշխվել է 9688.5 տոննա (11345.2 հազ. լիտր) դիզելային վառելիք: 2012 թվականի աշնանը 5887 տոննա դիզելային վառելանյութի ներմուծման համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է 620.4 մլն դրամ: Մատչելի գներով գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին մատակարարվել է 8798.5 տոննա (10303.04 հազ. լիտր) դիզելային վառելանյութ, որից 2911.5 տոննան գարնանը ներկրվածից: Դիզելային վառելանյութի 1 լիտրը համալինքներում իրացվել է 350 դրամով: 2013 թվական ՀՀ կառավարության 2013 թվականի ապրիլի 4-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2012 թվականի մարտի 7-ի N 317-Ն որոշման մեջ փոփոխություն կատարելու մասին» N 323-Ն որոշման համաձայն գյուղատնտեսական վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման ծրագիրը շարունակվելու է նաև 2013 թվականին: ՀՀ պետական բյուջեով 2013 թվականին վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման համար նախատեսված է հատկացնել 634.5 մլն դրամ: Ընդհանուր առմամբ, սկսած 2011 թվականի ապրիլի 1-ից, 2013 թվականի սեպտեմբերի 30-ի դրությամբ տրամադրվել է 57.9 հազար միավոր վարկ շուրջ 49.4 մլրդ դրամ գումարով: Սուբսիդավորված գումարը կազմել է շուրջ 1366.1 մլն դրամ: ՀՀ կառավարության 2013 թվականի փետրվարի 28-ի N189-Ն որոշմամբ հաստատված «Հայաստանի Հանրապետության հողօգտագործողներին 2013 թվականի գարնան գյուղատնտեսական աշխատանքների համար մատչելի գներով ազդուական պարարտանյութի ձեռքբերման նպատակով պետական աջակցության ծրագրի» շրջանակներում 2013 թվականի գարնանը Հայաստանի Հանրապետության մարզերի համայնքների հողօգտագործողներին, ԼՂՀ-ին և ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության համակարգի կազմակերպություններին 50 կգ քաշով 1 պարկը 6000 դրամ արժեքով հատկացվել է 30.4 հազ. տոննա ազդուական պարարտանյութ («Ամոնիակային սելիտրա» 34,4 տոկոս ազոտի պարունակությամբ): Համաձայն ՀՀ կառավարության 2013 թվականի օգոստոսի 22-ի N 906-Ն որոշման՝ «Հայաստանի Հանրապետության հողօգտագործողներին 2013 թվականի աշնան գյուղատնտեսական աշխատանքների համար մատչելի գներով ազդուական պարարտանյութի ձեռքբերման

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		նպատակով պետական աջակցության ծրագրի» շրջանակներում ՀՀ մարզերի հողօգտագործողներին տրամադրվել է 7.5 հազ. տոննա «Ամոնիակային սելիտրա» ազոտական պարարտանյութ (34,4 տոկոս ազոտի պարունակությամբ) 50 կգ քաշով, 1 պարկը 6000 դրամ արժեքով: 2013 թվականի ընթացքում վերը նշված ծրագրերի շրջանակներում ընդհանուր առմամբ 50 կգ քաշով 1 պարկը 6000 դրամ արժեքով մատակարարվել է շուրջ 37900 տոննա ազոտական պարարտանյութ: Համաձայն ՀՀ կառավարության 2013 թվականի հունվարի 24-ի N 81-Ն որոշման՝ «Հայաստանի Հանրապետության հողօգտագործողներին 2013 թվականի գարնան գյուղատնտեսական աշխատանքների համար մատչելի գնով դիզելային վառելանյութի ձեռքբերման նպատակով պետական աջակցություն» ծրագրի շրջանակներում, ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությունը մատակարար՝ «Ֆլեշ» ՍՊԸ-ին գործող նորմատիվներին և ստանդարտներին համապատասխան, պայմանագրային հիմունքներով հատկացրել է 1.8 մլրդ դրամ՝ ՀՀ 2013 թվականի պետական բյուջեով նախատեսված «Սուբսիդիաներ ոչ պետական ոչ ֆինանսական կազմակերպություններին» հոդվածով, 17.3 մլն լիտր դիզելային վառելանյութը ՀՀ մարզերի հողօգտագործողներին՝ համայնքներում մեկ լիտրը 350 դրամ արժեքով վաճառելու համար: Նշված քանակությունից գյուղացիական տնտեսություններին փաստացի բաշխվել է շուրջ 12.1 մլն լիտր դիզելային վառելանյութ: Համաձայն ՀՀ կառավարության 2013 թվականի օգոստոսի 29-ի N 935-Ն որոշման՝ «Հայաստանի Հանրապետության հողօգտագործողներին 2013 թվականի աշնան գյուղատնտեսական աշխատանքների համար մատչելի գնով դիզելային վառելանյութի ձեռքբերման նպատակով պետական աջակցության ծրագրի» շրջանակներում, ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությունը մատակարար «Ֆլեշ» ՍՊԸ-ին գործող նորմատիվներին և ստանդարտներին համապատասխան, պայմանագրային հիմունքներով ՀՀ 2013 թվականի պետական բյուջեով նախատեսված «Սուբսիդիաներ ոչ պետական ոչ ֆինանսական կազմակերպություններին» հոդվածով հատկացրել է շուրջ 46 մլն դրամ՝ 6.6 մլն լիտր դիզելային վառելանյութը ՀՀ մարզերի հողօգտագործողներին՝ համայնքներում մեկ լիտրը 350 դրամ արժեքով վաճառելու համար: Նշված քանակությունից գյուղացիական տնտեսություններին փաստացի բաշխվել է շուրջ 3.3 մլն լիտր դիզելային վառելանյութ: 2014 թվական ՀՀ կառավարության 2011 թվականի մարտի 31-ի N 349-Ն որոշմամբ հաստատված «Գյուղատնտեսության ոլորտին տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման կարգի» համաձայն գյուղատնտեսական վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման ծրագրի

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		շրջանակներում 2011 թվականի ապրիլի 1-ից մինչև 2014 թվականի սեպտեմբերի 30-ը ընկած ժամանակահատվածում տրամադրվել է շուրջ 71.5 հազար միավոր վարկ 63.2 մլրդ դրամ գումարով: Սուբսիդավորված գումարը կազմել է շուրջ 2179.1 մլն դրամ: Հայաստանի Հանրապետության հողօգտագործողներին 2014 թվականի գյուղատնտեսական աշխատանքների համար մատչելի գներով ազոտական, ֆոսֆորական և կալիումական պարարտանյութի ձեռքբերման նպատակով պետական աջակցության ծրագրի շրջանակներում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությունը որպես սուբսիդիա, «Բերրիություն» ԱՄ-ի Մասիսի շրջանային միավորում» ՍՊԸ-ին պայմանագրային հիմունքներով տրամադրել է 1238.7 մլն դրամ 33.8 հազ. տոննա ազոտական պարարտանյութ ձեռք բերելու և ՀՀ մարզերի համայնքների հողօգտագործողներին, կազմակերպություններին և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությանը 50 կգ քաշով 1 պարկը՝ շուկայականից 40-50%-ով ցածր գնով վաճառելու համար: Հանրապետություն ներմուծվող պարարտանյութի բեռնման և համայնքներ փոխադրման աշխատանքները կազմակերպելու համար հատկացվել է 207.0 մլն դրամ, որպես դրամաշնորհ: 2014 թվականի ընթացքում իրականացվել է նաև 2013 թվականի աշնանը մնացած 700.6 տոննա ազոտական պարարտանյութի բաշխումը: 2014 թվականի դեկտեմբերի 20-ի դրությամբ բաշխվել է շուրջ 31.7 հազ. տոննա: Նույն ծրագրի շրջանակներում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությունը «Հրաշք այգի» ՍՊԸ-ին որպես սուբսիդիա, պայմանագրային հիմունքներով տրամադրել է 357.3 մլն դրամ՝ 2.6 հազ. տոննա ֆոսֆորական և 1.6 հազ. տոննա կալիումական պարարտանյութ ձեռք բերելու և ՀՀ մարզերի համայնքների հողօգտագործողներին, կազմակերպություններին և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությանը 50 կգ քաշով 1 պարկը՝ շուկայականից 40-50%-ով ցածր գնով վաճառելու համար: Հայաստանի Հանրապետություն ներմուծվող ֆոսֆորական և կալիումական պարարտանյութերի բեռնման և համայնքներ բեռնափոխադրման աշխատանքները կազմակերպելու նպատակով «Հրաշք այգի» ՍՊԸ-ին պայմանագրային հիմունքներով տրամադրվել է 26.7 մլն դրամ, որպես դրամաշնորհ: 2014 թվականի դեկտեմբերի 20-ի դրությամբ «Հրաշք այգի» ՍՊԸ-ի կողմից բաշխվել է շուրջ 1.2 հազ. տոննա ֆոսֆորական և 592.0 տոննա կալիումական պարարտանյութ: Հայաստանի Հանրապետության հողօգտագործողներին 2014 թվականի գյուղատնտեսության համար մատչելի գնով դիզելային վառելանյութի ձեռքբերման նպատակով պետական աջակցության ծրագրի շրջանակներում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությունը «Ֆլեշ» ՍՊԸ-ին որպես

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		սուբսիդիա տրամադրել է 1260 մլն դրամ: Ծրագրի շրջանակներում նախատեսված էր 2014 թվականի ընթացքում հանրապետություն ներկրել և հողօգտագործողներին մատչելի գներով մատակարարել 17641.5 հազ. լիտր դիզելային վառելանյութ: 2014 թվականի դեկտեմբերի 20-ի դրությամբ ՀՀ մարզերում իրացվել է շուրջ 11098.7 հազ. լիտր դիզելային վառելանյութ: Վառելանյութը իրացվել է 1 լիտրը՝ 350 դրամ՝ շուկայականից 25-26%-ով ցածր գնով: 2015թվական ՀՀ կառավարության 2011 թվականի մարտի 31-ի N 349-Ն որոշմամբ հաստատված «Գյուղատնտեսության ոլորտին տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման կարգի» համաձայն գյուղատնտեսական վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման ծրագրի շրջանակներում 2011 թվականի ապրիլի 1-ից մինչև 2015 թվականի սեպտեմբերի 30-ն ընկած ժամանակահատվածում տրամադրվել է շուրջ 88.8 հազար միավոր վարկ 77.3 մլրդ. դրամ գումարով: Սուբսիդավորված գումարը կազմել է շուրջ 3211.9 մլն դրամ: ՀՀ կառավարության 2015 թվականի փետրվարի 19-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2011 թվականի մարտի 31-ի N 349-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ կատարելու մասին» N 349-Ն որոշման համաձայն հանրապետության բոլոր համայնքների համար սահմանվել է 6 տոկոսային կետին համարժեք սուբսիդավորում: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության կողմից 2015 թվականին իրականացվող պետական աջակցության ծրագրերի շրջանակներում գյուղատնտեսական մշակաբույսերի սերմացուն, պարարտանյութը և դիզելային վառելանյութը հատկացվում են մարզպետարաններին՝ համաձայն իրենց կողմից ներկայացված վճարունակ պահանջարկի: Մարզպետարանները ՀՀ կառավարության 2015 թվականի փետրվարի 5-ի N 89-Ն, N 93-Ն և N 96-Ն որոշումների դրույթներին համապատասխան ստացված դիզելային վառելանյութը, պարարտանյութը և սերմացուն հատկացնում են համայնքներին: Պետական աջակցություն ցուցաբերելու նպատակով սերմացուն հատկացվում է պետության կողմից ձեռք բերված արժեքից ավելի ցածր գնով՝ գարնանացան գարին ձեռք է բերվել 1 կգ-ը 324.6 և հողօգտագործողներին տրամադրվել 130 դրամով, եգիպտացորենը՝ 932.5 և տրամադրվել 350 դրամով, առվույտը՝ 2695 և տրամադրվել 1500 դրամով, կորնզանը 562.9 և տրամադրվել 370 դրամով: 2015 թվականի գարնան գյուղատնտեսական աշխատանքները կազմակերպելու նպատակով ՀՀ մարզերին հատկացվել է նաև պարարտանյութ: 1 կգ ազոտական պարարտանյութը 120 դրամ

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		արժեքով (50 կգ քաշով 1 պարկի արժեքը՝ 9215 դրամ, սուբսիդիան՝ 3215 դրամ, վաճառքը՝ 6000 դրամ), 1 կգ ֆոսֆորական և կալիումական պարարտանյութը 140-ական դրամ (50 կգ քաշով 1 պարկի արժեքը՝ 13800-ական դրամ, սուբսիդիան կազմում է 6800-ական դրամ, վաճառքը՝ 7000-ական դրամ): Դիզելային վառելանյութի 1 լիտրի արժեքը կազմում է 405 դրամ, սուբսիդիան՝ 55 դրամ, հողօգտագործողներին տրամադրվում է 350 դրամ արժեքով: 2015 թվականի դեկտեմբերի 20-ի դրությամբ գների սուբսիդավորմամբ բաշխվել է՝ - գարնանացան գարու սերմացու՝ 1133.8 տոննա, - եգիպտացորենի սերմացու՝ 5.275 տոննա, - առվույտի սերմացու՝ 26.984 տոննա, - կորնգանի սերմացու՝ 247.825 տոննա, - ազոտական պարարտանյութ՝ 32720.7 տոննա, - ֆոսֆորական պարարտանյութ՝ 2360.9 տոննա, - կալիումական պարարտանյութ՝ 856.95 տոննա, - դիզելային վառելանյութ՝ 3.177.926 լիտր:
43.	Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղատնտեսական վարչական ռեգիստրի ձևավորում	2012 թվական Գյուղատնտեսական տեխնիկայի վարչական ռեգիստրի 2012 թվականի արդյունքներն ամփոփելու նպատակով պատվիրվել էր 15000 տպաքանակով ձևաթղթեր և բաժանվել ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության աշխատակազմի գյուղատնտեսական տեխնիկայի պետական տեսչության մարզային մասնագետներին: Իրականացվել է գյուղատնտեսական տեխնիկայի հետ կապված վիճակագրական տվյալների հավաքագրում, տեղեկատվական շտեմարանի ձևավորում: Արդյունքները ամփոփվել են 2013 թվականի և հունվարի 25-ին ներկայացվել է ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայություն: 2013 թվական Գյուղատնտեսական տեխնիկայի վարչական ռեգիստրի վարման 2013 թվականի աշխատանքներն ընթացել են հաշվետու ժամանակահատվածում: Ամփոփումը իրականացվել է 2014 թվականի հունվարին: Իրականացվող աշխատանքների նպատակն է՝ հանրապետությունում գյուղատնտեսական տեխնիկայի առկայության և սարքիության վիճակի ճշգրտումը: Ընդունվել է «Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարության անտառային տնտեսության վիճակագրական ռեգիստրի վարման կարգը հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարի 2013 թվականի հունվարի 29-ի

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		N 11-Ն հրամանը: ՀՀ կառավարությունում քննարկման փուլում է գտնվել «Գյուղատնտեսական վարչական ռեգիստրի վարման ծրագիրը և գյուղատնտեսական վարչական ռեգիստրի վարման ծրագրի իրականացումն ապահովող միջոցառումների ժամանակացույցը հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշման նախագիծը, որի վերջին լրամշակված տարբերակը ներկայացվել է ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի 2013 թվականի հոկտեմբերի 8-ի N ՍԿ/ՀԾ-1/5354-13 գրությամբ:
44.	Գյուղատնտեսական հողատեսքերի պահպանման, բարելավման միջոցառումների ծրագրի իրականացում	2011 թվական Գյուղատնտեսական հողատեսքերի պահպանման, բարելավման միջոցառումների ծրագրի ուղղությամբ կատարվել են հետևյալ աշխատանքները՝ Արաքս գետի ափամերձ տարածքի 1:2000 մասշտաբի տեղագրական հատակագծերի ստեղծման աշխատանքներ (ՀՀ 2011 թվականի պետական բյուջեով նախատեսվել է 40.0 մլն դրամ). Աշխատանքներն իրականացվել են «Գեոդեզիայի և քարտեզագրության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից 38369,2 հազ. դրամով: Արաքս գետի սահմանամերձ տարածքի ականապատված լինելու հանգամանքով պայմանավորված, պայմանագրում կատարվել է փոփոխություն՝ 2011 թվականի սեպտեմբերի 5-ին կնքվել է լրացուցիչ համաձայնագիր, որի համաձայն հիշյալ հատվածում տեղագրական հատակագծերի ստեղծման աշխատանքներն իրականացվել են գրասենյակային կազմողական եղանակով: Արաքս գետի ափապաշտպան արգելաթմբի վտանգավոր հատվածների նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի կազմում (ՀՀ 2011 թվականի պետական բյուջեով նախատեսվել է 19.6 մլն դրամ) Աշխատանքներն իրականացվել են «Հայջրնախագիծ ինստիտուտ» ՓԲԸ-ի կողմից 18900,0 հազ. դրամով: Արաքս գետի ափամերձ տարածքի մոնիթորինգի իրականացում (ՀՀ 2011 թվականի պետական բյուջեով նախատեսվել է 4.0 մլն դրամ) Աշխատանքներն իրականացվել են «Հայջրնախագիծ ինստիտուտ» ՓԲԸ-ի կողմից 3773,7 հազ. դրամով: Արաքս գետի արգելաթմբի վթարված հատվածների վերականգնում (ՀՀ 2011 թվականի պետական բյուջեով նախատեսված Հայաստանի Հանրապետության կառավարության պահուստային ֆոնդի հաշվին հատկացվել է 345344,17 հազ. դրամ)

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		Աշխատանքների և դրանց կատարման որակի նկատմամբ տեխնիկական հսկողության իրականացման ծառայության ձեռքբերման համար բանակցային ընթացակարգով կնքվել են 336845.3 հազ. դրամ ընդհանուր արժեքով պայմանագրեր չորս կազմակերպությունների հետ, այդ թվում. 1. «Պառնեքս-գազ» ՍՊԸ – ՀՀ Արարատի մարզում Արաքս գետի վթարված արգելաթմբի վերականգնում 4/4 և 11/3 սահմանային նշանների հատվածում, Հրազդան-Արաքս կոլեկտորի Արաքս գետի հետ միացման հանգույցի վերականգնում 10 սահմանային նշանի հատվածում – 47320.5 հազ. դրամ, 2. «Հմուտ շինարար» ՍՊԸ – ՀՀ Արմավիրի մարզում Արաքս գետի վթարված արգելաթմբի վերականգնում 28 սահմանային նշանի հատվածում – 21353.3 հազ. դրամ, 3. «Շինարար Վահագն» ՍՊԸ – ՀՀ Արմավիրի մարզում Արաքս գետի վթարված արգելաթմբի վերականգնում 31 սահմանային նշանի հատվածում – 71998.3 հազ. դրամ, 4. «Հայջրնախագիծ ինստիտուտ» ՓԲԸ – աշխատանքների և դրանց կատարման որակի նկատմամբ տեխնիկական հսկողություն – 3994.2 հազ. դրամ: 2011 թվականի մայիսի 26-ի դրությամբ աշխատանքներն ամբողջությամբ և որակով իրականացվել են: Արաքս, Մարտունի և Աստու գետերում հակահեղեղային միջոցառումների իրականացում ՀՀ կառավարության 2011 թվականի նոյեմբերի 10-ի N 1606-Ն որոշմամբ 2011 թվականի ՀՀ պետական բյուջեով նախատեսված ՀՀ կառավարության պահուստային ֆոնդից հատկացվել է 301495,36 հազ. դրամ: Որոշումն ուժի մեջ մտնելուց անմիջապես հետո կնքվել են նախ՝ նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի կազմման, ապա՝ աշխատանքների ձեռքբերման պայմանագրեր: 2012 թվական Գյուղատնտեսական հողատեսքերի պահպանման, բարելավման միջոցառումների ծրագրի ուղղությամբ կատարվել են հետևյալ աշխատանքները. ՀՀ Արմավիրի, Արարատի և Սյունիքի մարզերում Արաքս գետի ափապաշտպան կառույցի վերականգնման աշխատանքների իրականացման նպատակով կատարվել են հետևյալ աշխատանքները՝ ՀՀ Արմավիրի մարզում՝ Մարգարա համայնքի տարածքում՝ - 23 սահմանային նշանի հատվածում՝ Արաքս գետի ափի 368 մ երկարությամբ հատվածի ամրացում քարե լիցքով և 3 կարճապատնեշի կառուցում,

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		Երվանդաշատ համայնքի տարածքում՝ - 38/2-39 սահմանային նշանների հատվածում՝ Արաքս գետի ափի 580 մ ընդհանուր երկարությամբ 3 հատվածի ամրացում քարե լիցքով և 6 կարճապատնեշի կառուցում, 39/1-39/2 սահմանային նշանների հատվածում՝ 4 կարճապատնեշի կառուցում, ՀՀ Արարատի մարզում՝ Եղեգնական համայնքի տարածքում՝ - 7/3-7/4 սահմանային նշանների հատվածում՝ 455 մ և 9/1 սահմանային նշանի հատվածում՝ 108 մ երկարությամբ արգելաթմբի կատարի բարձրացում, Լուսառատ համայնքի տարածքում՝ - Հրազդան-Արաքս կոլեկտորի և Արաքս գետի միացման հանգույցում նոր կամրջի կառուցում, ինչպես նաև 4-4/1 սահմանային նշանների հատվածում՝ 829 մ և 4/4-4/5 սահմանային նշանների հատվածում՝ 447 մ արգելաթմբի կատարի բարձրացում, ՀՀ Սյունիքի մարզում՝ Կարճևան համայնքի տարածքում՝ - Արաքս գետի ափի 335 մ երկարությամբ հատվածի կատարի բարձրացում ու եզրի ամրացում գաբիոնե շարվածքով, 391 մ ընդհանուր երկարությամբ 2 հատվածի ամրացում քարե լիցքով, Ավանք 1-1 պոմպակայանի տարածքում՝ - Արաքս գետի ափի 28 մ ընդհանուր երկարությամբ 2 հատվածի ամրացում քարե լիցքով, - Արաքս գետի փլուզումից վտանգված Մ-17 Կապան-Ծավ-Շվանիձոր-Մեղրի այլընտրանքային ճամապարհի կմ85+100-կմ86+100 հատվածի վերականգնում: Աշխատանքներն ավարտվել են 2012 թվականի հունիսի 30-ին: Ընդունվել է ՀՀ կառավարության 2012 թվականի նոյեմբերի 15-ի N 1560-Ն որոշումը, ըստ որի ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությանը գումար է հատկացվել՝ հանրապետության գետերի ամենախոցելի տեղամասերի ամրացման ու մաքրման աշխատանքների նախագծա-նախահաշվային փաստաթղթերի ձեռքբերման համար: 2013 թվական «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի շրջանակներում ՀՀ 6 մարզի 49 համայնքում «Համայնքի արոտավայրերի կառավարման և անասնապահության զարգացման» պլանների համաձայն՝ շուրջ 200 հա դեգրադացված տարածքներ ենթակա են բարելավման: Վերոհիշյալ տարածքները սահմանվել են համայնքների կերահանդակների քարտեզների վրա:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		ՀՀ կառավարության 2013 թվականի փետրվարի 28-ի N 171-Ն որոշմամբ ՀՀ Արարատի, Արմավիրի, Գեղարքունիքի, Լոռու, Սյունիքի, Վայոց ձորի և Տավուշի մարզերում հակահեղեղային միջոցառումների իրականացման նպատակով Հայաստանի Հանրապետության 2013 թվականի պետական բյուջեով նախատեսված էր ՀՀ կառավարության պահուստային ֆոնդի հաշվին ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությանը հատկացնել 678.8 մլն դրամ: Իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները. ՀՀ Արարատի մարզում՝ Ազատ գետի կամրջի վերակառուցում Ազատավանի գյուղական համայնքի տարածքում, ՀՀ Արմավիրի մարզում՝ – Արաքս գետի ափի ամրացում Փշատավանի գյուղական համայնքի տարածքում, – Մեծամոր գետի ափի ամրացում Ակնաշենի գյուղական համայնքի տարածքում, – Խանջանի հեղեղատարի հունի մաքրում և ափերի ամրացում Խանջանի գյուղական համայնքի տարածքում, – Մեծամորի հեղեղատարի հունի մաքրում և ափերի ամրացում Մայիսյանի գյուղական համայնքի տարածքում. ՀՀ Գեղարքունիքի մարզում՝ – Արգիճի գետի հունի մաքրում և ափերի ամրացում Ներքին Գետաշենի գյուղական համայնքի տարածքում, – Գեղարքունիք գետի հունի մաքրում և ափերի ամրացում Գեղարքունիքի և Լանջաղբյուրի գյուղական համայնքների տարածքում. ՀՀ Լոռու մարզում՝ – Ձորագետ գետի հունի մաքրում, ափապաշտպան թմբի կառուցում և ափի ամրացում Ձորագյուղի գյուղական համայնքի տարածքում. ՀՀ Սյունիքի մարզում՝ – Արաքս գետի ափի ամրացում Ալվանքի գյուղական համայնքի տարածքում, – Բոնակոթի հեղեղատարի հունի մաքրում և ափերի ամրացում Բոնակոթի գյուղական համայնքի տարածքում, – Կավարտ գետի հունի մաքրում և ափերի ամրացում Կապանի քաղաքային համայնքի տարածքում, – Վերիշենի հեղեղատարի հունի մաքրում և ափերի ամրացում Վերիշենի գյուղական համայնքի տարածքում.

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		ՀՀ Վայոց ձորի մարզում՝ – Արփա գետի հունի մաքրում և ափերի ամրացում Վայքի քաղաքային համայնքի տարածքում. ՀՀ Տավուշի մարզում՝ – Աղստև գետի ափի ամրացում Աջաջուրի գյուղական համայնքի տարածքում: ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության մասնագետների հետ համատեղ տեղերում կատարած ուսումնա-սիրությունների արդյունքում նախապատրաստվել ու Արաքս գետի հիմնահարցերի հանձնաժողովի ու ՀՀ հանրային խորհրդի գյուղատնտեսական և բնապահպանական հարցերի հանձնաժողովի նախագահների հետ համաձայնեցվել է 2014 թվականին իրականացվելիք հակահեղեղային միջոցառումների ցանկը՝ – Արաքս գետի արգելաթմբերում առաջացած փոսերի (հարամիների) վերացում և արգելաթմբի բարձրացում ՀՀ Արարատի մարզում՝ 4/1 - 11/13 սահմանային նշանների հատվածներում, – Գեղարքունիք գետի հունի մաքրում և ափերի ամրացում ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Գեղարքունիքի գյուղական համայնքի տարածքում (2-րդ փուլ), – Գեղարքունիք գետի հունի մաքրում և ափերի ամրացում ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Լանջաղբյուրի գյուղական համայնքի տարածքում (2-րդ փուլ), – Գավառագետ գետի հունի մաքրում ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Գավառի քաղաքային համայնքի տարածքում, – Հրազդան գետի հունի մաքրում և ուղղում ՀՀ Կոտայքի մարզի Արզականի գյուղական համայնքի տարածքում, – Արաքս գետի ափի ամրացում ՀՀ Սյունիքի մարզի Ալվանքի գյուղական համայնքի տարածքում, – Կավարտ գետի հունի մաքրում և ափի ամրացում ՀՀ Սյունիքի մարզի Կապանի քաղաքային համայնքի տարածքում (2-րդ փուլ), – Բռնակոթի հեղեղատարի հունի մաքրում և ափերի ամրացում ՀՀ Սյունիքի մարզի Բռնակոթի գյուղական համայնքի տարածքում (2-րդ փուլ), – Վերիշենի հեղեղատարի հունի մաքրում և ափերի ամրացում ՀՀ Սյունիքի մարզի Վերիշենի գյուղական համայնքի տարածքում (2-րդ փուլ), Հովվաջուր գետի հունի մաքրում և ափերի ամրացում ՀՀ Տավուշի մարզի Դիլիջանի քաղաքային համայնքի տարածքում:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		2014 թվական
		ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 19-ի N 297-Ն որոշմամբ ՀՀ 2014 թվականի պետական բյուջեով նախատեսված ՀՀ կառավարության պահուստային ֆոնդի հաշվին ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությանը հատկացված 50.6 մլն դրամի հաշվին կազմվել են ՀՀ Արագածոտնի, Արարատի, Գեղարքունիքի, Լոռու, Կոտայքի, Սյունիքի և Տավուշի մարզերում ներքոհիշյալ հակահեղեղային միջոցառումների նախագծանախահաշվային փաստաթղթերը. ՀՀ Արագածոտնի մարզում՝ – Ապարանի քաղաքային համայնքի տարածքում Քասախ գետի հունի մաքրում և ափերի ամրացում, ՀՀ Արարատի մարզում՝ – 4/1-11/13 սահմանային նշանների միջակայքում Արաքս գետի արգելաթմբերում առաջացած փոսերի (հարամիների) վերացում և արգելաթմբի բարձրացում, ՀՀ Գեղարքունիքի մարզում՝ – Գեղարքունիքի և Լանջաղբյուրի գյուղական համայնքների տարածքում Գեղարքունիք գետի հունի մաքրում և ափերի ամրացում (2-րդ փուլ), – Գավառի քաղաքային համայնքի տարածքում Գավառագետ գետի հունի մաքրում, ՀՀ Լոռու մարզում՝ – Աթանի գյուղական համայնքի տարածքում Քիլիսալու կոչվող կամրջի վերականգնում. ՀՀ Կոտայքի մարզում՝ – Արզականի գյուղական համայնքի տարածքում Հրազդան գետի հունի մաքրում և ուղղում, ՀՀ Սյունիքի մարզում՝ – Ալվանքի գյուղական համայնքի տարածքում Արաքս գետի ափի ամրացում, – Բոնակոթի գյուղական համայնքի տարածքում Բոնակոթի հեղեղատարի հունի մաքրում և ափերի ամրացում (2-րդ փուլ), – Կապանի քաղաքային համայնքի տարածքում Կավարտ գետի ափի ամրացում, – Վերիշենի գյուղական համայնքի տարածքում Վերիշենի հեղեղատարի հունի մաքրում և ափերի ամրացում (2-րդ փուլ), ՀՀ Տավուշի մարզում՝ – Դիլիջանի քաղաքային համայնքի տարածքում Հովվաջուր գետի հունի մաքրման և ափերի ամրացմ: Նշված աշխատանքների իրականացման իրավունքի ծեղքերման համար ՀՀ պետական

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		բյուջեից գումար չի հատկացվել: 2015 թվական «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի շրջանակներում հանրապետության 55 համայնքի շուրջ 218 հա գյուղամերձ դեգրադացված արոտներում ավարտվել են վերականգնողական աշխատանքները: 24 համայնքում իրականացվել է գյուղամերձ դեգրադացված արոտների ուսումնասիրություն, ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 19-ի N 297-Ն որոշմամբ ՀՀ կառավարության պահուստային ֆոնդից ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությանը հատկացված գումարների հաշվին ՀՀ Արագածոտնի, Արարատի, Գեղարքունիքի, Լոռու, Կոտայքի, Սյունիքի և Տավուշի մարզերում 13 տեղամասերում կազմվել են հակահեղեղային միջոցառումների նախագծա-նախահաշվային փաստաթղթերը, սակայն բյուջետային միջոցների սղությամբ պայմանավորված՝ աշխատանքներ չեն իրականացվել (ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությանը աշխատանքների ձեռքբերման համար ՀՀ պետական բյուջեից գումար չի հատկացվել):
45.	Հողերի մոնիթորինգի ցուցանիշների տվյալների ստացման և տրամադրման մեթոդաբանության մշակում և իրականացում (Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2009 թվականի N 276-Ն որոշման պահանջներին համապատասխան)	2011-2012 թվականներ ՀՀ բնապահպանության նախարարությունն իր իրավասությունների շրջանակներում մշակել է ՀՀ տարածքի տեխնաձին աղտոտված հողերի մոնիթորինգի իրականացման մեթոդաբանությունը (ՀՀ կառավարության 18.08.2011թ.-ի թիվ 1192-Ն որոշում) և ՀՀ կառավարության 18.08.2011թ.-ի թիվ 1188-Ն որոշումը, որով սահմանվել են հողերի դեգրադացիան բնութագրող նոր դիագնոստիկ ցուցանիշները: ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը միջնաժամկետ ծախսային ծրագրերի շրջանակներում ներկայացրել է 2011-2013թթ.-ի, 2012-2014թթ.-ի, 2013-2015թթ.-ի, 2014-2016թթ.-ի և 2015-2017թթ.-ի «ՀՀ տարածքում աղտոտված, դեգրադացված հողերի վերականգնում և մոնիթորինգի իրականացում» հայտերը: Սակայն ֆինանսավորման բացակայության պատճառով նշված հայտերը չեն ընդգրկվել միջնաժամկետ ծախսային ծրագրերի ցանկում: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության գյուղատնտեսության աջակցության մարզային կենտրոնների (ԳԱՄԿ-երի) մասնագետները ՀՀ հանրային խորհրդի հետ համատեղ հանրապետության 3750 գյուղացիական տնտեսություններում իրականացրել են հողատարածքների մոնիթորինգ՝ վարելահողերի չմշակման պատճառների ուսումնասիրման ուղղությամբ:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
46.	Հայաստանի գյուղատնտեսական մշակաբույսերի և դրանց վայրի ցեղակիցների գենետիկական ռեսուրսների պահպանության և հավասարակշռված օգտագործման ծրագրի մշակում և իրականացում	2011 թվական
		Միջոցառումն իրականացվել է «Ագրոկենսատեխնոլոգիայի գիտական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից: Հաշվետու ժամանակահատվածում իրականացվել է գյուղատնտեսական մշակաբույսերի և դրանց վայրի ազգակիցների հավաքման, ռեգեներացիայի, բնութագրման, գնահատման, փաստաթղթավորման աշխատանքներ: Կազմակերպվել են գիտարշավներ ՀՀ տարբեր մարզեր՝ հետազոտական աշխատանքների իրականացման և բույսերի նմուշների հավաքման նպատակով: 2011 թվականի հուլիսի 29-ից օգոստոսի 4-ը ՄԱԿ-ի Պարենի և Գյուղատնտեսության Կազմակերպության (ՊԳԿ) «Գյուղատնտեսական կենսատեխնոլոգիայի և կենսաանվտանգության կարողությունների հզորացում» ծրագրի շրջանակներում կազմակերպվել է գիտաժողով «Գյուղատնտեսական կենսատեխնոլոգիաների և կենսաանվտանգության հիմնական սկզբունքները» թեմայով: ՀՀ կառավարության 2011 թվականի հունիսի 2-ի «ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության «Հայաստանի պետական ագրարային համալսարան» ՊՈԱԿ-ի և ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության մի շարք պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունները վերակազմակերպելու, «Հայաստանի պետական ագրարային համալսարան» ՊՈԱԿ-ի մասնաճյուղեր ստեղծելու և ՀՀ կառավարության 2005 թվականի սեպտեմբերի 15-ի N 1567-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ կատարելու մասին» N 768-Ն որոշմամբ կազմակերպությունը հանձնվել է ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության Հայաստանի պետական ագրարային համալսարանի ենթակայությանը:
		2012 թվական
		Միջոցառումն իրականացվել է «Ագրոկենսատեխնոլոգիայի գիտական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից: Հաշվետու ժամանակաշրջանում աշխատանքները շարունակվել են կարտոֆիլի 10 սորտերի, ունաբիի և խաղողի <i>in vitro</i> պահպանության լավագույն տարբերակների ընտրության ուղղությամբ, մասնավորապես, աշխատանքներ են տարվել լուսային ռեժիմի ընտրման և սննդարար միջավայրում սախարոզայի քանակության որոշման ուղղությամբ: Իրականացվել է գենետիկական բանկում պահպանման համար հավաքված վայրի սպանախի և ծնեբեկի ծլունակության ստուգում: Շարունակվել է գենբանկում գտնվող նմուշների պիտակավորումը և տվյալների մուտքագրումը համակարգիչ՝ հատուկ ծրագրով (Fox-pro): Իրականացվել է բույսերի <i>Ex situ</i> պահպանությունը:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		2013 թվական
		2013 թվականի հունիս ամսին հանրապետության տարբեր մարզերից հավաքվել են գյուղատնտեսական տարբեր մշակաբույսերի և դրանց վայրի ազգակիցների սերմեր (60 նմուշ) գենետիկական բանկում պահպանելու նպատակով: Գենետիկական բանկում իրականացվել են տեղական ծագման մշակաբույսերի և դրանց վայրի ազգակիցների գենետիկական ռեսուրսների ձեռք բերում, ռեգեներացիա, բնութագրում և պահպանում: Մեծացել է Պարենի և Գյուղատնտեսության Բույսերի Գենետիկական Ռեսուրսների (ՊԳԲՌ) հավաքման, պահպանման և կառավարման գործում համագործակցությունը գիտական կենտրոնների միջև թե՛ ազգային, և թե՛ միջազգային մակարդակներով: Իրականացվել է միջազգային երկու և տեղական մեկ գիտարշավ: Միջազգային առաջին գիտարշավն իրականացվել է ՀՀ Ագրոկենսատեխնոլոգիայի գիտական կենտրոնի և Համառուսաստանյան բուսաբուծության ինստիտուտի (VIR) մասնակցությամբ: Այս գիտարշավը ներառել է ՀՀ Արարատի, Արմավիրի, Կոտայքի, Սյունիքի, Վայոց ձորի և Տավուշի մարզերի տարածքները: Հետազոտություններ են կատարվել նաև Արցախի Հանրության և Ասկերանի շրջաններում: Գիտարշավի շրջանակում ուսումնասիրվել են վայրի բանջարաբույսերի տարածման արեալները Հայաստանի Հանրապետությունում (գազար, սպանախ): Երկրորդ գիտարշավն իրականացվել է Ագրոկենսատեխնոլոգիայի գիտական կենտրոնի և Նիդեռլանդների՝ Վագենինգենի համալսարանի մասնագետների մասնակցությամբ: Գենբանկում պահպանելու նպատակով հավաքվել են սերմեր (<i>Lactuca seriola</i>, <i>Lactuca georgica</i>, <i>Lactuca saligna</i>, <i>Lactuca wilhemsiana</i>, <i>lactuca tatarica</i>, <i>lactuca chauxii</i>) և դրվել երկարատև պահպանման: Տեղական գիտարշավի ընթացքում հանրապետության տարբեր մարզերից հավաքվել են գյուղատնտեսական տարբեր մշակաբույսերի և դրանց վայրի ազգակիցների սերմեր գենբանկում պահպանելու նպատակով: Ներկայումս գենետիկական բանկում պահպանվում են շուրջ 2600 սերմի նմուշներ, որոնք դրված են երկարատև պահպանության (-18°C՝ 50-100 տարի տևողությամբ): Գենետիկական բանկում <i>in vitro</i> պայմաններում պահպանվում են վեգետատիվ բազմացող մշակաբույսերի (կարտոֆիլ, ունաբ, խաղող, ծիրան, դեղձ, նուշ) թվով 150 նմուշներ:
		2014 թվական
		Դեռևս 2013 թվականի աշնանը ՀՀ տարբեր մարզերից հավաքված մշակաբույսերի և դրանց վայրի ազգակիցների սերմերից 80 նմուշ երկարատև պահպանման դնելու նպատակով իրա-

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		կանացվել են անհրաժեշտ նախապատրաստական աշխատանքներ՝ սերմերի մաքրում, չորացում՝ անհրաժեշտ խոնավության ապահովում, ծլունակության ստուգում և այլն: Տվյալները մուտքագրվել են համակարգիչ՝ ICARDA-ի ձևաչափով: Պատրաստվել է բույսերի 24 հերքարիում: Ցորենի տեղական սորտերից՝ Ալթի Աղաջը, Սպիտակահատը ռեգեներացվել են դաշտային պայմաններում: Վեգետատիվ եղանակով աճող բույսերի՝ <i>in vitro</i> պահպանության ժամկետների երկարաձգման նպատակով շարունակվել են գիտահետազոտական աշխատանքները, մասնավորապես աշխատանքներ են տարվել սննդարար միջավայրերի բաղադրության, լուսավորության ու ջերմության ազդեցության բարելավման ուղղությամբ: Գիտարշավներ են իրականացվել ՀՀ տարբեր մարզերում (Տավուշ, Գեղարքունիք, Արմավիր, Արարատ, Վայոց ձոր, Լոռի): Հավաքվել է բանջարանոցային մշակաբույսերի և պտղատուների վայրի ազգակիցների 72 նմուշ: Պատրաստվել են հերքարիումներ: <i>In vitro</i> պայմաններում կարճաժամկետ պահպանվում են վեգետատիվ բազմացող մշակաբույսերի (կարտոֆիլ, ունաբ, խաղող, նուշ և այլն) թվով 200 նմուշ: Մշակվել է խաղողի անհետացման եզրին գտնվող Կաքավիկ և քիչ տարածված Փարվանա քիշմիշային սորտերի <i>in vitro</i> վերականգման և բազմացման տեխնոլոգիաները՝ դրանց քանակը շատացնելու և <i>in vitro</i> պահպանության նպատակով: Պահպանվում են սերմերի նմուշները՝ երկարատև և միջնաժամկետ՝ սառցարաններում՝ -18C⁰-ի պայմաններում: <i>In vitro</i> պահպանվող բույսերի նմուշների նկատմամբ իրականացվել է պահպանման արտաքին ռեժիմի (լույս, խոնավություն. ջերմություն) ամենօրյա հսկողություն: 2015 թվական «Ագրոկենսատեխնոլոգիայի գիտական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից հաշվետու ժամանակահատվածում իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները. ՀՀ տարբեր մարզերից նախորդ տարի հավաքած մշակաբույսերի վայրի ազգակիցների (խնձոր, տանձ, զկեռ, սզնի, վարսակ, այծակն և այլն) սերմերը (30 նմուշ) դրվել են երկարատև պահպանության՝ դրանց համար նախապես համապատասխան անհրաժեշտ աշխատանքներ (սերմերի մաքրում, չորացում՝ անհրաժեշտ խոնավության ապահովում, ծլունակության ստուգում և այլն) իրականացնելուց հետո: Ցորենի տեղական սորտերից՝ Կարմիր սլֆահատ, Գյուլգյանի սորտերի 2014 թվականին դաշտային պայմաններում ռեգեներացված սերմերի նմուշները նույնպես մշակվել են և

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
		դրվել երկարատև պահպանության: Սերմերի նմուշները պահպանվում են՝ երկարատև և միջնաժամկետ՝ սառցարաններում՝ - 18°C-ի պայմաններում: Բոլոր նմուշների տվյալները մուտքագրվել են համակարգիչ՝ ICARDA-ի ձևաչափով: Բույսերի տարբեր տեսակներից պատրաստվել է 22 հերբարիում: Վեգետատիվ եղանակով աճող բույսերի՝ <i>in vitro</i> պահպանության ժամկետների երկարաձգման նպատակով իրականացվել են հետազոտություններ: Մասնավորապես, փորձարկվել են սննդարար միջավայրում շաքարի չափաքանակների, մակրոաղերի և արտաքին ռեժիմի փոփոխությունների ազդեցությունը տարբեր մշակաբույսերի <i>in vitro</i> պահպանության վրա: <i>In vitro</i> պայմաններում կարճաժամկետ պահպանվող վեգետատիվ բազմացող մշակաբույսերի (կարտոֆիլ, ունաբ, խաղող, նուշ, անփուշ մոշ, կոկոռչենի, ելակ և այլն) թվով 230 նմուշ վերակտրոնավորվել է, դրանց նկատմամբ իրականացվել է պահպանման արտաքին ռեժիմի (լույս, խոնավություն, ջերմություն) ամենօրյա հսկողություն: Կարտոֆիլի շրջանացված որոշ սորտերից (Վլաստա, Մոնիկա, Կուրաժ, Ռեդ սկարլետ) մերիս-թեմայի անջատման եղանակով ստացվել են վիրուսազերծ բույսեր՝ դրանք <i>in vitro</i> պահպանելու նպատակով: Այդ սորտերի <i>in vitro</i> պահպանման համար մշակվում են սննդարար միջավայրեր: Շարունակվել են անհետացման եզրին գտնվող խաղողի Կաքավիկ քիշմիշային սորտի և քիչ տարածված Մարմարի սորտի <i>in vitro</i> վերականգման և բազմացման տեխնոլոգիաները՝ դրանց քանակը շատացնելու և <i>in vitro</i> պահպանության նպատակով: Օգոստոս ամսին իրականացվել է գիտարշավ ՀՀ Տավուշի, իսկ սեպտեմբերին՝ ՀՀ Սյունիքի մարզում՝ բույսերի սերմերի հավաքման նպատակով: Հավաքվել են վայրի տանձենու, խնձորենու, սզնու, մասուրի, թանթրվենու, ծիծեռնակախոտի նմուշներ (շուրջ 50 նմուշ): Նմուշների սերմերի պահպանման համար իրականացվել են որոշ նախապատրաստական աշխատանքներ: Գիտարշավների ընթացքում հավաքվել են նաև բույսեր՝ (20 տեսակ) հերբարիումներ պատրաստելու նպատակով: Կարտոֆիլի որոշ սորտերի համար մշակվել է <i>in vitro</i> պահպանման տեխնոլոգիա, մասնավորապես ավելացել է սննդարար միջավայրում սախարոզայի քանակը և նվազեցվել է պահպանման ջերմաստիճանը, որի արդյունքում երկարում է բույսերի պահպանությունը: Հերբարիումի պատրաստման աշխատանքները շարունակվում են:

h/h	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման կատարման ընթացքը (արդյունքը)
1	2	3
47.	«ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում լրացում կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի նախագծի մշակում	2011 թվական ՀՀ կառավարության 2011 թվականի հունվարի 13-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2011 թվականի գործունեության միջոցառումների ծրագիրը և գերակա խնդիրները հաստատելու մասին» N 111-Ն որոշմամբ ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությանը՝ ՀՀ տարածքային կառավարման, ՀՀ էկոնոմիկայի և ՀՀ ֆինանսների նախարարությունների հետ համատեղ հանձնարարվել էր «Գյուղատնտեսության մասին» ՀՀ օրենքի նախագծի մշակումը (միջոցառումների ծրագրի 76-րդ կետ)։ Նշված նախագիծը սահմանված ժամկետին ներկայացվել էր ՀՀ կառավարություն և իր մեջ ներառում է «գյուղացիական տնտեսություն», «գյուղատնտեսական ապրանքարտադրողներ» հասկացությունների սահմանումը։ Վերջինիս համաձայն գյուղատնտեսական արտադրանքի արտադրությամբ կարող են զբաղվել ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք, որոնք չեն հանդիսանում համատեղ գործունեության պայմանագրի կողմ։ Այսինքն, դիտարկվող միջոցառման նպատակին և արդյունքին համապատասխան համատեղ գործունեության պայմանագրի մասնակից չհանդիսացող քաղաքացիների կողմից առանց պետական գրանցման գյուղատնտեսական արտադրանքի արտադրությամբ զբաղվելու իրավունքի կանոնակարգումը սահմանվում է նշված օրենքի նախագծով։ Միաժամանակ ՀՀ կառավարության 2011 թվականի նոյեմբերի 3-ի «Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման հայեցակարգին հավանություն տալու մասին» N 43 արձանագրային որոշման N 2 հավելվածի 2-րդ կետով նախատեսված է «Գյուղացիական տնտեսությունների մասին» ՀՀ օրենքի նախագծի մշակումը։ 2010 թվականին ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքը (28.12.2010թ., ՀՕ-217-Ն), որից բխում է, որ առանց անհատ ձեռնարկատեր գրանցվելու և հաշվառվելու գյուղատնտեսական արտադրությամբ զբաղվող քաղաքացիները նույնպես կարող են առանց իրավաբանական անձ կազմավորելու (պետական գրանցման) զբաղվել գյուղատնտեսական արտադրությամբ։ Այսինքն, կատարված լրացումը և փոփոխությունը վերաբերում է գյուղացիական տնտեսությունների անդամներին, որոնք որպես անհատ ձեռնարկատեր չեն գրանցվում ու հաշվառվում և կարող են զբաղվել գյուղատնտեսական արտադրությամբ։ Հետևաբար, ելնելով վերոգրյալից, առանց պետական գրանցման գյուղատնտեսական արտադրանքի արտադրությամբ զբաղվելու համար վերը նշված իրավական ակտերով ապահովվում են պահանջվող իրավական հիմքերը։

	Միջոցառում	Նպատակ/Խնդիր	Արդյունք	Արդյունքի գնահատման ցուցանիշները	Իրականացնողներ	Ժամկետը	Ֆինանսավորման աղբյուրը	Պահանջվող ֆինանսավորման մոտավոր գնահատականը 1 տարվա կտրվածքով, մլն դրամ
	մասին» ՀՀ օրենքի կիրարկում:	Նականցում, կոոպերատիվների ձևերի, սկզբունքների ձևավորման, գործունեության, վերակազմավորման, լուծարման, պետական աջակցության հարաբերությունների իրավական հստակեցված համակարգով իրականացում: Կոոպերացիայի բնագավառում միջազգայնորեն ընդունված չափանիշների օգտագործման հնարավորությունների ստեղծում:	կարգավորման իրավական հիմքերին համապատասխան կոոպերատիվների ձևավորման ու զարգացման համակարգված գործունեություն: Կոոպերատիվների բնագավառում միջազգայնորեն ընդունված չափանիշների կիրառում: Գյուղատնտեսական կոոպերատիվներին պետական աջակցության ծրագրի ներդրում:	«Գյուղատնտեսական կոոպերատիվների մասին» ՀՀ օրենքի դրույթներին համապատասխան:	թյան նախարարություն			
2. Պարենային ապահովության (անվտանգության) մակարդակի բարձրացում								
3.	Հայաստանի Հանրապետությունում պարենային անվտանգության հայեցակարգի իրականացումն ապահովող միջոցառումների ծրագրի մշակում և իրականացում	Հայաստանի Հանրապետությունում պարենային անվտանգության հայեցակարգի դրույթների համակարգված իրականացում:	Տեղական արտադրության սննդամթերքի մրցունակության բարձրացման միջոցով ներմուծվող պարենամթերքը տեղական արտադրությամբ փոխարինում, արտահանման խթանում: Հանրապետությունում առաջնահերթ անհրաժեշտ պարենամթերքի ինքնաբավության մակարդակի բարձրացում: Սննդամթերքի	Հայաստանի Հանրապետությունում պարենային անվտանգության հայեցակարգի կատարումն ապահովող միջոցառումների վերաբերյալ ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի հրամանի առկայություն: Կենսապես կարևորագույն պարենամթերքի	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն, Պետական կառավարման այլ շահագրգիռ մարմիններ	2016-2020թթ.	-	

	Միջոցառում	Նպատակ/Խնդիր	Արդյունք	Արդյունքի գնահատման ցուցանիշները	Իրականացնողներ	Ժամկետը	Ֆինանսավորման աղբյուրը	Պահանջվող ֆինանսավորման մոտավոր գնահատականը 1 տարվա կտրվածքով, մլն դրամ
			քի ֆիզիկական ու տնտեսական մատչելիության և անվտանգության ապահովում:	ինքնաբավության մակարդակը:				
4.	Հայաստանի Հանրապետությունում պարենային անվտանգության 2020-2025թթ. նոր հայեցակարգի մշակում	Մենդամերքի ֆիզիկական և տնտեսական մատչելիության, սպառողների առողջության ապահովմանն ուղղված 2020-2025թթ. հայեցակարգային մոտեցումների ու գերակայությունների սահմանում: Պարենամերքի արտաքին ապրանքաշրջանառության հաշվեկշռի բարելավում:	Տեղական արտադրության սննդամերքի մրցունակության և անվտանգության մակարդակի բարձրացման միջոցով ներմուծվող պարենամերքերը տեղական արտադրությամբ փոխարինում: Հանրապետությունում առաջնահերթ անհրաժեշտ պարենամերքի ինքնաբավության մակարդակի բարձրացում մինչև 85%:	Հայաստանի Հանրապետության պարենային անվտանգության 2020-2025թթ. Հայեցակարգի առկայություն:	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն, Պետական կառավարման այլ շահագրգիռ մարմիններ	2018-2019թթ.	-	
3. Բուսաբուծության ճյուղի զարգացում								
5.	Գյուղատնտեսական մշակաբույսերի սերմերի ապահովության, սերմնաբուծության զարգացման ծրագրի իրականացում	Գյուղատնտեսական մշակաբույսերի անհայտ ծագման սերմերի օգտագործման բացառում, մշակաբույսերի բերքատվության ու արդյունավետության բարձրացում: Բնական գործոններով (երաշտ, ցրտահարություն) պայմանավորված՝	Կբացառվի անհայտ ծագման սերմերի օգտագործումը, կբարձրանա գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվությունը, ինտենսիվացման մակարդակը և մրցունակությունը:	Հիմնական գյուղատնտեսական մշակաբույսերի միջին բերքատվության բարձրացում տարեկան միջին հաշվով 1.0-1.5 %-ի սահմաններում: Ծրագրային ժամանակահատվածի վերջում բարձր վերարտադրության սերմերի օգտագործման տեսակարար կշռի ավելացում	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն, Հայաստանի Հանրապետության մարզպետարաններ	2016-2020թթ.	ՀՀ պետական բյուջե, տնտեսավարողների միջոցներ	

	Միջոցառում	Նպատակ/Խնդիր	Արդյունք	Արդյունքի գնահատման ցուցանիշները	Իրականացնողներ	Ժամկետը	Ֆինանսավորման աղբյուրը	Պահանջվող ֆինանսավորման մոտավոր գնահատականը 1 տարվա կտրվածքով, մլն դրամ
		ռիսկերի մեղմում:		միջինը 95 %-ի սահմաններում:				
6.	Սերմերի որակի ստուգման և պետական սորտափորձարկման միջոցառումների ծրագրի իրականացում	Գյուղատնտեսական մշակաբույսերի ցանքային ցածր որակ ունեցող սերմերի և տնկանյութի օգտագործման բացառում: Կոնդիցիոն սերմերի վերարտադրության ապահովում: Սերմնաբուծության և սերմապահովության պետական ծրագրերի սպասարկում:	Կոնդիցիոն սերմերի վերարտադրության և օգտագործման ծավալների ավելացում: Գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվության բարձրացում:	Օգտագործվող սերմերի մեջ կոնդիցիոն սերմերի տեսակարար կշիռը: Գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվության ցուցանիշի փոփոխություն:	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն	2016-2025թթ. յուրաքանչյուր տարի	ՀՀ պետական բյուջե, տնտեսավարողների միջոցներ	
7.	Բարձրորակ տնկիներով հողօգտագործողներին մատակարարման միջոցառումների իրականացում	Բարձր որակի և բարձրարժեք սորտերի խաղողի և տարբեր պտղատեսակների տնկիների արտադրությանն աջակցություն: Նոր հիմնվող այգիները մաքրասորտ, լիարժեք, բարձր բերքատու և մեքենահարմար դարձնելը:	Պտղի, հատապտղի և խաղողի արտադրության ծավալների ավելացում, բերքատվության, արտադրության արդյունավետության և մրցունակության բարձրացում:	Պտղի և խաղողի սորտային կազմը: Պտղի, հատապտղի և խաղողի բերքատվության ցուցանիշի փոփոխություն:	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն	2016-2025թթ. յուրաքանչյուր տարի	Տնտեսավարողների ներդրումներ, վարկեր, դրամաշնորհներ	
8.	Հողերի ագրոքիմիական հետազոտության և բերրիության բարձրացման միջոցառումների	Դաշտային լաբորատոր ուսումնասիրությունների հիման վրա գյուղատնտեսական	Հողի կառուցվածքի բարելավում: Հողերի բերրության և գյուղատնտեսական կուլտուրաների բերքա-	Օգտագործվող հանքային պարարտանյութերի տեսակների	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախա-	2016-2025թթ. յուրաքանչյուր տարի	ՀՀ պետական բյուջե, տնտեսա-	

	Միջոցառում	Նպատակ/Խնդիր	Արդյունք	Արդյունքի գնահատման ցուցանիշները	Իրականացնողներ	Ժամկետը	Ֆինանսավորման աղբյուրը	Պահանջվող ֆինանսավորման մոտավոր գնահատականը 1 տարվա կտրվածքով, մլն դրամ
	Ծրագրի իրականացում	հողերի գիտականորեն հիմնավորված պարարտացման համակարգերի մշակում և ներդրում:	տվության բարձրացում:	հարաբերակցության փոփոխություն: Գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվության ցուցանիշի փոփոխություն: Գյուղատնտեսական հողատեսքերում ագրոքիմիական հետազոտությունների արդյունքների գրանցվող փոփոխություններ:	րարություն		վարողների միջոցներ	
9.	Բույսերի պաշտպանության միջոցառումների ծրագրի իրականացում	Առավել տարածված և վտանգավոր օրգանիզմների դեմ բույսերի պաշտպանության կենտրոնացված և գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների միջոցով պայքարի միջոցառումների իրականացումը:	Կլանխմվի վնասատու օրգանիզմների գործունեությունը, նվազագույնի կհասցվի դրանց տարածման գոտին: Կապահովվի բարձր բերքատվություն և կպահպանվի բերքի որակ:	Բույսերի պաշտպանության գործընթացում գտնվող տարածքների չափը: Բուսասանիտարական վիճակը: Գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվության փոփոխությունը:	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն	2016-2025թթ. յուրաքանչյուր տարի	ՀՀ պետական բյուջե, տնտեսավարողների միջոցներ	
10.	Գյուղացիական տնտեսություններում ջերմատնային տնտեսության զարգացման աջակցության միջոցառումների իրականացում	Գյուղացիական տնտեսությունների ռեսուրսային ներուժի առավել արդյունավետ օգտագործում: Բուսաբուծական մթերքների սեզոնայինության մեղմում, բուսական ծագման	Գյուղացիական տնտեսությունների եկամուտների ավելացում, սեզոնից դուրս բանջարեղենի և բուսական ծագման արտադրատեսակների գների կայունության ապահովում:	Ջերմատների զբաղեցրած մակերեսի փոփոխությունը: Սեզոնից դուրս ջերմոցային մշակաբույսերի արտաքին ապրանքաշրջանառության և արտադրության ծավալները:	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն	2016-2025թթ.	Արտաքին ներդրումներ, դրամաշնորհներ	

	Միջոցառում	Նպատակ/Խնդիր	Արդյունք	Արդյունքի գնահատման ցուցանիշները	Իրականացնողներ	Ժամկետը	Ֆինանսավորման աղբյուրը	Պահանջվող ֆինանսավորման մոտավոր գնահատականը 1 տարվա կտրվածքով, մլն դրամ
		արտադրանքի արտաքին ապրանքաշրջանառության վիճակի բարելավում:						
11.	Գյուղացիական տնտեսություններում ոռոգման ջրախնայողական արդիական տեխնոլոգիաների ներդրման միջոցառումների իրականացում	Ոռոգման ջրի խնայողություն, արտադրության ծախսերի կրճատում, արտադրության արդյունավետության բարձրացում:	Ջրապահովվածության մակարդակի բարձրացում, ոռոգման ջրի ծախսի և կորուստների կրճատում, ոռոգման ջրով սնուցման ռեժիմի բարելավում, բերքատվության բարձրացում:	Ոռոգման արդիական տեխնոլոգիաներով հագեցած դաշտային մշակաբույսերի և բազմամյա տնկարկների տարածքը: Միավոր արտադրանքի ստացման համար ջրի ծախսի չափաքանակը և տեխնոլոգիա կիրառված տարածքներից գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվության և միջին բերքատվության փոփոխությունը:	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն	2016-2020թթ.	Արտաքին ներդրումներ, դրամաշնորհներ, տնտեսավարողների և ՀՀ օրենսդրությամբ չարգելված այլ միջոցներ	
12.	Գյուղատնտեսական հողատեսքերի պահպանման, բարելավման միջոցառումների իրականացում	Գյուղատնտեսական հողատարածքների, բնակավայրերի, տնտեսական արժեք ներկայացնող շենքերի, շինությունների տարածքների պաշտպանություն ջրատարման (սելավներ և վարարումներ) ռիսկից:	Գյուղատնտեսական հողատեսքերի, բնակավայրերի, տնտեսական արժեք ներկայացնող շենքերի, շինությունների տարածքների ջրատարման, ջրածածկման ռիսկի կանխում:	Իրականացված հակահեղեղային միջոցառումների (գետերի հունների մաքրման, ափապաշտպան, ինժեներական կառույցների շինարարության) քանակը, ջրատարման, ջրածածկման երևույթների բացակայությունը	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն, Հայաստանի Հանրապետության տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարություն	2016-2025թթ.	Արտաքին ներդրումներ, դրամաշնորհներ, ՀՀ օրենսդրությամբ չարգելված այլ աղբյուրներ	

	Միջոցառում	Նպատակ/Խնդիր	Արդյունք	Արդյունքի գնահատման ցուցանիշները	Իրականացնողներ	Ժամկետը	Ֆինանսավորման աղբյուրը	Պահանջվող ֆինանսավորման մոտավոր գնահատականը 1 տարվա կտրվածքով, մլն դրամ
				կամ առկայությունը:				
13.	Գյուղատնտեսական աղակալած հողերի աղազեցման ծրագրի մշակում և տեխնոլոգիայի փորձարկում	Գյուղատնտեսական աղակալած հողերի աղազեցման արդյունավետ տեխնոլոգիայի մշակում և ներդրում:	Աղազեցման արդյունավետ ու մատչելի տեխնոլոգիայի համատարած կիրառման հնարավորությունների ստեղծում:	1հա հողատարածքի աղազեցման համար պահանջվող ծախսերը և փորձնական ծրագրով աղազեցված տարածքի չափը:	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն	2017-2020թթ.	ՀՀ պետական բյուջե, դրամաշնորհներ	
4. Անասնաբուծության ճյուղի զարգացում								
14.	Տոհմաբուծության զարգացման և արհեստական սերմնավորման միջոցառումների իրականացում	Գյուղատնտեսական կենդանիների տոհմային հատկանիշների կատարելագործում, նոր բարձր մթերատու ցեղերի բուծում, գյուղատնտեսական կենդանիների հիվանդությունների կանխարգելում:	Գյուղատնտեսական կենդանիների մթերատվության բարձրացում, անասնապահությամբ զբաղվող գյուղացիական տնտեսությունների եկամուտների ավելացում, ճյուղի արդյունավետության բարձրացում: Արհեստական սերմնավորման մեջ ընդգրկվող կովերի գլխաքանակի ավելացում՝ 10 տարվա ընթացքում հասցնելով 100000 գլխի: Գյուղատնտեսական կենդանիների տոհմային հատկանիշների բարելավում:	Յուրաքանչյուր տարի միջին հաշվով կովերի արհեստական սերմնավորման ծավալների ավելացում 10 հազար գլխով:	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն, Հայաստանի Հանրապետության մարզպետարաններ, Մասնավոր տնտեսավարողներ (համաձայնությամբ)	2016-2025թթ.	Տնտեսավարողների միջոցներ, դրամաշնորհներ, վարկեր	
15.	Խոշոր եղջերավոր կենդանիների տոհմային և մթերատու հատկանիշների բարելավման միջոցառումների ծրագրի	Արտերկրներից բարձր տոհմային հատկանիշներ ունեցող գյուղատնտեսական կենդանիների ներմուծման մի-	Խոշոր եղջերավոր կենդանիների մթերատվության բարձրացում, անասնապահական մթերքների արտադրության արդյունա-	Տարեկան միջին հաշվով 250-300 գլուխ տոհմային երինջների ներկրում: Նախարի կառուցվածքում տոհմային բարձր հատ-	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն,	2016-2025թթ.	ՀՀ պետական բյուջե, տնտեսավարողների	

	Միջոցառում	Նպատակ/Խնդիր	Արդյունք	Արդյունքի գնահատման ցուցանիշները	Իրականացնողներ	Ժամկետը	Ֆինանսավորման աղբյուրը	Պահանջվող ֆինանսավորման մոտավոր գնահատականը 1 տարվա կտրվածքով, մլն դրամ
	իրականացում	ջոցով տավարի հոտի կառուցվածքի բարելավում, գյուղատնտեսական կենդանիների մթերատվության բարձրացում:	վետության և մրցունակության բարձրացում, արտադրության ծավալների ավելացում:	կանիշներ ունեցող կենդանիների տեսակարար կշիռը: Մթերատվության ցուցանիշների փոփոխությունը:	Հայաստանի Հանրապետության մարզպետարաններ		միջոցներ, դրամաշնորհներ վարկեր	
16.	Գյուղատնտեսական կենդանիների պատվաստումների ծրագրի իրականացում	Կանխարգելիչ միջոցառումների իրականացմամբ՝ հանրապետության տարածքում կենդանիների շրջանում վարակիչ հիվանդությունների տարածվածության նվազեցում և կայուն համաճարակային իրավիճակի ապահովում: Գյուղատնտեսական կենդանիների մթերատվության բարձրացում և անասնապահական մթերքների որակի ապահովում	Գյուղատնտեսական կենդանիների, մարդկանց և կենդանիների շրջանում վարակիչ հիվանդությունների տարածվածության նվազեցում և կայուն համաճարակային իրավիճակի ապահովում: Գյուղատնտեսական կենդանիների մթերատվության բարձրացում և անասնապահական մթերքների որակի ապահովում	Գյուղատնտեսական կենդանիների կանխարգելիչ և ախտորոշիչ հիվանդությունների թիվը: Պատվաստումների թիվը: Անասնահամաճարակային վիճակը հանրապետությունում:	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն	2016-2025թթ. յուրաքանչյուր տարի.	ՀՀ պետական բյուջե	
5. Սննդամթերքի անվտանգության համակարգի զարգացում								
17.	Սննդամթերքի անվտանգության միջազգայնորեն ընդունված չափանիշների ներդրման միջոցառումների իրականացում: Հայաստանում Կոդեքս Ալիմենտարիուս միջգերատեսչական հանձնաժողովի գործունեության	Սննդամթերքի անվտանգության օրենսդրության, լաբորատոր կարողությունների, կադրերի պատրաստվածության համապատասխանեցում միջազգային չափանիշներին:	Հանրապետության բնակչությանն անվտանգ սննդամթերքի մատակարարում, գյուղատնտեսական ծագման արտադրատեսակների արտաքին ապրանքաշրջանառության հաշվեկշռի բարելավում: Սննդի անվտանգության և որակի վերահսկման հա-	Մշակված իրավական ակտերի համապատասխանեցումը սննդամթերքի անվտանգության օրենսդրության միջազգային չափանիշներին իրենց քանակով և տեսակով, համապատասխանեցումը լաբորատոր կարողությունների միջազգային չափանիշ-	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն, Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարություն, Հայաստանի Հանրապետության	2016-2025թթ.	-	-

	Միջոցառում	Նպատակ/Խնդիր	Արդյունք	Արդյունքի գնահատման ցուցանիշները	Իրականացնողներ	Ժամկետը	Ֆինանսավորման աղբյուրը	Պահանջվող ֆինանսավորման մոտավոր գնահատականը 1 տարվա կտրվածքով, մլն դրամ
	ապահովում		մակարգերի միջազգային չափանիշներին համապատասխանեցման գործընթացի համակարգված իրականացում:	ներին որևէ միջազգային ստանդարտի ներդրմամբ (եթե անհրաժեշտություն կա և հնարավոր է), միջազգային չափանիշներին համապատասխան պատրաստված կադրերի և մասնագետների թիվը: Սննդի որակի վերահսկման համակարգի միջազգայնորեն ընդունված չափանիշներին համապատասխանության աստիճանը: Սննդի որակի և անվտանգության պատճառներով տեղական արտադրանքի արտահանման արգելքների բացառում:	տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարություն			
18.	Հանրապետությունում փոքրածավալ սպանդանոցների հիմնադրմանն ու գործունեությանն աջակցության ծրագրերի իրականացում	Գյուղատնտեսական կենդանիների սպանդանոցների բարելավում: Սննդամթերքի հետազոտության ապահովում: Սննդամթերքի անվտանգության պահանջներին համապատասխան իրացվող մասնաբերքի որակի ա-	Մսի համար սննդի շղթայի մի շարք փուլերի գործունեության բարելավում: Սննդի շղթայի փուլերում սննդամթերքի անվտանգության մակարդակի բարձրացում: Մսի որակի ապահովում, կորուստների կրճատում, հիվանդությունների տարածման բացառում:	Ձևավորված և գործող սպանդանոցների թիվը: Սպանդանոցային մորթի ենթարկված մսի տեսակարար կշիռը: Մինչև ռազմավարության ընդգրկող ժամանակահատվածի ավարտը յուրաքանչյուր մարզում 2-3 գործող սպանդանոցների	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն, Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարություն, Հայաստանի Հանրապետության	2016-2025թթ.	Դրամաշնորհներ, արտաքին ներդրումներ, տնտեսավարողների միջոցներ	

	Միջոցառում	Նպատակ/Խնդիր	Արդյունք	Արդյունքի գնահատման ցուցանիշները	Իրականացնողներ	Ժամկետը	Ֆինանսավորման աղբյուրը	Պահանջվող ֆինանսավորման մոտավոր գնահատականը 1 տարվա կտրվածքով, մլն դրամ
		պահովում, իրացվող մասնաբերքի միջոցով հիվանդությունների տարածման բացառում:		առկայությունը:	մարզպետարաններ			
19.	Անասնաբուժասանիտար իայի սննդամթերքի անվտանգության և բուսասանիտարիայի ոլորտում ծառայությունների մատուցման ծրագրի իրականացում	Հանրապետությունում բույսերի կարանտին և առավել վտանգավոր օրգանիզմներով և հիվանդություններով վարակվածության, կենդանիների ինֆեկցիոն, կենդանիների և մարդկանց համար ընդհանուր վարակիչ հիվանդություններով վարակվածության ճշգրտում և վերջիններիս հիման վրա բույսերի պաշտպանության և անասնաբուժական հակահամաճարակային միջոցառումների ծրագրերի մշակում:	Բույսերի վնասատուների և հիվանդությունների, ինչպես նաև կենդանիների հիվանդությունների դեմ ախտորոշիչ և կանխարգելիչ միջոցառումների ծրագրերի մշակում:	Բույսերի և կենդանիների վնասակար և առավել վտանգավոր հիվանդությունների առկայությունը և իրավիճակի փոփոխությունը:	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն	2016-2025թթ. յուրաքանչյուր տարի	ՀՀ պետական բյուջե	
20.	Գյուղատնտեսական կենդանիների համարակալման և հաշվառման ծրագրի իրականացում	Հանրապետությունում տոհմային գործի անասնաբուժական համակարգված միջոցառումների բարելավման համար	Տոհմային աշխատանքի բարելավում: Անասնաբուժական աշխատանքների կանոնակարգված իրականացման համար	Համարակալման և հաշվառման ուղղությամբ իրականացված նախապատրաստական աշխատանքներ: Գյուղատնտեսական	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն	2016-2025թթ.	ՀՀ պետական բյուջե, դրամաշնորհներ	

	Միջոցառում	Նպատակ/Խնդիր	Արդյունք	Արդյունքի գնահատման ցուցանիշները	Իրականացնողներ	Ժամկետը	Ֆինանսավորման աղբյուրը	Պահանջվող ֆինանսավորման մոտավոր գնահատականը 1 տարվա կտրվածքով, մլն դրամ
		Նախադրյալների ստեղծում: Ճյուղում ապահովագրական համակարգի համարելակետային բազայի ստեղծում:	պայմանների ստեղծում: Անասնապահության հաշվառման համակարգի բարելավում:	կենդանիների համարակալված և հաշվառված գլխաքանակը ըստ տեսակների:				
6. Գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին հասցեական աջակցության (սուբսիդավորման) մեխանիզմների ներդրում								
21.	«Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղատնտեսության սուբսիդավորման ուղղությունների հայեցակարգին հավանություն տալու մասին» ՀՀ կառավարության արձանագրային որոշման նախագիծը ՀՀ կառավարություն ներկայացնելը	Գյուղատնտեսությունում սուբսիդավորման մեխանիզմների կիրառման իրավական դաշտի կատարելագործում: Սուբսիդավորման բնագավառում միասնական մոտեցումներ ձևավորելու, համակարգված քաղաքականություն իրականացնելու համար հիմքերի ստեղծում	Հայեցակարգի ընդունմամբ կիստակեցվեն գյուղատնտեսության սուբսիդավորման ուղղությունները և գերակայությունները, վերջինս նախադրյալ կհանդիսանա այդ բնագավառում համակարգված քաղաքականության իրականացման և արդյունքում ոլորտում սուբսիդավորման ծրագրերի արդյունավետության բարձրացման համար	Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղատնտեսության սուբսիդավորման ուղղությունների հայեցակարգի առկայություն:	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն	2016թ.	-	
22.	Գյուղատնտեսության սուբսիդավորման ուղղությունների կատարելագործում և դրանց կիրառման ծրագրերի իրականացում	Գյուղատնտեսական գործունեության համար անբարենպաստ պայմաններում գտնվող տնտեսավարողներին աջակցություն, զարգացման հնարավորությունների համահարթեցում:	Գյուղական համայնքներում գյուղատնտեսության զարգացման համար հավասար հնարավորությունների ստեղծում:	Սուբսիդավորման ծրագրերում ընդգրկված համայնքների թիվը: Ծրագիրն ընդգրկող համայնքներում գյուղատնտեսական արտադրական ցուցանիշների փոփոխությունը:	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն	2016-2025թթ.	ՀՀ պետական բյուջե, դրամաշնորհներ	

	Միջոցառում	Նպատակ/Խնդիր	Արդյունք	Արդյունքի գնահատման ցուցանիշները	Իրականացնողներ	Ժամկետը	Ֆինանսավորման աղբյուրը	Պահանջվող ֆինանսավորման մոտավոր գնահատականը 1 տարվա կտրվածքով, մլն դրամ
23.	Գյուղատնտեսությունում տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման ծրագրի իրականացում	Գյուղատնտեսությունում տրամադրվող վարկերի մատչելիության բարձրացում: Վարկավորման ծավալների ընդլայնում:	Գյուղատնտեսությունում առկա խնդիրների լուծում: Գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների կարողությունների ընդլայնում, վարկունակության և մրցունակության բարձրացում:	Ծրագրում ընդգրկված վարկերի տոկոսադրույքի առնվազն 6 %-ի սուբսիդավորում: Մայր գումարի և տոկոսադրույքի մարման առնվազն 6 ամիս արտոնյալ ժամկետի սահմանում: Գյուղատնտեսությունում տոկոսադրույքի սուբսիդավորմամբ տրամադրվող վարկերի ծավալը:	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն, Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների նախարարություն, Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկ (համաձայնությամբ)	2016-2025թթ. յուրաքանչյուր տարի	ՀՀ պետական բյուջե	
24.	Հանքային պարարտանյութերի ներկրման և գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին մատչելի գներով մատակարարման ծրագրի իրականացում	Հողօգտագործողներին մատչելի գներով հանքային (ազոտական, ֆոսֆորական, կալիումական) պարարտանյութերի մատակարարման միջոցով ագրոտեխնիկական պահանջների կատարում:	Ագրոտեխնիկական պահանջներին համապատասխան հանքային պարարտանյութերի օգտագործման հնարավորությունների ստեղծում:	Գյուղացիական տնտեսություններին մատչելի գներով հանքային պարարտանյութերի տարբեր տեսակների նկատմամբ վճարունակ պահանջարկի 100 %-ով բավարարում:	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն	2016-2025թթ. յուրաքանչյուր տարի	ՀՀ պետական բյուջե, տնտեսավարողների միջոցներ	
25.	Գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին շուկայականից ցածր գնով դիզելային վառելանյութի մատակարարման ծրագրի իրականացում	Գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին մատչելի պայմաններով դիզելային վառելանյութի մատակարարման արդյունքում	Գյուղատնտեսությունում արտադրական գործընթացների մեքենայացման մակարդակի բարձրացում: Ագրոտեխնիկական ժամկետներում արտադրական գործընթացների	Գյուղացիական տնտեսություններին մատչելի գներով դիզելային վառելանյութի վճարունակ պահանջարկի 100 %-ով բավարարում:	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն	2016-2020թթ. յուրաքանչյուր տարի	ՀՀ պետական բյուջե, տնտեսավարողների միջոցներ	

	Միջոցառում	Նպատակ/Խնդիր	Արդյունք	Արդյունքի գնահատման ցուցանիշները	Իրականացնողներ	Ժամկետը	Ֆինանսավորման աղբյուրը	Պահանջվող ֆինանսավորման մոտավոր գնահատականը 1 տարվա կտրվածքով, մլն դրամ
		մեքենայացված աշխատանքների ագրոտեխնիկական սահմանված ժամկետում իրականացում:	իրականացում:					
7. Գյուղատնտեսության ռեսուրսային ներուժի օգտագործման խթանում								
26.	Բնական կերհանդակների (արոտավայրերի) օգտագործման վիճակի բարելավման միջոցառումների իրականացում	Բնական կերահանդակների համակարգված օգտագործման միջոցով բնական ռեսուրսների պահպանում և վերարտադրության ապահովում, անասնապահության արդյունավետության բարձրացում:	Արոտների բնապահպանական վիճակի բարելավում: Խոշոր և մանր եղջերավորների մսի, կաթի արտադրության ծախսերի կրճատում և արտադրության արդյունավետության ու արտադրանքի մրցունակության բարձրացում:	Հանրապետության հեռագնա արոտների նպատակային օգտագործման մակարդակը: Անասնապահական մթերքների արտադրության ծավալների փոփոխություն:	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն	2016-2025թթ.	ՀՀ պետական բյուջե, արտաքին ներդրումներ	
27.	Օրգանական գյուղատնտեսության զարգացմանն աջակցության միջոցառումների իրականացում:	Գյուղատնտեսության ռեսուրսային ներուժի օգտագործման մակարդակի բարձրացում: Օրգանական եղանակով ստացվող գյուղատնտեսական մթերքների արտադրության ծավալների ավելացում:	Բարձր ավելացված արժեք ապահովող գյուղատնտեսական արտադարների արտադրության ավելացում: Գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների եկամուտների ավելացում, գյուղատնտեսական ծագման արտադրատեսակների արտաքին ապրանքաշրջանառության հաշվեկշռի բարելավում:	Օրգանական եղանակով գործող տնտեսությունների թվի դրական փոփոխություն: Օրգանական արտադրանքի ծավալի փոփոխությունը:	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն	2016-2025թթ.	Տնտեսավարողների ներդրումներ, վարկեր, դրամաշնորհներ	
28.	Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրս-	Գյուղական համայնքների բնական	Համայնքային գյուղատնտեսական	Ջրարբիացված արոտների տարածքը:	Հայաստանի Հանրապետության	2016-2020թթ.	Արտաքին ներդրում-	

	Միջոցառում	Նպատակ/Խնդիր	Արդյունք	Արդյունքի գնահատման ցուցանիշները	Իրականացնողներ	Ժամկետը	Ֆինանսավորման աղբյուրը	Պահանջվող ֆինանսավորման մոտավոր գնահատականը 1 տարվա կտրվածքով, մլն դրամ
	ների կառավարման և մրցունակության երկրորդ ծրագրի իրականացում	ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործում: Անասնապահության զարգացման հնարավորությունների օգտագործում, արդյունավետության և մրցունակության բարձրացում անասնապահական մթերքների արտադրության ծավալների ավելացում: Կոոպերատիվների ձևավորում և դրանց գործունեության խթանում: Ագրարային ոլորտի փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացման խթանում:	ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործում: Անասնապահության զարգացման համար հնարավորությունների ստեղծում, կոոպերատիվների ձևավորում, գյուղատնտեսության արտադրության արդյունավետության բարձրացումը, ագրոբիզնեսի զարգացում: Անասնապահական տնտեսությունների եկամուտների ավելացում:	Անցկացված ջրագծերի երկարությունը: Ստեղծված կոոպերատիվների թիվը: Ձևավորված կաթի հավաքման կետերի և կաթի վերամշակման կարողությունների թիվը: Իրականացված նորարարական դրամաշնորհային ծրագրերի քանակը: Ծրագիրն ընդգրկող համայնքներում գյուղատնտեսական կենդանիների մթերատվությունը:	գյուղատնտեսության նախարարություն, Հայաստանի Հանրապետության մարզպետարաններ		ներ, ՀՀ պետական բյուջե	
8. Գյուղատնտեսական ռիսկերի մեղմացում								
29.	Գյուղատնտեսության ոլորտում ապահովագրական համակարգի ներդրման փորձնական և դրական արդյունքների դեպքում դեպքում՝ հիմնական ծրագրերի իրականացում	Գյուղատնտեսության ոլորտում ապահովագրական համակարգի մշակված մեխանիզմների փորձարկում, մեխանիզմների կատարելագործման համար նախադրյալների ստեղծում: Տարբեր ռիսկերի պայ-	Գյուղատնտեսության ոլորտում ապահովագրական համակարգի ներդրման մեխանիզմների աուկայություն, դրանց կատարելագործման հնարավորությունների, ապահովագրության արժեքի գնահատում: Գյուղատնտեսության ապահովագրության	Ապահովագրական փորձնական ծրագրի մեջ տնտեսավարողների ընդգրկվածությունը, ապահովագրվող ռիսկերի շրջանակը: Փորձնական ծրագրի մեխանիզմների հիման վրա ապահովագրության ծրագրի շարունակման	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն, Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների նախարարություն, Հայաստանի	2016-2018թթ. և ապահովագրական համակարգի ներդրման պայմաններում՝ հետագա տարիներ	Դրամաշնորհներ, արտաքին ուղղակի ներդրումներ, տնտեսավարողների ներդրումներ ՀՀ պետական	

	Միջոցառում	Նպատակ/Խնդիր	Արդյունք	Արդյունքի գնահատման ցուցանիշները	Իրականացնողներ	Ժամկետը	Ֆինանսավորման աղբյուրը	Պահանջվող ֆինանսավորման մոտավոր գնահատականը 1 տարվա կտրվածքով, մլն դրամ
		մաններում գյուղատնտեսական գործունեության շարունակականության ապահովում: Տնտեսական վերարտադրության համար պայմանների ստեղծում:	փորձնական ծրագրի իրականացում և դրական արդյունքների դեպքում ներդրված ապահովագրական համակարգ: Բնական և տեխնաձին, բուսասանիտարական և անասնահամաճարակային ռիսկերի առաջացման դեպքում գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների կորուստների մի մասի փոխհատուցում և տնտեսական վերարտադրության ապահովման համար հնարավորությունների ստեղծում	հնարավորությունը: Վերջինիս դրական գնահատականի դեպքում՝ ապահովագրական գործընթացում ընդգրկված տնտեսությունների շրջանակը: Ապահովագրական գործընթացը ներառող գոտում ապահովագրական պատահարների թիվը և տրամադրված հատուցումների չափը	Հանրապետության կենտրոնական բանկ (համաձայնությամբ) Ապահովագրական ընկերություններ (համաձայնությամբ)		բյուջե	
30.	Կարկտապաշտպան ցանցաշերտերի ներդրման գործընթացի աջակցության միջոցառումների իրականացում	Բնական աղետների, մասնավորապես, կարկտահարության վնասների կրճատում:	Բերքի կորստի կրճատում, գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների եկամուտների պահպանում:	Ներդրված կարկտապաշտպան ցանցաշերտերի մակերեսը: Տվյալ տեխնոլոգիայի կիրառման արդյունքում կարկտահարության դեպքում վնասվածության աստիճանը:	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարություն	2016-2025թթ.	Տնտեսավարողների միջոցներ, դրամաշնորհներ, վարկեր	
9. Գյուղատնտեսական մթերքների իրացման համակարգի աջակցություն								
31.	Գյուղատնտեսական մթերքների իրացման համակարգի զարգաց-	Գյուղատնտեսական մթերքների արտադրող-սպառող	Գյուղատնտեսական մթերքների ապրանքայնության մակարդակի բարձ-	Գյուղատնտեսության ապրանքայնության մակարդակի փոփոխու-	Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսու-	2016-2020թթ.	Դրամաշնորհներ, տնտեսա-	

	Միջոցառում	Նպատակ/Խնդիր	Արդյունք	Արդյունքի գնահատման ցուցանիշները	Իրականացնողներ	Ժամկետը	Ֆինանսավորման աղբյուրը	Պահանջվող ֆինանսավորման մոտավոր գնահատականը 1 տարվա կտրվածքով, մլն դրամ
	մանն աջակցության միջոցառումների իրականացում	շղթայում արտադրանքի ազատ շարժի պայմանների բարելավում: Գյուղատնտեսական մթերքների կորուստների կրճատում, իրացման պայմանագրային համակարգի ներդրում:	րացում: Գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների եկամուտների ավելացում: Գյուղատնտեսական մթերքների ծավալների ավելացման և կորուստների կրճատման հնարավորությունների ստեղծում:	թյունը: Գյուղատնտեսական մթերքների ներմուծման և արտահանման հաշվեկշռի փոփոխությունը:	թյան նախարարություն, Հայաստանի Հանրապետության տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարություն, Հայաստանի Հանրապետության մարզպետարաններ		վարողների միջոցներ, Վարկեր	

ԱՄՓՈՓԱԹԵՐԹ

**«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ 2016-2025 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԱՅՈՒՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ 2016-2025 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԱՅՈՒՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ԱՊԱՀՈՎՈՂ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ՑԱՆԿԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ»
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇՄԱՆ ՆԱԽԱԳԾԻ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՀՀ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՑ ՍՏԱՑՎԱԾ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԴԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ**

Առարկության, առաջարկության հեղինակը, գրության ստացման ամսա- թիվը և համարը	Առարկության, առաջարկության բովանդակությունը	Եզրակացություն	Կատարված փոփոխությունները
ՀՀ արդարադատության նախարար (26.07.2016թ. N 02/14/9422-16)	Հակակոռուպցիոն բնագավառում կարգավորման ազդեցության գնա- հատման եզրակացություն «Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության 2016-2025 թվա- կանների կայուն զարգացման ռազմա- վարությունը և Հայաստանի Հանրապե- տության գյուղատնտեսության 2016- 2025 թվականների կայուն զար- գացման ռազմավարության կա- տարումն ապահովող միջոցառումների ցանկը հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կա- ռավարության որոշման նախագիծն իր մեջ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2009 թվականի հոկ- տեմբերի 22-ի «Նորմատիվ իրավական	Ընդունվել է ի գիտություն:	

Առարկության, առաջարկության հեղինակը, գրության ստացման ամսա- թիվը և համարը	Առարկության, առաջարկության բովանդակությունը	Եզրակացություն	Կատարված փոփոխությունները
	ակտերի նախագծերի հակակոռուպցիոն բնագավառում կարգավորման ազդեցության գնահատման իրականացման կարգը հաստատելու մասին» թիվ 1205-Ն որոշմամբ հաստատված Կարգի 9-րդ կետով նախատեսված որևէ կոռուպցիոն գործոն չի պարունակում:		
ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարար (28.07.2016թ. N ԱԱ/ՀՄ-2-3/6812-16)	Սոցիալական պաշտպանության ոլորտում կարգավորման ազդեցության գնահատման եզրակացություն «Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության 2016-2025 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարությունը և Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության 2016-2025 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարության կատարումն ապահովող միջոցառումների ցանկը հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշման նախագծի (այսուհետ՝ նախագիծ) սոցիալական պաշտպանության ոլորտում կարգավորման ազդեցության գնահատումը կատարվել է «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ	Ընդունվել է ի գիտություն:	

Առարկության, առաջարկության հեղինակը, գրության ստացման ամսա- թիվը և համարը	Առարկության, առաջարկության բովանդակությունը	Եզրակացություն	Կատարված փոփոխությունները
	օրենքի 27.1 հոդվածի և ՀՀ Կառավարության 2010 թվականի հունվարի 14-ի N 18-Ն որոշման համաձայն: Նախագծի սոցիալական պաշտպանության ոլորտում կարգավորման ազդեցության գնահատումը կատարվել է սոցիալական պաշտպանության ոլորտի և դրա առանձին ենթաօլորտների իրավիճակի բնութագրիչների և դրանց ինդիկատորների հիման վրա: Նախագիծը՝ ա) ռազմավարական կարգավորման ազդեցության տեսանկյունից ունի դրական ազդեցություն. բ) շահառուների վրա կարգավորման ազդեցության տեսանկյունից ունի դրական ազդեցություն:		
ՀՀ բնապահպանության նախարար (01.08.2016թ. N 1/05.3/11551-16)	«Հայաստանի Հանրապետության գյուղի և գյուղատնտեսության 2015-2025 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարությունը և Հայաստանի Հանրապետության գյուղի և գյուղատնտեսության 2015-2025 թվականների կայուն զարգացման ռազ-	ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության տնտեսված միջոցները ՀՀ կառավարության 2016 թվականի հուլիսի 7-ի թիվ 724-Ն, 2016 թվականի հուլիսի 21-ի թիվ 757-Ն և 2016 թվականի հուլիսի 21-ի թիվ 758-Ն որոշումների հիման վրա պակա-	

Առարկության, առաջարկության հեղինակը, գրության ստացման ամսա- թիվը և համարը	Առարկության, առաջարկության բովանդակությունը	Եզրակացություն	Կատարված փոփոխությունները
	մավարության կատարումն ապահովող միջոցառումների ցանկը հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշման նախագծի բնապահպանության բնագավառում կարգավորման ազդեցության գնահատման մասին եզրակացությունը չի տրամադրվում՝ հիմք ընդունելով Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2009 թվականի օգոստոսի 13-ի N 921-Ն որոշմամբ հաստատված կարգի 3-րդ կետի պահանջները: Միաժամանակ հայտնում եմ, որ «Հայաստանի Հանրապետության գյուղի և գյուղատնտեսության 2015-2025 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարությունը» 25.03.16թ ներկայացվել է շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության փորձաքննության հիմնական փուլ, սակայն փորձաքննության գործընթացը մնացել է անավարտ, որի մասին Ձեզ տեղեկացվել է 30.03.16թ թիվ 1/33/10596-16 գրությամբ: Քանի որ,	սեցվել են: Հետևաբար ներկայումս նախարարությունը բնապահպանական փորձաքննություն անցկացնելու համար նախատեսված 500.0 հազ. դրամ պետական տուրքի վճարման համար ազատ ֆինանսական միջոցներ չունի:	

Առարկության, առաջարկության հեղինակը, գրության ստացման ամսա- թիվը և համարը	Առարկության, առաջարկության բովանդակությունը	Եզրակացություն	Կատարված փոփոխությունները
	համաձայն «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի՝ հիմնադրությամբ փաստաթուղթը պարտադիր ենթակա է ռազմավարական գնահատման և փորձաքննության, ուստի փորձաքննության գործընթացը կսկսվի փաստաթղթերի թղթային տարբերակը և տուրքի անդորագիրը ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով ՀՀ բնապահպանության նախարարություն՝ շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության փորձաքննության ներկայացնելուց հետո:		
ՀՀ ֆինանսների նախարար (01.08.2016թ. N 01.1/83-3/19526-16)	Նախագծի վերաբերյալ հայտնում ենք հետևյալը. Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության 2016-2025 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարություն (այսուհետ՝ Ռազմավարություն). 1. Ռազմավարության 89-րդ կետի 21-րդ ենթակետով որպես Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղացիական	Ընդունվել է: Կատարվել են համապատասխան փոփոխություններ:	Ռազմավարության 89-րդ կետի 21-րդ ենթակետից հանվել է սահմանամերձ համայնքներին

Առարկության, առաջարկության հեղինակը, գրության ստացման ամսա- թիվը և համարը	Առարկության, առաջարկության բովանդակությունը	Եզրակացություն	Կատարված փոփոխությունները
	տնտեսությունների խոշորացմանը խոչընդոտող գործոնների հաղթահարման հնարավորություն մասնավորապես նշվում է սահմանամերձ համայնքներին ցուցաբերվող հարկային և սոցիալական պետական աջակցությունը: Այդ կապակցությամբ հայտնում ենք, որ անհասկանալի է, թե խոսքն ինչպիսի հարկային աջակցության մասին է, մասնավորապես, եթե խոսքը վերաբերում է սահմանամերձ համայնքներին հարկային արտոնություններ տրամադրելուն, ապա «Սահմանամերձ համայնքներում իրականացվող գործունեությունը հարկերից ազատելու մասին» ՀՀ օրենքով սահմանամերձ համայնքների համար արդեն իսկ սահմանված են մի շարք հարկային արտոնություններ: Մասնավորապես, նշված օրենքով սահմանվել է, որ սահմանամերձ համայնքներում ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնող տնտեսվարող սուբյեկտներն ազատվում են ձեռնար-		ցուցաբերվող հարկային և սոցիալական պետական աջակցությանը վերաբերող դրույթը:

Առարկության, առաջարկության հեղինակը, գրության ստացման ամսա- թիվը և համարը	Առարկության, առաջարկության բովանդակությունը	Եզրակացություն	Կատարված փոփոխությունները
	կատիրական գործունեությունից ստաց- ված բոլոր հիմնական հարկերից: Ընդունված է նաև «Սահմանամերձ համայնքներին սոցիալական աջակցու- թյան մասին» ՀՀ օրենքը: Հաշվի առնելով վերոգրյալը, առաջարկում ենք հիշյալ կետից հանել հարկային և սոցիալական պետական աջակցությանը վերաբերող դրույթը: 2. Ռազմավարության 98-րդ կետի 13-րդ ենթակետով առաջարկվում է խաղողի օղու և կոնյակի նոր արտա- դրատեսակների արտադրության խթանման, արտադրության որակի բա- րելավման և խաղողի մթերումների լրացուցիչ ծավալների ապահովման նպատակով խաղողի օղու և կոնյակի արտադրական գործունեության համար գանձվող պետական տուրքի դրույ- քաչափերի և ծանուցվող գործու- նեության տեսակների վերանայման հարցի համակողմանի ուսումնա- սիրության իրականացում և արդյունք- ներից ելնելով համապատասխան առաջարկությունների ներկայացում:	Ընդունվել է: Կատարվել է համապա- տասխան փոփոխություն:	Ռազմավարության 98-րդ կետի 13-րդ ենթակետը խմբագրվել է և խաղողի օղու վերաբերյալ համապատասխան դրույթը հանվել է:

Առարկության, առաջարկության հեղինակը, գրության ստացման ամսա- թիվը և համարը	Առարկության, առաջարկության բովանդակությունը	Եզրակացություն	Կատարված փոփոխությունները
	Վերոգրյալի կապակցությամբ հայտնում ենք, որ խաղողի օղիների և խաղողի օղու թորվածքների արտադրության իրականացման իրավունք ձեռք բերելու համար պետական տուրքի դրույքաչափերն արդեն իսկ վերանայվել են սույն թվականի փետրվարի 19-ին ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունված ««Պետական տուրքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն և լրացում կատարելու մասին» ՀՀ ՀՕ-30-Ն օրենքով: Մասնավորապես, նշված օրենքով խաղողի օղիների և խաղողի օղու թորվածքների արտադրության իրականացման իրավունք ձեռք բերելու համար տարեկան պետական տուրքի գումարը տարեկան բազային տուրքի 15000-ապատիկի չափի փոխարեն սահմանվել է տարեկան բազային տուրքի 50-ապատիկի չափով: Հաշվի առնելով վերոգրյալը, առաջարկում ենք Ռազմավարությունից հանել հիշյալ կետը: 3. Ռազմավարությունը լրացնել նոր	Ընդունվել է: Կատարվել է	Ռազմավարությունը լրացվել է

Առարկության, առաջարկության հեղինակը, գրության ստացման ամսա- թիվը և համարը	Առարկության, առաջարկության բովանդակությունը	Եզրակացություն	Կատարված փոփոխությունները
	102-րդ կետով՝ հետևյալ բովանդակությամբ. «Ռազմավարությամբ նախատեսվող միջոցառումների ֆինանսավորումն իրականացվելու է ըստ համապատասխան բյուջետային տարիների համար գյուղատնտեսության ոլորտի գծով պետական միջնաժամկետ ծախսային ծրագրերով և պետական բյուջեներով սահմանվող ծախսերի սահմանաչափերի շրջանակներում՝ այդ տարիների ծախսային առաջնահերթություններին համապատասխան»: <u>Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության 2016-2025 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարության կատարումն ապահովող միջոցառումների ցանկ (այսուհետ՝ Ցանկ).</u> Ցանկի 13-րդ կետում առաջարկում ենք հանել նաև «Իրականացնողները» սյունակի «ՀՀ ֆինանսների նախարարություն» բառերը: Հարկ է նշել նաև, որ բացակայում է Ռազմավարության միջոցառումների	համապատասխան լրացում: Ընդունվել է կատարվել է համապատասխան փոփոխություն: Ընդունվել է կատարվել է համապատասխան փոփոխություն:	նշված բովանդակությամբ 115-րդ կետով: Ցանկի 13-րդ կետի «Իրականացնողները» սյունակից հանվել է «ՀՀ ֆինանսների նախարարություն» բառերը: Ցանկի 21-րդ և 28-րդ կետերի «Պահանջվող ֆինանսավորման

Առարկության, առաջարկության հեղինակը, գրության ստացման ամսա- թիվը և համարը	Առարկության, առաջարկության բովանդակությունը	Եզրակացություն	Կատարված փոփոխությունները
	պետական բյուջեից ֆինանսավորման հստակ գնահատականը: Մասնավորապես, Յանկում ներկայացված թվով 19 միջոցառումների իրականացման համար պահանջվող ֆինանսական միջոցների ֆինանսավորման աղբյուրը նախատեսվել է ինչպես ՀՀ պետական բյուջեն, այնպես էլ դրամաշնորհները, վարկերը, արտաքին ներդրումները և տնտեսավարողների միջոցները: Այդ միջոցառումներից թվով 4-ի ֆինանսավորման աղբյուրը նախատեսվել է միայն ՀՀ պետական բյուջեն, իսկ մնացած միջոցառումների գծով ֆինանսավորման աղբյուրների հստակ տարանջատումը բացակայում է: Ընդ որում ներկայացված միջոցառումների իրականացման համար պահանջվող ֆինանսական միջոցները ներկայացվել են առանց համապատասխան հաշվարկների: Դրա հետ մեկտեղ Յանկի «17. Գյուղատնտեսական կենդանիների պատվաստումների ծրագրի իրականացում» և «22. Գյուղատնտեսությունում տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույք-	Միաժամանակ հայտնվում է, որ ֆինանսավորման տարբեր աղբյուրների հաշվին իրականացվելիք միջոցառումների ֆինանսավորման հըստակ տարանջատումը ներկայումս իրատեսական չէ՝ բյուջետային միջոցների և այլ աղբյուրների հնարավոր փոփոխությունների պատճառով: Իսկ միջոցառումների իրականացման համար ֆինանսական միջոցների չափը տրվել է հաշվարկային գնահատականների հիման վրա, բացի այդ մի շարք միջոցառումների համար կողմնորոշիչ է հանդիսացել նախկինում իրականացված ծրագրերի չափաքանակները:	մոտավոր գնահատականը մեկ տարվա կտրվածքով, մլն դրամ» սյունակում «1800» և «1500» թվերը փոխարինվել են համապատասխանաբար «1188.5» և «1163.0» թվերով:

Առարկության, առաջարկության հեղինակը, գրության ստացման ամսա- թիվը և համարը	Առարկության, առաջարկության բովանդակությունը	Եզրակացություն	Կատարված փոփոխությունները
	ների սուբսիդավորման ծրագրի իրականացում» միջոցառումների գծով մեկ տարվա կտրվածքով պահանջվող ֆինանսավորման գնահատականները, առանց համապատասխան հիմնավորումների, ներկայացվել են ՀՀ կառավարության 2016 թվականի հուլիսի 7-ի «Հայաստանի Հանրապետության 2017-2019 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագիրը հաստատելու մասին» N 723-Ն որոշմամբ նախատեսված չափաքանակների համեմատ զգալի չափով ավել (համապատասխանաբար՝ 611.5 մլն և 337.0 մլն դրամով): Միաժամանակ հայտնում ենք, որ «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 27.1-րդ հոդվածի 1-ին մասի և ՀՀ կառավարության 05.04.2012թ. N13 արձանագրային որոշման 2-րդ կետի 1-ին ենթակետով հավանության արժանացած իրավական ակտերի նախագծերի մշակման մեթոդական ցուցումների 311-րդ կետի 5-րդ ենթակետի համաձայն՝ կարգավորման	Ընդունվել է ի գիտություն:	

Առարկության, առաջարկության հեղինակը, գրության ստացման ամսա- թիվը և համարը	Առարկության, առաջարկության բովանդակությունը	Եզրակացություն	Կատարված փոփոխությունները
	ազդեցության գնահատման եզրակացությունները տրվում են օրենքների նախագծերի և ՀՀ կառավարության գործունեության տարեկան ծրագրով նախատեսված ՀՀ կառավարության որոշումների նախագծերի դեպքում: Մինչդեռ Նախագծի մշակումն ընդգրկված չէ ՀՀ կառավարության 2016 թվականի գործունեության միջոցառումների ծրագրում, ուստի Նախագիծը կարգավորման ազդեցության գնահատման եզրակացություն չի պահանջում: Հայտնելով վերոհիշյալի մասին, առաջարկում ենք լրամշակել Նախագիծը՝ հաշվի առնելով վերը նշված դիտողություններն ու առաջարկությունները:	Ընդունվել է:	Նախագիծը լրամշակվել է, հաշվի առնելով դիտողություններն ու առաջարկությունները:
ՀՀ էկոնոմիկայի նախարար (01.08.2016թ. N01/10.1/6290-16)	Մրցակցության բնագավառներում կարգավորման ազդեցության գնահատման եզրակացություն «Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության 2016-2025 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարությունը և Հայաստանի Հանրապե-	Ընդունվել է ի գիտություն:	

Առարկության, առաջարկության հեղինակը, գրության ստացման ամսա- թիվը և համարը	Առարկության, առաջարկության բովանդակությունը	Եզրակացություն	Կատարված փոփոխությունները
	տության գյուղատնտեսության 2016-2025 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարության կատարումն ապահովող միջոցառումների ցանկը հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշման նախագծով (այսուհետ՝ Նախագիծ) սահմանվում է գյուղատնտեսությունում տնտեսվարողների համար գործունեության բարենպաստ պայմանների ստեղծում, նպատակային քաղաքականության լծակների կիրառում, որը կնպաստի ոլորտի արդիականացմանը, մրցունակության և երկրի պարենային անվտանգության մակարդակի բարձրացմանը: Ռազմավարության դրույթների կիրառումը կնպաստի գյուղատնտեսության ճյուղերում և գյուղատնտեսական մթերքի վերամշակող արդյունաբերությունում արտադրության ծավալների ավելացմանը, ինտենսիվացման և արտադրության արդյունավետության բարձրացմանը: Նախագծով կարգավորվող շրջանակները առնչվում են պարենային		

Առարկության, առաջարկության հեղինակը, գրության ստացման ամսա- թիվը և համարը	Առարկության, առաջարկության բովանդակությունը	Եզրակացություն	Կատարված փոփոխությունները
	ապրանքների շուկայի հետ և Նախագծի ընդունումը մրցակցային դաշտի վրա կարող է ունենալ <i>դրական ազդեցություն</i>, քանի որ կավելանան գյուղատնտեսական մթերքներ արտադրողների և վերամշակողների թվաքանակը, ինչպես նաև միմյանց հետ մրցելու հնարավորությունները և շարժառիթները: Հիմք ընդունելով նախնական և կարգավորման ազդեցության գնահատման բուն գործընթացի փուլերի արդյունքները՝ տրամադրվում է Նախագծի ընդունմամբ մրցակցության միջավայրի վրա <i>դրական ազդեցության</i> եզրակացություն: Տնտեսական, այդ թվում՝ փոքր և միջին ձեռնարկատիրության բնագավառում կարգավորման ազդեցության գնահատման եզրակացություն Նախագծի՝ գործարար և ներդրումային միջավայրի վրա կարգավորման ազդեցության գնահատման նպատակով իրականացվել են նախնական դիտարկումներ:		

Առարկության, առաջարկության հեղինակը, գրության ստացման ամսա- թիվը և համարը	Առարկության, առաջարկության բովանդակությունը	Եզրակացություն	Կատարված փոփոխությունները
	Գնահատման նախնական փուլում պարզ է դարձել, որ Նախագծով նախատեսվում է հաստատել Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության 2016-2025 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարությունը և Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության 2016-2025 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարության կատարումն ապահովող միջոցառումների ցանկը, մասնավորապես՝ սահմանվում են դրույթներ. ✓ գյուղատնտեսական մթերքների վերամշակող արդյունաբերության, գյուղատնտեսական մթերքի արտահանման, ✓ գյուղատնտեսության վարկավորման, ✓ հակակակարկտային գազագեներատորային տեխնոլոգիայի կիրառմամբ դրանց ցանցի ընդլայնման, ինչպես նաև կարկտապաշտպան		

Առարկության, առաջարկության հեղինակը, գրության ստացման ամսա- թիվը և համարը	Առարկության, առաջարկության բովանդակությունը	Եզրակացություն	Կատարված փոփոխությունները
	ցանցաշերտերի կիրառման համար նախադրյալների ստեղծման, ✓ գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին հասցեական աջակցության (սուբսիդավորման) մեխանիզմների կատարելագործման վերաբերյալ: Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ Նախագծի ընդունման դեպքում, դրա կիրարկման արդյունքում գործարար և ներդրումային միջավայրի վրա նախատեսվում է դրական ազդեցություն:		
ՀՀ առողջապահության նախարար (29.07.2016թ. N ԱՄ/8468-16)	Նախագծի վերաբերյալ առաջարկում եմ. 1.Նախագծում նախատեսել անցումային դրույթ՝ 2015-2030 թ.թ. Կայուն զարգացման նպատակների (ԿՀՆ) ազգայնացումից հետո սույն Նախագիծը վերանայելու կամ լրամշակելու ճանապարհով համապատասխան թիրախներ սահմանելու և դրանց նվաճման ռազմավարությունները	Ընդունվել է: Կատարվել է համապատասխան լրացում:	Նախագծի 113-րդ մասում ներառվել է առաջարկվող դրույթը:

Առարկության, առաջարկության հեղինակը, գրության ստացման ամսա- թիվը և համարը	Առարկության, առաջարկության բովանդակությունը	Եզրակացություն	Կատարված փոփոխությունները
	հստակեցնելու համար՝ հատկապես «Վերացնել աղքատությունը ամենուր, դրա բոլոր ձևերով» (ԿԶՆ 1) և «Վերջ տալ սովին, հասնել սննդի անվտանգության և բարելավված սնուցման և ապահովել գյուղատնտեսության կայուն զարգացում» (ԿԶՆ 2) նպատակների մասով: 2. Նախագծում արտացոլել վիտամինահանքանյութային անբավարության (թաքնված սովի) հաղթահարմանն ուղղված միջոցառումներ (Հիմք՝ ՀՀ վարչապետի 15.06.2009 թվականի թիվ 485-Ա որոշումը և ՀՀ կառավարության 17.02.2011 թվականի թիվ 6 արձանագրային որոշում): 3. Նախագծի հավելված 2-ի 4 գլխի 21-րդ ենթակետի 3-րդ սյունակի (Նպատակ/Խնդիր) նախադասությունը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ՝ «Կանխարգելիչ միջոցառումների իրականացմամբ՝ հանրապետության տարածքում կենդանիների շրջանում վարակիչ հիվանդությունների առումով հանգիստ համաճարակային իրա-	Ընդունվել է: Կատարվել է համապատասխան լրացում: Ընդունվել է: Կատարվել է համապատասխան փոփոխություն:	Նախագծի 94-րդ մասի 12-րդ կետի բ) ենթակետում կատարվել է լրացում: Նախագծի հավելված 2-ի 4-րդ գլխի 21-րդ ենթակետի 3-րդ սյունակը շարադրվել է առաջարկվող խմբագրությամբ:

Առարկության, առաջարկության հեղինակը, գրության ստացման ամսա- թիվը և համարը	Առարկության, առաջարկության բովանդակությունը	Եզրակացություն	Կատարված փոփոխությունները
	վիճակի ապահովում»: 4.Նախագծի հավելված 2-ի 4 գլխի 21-րդ ենթակետի 4-րդ սյունակի (Արդյունք) նախադասությունը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ՝ «Գյուղատնտեսական կենդանիների, մարդկանց և կենդանիների շրջանում վարակիչ հիվանդությունների տարածվածության նվազեցում և կայուն համաճարակային իրավիճակի ապահովում: Գյուղատնտեսական կենդանիների մթերատվության բարձրացում և անասնապահական մթերքների որակի ապահովում»: Առողջապահության բնագավառում կարգավորման ազդեցության գնահատման եզրակացություն «Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության 2016-2025 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարությունը և Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության 2016-2025 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարության կատարումն ապահովող միջոցառումների ցանկը	Ընդունվել է: Կատարվել է համապատասխան փոփոխություն:	Նախագծի հավելված 2-ի 21-րդ ենթակետի 4-րդ սյունակը շարադրվել է առաջարկված խմբագրությամբ:

Առարկության, առաջարկության հեղինակը, գրության ստացման ամսա- թիվը և համարը	Առարկության, առաջարկության բովանդակությունը	Եզրակացություն	Կատարված փոփոխությունները
	հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության արձանագրային որոշման նախագծի ընդունումն առողջապահության բնագավառի վրա դրական ազդեցություն կունենա. 1. Կնպաստի բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովմանը՝ մարդու և կենդանիների համար ընդհանուր վարակիչ հիվանդությունների արդյունավետ կանխարգելման շնորհիվ, 2. Կնպաստի բնակչության առողջության պաշտպանությանը՝ գյուղատնտեսական մթերքների արտադրության ընթացքում օգտագործվող ժամանակակից ագրոքիմիկատների, ինչպես նաև պարենային մթերքների արտադրության և վերամշակման համար օգտագործվող զանազան սննդային հավելումների կիրառման անվտանգության ապահովման շնորհիվ, 3. Կնպաստի մի շարք ոչ վարակիչ հիվանդությունների բեռի կրճատմանը՝ բնակչության պարենային ապահով-		

Առարկության, առաջարկության հեղինակը, գրության ստացման ամսա- թիվը և համարը	Առարկության, առաջարկության բովանդակությունը	Եզրակացություն	Կատարված փոփոխությունները
	վածության բարելավման և այդպիսով, թերսնուցման հաղթահարման և առող- ջության համար բարենպաստ սննդա- կարգի հասանելիության բարելավման շնորհիվ:		